

**DÜŞÜNCE DÜNYASINDA TÜRKİZ
SİYASET VE KÜLTÜR DERGİSİ**

Yıl: 7 / Sayı: 40 / Temmuz - Ağustos 2016 / ISSN 1309-601X
İki ayda bir yayımlanır.

Sahibi

GÜNTÜLÜ EĞİTİM YAYINCILIK VE TİC. LTD. ŞTİ.

Editör

Prof. Dr. Ali Yakıcı

Sayı Editörü

Alper Çağrı Yılmaz

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Kamil Aydın

Prof. Dr. Necdet Hayta

Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk

Prof. Dr. Mehmet Şahingöz

Prof. Dr. Cemalettin Taşkıran

Prof. Dr. Zuhal Topçu

Prof. Dr. Vahit Türk

Prof. Dr. Ali Yakıcı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Prof. Dr. Ali Yakıcı

Kapak ve Sayfa Tasarımı

Berikan Matbaacılık-Yayincılık

Yayın Türü:

Uluslararası Süreli Yayın - Hakemli Dergi

Taranılan İndeksler:

ASOS İndeks

Büro İç Hizmetler

Atakan Türkyılmaz

Adres:

1. Cad Nu.: 43/4 06520 Balgat-Ankara Tel: +90 (312) 287 88 99

Faks: +90 (312) 285 44 99

Web: www.turkizdergisi.com.tr

e-posta: bilgi@turkizdergisi.com.tr

Fiyatı: 15 TL

Basım Yeri

Berikan Matbaacılık-Yayincılık

Matbaa Sertifika No: 13642 Gersan-ANKARA

Basım Tarihi:

Ağustos 2017 - Ankara

Abonelik Ücreti (Yıllık)

Yurt içi: 90 TL | Kurumsal abonelik: 180 TL

Yurt dışı:

Avrupa ve Orta Doğu ülkeleri: 75£ | ABD ve diğer ülkeler: 100\$

Abonelik için:

0.312.287 88 99 Nu.lı telefondan Atakan Türkyılmaz

BİLİM, DANIŞMA ve HAKEM KURULU

Prof. Dr. Abdurrahman Güzel- Başkent Ü

Prof. Dr. Ali Duymaz- Balıkesir Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Yakıcı- Gazi Ü

Prof. Dr. Aynur Koçak- Yıldız Teknik Ü

Prof. Dr. Celalettin Yavuz - Türksam

Prof. Dr. Cemalettin Taşkiran-Gazi Ü

Prof. Dr. Cemal Tosun- Ankara Ü

Prof. Dr. Cemil Yıldız- Gazi Ü

**Prof. Dr. Elfine Sibgatullina-
Rusya Federasyonu**

Prof. Dr. Enver Bozkurt - Kırıkkale Ü

Prof. Dr. Esmâ Şimşek - Fırat Ü

Prof. Dr. Fatih Köksal- Amasya Ü

Prof. Dr. Hacı Duran - Adıyaman Ü

Prof. Dr. Halit Dursunoğlu- Atatürk Ü

Prof. Dr. Hanife Güz- Gazi Ü

Prof. Dr. Hikmet Öksüz – Karadeniz Teknik Ü

Prof. Dr. Hüsnüye Canbay -İnönü Ü

Prof. Dr. İsmail Yakıt - Akdeniz Ü

Prof. Dr. Kadir Arıcı -Gazi Ü

Prof. Dr. Kamil Aydın -Atatürk Ü

Prof. Dr. M. Fatih Kirişçiöğlü- Gazi Ü

Prof. Dr. Mehmet Saray -Yeditepe Ü

**Prof. Dr. Mehmet Serhat Yılmaz-
Kastamonu Ü**

Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk- Gazi Ü

Prof. Dr. Mehmet Şahingöz Gazi Ü

Prof. Dr. Metin Ekici- Ege Ü

Prof. Dr. Musa Çifçi- Uşak Ü

Prof. Dr. Musa Şaşmaz - Niğde Ü

Prof. Dr. Musa Taşdelen- Sakarya Ü

Prof. Dr. Mustafa Arslan - Pamukkale Ü

Prof. Dr. Mustafa İlbaş - Gazi Ü

Prof. Dr. Nadim Macit - Ege Ü

Prof. Dr. Nazım Hikmet Polat- Gazi Ü

Prof. Dr. Necdet Hayta – Gazi Ü

Prof. Dr. Nevzat Özkan- Erciyes Ü

Prof. Dr. Ömür Ceylan – Kâtip Çelebi Ü

Prof. Dr. Recep Kılıç- Ankara Ü

Prof. Dr. Sabahat Deniz -Marmara Ü

Prof. Dr. Sadettin Gömeç- Ankara Ü

Prof. Dr. Selahattin Bekki -Ahi Evran Ü

Prof. Dr. Shabbar İşankul- Özbekistan

Prof. Dr. Temel Çalık -Gazi Ü

Prof.. Dr. Tevfik Gülsoy -Gaziantep Ü

Prof. Dr. Üçler Bulduk -Ankara Ü

Prof. Dr. Vahit Türk -Kültür Ü

Prof. Dr. Yonca Anzerlioğlu -Hacettepe Ü

Prof. Dr. Zekeriya Karadavut- Akdeniz Ü

Doç. Dr. Abdülmecit Nureddin – Makedonya

Doç. Dr. Ahmet Akkaya- Adıyaman Ü

Doç. Dr. Aynur Gazanferkızı- Azerbaycan

Doç. Dr. Betül Mutlu – Bülent Ecevit Ü

Doç. Dr. Bülent Arı- Mustafa Kemal Ü

Doç. Dr. Bülent Bayram -Kırklareli Ü

Doç. Dr. Dilek Ergönerç Akbaba- Gazi Ü

Doç. Dr. Ergin Jable -Kosova

Doç. Dr. Fariz Ahmadov - Azerbaycan

Doç. Dr. Faruk Bilir -Selçuk Ü

Doç. Dr. Fidan Kasımova- Azerbaycan

Doç. Dr. Giray Saynur Derman- Sakarya Ü

Doç. Dr. Gülhan Atnur- Gazi Ü

Doç. Dr. Habibe Yazıcı Ersoy- Gazi Ü

Doç. Dr. Halit Karatay- İzzet Baysal Ü

Doç. Dr. Hasan Ali Karasar - Bilkent Ü

Doç. Dr. Hasan Hüseyin Arı –Yüzüncü Yıl Ü

Doç. Dr. Hamiye Duran- Gazi Ü

Doç. Dr. İbrahim Erdal -Bozok Ü

Doç. Dr. İlyas Topsakal- İstanbul Ü

Doç. Dr. İryna Driyga- Ukrayna

Doç. Dr. Kutluk Kağan Sümer- İstanbul Ü

Doç. Dr. Leniyara Selimova –Kırım

**Doç. Dr. Mehmet Kurudayıoğlu- Abant İzzet
Baysal Ü**

Doç. Dr. Rıfat Kütük- Atatürk Ü

Doç. Dr. Salim Gökçen - Erzurum Ü

Doç. Dr. Selçuk Duman -Gazi Osman Paşa Ü

Doç. Dr. Şeref İba - Çankaya Ü

Doç. Dr. Şevkiye Kazan Nas- Akdeniz Ü

Doç.Dr. Talip Yıldırım -Uşak Ü

Doç. Dr. Taner Tatar -İnönü Ü

**Doç. Dr. Timuçin Kodaman -
Süleyman Demirel Ü**

Doç. Dr. Toğrul İsmayıl- TOBB Ü

Doç. Dr. Tudora Arnaut- Ukrayna

Doç. Dr. Yaşar Kaya- İnönü Ü

Doç. Dr. Yılmaz Yeşil- Gazi Ü

Yrd. Doç. Dr. Adile Yılmaz- Akdeniz Ü

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Atalay -Artvin Çoruh Ü

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Doğan -Osmaniye Korkut
Ata Ü

**Yrd. Doç. Dr. Ahmet Karaçavuş -
Karadeniz Teknik Ü**

Yrd. Doç.Dr. Ahmet Turgut-
Niğde Ömer Halisdemir Ü

**Yrd. Doç. Dr. Barış Çiftçi -
Nevşehir Hacı Bektaş Ü**

Yrd. Doç. Dr. Bilge Bağcı Ayrancı- Bozok Ü

Yrd. Doç Dr. Cafer Tayyar Ateş -Mustafa Kemal Ü

Yrd. Doç. Dr. Cevdet Şanlı -Yıldız Teknik Ü

Yrd. Doç. Dr. Gökçen Kayabaşı- Aksaray Ü

Yrd. Doç. Dr. Gökçe Yükselen Peler- Erciyes Ü

Yrd. Doç. Dr. Gökşen Aras- Atılım Ü

Yrd. Doç. Dr. Gül Banu Üstün Duman-
Bülent Ecevit Ü

Yrd. Doç. Dr. Gülşah Halıcı- Bozok Ü

Yrd. Doç. Dr. Köksal Şahin -Sakarya Ü

Yrd. Doç. Dr. Orhan Fatih Kuşdemir- Amasya Ü

Yrd. Doç. Dr.t Önder Bilgili- Akdeniz Ü

Yrd. Doç. Dr Rafet Aydın -Mehmet Akif Ü

Yrd. Doç. Dr. Raşit Koç- Yüzüncü Yıl Ü

**Yrd. Doç. Dr. Recep Özkan -
Niğde Ömer Halisdemir Ü**

Yrd. Doç. Dr. Sedat Bahadır- Artvin Çoruh Ü

Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat Topçu -Erciyes Ü

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Fidan- Gaziantep Ü

Yrd. Doç.Dr. Şaban Doğan -İzzet Baysal Ü

Yrd. Doç. Dr. Tahsin Yıldırım -Aksaray Ü

**Yrd. Doç. Dr. Tamer Üstüner-
Kahramanmaraş Sütçü İmam Ü**

Yrd. Doç. Dr Tuğrul Yürük -Çukurova Ü

Yrd. Doç. Dr. Ülkü Kara Düzgün- Giresun Ü

Yrd. Doç. Ünsal Yılmaz Yeşildal- Akdeniz Ü

Yrd. Doç. Dr. Vefa Savaşkan- Sinop Ü

Yrd. Doç. Dr. Veli Savaş Yelok- Gazi Ü

Yrd. Doç. Dr. Yasin Şerifoğlu- Kastamonu Ü

Yrd. Doç. Dr. Yavuz Uysal- Alaeddin Keykubat Ü

Dr. Asuman Güneş- Gazi Ü

Dr. Cem Erdem- Polonya Poznan Ü

Dr. Fatma Süreyya Kurtoğlu- Gazi Ü

Dr. Nuran Malta- Kosova

Dr. Shurubu Kayhan- Kırgızistan

İÇİNDEKİLER

Editör – Sunuş	7
☪ Suriyelilere Vatandaşlık Verilmesi Meselesi Prof. Dr. Vahit DOĞAN	9
☪ Terör Eylemleri Nedeniyle Devletin Mali Sorumluluğu Arş. Gör. Fatih YURTLU	25
☪ Türk Anayasa Mahkemesinin Çalışma Usulü Arş. Gör. Efe Can KARABULAT	45
☪ Türkiye'nin Konut Politikaları ve Toplu Konut İdaresi Uygulamaları Arş. Gör. Selçuk DENEK	91
☪ Büyükşehir Belediyesi ve Yerel Demokrasi Reha BAYANSAR	107
☪ Fransa'da Siyasî Partilerin Hukuki Statüsü Üzerine Arş. Gör. Halim Alperen ÇITAK	123
☪ Kamu Diplomasisinde Yeni Medya Kullanım Becerileri Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK - Emine SIRMALI	135

SUNUŞ

Düşünce Dünyasında *Türkez*'in bu sayısında; ulusal ve uluslararası güncel hukuki gelişmelerin ülkemize yönelik etkisini dikkate alarak, sayı başlığımızı "**Yönetim ve Hukuk**" olarak belirledik. İçinden geçtiğimiz süreçte, ülkemiz bir yandan terör örgütlerinin menfur saldırılarına karşı büyük ve kararlı bir mücadele sergilemekte, diğer yandan da tarihi misyonu çerçevesinde bölge devletlerinde yaşanan siyasi istikrarsızlık neticesinde ortaya çıkan kitlesel göç hareketlerine ev sahipliği yapmaktadır. Türk kamu idaresine ilişkin temel meseleler ile bu meselelere yönelik çözüm önerilerinin mercek altına alındığı bu sayımızda, alanlarında uzman akademik kadro tarafından özveriyle hazırlanan kapsamlı yedi makale bulunmaktadır.

Dergimizin bu sayısı kapsamında ilk olarak, Prof. Dr. Vahit Doğan tarafından hazırlanan "*Suriyelilere Vatandaşlık Verilmesi Meselesi*" başlıklı makalede, uluslararası hukuk kapsamında ülkemize sığınan Suriyelilerin hukuki statüleri tayin edilmekte, bu kişilerin Türk vatandaşlığını iktisap durumları ulusal hukuk kaidelerimiz çerçevesinde ele alınmaktadır. Öte yandan, ülkemizin maruz kaldığı terör eylemleri nedeniyle terörle mücadelede görev alan kamu görevlilerinin uğramış oldukları zararlardan idarenin sorumluluğu konusu ise Fatih Yurtlu tarafından incelenmektedir. Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk ve Emine Sırmalı tarafından kaleme alınan "*Kamu Diplomasisinde Yeni Medya Kullanım Becerileri*" başlıklı makalede, Türkiye'nin medya üzerinden güç oluşturma potansiyeli ve kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurum ve kuruluşların bu gücü kullanma yetileri kapsamlı bir analize tâbi tutulmaktadır. Sayı kapsamında ayrıca Halim Alperen Çıtak tarafından Fransa'da siyasî partilerin hukuki statüsü, Efe Can Karabulut tarafından ise Türk Anayasa Mahkemesinin çalışma usulü incelenmektedir. Dergimizin bu sayısında yer alan diğer makalelerde ise Türk idare hukukunun temel meselelerine ışık tutulmaktadır. Bu kapsamda "*Türkiye'nin Konut Politikaları*

ve Toplu Konut İdaresi Uygulamaları” Selçuk Denek, “Büyükşehir Belediyesi ve Yerel Demokrasi” konusu ise Reha Bayansar tarafından ele alınmaktadır.

Dergimizin bu sayısındaki akademik araştırmalarla ortaya konan hukuki ve sosyolojik görüşlerin, ülkemizin içinde bulunduğu temel idari meselelerin çözümüne katkıda bulunması temennisiyle iyi okumalar dilerim...

SURİYELİLERE VATANDAŞLIK VERİLMESİ MESELESİ

Prof. Dr. Vahit DOĞAN*

Son dönemlerde, başta Cumhurbaşkanı olmak üzere, siyasi iktidar mensuplarınca gündeme getirilen Suriyelilerin Türk vatandaşlığına alınması hususunun, hukukî ve siyasî boyutları ile ele alınmasında fayda vardır.

Vatandaşlık, doğumla aslen ve doğumdan sonra yetkili makam kararı ile kazanılabilir. Suriyeliler özelinde, Türkiye’de bulunan yabancıların Türk vatandaşlığına alınması, ancak yetkili makam kararı ile mümkün olabilir. Zira Türk hukukuna göre, Türkiye’de doğmuş olmak, tek başına Türk vatandaşlığının kazanılması için yeterli değildir. Türkiye’de doğan kişilerin Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri için, yabancı ana ve babasından dolayı doğumla herhangi bir ülkenin vatandaşlığını kazanamamış olmaları gereklidir (TVK m.8). Kanunda yer alan bu hükümden hareket edildiğinde, Türkiye’ye gelen Suriyelilerin Türkiye’de doğmuş olan çocukları, doğum yeri esasından hareketle Türk vatandaşlığını kazanamayacaklardır. Kamuoyuna yansıyan ve fakat kesinliği teyide muhtaç bir kısım bilgilere göre, Suriye vatandaşlarının Türkiye’de yaklaşık 400.000 (dört yüz bin)¹ doğum yaptıkları ifade edilmektedir. Türkiye’de doğmuş olan bu çocuklar, ana veya babalarından Suriye vatandaşlığını kazanmış olduklarından, Türkiye’de doğmuş olmaları sebebi ile Türk vatandaşlığını kazanamamışlardır.

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi.

Açıklanan sebeplerle, çalışmamızda, Türk vatandaşlığının sonradan kazanılması hâllerinin ele alınmasında fayda vardır. Özellikle, 28.07.2016 tarih ve 6735 sayılı Kanunla Türk Vatandaşlık Kanununun 12'nci maddesine yapılan ek ve buna bağlı olarak Yönetmelikte yapılan düzenlemenin ele alınmasında gerekli görülmektedir.

I. YETKİLİ MAKAM KARARI İLE TÜRK VATANDAŞLIĞININ KAZANILMASI

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılması, 5901 sayılı TVK m. 9 vd.'da kapsamlı olarak düzenlenmiştir.²

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasından maksat, kişinin daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığına, kanunlarda öngörülen şartları yerine getirmesi ve talepte bulunmasıyla, yetkili makam kararı ile alınmasıdır. Yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasında, kişinin vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletle çok sıkı maddi ve/veya manevi bağlantısı bulunması vatandaşlığa alınma nedeni olarak kabul edilmektedir. Sıkı irtibat ve kişinin vatandaşlığı kazanma arzusunu yetkili makamlara bildirmesi ve yetkili makamların bu doğrultuda karar vermeleri neticesinde kişi, daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığına alınmaktadır. Burada önemli olan kişi ile vatandaşlığına geçmek istediği ülke arasındaki sıkı irtibat ve kişinin vatandaşlık kazanma yönündeki iradesidir. Hangi hâllerde kişi ile ülke arasında sıkı irtibat ya da ülke ile uyum ya da bütünleşmenin olduğunu her ülke kendi bakış açısına göre tespit etmektedir.

Vatandaşlık, doğumla aslen ve doğumdan sonra yetkili makam kararı ile kazanılabilir. Suriyeliler özelinde, Türkiye'de bulunan yabancıların Türk vatandaşlığına alınması, ancak yetkili makam kararı ile mümkün olabilir.

Günümüz karşılaştırmalı hukukunda olduğu gibi Türk hukukunda da, yetkili makam kararı ile vatandaşlığın kazanılmasında üç önemli unsurun nazara alındığını söyleyebiliriz. Bunlar:

- *Sıkı irtibat, uyum, bütünleşme ya da entegrasyon,*
- *Kişinin iradesi,*
- *Yetkili makamın kararı.*

Mevzuatta aranan şartları yerine getiren kişiyi yetkili makamlar vatandaşlığa almak zorunda değildir. Pozitif düzenlemelerde, genellikle yetkili makamlara takdir yetkisi verildiği görülmektedir.

5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda (TVK) yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin düzenlemede, aranan şartları şahsında taşıyan kişinin vatandaşlığa alınıp alınmaması hususunda, yetkili makama takdir yetkisi tanınmıştır. Ancak idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu da açık tutulmuştur (AY. m. 125). İki düzenleme birlikte değerlendirildiğinde, yetkili makam kararına binaen Türk vatandaşlığının kazanılması ne tam anlamı ile bir hak ne de tam anlamı ile bir lütuf olarak kabul edilebilir. Kanunda yer alan hükme göre, *“Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen bir yabancı, bu Kanunda belirtilen şartları taşıması hâlinde yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilir. Ancak, aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sağlamaz.”* (m.10).

Bize göre, vatandaşlığa alınma şartları kanunda düzenlenmiş olduğu için Bakanlar Kurulu ek şartlar ihdas edemeyeceği gibi, kanunda sayılan şartları taşımayan kişiyi vatandaşlığa da alamaz. Kanunda yer alan *“kazanabilir”* kavramı, yetkili makama tanınmış olan takdir yetkisini tespit etmiştir. Yetkili makam, kanunda öngörülen şartları taşıyan kişileri, vatandaşlığa alıp almamak hususunda takdir yetkisini kullanırken, gerekçesini de göstermek zorundadır. Ancak hiçbir hâlde, kanunda olmayan bir şarta dayanarak kişinin talebini kabul edemeyeceği gibi reddedemez de. Aksinin kabulü, Anayasa'nın 66'ncı maddesinde ifadesini bulan, *“Vatandaşlık, kanunun gösterdiği şartlarla kazanılır ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedilir”* şeklinde ifadesini bulan kanunilik ilkesinin ihlâl edilmesi demek olur.

Yetkili makam kararı ile bir yabancı'nın Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için, her şeyden önce, kişinin Türk vatandaşlığını kazanma yönünde iradesinin bulunması gereklidir. Başka bir ifade ile yabancı kişi, kanunda aranan tüm şartları şahsında gerçekleştirmiş olsa da, talepte bulunmamış ise, kişiyi Türk vatandaşlığına almak mümkün değildir. Elbette, yetkili makam olan İçişleri Bakanlığı ve/veya Bakanlar Kurulu'nun, talepte bulunan kişiyi Türk vatandaşlığına alma hususunda takdir yetkisi bulunmaktadır.

Yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınma, talepte bulunan kişinin Türkiye ile ilgi ve bağlılığının yoğunluğu dikkate alınarak bir ayrıma tâbi tutulmuştur. Buna göre; Genel Olarak Vatandaşlığa Alınma (m.11), Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İstisnâî Hâller (m.12), Türk Vatandaşlığının İkamet Şartı Aranmaksızın Yeniden Kazanılması (m.13), Türk Vatandaşlığının İkamet Şartına Bağlı Olarak Yeniden Kazanılması (m.14), Türk Vatandaşlığının Evlenme Yoluyla Kazanılması (m.16) ve Türk Vatandaşlığının Evlat Edinilme ile Kazanılması (m.17).

Gündemdeki konu bakımından önemli olan, Genel Olarak Vatandaşlığa

Alınma ve Türk Vatandaşlığının Kazanılmasında İstisnaî hâller ele alınmaya çalışılacaktır. Genel olarak vatandaşlığa alınma yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmanın normal yoludur.³ Yabancıların vatandaşlığa alınmaları için mevzuatta aranan şartlar, kişinin ülke ile sıkı irtibatı, uyum ya da entegre olmasının tespitine yöneliktir. Kişinin sahip olduğu özellik, aranan şartların daha hafif veya ağır olması sonucunu doğuracaktır. Vatandaşlık kazanmak isteyen kişi, ek bir özelliğe sahip değilse, o kişi hakkında genel olarak vatandaşlığa alınma hükümleri uygulanacak ve gerekli şartlar ona göre tespit edilecektir. Ülke ile sıkı irtibat, uyum veya entegrasyon bakımından ek bir kısım özelliği olan kişiler için aranacak şartlar daha hafif olacaktır. Elbette, bir yabancı Türk vatandaşı ile evlenirse veya bir Türk vatandaşı tarafından evlat edinilir ise, bu özel durumu nazara alınarak ilgili hükümlerden istifade ile Türk vatandaşlığı kazanılabilecektir.⁴

Suriyeliler özelinde, genel olarak vatandaşlığa alınma ve vatandaşlığa alınmada istisnaî hâller diğer vatandaşlık kazanma hâllerine göre önem arz etmektedir.

A) GENEL OLARAK VATANDAŞLIĞA ALINMA

5901 sayılı TVK'nın sistematığına bakıldığında, 10 vd. maddelerinde genel olarak vatandaşlığa alınma müessesesi düzenlenmiştir.

TVK m. 11'de, Türkiye ile entegrasyon bağlamında, bu maddede aranan şartlardan başka herhangi bir özelliği olmayan kişiler bakımından uygulanacaktır.

Kanunda genel olarak vatandaşlığa alınmanın şartları yedi bent hâlinde sayılmıştır. Kanunda sayılan bu şartları taşıyan kişinin isteği ve yetkili makamın kararı ile kişi Türk vatandaşlığını kazanacaktır. Başka bir deyişle yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığını kazanabilmesi için;

- Kişinin İradesi,
 - Kanunda Aranan Şartların Gerçekleşmesi,
 - Yetkili Makamın Kararı
- olmak üzere üç temel şart gereklidir.

TVK'da yetkili makam kararı ile genel olarak Türk vatandaşlığının kazanılabilmesinin şartları sekizi asli biri takdire bağlı olmak üzere dokuz şart olarak düzenlenmiştir.

1. Ehliyet Şartı

Vatandaşlığa alınmak isteyen kişi, "*Kendi millî kanununa, vatansız ise Türk kanunlarına göre ergin ve ayırt etme gücüne sahip*" olmalıdır (TVK m. 11/1-a; TVKUY m.15/1-a).⁵

2. İkamet Şartı

Kişinin vatandaşlığına alınmak için müracaat ettiği ülke ile uyum sağlamış olup olmadığının tespitinde en önemli unsurlardan birisi, ikametinin o ülkede olmasıdır. Bir ülkede uzun zamandan beri ikamet eden kişilerin, o ülke ile uyum sağladığı ve vatandaşlığa alınması hâlinde, uyum probleminin yaşanmayacağı kabul edilmektedir. Kişinin hangi sürede ülke ile uyum sağlayabileceği hususunda farklı düzenlemeler bulunmaktadır.⁶Türk hukukunda, vatandaşlığa alınmak isteyen kişinin “Başvuru tarihinden geriye doğru Türkiye’de kesintisiz beş yıl” ikamet etmesi, ülke ile uyum sağlaması ya da bütünleşmesi bakımından yeterli görülmüştür (m. 11/1-b). Yabancıların Türkiye’de ikameti, Medenî Kanundan farklı olarak⁷ TVK’da özel olarak düzenlenmiştir. Bu hükme göre, “Bir yabancı için ikamet Türk kanunlarına uygun olarak Türkiye’de oturmaktır.”(m.15).

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasından maksat, kişinin daha önceden vatandaşlık bağı ile bağlı olmadığı bir devletin vatandaşlığına, kanunlarda öngörülen şartları yerine getirmesi ve talepte bulunmasıyla, yetkili makam kararı ile alınmasıdır.

Bu hükümde bahis konusu olan “kanunlar” Pasaport Kanunu (Pask) ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) ilgili hükümleridir.

Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığına alınmak için talepte bulunan kişinin, Türkiye’deki ikameti, kural olarak kesintisiz olmalıdır. İkamet sürelerinin nasıl hesaplanacağı Kanunda açıkça tespit edilmiştir. Buna göre, “Türk vatandaşlığını kazanma talebinde bulunan bir yabancı başvuru için aranan ikamet süresi içinde toplam altı ayı geçmemek üzere Türkiye dışında bulunabilir. Türkiye dışında geçirilen süreler bu Kanunda

öngörülen ikamet süreleri içinde değerlendirilir.” (m.15). Yönetmelikte ise, “Türkiye’de yerleşme niyetini göstermeyen; sığınma veya iltica başvuru sahibi, sığınmacı, öğrenim, turistik, öğrenim gören çocuğuna refakat, tedavi gibi amaçlarla ikamete bağlandığı anlaşılan” (TVKUY m.16) kişilerin başvurularının kabul olmayacağı hükme bağlanmıştır.

3. Yerleşme Niyeti

Vatandaşlığa alınmak isteyen kişi “Türkiye’de yerleşmeye karar verdiğini davranışları ile teyit” etmelidir (TVK m.11/1-c). Bu şart kişinin Türk toplumunun hayat tarzını benimsediğini, toplum ile uyum sağladığını ya da topluma entegre olduğunu ve bu hayat tarzına katılmak istediğini tespit

edebilmek amacı ile aranmaktadır. Yönetmelikte, “Türkiye’de taşınmaz mal edinmek, iş kurmak, yatırım yapmak, ticaret ve iş merkezini Türkiye’ye nakletmek, çalışma iznine tabi olarak bir iş yerinde çalışmak ve benzeri davranışlarla teyit etmiş olmak veya Türk vatandaşı ile evlenmek, ailece müracaat etmek, daha önce Türk vatandaşlığını kazanmış olan ana, baba, kardeş ya da çocuk sahibi olmak veya eğitimi Türkiye’de tamamlamak” (m.15/1-c) yerleşme niyetinin tespitine matuf karineler olarak kabul edilmiştir.

4. Sağlıklı Olmak

Vatandaşlığa alınacak kişinin “Genel sağlık bakımından tehlike teşkil eden hastalığı bulunmamalıdır.” (m.11/1-ç).

5. İyi Ahlâk Sahibi Olmak

Vatandaşlığa alınacak kişi “İyi ahlâk sahibi olmalıdır.” (m.11/1-d). Kişinin, Türk toplumunun ahlâk anlayışına göre iyi ahlâk sahibi olması gereklidir. Bu niteliğin tespitinde toplumun örf ve âdetleri dikkate alınacaktır. İçinde yaşayacağı Türk milletine ve hayatını idame ettireceği bölgeye zarar verecek, hırsızlık, kaçakçılık, sahtekârlık ve dolandırıcılık gibi toplumun hoş karşılamadığı suç ve hareketleri alışkanlık veya meslek hâline getirmiş bulunmaması, sanat ve mesleği ile kendisine, ailesine ve bulunduğu topluma faydalı bir unsur olarak çalışan kişi olduğu yönünde çevresinde kanaat oluşturmuş olmalıdır.

6. Türkçe Konuşabilmek

Vatandaşlığa alınacak kişi “Yeterince Türkçe konuşabilmelidir.” (m.11/1-e). Birçok ülkenin vatandaşlık mevzuatında dil şartı kabul edilmektedir. Çünkü kişinin vatandaşlığına geçmek istediği ülkenin dilini konuşuyor olması, o toplum ile uyum sağlayacağına karine teşkil edecek önemli bir emare olarak kabul edilmektedir. Dil bilgisinin derecesi ne olmalıdır? Kişinin güncel ihtiyaçlarını karşılayabilecek kadar dil bilgisine sahip olması yeterli görülmektedir. Başka bir anlatımla, en az meramını anlatacak kadar konuşabilmeli ve söyleneni anlayabilmeli, toplumsal hayata uyum sağlayabilmelidir.

7. Geçimini Temin Edebilecek Gelir veya Meslek Sahibi Olmak

Vatandaşlığa alınacak kişi; “Türkiye’de kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin geçimini sağlayacak gelire veya mesleğe sahip” olmalıdır (m.11/1-f; TVKUY m.15/1-f). Vatandaşlığa alınacak kişinin, kimlerin geçimi ile mükellef olduğu, başka bir ifade ile kimlere karşı nafaka yükümlüsü

olduğu Türk hukukuna göre tespit edilecektir. Çünkü kişi şayet Türk vatandaşlığını kazanır ise, nafaka yükümlülüğü de Türk hukukuna (TMK) göre tespit edilecektir. Bu nedenle kişinin kendisinin ve nafaka ile yükümlü olduğu kişilerin geçimini meşru yollardan temin edecek bir gelir veya böyle bir gelir getirecek meslek sahibi olması aranmıştır.

8. Millî Güvenlik ve Kamu Düzeni Bakımından Engel Teşkil Edecek Bir Hâli Bulunmamak

Millî güvenlik ve kamu düzeni gerekçesi yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınmada idareye içeriği tam olarak belli olmayan çok geniş takdir yetkisi vermektedir. Kanunun gerekçesinde “Bu şartın konulması ile millî güvenlik bakımından tehlike teşkil eden ve millî menfaatler ve ülke bütünlüğü aleyhine faaliyet gösterenlerle bu faaliyetleri destekleyenlerin, bu gibi kişi veya kuruluşlarla ilişki içerisinde bulunanların ve herhangi bir isyan, sabotaj, casusluk, silah ve uyuşturucu kaçakçılığı, evrakta sahtecilik gibi kamu düzenini bozan faaliyetlerde bulunanların Türk vatandaşlığını kazanmaları”nın engelleneceği ifade edilmiştir.

Güvenlik birimlerince yapılacak soruşturma sonuçları somut verilere dayanmalı, soyut salt isnada dayalı fiiller sebebi ile kişinin talebi reddedilmemelidir. Kişinin yerleşim yeri güvenlik birimlerince soruşturma, Millî İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünce yapılacak arşiv araştırması ve güvenlik soruşturması sonucunda millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâlinin bulunup bulunmadığı tespit edilmelidir. Durumları uygun görülenler, Türk vatandaşlığına alınabilme şartlarından birisini yerine getirmiş kabul edileceklerdir (TVKUY m.72). Yapılacak araştırmanın sıhhati açısından, araştırma sonuçları açık olmalıdır. Yönetmelikte, soruşturma sonuçları somutlaştırılmıştır. Buna göre, “İlgili kurumlarca yapılan araştırma sonucunda Anayasa ile kurulu devlet düzenini yıkma yolunda faaliyette bulunduğu, bu faaliyetlerde bulunanlarla işbirliği yaptığı veya bunları maddi olarak desteklediği, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne karşı yurt içinde veya dışında, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlarla ilgili faaliyetlerde bulunduğu, isyan, casusluk ve vatana ihanet suçlarına katıldığı, silah ve uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan kaçakçılığı ve insan ticareti yaptığı veya bunlarla ilişki içerisinde bulunduğu tespit edilenler ile takserli suçlar hariç olmak üzere ertelenmiş, zamanaşımına uğramış, hükmün açıklanması geriye bırakılmış, paraya çevrilmiş veya affa uğramış olsa dahi, altı aydan fazla hapis cezası alanlar”ın Türk vatandaşlığını kazanamayacağı kabul edilmiştir (m.72/5).

9. Takdire Bağlı Şart-Önceki Vatandaşlığından Ayrılma

Kanun koyucu, genel olarak Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için gerekli şartları tespit ettikten sonra, Bakanlar Kurulu'nun takdirine bağlı bir şart daha öngörmüştür; önceki vatandaşlığından ayrılma (TVK m.11/2; TVKUY m.15/2). Ancak kanun koyucu, Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen her yabancından önceki vatandaşlığını terk etmesini istememektedir. Gerekli görülen hâllerde, Bakanlar Kurulu'nun tespit edeceği ülke vatandaşlarından önceki vatandaşlıklarından ayrılmaları talep edilebilecektir. Kanun, Bakanlar Kurulu'na takdir yetkisi vermiştir.

Genel olarak Türk vatandaşlığını kazanmak isteyen yabancıların şahıslarında gerçekleştirmeleri gereken şartlar yukarıdaki şekilde tespit edilmiştir. TVK m.11'de tespit edilen şartlar gerçekleşmeden idarenin bir yabancıyı genel olarak vatandaşlığa alınma hükümleri çerçevesinde Türk vatandaşlığına alması MEVZU HUKUK AÇISINDAN mümkün değildir. Ancak kanunda aranan şartları şahsında gerçekleştiren kişinin Türk vatandaşlığına alınması da mutlak değildir. İdare, kanunun verdiği takdir yetkisinin sınırları içinde kalmak şartıyla yabancıyı Türk vatandaşlığına almayabilecektir. Ancak Anayasanın 66'ncı maddesinde tespit edilmiş olan kanunilik ilkesi çerçevesinde, bir yabancıyı Türk vatandaşlığına alınabilmesi için kanunda öngörülen şartlara ilave herhangi bir şart aranması mümkün değildir.

B. İSTISNAİ YOLLA VATANDAŞLIĞA ALINMA

Belirli vasıfları haiz kimseleri kolay yoldan Türk vatandaşlığına almak için, istisnaî vatandaşlığa alınma müessesesi kabul edilmiştir. İstisnaî yoldan vatandaşlığa alınması uygun görülen kişilerin ülke ile ilgi ve bağlılığı, genel olarak vatandaşlığa alınmaya göre daha yoğundur. Bu nedenle kanun koyucu, bu gibiler için, genel olarak vatandaşlığa alınmaya göre daha müsait şartlar kabul etmiştir. Kanun koyucu, hangi hâllerde istisnaî olarak vatandaşlığa alınmayı gerektirecek derecede ilgi ve bağlılığın olduğunu açık olarak tespit etmiştir.⁸

İstisnaî yolla vatandaşlığa alınma ya da kanunda kullanılan ifadeye göre, Türk vatandaşlığının kazanılmasında istisnaî hallerde, genel olarak vatandaşlığa alınmada olduğu gibi, ilgilinin isteği ve yetkili makamın (Bakanlar Kurulu) kararı gereklidir. Ancak, istisnaî vatandaşlığa alınmada, İçişleri Bakanlığının teklifi de gereklidir. Yetkili makam olan Bakanlar Kurulu, İçişleri Bakanlığının teklifi ile bağlı olmayıp, kişiyi vatandaşlığa alıp almamak hususunda takdir yetkisine sahiptir.

Kanun, istisnaî vatandaşlığa alınacak kişilerde herhangi bir şart öngörmemiştir. Ancak görünürde "*Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından en-*

gel teşkil edecek bir hâli bulunmamak” şartı aranmasına rağmen bu şartın yerine gelip gelmediğini tespit yetkisi idareye verildiğine göre, istisnaî yolla vatandaşlığa alınacak kişi grupları bakımından herhangi bir şart aranmamaktadır denilmesi yanlış olmayacaktır (TVK m.12/1).

Mevcut düzenlemeye göre, istisnaî yoldan Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için gerekli şartlar;

- Millî güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil edecek bir hâli bulunmamak,

- Kanunda tespit edilmiş kişi gruplarından birisine dâhil olmak,
- İçişleri Bakanlığının teklifte bulunması
- Bakanlar Kurulu Kararı

Kanunda, istisnaî yolla vatandaşlığa alınacak kişilerde aranan şartlar içinde kişinin reşit olması aranmamıştır. Kişinin reşit olması gerekli mi sorusu hakkında iki farklı yaklaşım söz konusu. Bir görüşe göre, kanunda istisnaî yolla vatandaşlığa alınacak kişilerin reşit ve mümeyyiz (ergin ve ayırt etme gücüne sahip) olması aranmalıdır.⁹ Diğer görüşe göre ise, kanunda müracaat edecek kişilerin reşit ve mümeyyiz (ergin ve ayırt etme gücüne sahip) olma şartına yer vermemekle, bu gibiler bakımından vatandaşlığa alınmak için başvurabilme ihtimalini açıkta bırakmıştır.¹⁰ Bize göre, kanunda vatandaşlığa alınmada istisnaî hâllerden yararlanarak Türk vatandaşlığına alınmak için müracaat edecek kişilerde aranan şartlarda, reşit ve mümeyyiz olma şartının aranmamış olması bir eksikliktir. Vatandaşlığa alınma talepleri şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardan olduğundan, bizzat kişi tarafından kullanılabilir. Bu sebeple, sınırlı ehliyetsizlerin ve tam ehliyetsizlerin, ister genel olarak, ister vatandaşlığa alınmada istisnaî hâller kapsamında, bizzat vatandaşlığa alınma müracaatında bulunamayacakları kabul edilmelidir.

Kanun koyucu, istisnaî olarak vatandaşlığa alınacak kişileri üç grup hâlinde tespit etmiştir. Gruplar oluşturulurken, Türkiye ile ilgi ve bağlılığın şekli ve yoğunluğu dikkate alınmıştır. Bu gruplar;

1) “Türkiye’ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen ve ilgili bakanlıklarca haklarında gerekçeli teklifte bulunulan kişiler” (TVK m.12/1-a). Bu hükmün kabulünde ülkeye hizmet ön plana çıkmaktadır.

2) 4.4.2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 31 inci maddesinin birinci fıkrasının (j) bendi uyarınca ikamet izni alanlar ile Turkuaz Kart sahibi yabancılar ve bunların yabancı eşi, kendisinin ve eşinin ergin olmayan veya bağımlı yabancı çocuğu.

6735 sayılı Kanunla TVK'da yapılan değişiklikle kabul edilen bu düzenleme, Türkiye'de belli oranda yatırım yapan yabancıların istisnai yoldan Türk vatandaşlığına alınmalarını hükme bağlamaktadır. Yönetmelikte¹¹, yatırım ile ilgili kapsamlı düzenlemeye yer verilmiştir.

"a) En az 2.000.000 Amerikan Doları tutarında sabit sermaye yatırımı gerçekleştirdiği Ekonomi Bakanlığınca tespit edilen,

b) En az 1.000.000 Amerikan Doları tutarında taşınmazı tapu kayıtlarına üç yıl satılmaması şerhi koyulmak şartıyla satın aldığı Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca tespit edilen,

c) En az 100 kişilik istihdam oluşturduğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca tespit edilen,

ç) En az 3.000.000 Amerikan Doları tutarında mevduatı üç yıl tutma şartıyla Türkiye'de faaliyet gösteren bankalara yatırdığı Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumunca tespit edilen,

d) En az 3.000.000 Amerikan Doları tutarında Devlet borçlanma araçlarını üç yıl tutmak şartıyla satın aldığı Hazine Müsteşarlığınca tespit edilen." (m.20/2).

3) "Vatandaşlığa alınması zorunlu görülenler" (TVK m.12/1-b). Bu fıkra Türk vatandaşlığına alınması siyasî, idarî veya herhangi bir sebeple zorunlu olan kişilerin istisnai yoldan Türk vatandaşlığına alınacakları kabul edilmektedir. Fıkranın uygulanması bakımından zaruret hâlinin tespitinde yetki, teklifte bulunacak olan İçişleri Bakanlığı ve karar makamı olan Bakanlar Kurulu'ndadır. Hüküm bu hâliyle, vatandaşlık hukuku alanında kabul edilen "kanunilik ilkesi"ne aykırı olduğu gibi, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı denetimini de oldukça güçleştirecektir.

4) "Göçmen olarak kabul edilen kişiler" (TVK m.12/1-c). Türk hukukunda göç 5543 sayılı İskân Kanununda düzenlenmiştir. Kanununda yapılan tanıma göre göçmen, *"Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu hâlde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır."* (İskanK m.3/d).

II. SURIYELİLERİN TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAZANILABİLMESİ

Suriyeliler özelinde, Türk vatandaşlığının kazanılmasının incelenebilmesi için, öncelikle, bunların hangi statüde Türkiye'de bulduklarının tespit edilmesi gereklidir.

A) SURIYE'DEN GELENLERİN HUKUKİ STATÜSÜ

Bilindiği gibi, Türkiye 2011 yılından beri Suriye ile ilgili olarak "açık kapı" politikası uygulamaktadır. Uygulanan politika sebebi ile 2011 yılından 2015 yılında "Türkiye Göç Raporu" nun hazırlandığı dönemine kadar, 1.174.190'ının kadın, 1.329.359'unun erkek olmak üzere toplamda

2.503.549 Suriyelinin Türkiye’de buldukları tespit edilmiştir.¹² Ancak kendilerini Suriyeli olarak nitelendirerek Türkiye’ye giriş yapan kişiler arasında, Suriyeli olmayanların sayısının da azımsanamayacak oranda olduğu tahmin edilmektedir.

Suriyeliler özelinde Türkiye’de bulunan Avrupa dışından gelen yabancıların Türkiye’deki hukukî statülerinin tespitinde iki farklı Kanunun ele alınması gereklidir. Bunlar, 19.09.2006 tarih ve 5543 sayılı İskân Kanunu ve 04.04.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunudur.

1. İskân Kanunu Bağlamında Değerlendirme

İskân Kanununun tanımlar başlıklı maddesinde göçmen kavramı kapsamlı olarak tanımlanmıştır. Buna göre göçmen; *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu hâlde Türkiye’ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır.”* (m.3/d). Kanun koyucu genel olarak göçmen kavramını tanımladıktan sonra, serbest göçmen, iskânlı göçmen, münferit göçmen ve toplu göçmen kavramlarını da tanımlamıştır.

Serbest göçmen; *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu hâlde Türkiye’ye gelip, Devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir* (m.3/e).

İskânlı göçmen; *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır*(m.3/f).

Münferit göçmen; *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yurdumuza yerleşmek amacıyla bir aile olarak gelenlerdir* (m.3/g).

Toplu göçmen; *Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, iki ülke arasında yapılan anlaşmaya göre yurdumuza yerleşmek amacıyla toplu olarak gelen ailelerdir* (m.3/ğ).

Göçmen kavramı kapsamlı olarak tanımlandıktan sonra, “göçmen olarak kabul edilmeyecekler” kenar başlıklı maddede kimlerin göçmen olarak kabul edilmeyeceği tespit edilmiştir. Buna göre, *“Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancılar ile Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı bulunup da sınır dışı edilenler ve güvenlik bakımından Türkiye’ye gelmeleri uygun görülmeyenler göçmen olarak kabul edilmezler.”* (m.4). Görüldüğü gibi kanun koyucu, göçmen olarak kabul edilecek kişilerde bulunmaması gereken şartları, olumsuz şartları tespit etmiştir. Kanunun olumsuz ifadesinden hareketle göçmen olarak kabul edilecek kişilerde aranacak şartları şu şekilde tespit edebiliriz;

- Türk soyundan olmak,
- Türk kültürüne bağlı olmak,
- Sınır dışı edilmemiş olmak,
- Ülkeye gelmesinde güvenlik bakımından sakınca olmamak.

Kanuna göre, Türkiye'ye göçmen olarak kabul edilebilmek için *Türk soyundan olmak* ve *Türk kültürüne bağlı olmak* temel şartlardır. Kanun koyucu Türk soyundan olanlar ve Türk kültürüne bağlı olanlar ayrımı yapmıştır. Dolayısıyla, Türkiye'ye göçmen olarak kabul edileceklerin tespitinde, kimlerin Türk soyundan olduğu ve Türk kültürüne bağlı olduğunun nasıl belirleneceği önem arz etmektedir. 5543 sayılı Kanununun "Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti" kenar başlıklı maddesine göre, "*Göçmen olarak kabul edilecekler bakımından Türk soyundan olmanın ve Türk kültürüne bağlılığın tayin ve tespiti, ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Dışişleri Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile yapılır. (m.7)*" hükmü yer almaktadır.

İskân Kanunda yer alan hükümler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Suriye üzerinden ülkemize gelen kişilerden Türk soylu olanlar hariç diğerlerinin Türkiye'de göçmen olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

İskân Kanununa göre, göçmen olarak kabul edilenler, gerekli işlemlerin ilgili kuruluşlarca tamamlanmasından sonra Bakanlar Kurulu kararıyla istisnâ yoldan Türk vatandaşlığına alınırlar (TVK m.12/c). Buna göre, küçükler; baba ve analarına, baba veya anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı tutulurlar. Kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar (İskân m.8). Diğer bir ifade ile göçmen statüsüne bağlı olarak kazanılan vatandaşlık, kolektif sonuç doğurur; küçük çocuklar, baba ve analarına, baba veya anaları yoksa kan ve kayın hısımlarına bağlı olarak Türk vatandaşlığına alınırlar. Kanunda sayılan kan ya da kayın hısımları olmayan, başka bir ifade ile kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın Bakanlar Kurulu kararı ile vatandaşlığa alınırlar.

Bu açıklamalardan sonra, Suriye özelinde doğu ve güneydoğu ülkelerinden ülkemize gelen ve Türk soylu olmayan kişilerin, İskân Kanunu kapsamında Türk vatandaşlığına alınması, MEVZU HUKUKA GÖRE MÜMKÜN DEĞİLDİR. Zira bu gibiler, kanunda aranan şartları taşımamaktadırlar. Aynı gerekçe ile 5901 sayılı TVK'da düzenlenen göçmen olarak Türkiye'de bulunan kişilerin istisnâ yoldan Türk vatandaşlığına alınma müessesesinden yararlanarak Türk vatandaşlığını kazanmaları da MEVZU HUKUKA GÖRE MÜMKÜN DEĞİLDİR.

2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Bağlamında Değerlendirme

Suriye üzerinden ülkemize gelen kişiler, usulüne uygun olarak ülkeye giriş yapmadıkları, ülkeye sığındıkları için onların hukukî statüsünü Türk yabancılar hukuku mevzuatına göre tespit etmek gereklidir. Ülkelerindeki karışıklıklar sebebi ile ülkemize gelmek zorunda kalmış olan Suriyeliler, Türkiye’de ancak uluslararası korumadan yararlanabilirler (YUKK m.3).

6458 sayılı YUKK m.61-63 hükümleri çerçevesinde, Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce, uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların taleplerinin olumlu değerlendirilmesi halinde, bu gibilere Mülteci, Şartlı Mülteci ve İkincil Koruma Statüsü verilmektedir.

Türkiye’ye yasal veya yasa dışı yollardan giriş yapan yabancılar, buldukları İl Göç İdaresi Müdürlüklerine makul olan en kısa süre içerisinde müracaat etmek zorundadırlar. İlk müracaatları (yazılı dilekçeleri) alınan yabancıların kimlik tespitleri yapılarak fotoğraf ve parmak izleri alınır. Müracaatı işleme alınan yabancıların kaydı yapılır.¹³

Türkiye, Suriye özelinde ülkemize Avrupa dışından gelen yabancılar geçici koruma statüsü vermektedir. Geçici korumadan maksat, “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılar sağlanan koruma” olarak tanımlanmaktadır (YUKK m.91).

Geçici koruma sağlanan kişilere verilecek geçici koruma kimlik belgesi, onların Türkiye’de kalmalarını sağlar. Bu belge, mevzuatımızda öngörülen ikamet belgesi yerine geçemeyeceği gibi, hangi süre Türkiye’de kalmış olursa olsun, Türkiye’de uzun dönem ikamet izni hakkı vermeyeceği gibi, Türk vatandaşlığına başvuru hakkı da bahsetmez (Geçici Koruma Yönetmeliği m.25).

B) SURİYE’DEN GELENLERİN TÜRK VATANDAŞLIĞINI KAZANILMASI

Suriye özelinde ülkemize sığınan Avrupa dışından gelen kişilerin hukukî statülerini açıkladıktan sonra, bunların Türk vatandaşlığını kazanabilecekler mi? Sorusunun ele alınmasında fayda vardır.

Suriye’de yaşanan olaylar sebebi ile ülkemize gelen kişilerin hukukî statüsü nazara alındığında, bunların TVK’da düzenlenen genel olarak vatandaşlığa alınmadan yararlanarak Türk vatandaşlığına alınabilmeleri mümkün değildir. Zira bu gibiler, genel olarak Türk vatandaşlığının kazanılabilmesi için gerekli şartlardan, ikamet şartını yerine getirememektedirler. Ancak bunlar diğer yollardan, örneği evlenme yolu ile kanunda öngörülen şartları yerine getirmek şartı ile Türk vatandaşlığına alınabileceklerdir.

Suriye özelinde, ülkemizde geçici koruma kapsamına alınan kişiler, TVK’da düzenlenmiş olan istisnai yoldan yararlanarak Türk vatandaşlığına

alınabilirler mi? Yukarıda ifade edildiği gibi, Türk vatandaşlığının istisnai yoldan kazanılabilmesi için, kanunda tespit edilmiş olan kişi gruplarından olmak yeterli görülmektedir. Zira Kanunda var olan milli güvenlik ve kamu düzeni bakımından engel teşkil eden bir hali bulunmamak şartı, bu gibileri Türk vatandaşlığına alınabilmeleri için İçişleri Bakanlığının teklifinin şart olduğu nazara alındığında, zevahiri kurtarmak için aranmış bir şart olduğu net olarak anlaşılacaktır.

Kanunda tespit edilen kişi gruplarına bakıldığında, üç grup kapsamında Türk vatandaşlığına alınabilmelerinin mümkün olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'ye sanayi tesisleri getiren veya bilimsel, teknolojik, ekonomik, sosyal, sportif, kültürel, sanatsal alanlarda olağanüstü hizmeti geçen ya da geçeceği düşünülen kişiler ve 28.7.2016 tarih ve 6735 sayılı Kanunla TVK'na eklenen fıkra kapsamında, Yönetmelikte öngörülen miktarda yatırım yapan Suriye'den gelen kişiler Türk vatandaşlığına alınabilecektir. Elbette, Türk vatandaşlığına alınması zorunlu görülenler kapsamında da Suriye'den gelen kişilerin Türk vatandaşlığına alınmaları mümkündür. Ancak unutulmaması gereken husus, istisnai yoldan yararlanarak Türk vatandaşlığının kazanılması, bireysel işlem niteliğinde olup, toplu olarak vatandaşlık kazanılması söz konusu olamaz. Diğer bir ifade ile Kanunda öngörülen şartların kişinin şahsında gerçekleşip gerçekleşmediği, her bir somut olay bakımından ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Ülkemiz, bulunduğu coğrafyada güvenli bir sığınma ülkesi olarak görülmesi ve İmparatorluk mirasçısı olması sebebi ile uzun yıllardan beri kitlesel sığınma amacı ile yabancıların yoğun ilgi gösterdiği bir ülke konumundadır. Bu bağlamda, özellikle 1980'li yılların sonlarında Bulgaristan, 90'lı yılların başında eski Yugoslavya, birinci ve ikinci Körfez harekâtı dönemlerinde Irak'tan çok sayıda kişinin ülkemize sığındığı bilinmektedir. 2010 yılında Suriye'de başlayan iç karışıklıklar sonrasında Türkiye, Suriye'den gelmek isteyen kişilere karşı "açık kapı" politikası izleme yolunu tercih etmiştir. Bu politikanın da etkisi ile Suriye üzerinden ülkemize yoğun şekilde kitlesel akım başlamış ve hâlen de devam etmektedir. Suriye üzerinden ülkemize gelenler arasında, Suriye vatandaşlarının yanı sıra, diğer üçüncü ülke vatandaşlarının bulunduğu da görülmektedir.

2015 yılı sonu resmi verilerine göre, ülkemizde 2.503.549 geçici koruma statüsünden yararlanan Suriyeli bulunmaktadır. Ancak gayri resmi rakamlara göre, hâlihazırda Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısının 4.000.000 (dört milyon) civarında olduğu tahmin edilmektedir. Mevcut pozitif düzenleme-

mize göre, Suriye'den gelen kişilerin Türk vatandaşlığını kazanabilmeleri, ancak istisnai hâllerde mümkündür. Ancak elbette, yasa koyucu çıkartacağı bir kanunla bu gibilerin toplu olarak Türk vatandaşlığına alınmalarının önünü açabilir. Ülkemizde, geçici koruma statüsünden yararlanan Suriye üzerinden ülkemize gelen kişilerin yaş dağılımı nazara alındığında, bunların Türk vatandaşlığına alınması, Türkiye'nin demografik yapısında önemli değişikliğe sebep olabilecek nitelikte olduğu görülmektedir.¹⁴

Suriye'den ülkemize sığınmak zorunda kalan kişilerin, Türk vatandaşlığına alınmaları, yalnız bir vatandaşlık meselesi olarak ele alınamaz. Bir taraftan, ülkemizin demografik yapısına etkisi, diğer taraftan beyin göçü bağlamında değerlendirme yapılarak bir karar alınması gereklidir. Zira Türkiye beyin göçü en fazla olan 34 ülke içinde 24'üncü sırada yer almaktadır. Öyle ki, iyi eğitim alan her yüz kişiden 59'unu beyin göçü ile yabancı ülkelere kaptırmaktadır.¹⁵

1. 31 Aralık 2015 tarihine kadar, sadece kamalarda gerçekleşen doğum sayısı 151.746'dır. Bkz. 2015 Türkiye Göç Raporu, s.90 (http://www.goc.gov.tr/files/files/_2015_g%C3%B6%C3%A7_raporu_18_04_16.pdf)

2. Geniş bilgi için bk. DOĞAN, V., Türk Vatandaşlık Hukuku, b.12, Ankara 2015, s.59 vd.

3. Karşılaştırmalı hukukta da yetkili makamlara, kanunda öngörülen bir kısım şartları taşıyan yabancıları vatandaşlığa alma imkânı tanınmıştır. Yetkili makam kararı ile vatandaşlığa alınacak kişide bulunması öngörülen şartlar, temelde ayniyet göstermektedir. Şöyle ki, her devlet vatandaşlığına alacağı kişilerin, kendi ülkesi ile entegre olmasını arzu etmekte ve bu doğrultuda şartlar öngörmektedir. Ülke ile entegrasyonun varlığı için öngörülen şartlar ülkeden ülkeye cüzi değişiklikler göstermektedir. İsviçre hukukunda öngörülen şartlar,

- İsviçre ile uyum,
- İsviçre'nin yaşam tarzına, örf ve adetlerine inanç,
- İsviçre'nin hukuk düzenine uyum,
- İsviçre'nin iç ve dış güvenliğini tehlikeye koymuyor olmak şeklinde tespit edilmiştir (art. 14 BüG).

Benzer şartlar Alman hukukunda da kabul edilmiştir. Buna göre, Almanya'da ikametgâhı bulunan fiil ehliyetine sahip yabancıların öngörülen şartların varlığı hâlinde talepte bulunmasıyla Alman vatandaşlığına alınabilecekleri kabul edilmiştir. Öngörülen şartlar,

- Yabancılar Kanununa göre sınır dışı etmek için aranan sebeplerin bulunmaması,
- İkametgâhının bulunduğu yerde kendine ait bir evi ve barınacak bir yerinin bulunması,
- Kendisini ve geçimi ile mükellef olduğu kişileri geçindirebilme imkânı olmasıdır (art. 8 StAG).

4. Yetkili makam kararı ile Türk vatandaşlığının kazanılmasına ilişkin diğer haller hakkında bkz. DOĞAN; s.79 vd.

5. TVK m.11/1-a'da yer alan bu hüküm ile MÖHUK m.4'de yer alan hüküm arasında ilk bakışta bir çelişki var gibi gözükmektedir. Ancak, gerçekte iki hüküm arasında çelişki değil aksine bir uyum söz konusudur. Çünkü MÖHUK'da "Vatansızlar hakkında ikametgâh, bulunmadığı hâllerde mutad mesken, o da yoksa dava tarihinde bulunduğu devlet hukuku"nun uygulanacağı kabul edilmiştir. Müracaat tarihinden geriye doğru beş yıldan beri Türkiye'de oturma şartı arandığına göre, vatansız kişinin ikametgâhı Türkiye'de bulunmaktadır.

6. Genel olarak vatandaşlığa alınacak kişinin ülkede ikamet süresi ile ilgili olarak İsviçre hukukunda yer alan düzenlemede, 12 yıl ikamet edilmiş olması şartı aranmaktadır. Kişinin 10 ile 20 yaş

arasında İsviçre’de ikamet etmesi hâlinde bu süre çift (başka bir deyişle kişinin 6 yıl ikamet etmesi ile 12 yıllık süre tamamlanmış) kabul edilecektir (art. 15 BÜG).

7. “Yerleşim yeri bir kimsenin sürekli kalma niyetiyle oturduğu yerdir” (MK m.19/1).

8. Karşılaştırmalı hukukta hemen bütün ülkeler, bazı özellikleri olan kişiler için kolay yoldan vatandaşlık kazanma imkânını kabul etmişlerdir. İsviçre hukukunda istisnâ vatandaşlığa alınmanın şartlarını düzenleyen hükme göre, istisnâ yoldan vatandaşlığa alınacak kişi gruplarının (art.28-31 BÜG) vatandaşlığa alınabilmesi için, İsviçre ile intibak sağlamış olması, İsviçre hukuk düzenini ihlâl etmemesi ve İsviçre’nin iç ve dış güvenliğini tehlikeye koymaması şartları aranmaktadır (art. 26 BÜG). Alman hukukunda ise, Almanya’da ikametgâhi bulunmayan ve Almanya ile sıkı bağlantısı olan kişilerin art. 8-9’da aranan sair şartların varlığı hâlinde vatandaşlığa alınabilecekleri kabul edilmiştir (art. 14 StAG).

9. GÜNGÖR, s.95.

10. NOMER, s.89.

11. 12 Ocak 2017 T ve 29946 sayılı RG.

12. bk. 2015 Türkiye Göç Raporu.

13. Bu sırada, Uluslararası Koruma Başvuru Sahiplerine Tebliğ Edilecek Hususlar yazılı ve sözlü olarak müracaat sahibine tebliğ edilir. Avrupa ülkeleri dışından gelen başvuru sahipleri BMMYK’ya kaydolmaları yönünde bilgilendirilir. Bulaşıcı hastalık riski taşıyanların İl Sağlık Müdürlükleri ile koordineli tetkikleri yapılır. Sonunda kendisine bir Kişisel Görüşme Randevu Belgesi verilir. Verilen tarihte bir tercüman aracılığı ile kişisel mülakat yapılarak, mülakat raporu ile birlikte Göç-Net’e girişi yapılır. Uluslararası koruma başvurusu inceleme aşamasında olan yabancı, Genel Müdürlüğün uygun göreceği bir ilde serbest ikamete tabi tutulur. Uydu iller olarak adlandırılan bu iller emniyet ve asayiş açısından sorun yaşanmayan ve yabancıların kontrollerinin de zor olmadığı 62 ilimizi kapsamaktadır. 2.1.3. Uluslararası Koruma Başvuru İşlemleri 62 uydu il Bu illere sevk edilen yabancılara prosedüre dâhil edilerek uluslararası koruma başvuru kayıt formu düzenlenmekte ve mülakatı alınarak mülakat raporunun düzenlenmesinin akabinde altı ay sürelerle uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi düzenlenerek belirli periyotlarla imzaya çağrılmaktadırlar.

14. Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Yüzdesi
0-4	310.230	12,40%
5-9	357.387	14,30%
10-14	268.015	10,70%
15-19	284.688	11,40%
20-24	295.877	11,80%
25-29	241.016	9,60%
30-34	201.728	8,10%
35-39	149.717	6,00%
40-44	108.347	4,30%
45-49	86.365	3,40%
50-54	69.045	2,80%
55-59	47.640	1,90%
60-64	33.592	1,30%
65+	49.902	2,00%

Olmak üzere toplam 2.503.549

bk. http://www.goc.gov.tr/files/files/_2015_g%C3%B6%C3%A7_y%C4%B1ll%C4%B1k_rapor_18_04_16.pdf (ET. 08.07.2016)

15. KAYA, M., Beyin Göçü/Erezyonu, (<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=145>) (ET. 08.02.2017)

TERÖR EYLEMLERİ NEDENİYLE DEVLETİN MALİ SORUMLULUĞU

Arş. Gör. Fatih YURTLU*

GİRİŞ

Günümüzde devletlerin birer “*hukuk devleti*” niteliğinde olması o devletler açısından hem iç hem de uluslararası meşruiyeti bakımından önem arz eder. Çağdaş devlet teorilerinde siyasi iktidarın meşruluğunu “*hukuktan*” aldığı¹ kabul edildiğinden hemen her devlet objektif unsurlarını taşısa da taşımasa da kendinin bir “*hukuk devleti*” olduğu iddiasındadır. Elbette ki bir devletin kendini hukuk devleti olarak kabul etmesi o devletin hukuk devleti olduğuna karine değildir. İlgili devletin “*hukuk devleti*” olarak kabul görebilmesi için uluslararası toplum/hukuk tarafından kabul görmüş bir takım genel ilkeleri kabul edip uygulaması gerekir.² Bu ilkelerden biri de idarenin yürüttüğü faaliyetler sırasında sebep olduğu zararlardan dolayı mali sorumluluğunun olmasıdır.

Devletin mali sorumluluğu; özellikle Fransız İhtilalı sonrası hukuk devleti/demokratik devlet anlayışına paralel olarak ortaya çıkmış ve günümüze kadar gerek doktrin gerekse mahkeme içtihatları ile geliştirilmiş bir hukuk devleti ilkesidir.

Devletin mali sorumluluğu; özellikle Fransız İhtilalı sonrası hukuk devleti/demokratik devlet anlayışına paralel olarak ortaya çıkmış ve günü-

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

müze kadar gerek doktrin gerekse mahkeme içtihatları ile geliştirilmiş bir hukuk devleti ilkesidir.³ Bu yaklaşıma uygun olarak devletin sorumluluğuna ilişkin kamu hukuku hükümlerinin uygulanması, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Kıta Avrupası ülkelerinde idari rejime geçilmesi ile mümkün olmuştur.⁴

İdarenin mali sorumluluğu “**kusur sorumluluğu**” ve “**kusursuz sorumluluk**” olarak iki ana başlık altında incelenmektedir. “*Kusur sorumluluğu*” ilkeleri gereğince, idarenin işleyişinden doğan zararların tazmini için idarenin kusurlu olduğunun tespiti gerekir. Ancak bazı durumlarda idare, bizzat kusurlu olmasa dahi gerçekleştirdiği eylemler dolayısıyla meydana gelen zararları da gidermektedir ki bu tip durumlar da “*idarenin kusursuz sorumluluğu*” olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵

Kusur sorumluluğu da “*hizmet kusuru*” ve “*kişisel kusur*”dan ibarettir.

Hizmet kusuru; bir kamu hizmetinin yerine getirilmesi sırasında veya sebebiyle, idarenin belli bir kamu görevlisine izafe edilmesi mümkün olmayan, bir kusur dolayısıyla ortaya çıkmayan ve bizzat kamu hizmetinin kuruluş, işleyiş ve teşkilatlanmasından doğan sorumluluk türüdür.⁶

Kişisel kusur ise; kamu görevlisinin, resmi sıfatı ile kamu hizmetinin ifasında idari faaliyet sebebiyle hizmet araç ve gereçlerini kullanması dolayısıyla hizmete ilişkin olarak ortaya çıkan kusur demektir.⁷

Kusursuz sorumluluk ise “**risk ilkesi**” ve “**fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesi**” hâllerinde ortaya çıkmaktadır.

Risk ilkesi gereğince idare; hiçbir kusuru olmasa dahi yürütmüş olduğu tehlikeli faaliyetler ya da kullandığı tehlikeli araçlar nedeniyle ortaya çıkan zararı tazmin etmekle yükümlüdür.⁸

Fedakârlığın denkleştirilmesi (kamu külfetleri karşısında eşitlik) ilkesi ise; kamu hizmeti nedeniyle toplumun bir kesimi diğerlerinin uğramadığı bir zarara uğradığı için bu zararın hizmetten yararlananlar tarafından paylaşılması anlamına gelir.⁹

Ancak özellikle son yıllarda savaş, terör gibi toplumsal olaylar nedeniyle meydana gelen zararların da idare tarafından karşılanmasını öngören “**sosyal risk ilkesi**” de bir kusursuz sorumluluk hali olarak doktrin ve yargı kararlarında yerini almıştır.

Tabii afetler, toplumun içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulların ortaya çıkardığı kitle hareketleri ve bunlardan doğan saldırıların yol açtığı zararlarla, savaşlarda sivil halkın uğradığı zararların kusursuz olan

kişiler üzerinde bırakılmasının hakça bir davranış olmayacağı düşüncesi sosyal risk ilkesini ortaya çıkarmıştır.¹⁰

Diğer kusursuz sorumluluk hâllerinden farklı olarak, sosyal risk sorumluluğunda, zararı yaratan idarenin hukuka aykırı bir hareketi, personelinin hatalı bir davranışı ya da yürüttüğü tehlikeli bir faaliyeti yoktur. Burada idareye yabancı kişilerin, toplulukların, idare tarafından önlenemeyen ya da önlenmesi daha büyük zararlara yol açabilecek eylemleri söz konusu olduğundan sosyal risk ilkesinde eylem ile zarar arasında nedensellik bağı aranmasına dahi gerek yoktur.¹¹

Sosyal risk ilkesi uyarınca devletin mali sorumluluğunun gündeme gelmesine neden olan olaylar; savaşlar, doğal afetler ve terör eylemleridir. Çalışmamızın konusunu da **“terör eylemlerinden doğan zararlar bakımından devletin mali sorumluluğu”** oluşturmaktadır.

Terör eylemlerinden doğan zararlar bakımından devletin mali sorumluluğu konusunu incelemeye başlamadan önce, terörün ve terör eylemlerinin ne olduğu ve hangi eylemleri kapsadığı hususunun tespit edilmesinin konunun bütünlüğü bakımından önem arz ettiğini düşünmekteyiz. Dolayısıyla çalışmamızda öncelikle terör ve terörizm kavramları üzerinde durulacak ve nihayetinde bu eylemler nedeniyle doğan zararlardan idarenin sorumluluğu hususu açıklanmaya çalışılacaktır.

I. TERÖR VE TERÖRİZM¹²

Terörizm; tarihin eski dönemlerinde ortaya çıkmış ve çağımıza kadar süregelen bir suçluluk metodudur. Her ne kadar kullandığı yöntemler, eylemlerde kullanılan silahların türü değişse de terörizm; hedeflediği gaye ve toplumda oluşturduğu etki bakımından tarihi süreçte pek de farklılaşmamıştır. Terör örgütleri, sık sık diğer suç örgütleri ile karıştırılmalarına karşın; nihai hedeflerinin siyasi olması nedeniyle bu örgütlerden ayrılırlar.

İlk bilinen terör örgütünün *“Zealots”* olduğu ve M.S 6-135 yılları arasında Roma, Yahudi, Yunan yönetimlerinin kanunlarına karşı giriştikleri eylemlerin de terör eylemleri niteliğinde olduğu bilinmektedir.¹³ Bu terörist grubun içinden de farklı gruplar türemiştir.¹⁴ *“Zealots”* dışında tarihsel süreçte farklı terör örgütlerine de rastlamak mümkündür.¹⁵ Özellikle A.B.D’de kurulan ve ülkedeki zenci kölelere karşı terör eylemlerine girişen *“Ku Klux Klan”* örgütü hedef kitlesi bakımından diğer terör örgütlerinden ayrılmıştır.¹⁶

Günümüzdeki anlamıyla terör örgütlerinin ilk örneği ve uygulamacısı

olarak ise Hassan Sabbah kabul edilmektedir.¹⁷“*Kurtarılmış bölgeler deymi ve vur kaç taktiğini terörizm literatürüne kazandıran Sabbah; devleti şiddet kullanmaya zorlayan eylemler gerçekleştiriyordu.*”¹⁸ Hassan Sabbah, terörizmi sistematikleştirmiş ve böylece günümüzdeki anlamıyla terör örgütü diyebileceğimiz ilk suç örgütünü kurmuştur. Sabbah, örgütünü sadece eylemsel olarak değil doktrinsel olarak da beslemiştir. Sabbah’ın amacı devleti halkın gözünde despot duruma getirmek, devletin uyguladığı şiddetten kaçan insanları kendi örgütüne kazandırarak örgütünün devamlılığını sağlamaktır.¹⁹ Bu stratejinin günümüz terör örgütlerince de uygulandığı açıktır. Günümüzde İrlanda’da “IRA”, İspanya’da “ETA”, Kolombiya’da “FARC”, Türkiye’de; “PKK”, “İBDA-C”, “DHKP/C”, “Hizbullah”, “DAEŞ” Afganistan’da “El-Kaide” gibi terör örgütleri varlıklarını devam ettirmektedir.

Son yıllarda terör örgütleri çağın bilimsel gelişmelerinden de faydalanarak ileri teknoloji ile donatılmış silahların kullanımı ile birçok ses getiren eyleme imza atmıştır. 11 Eylül 2001 tarihinde, ABD New York Dünya Ticaret Merkezi ile eş zamanlı olarak Washington D.C ’ye El Kaide tarafından yapılan saldırılar, 2004 yılında İspanya’nın başkenti Madrid’te metro istasyonlarına yapılan saldırılar ilk akla gelen ses getirici eylemlerdir.²⁰ Ülkemiz de ne yazık ki son yıllarda çok ciddi anlamda terör eylemler ile muhatap olmaktadır.

Terör teriminin hukuki literatüre girişi 1789 Fransız İhtilalı ile olmuştur. İhtilal sonrası ihtilalcilerin, ihtilal karşıtlarına karşı uyguladıkları siyasi şiddeti ifade etmek için kullanılan bu kavram daha sonra anlam kayması yaşayarak devleti hedef alan şiddet eylemlerini de içerecek şekilde kullanılmaya başlanmıştır.²¹ Terör kelimesinin kökeni Latince’den gelmekte olup, kelime “*terrere*” sözcüğünden türemiştir.²² Terör; Fransızca “*terreur*” kelimesinden terörizm de yine Fransızca’dan “*terrorisme*” kelimesinden dilimize geçmiştir.²³ “*Kelime anlamı korkudan titreme; sarsıntı geçirme veya titremeye, sarsıntıya sebep olmaktır.*”²⁴ Türkçe’de ise terörizm: “*Yıldırıcılık, siyasal bir hedefe ulaşmak amacıyla devlete, halka veya bireylere karşı şiddet eylemlerine başvurma*”; terör ise “*tedhiş, yıldırı, korku*”²⁵ anlamına gelmektedir.

Terörizm, suç olarak kabul edilmesine rağmen tanımı ne uluslararası hukuk ne de ulusal hukuk düzenlemelerinde açık ve net bir biçimde yapılabilmemiştir. Terörizmin ortak bir tanımının yapılamamasının birçok nedeni vardır. Ancak ortak bir terörizm tanımının yapılamayışının nedenleri hukuki olmaktan öte siyasi görünmektedir.

Tüm bu belirsizliklere rağmen “terör” ve “terörizmin” kabul edilebilir bir tanımını yapmak ceza hukukunun kanunilik ve belirlilik ilkeleri açısından bir zorunluluktur. Bu nedenle doktrinde birçok terör ve terörizm tanımı yapılmıştır. Konunun daha fazla dağılmaması amacıyla biz bu tanımlamalara çalışmamızda ayrıntılı olarak yer vermeyeceğiz.²⁶ Bununla beraber kısaca **terörizm**: “Herhangi bir siyasi amaca ulaşmak için, toplumda korku ve panik havası oluşturacak şekilde, örgütlü bir yapı tarafından sistematik ve devamlı olarak insan vücut bütünlüğüne karşı girişilen her türlü suç teşkil eden eylemler” şeklinde tanımlanabilir.²⁷

Meri mevzuatımıza göre ise terör tanımı 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. maddesinde yapılmıştır. Bu tanıma göre terör:

“Cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.”

II. YARGI KARARLARI DOĞRULTUSUNDA TERÖR EYLEMLERİNDEN DOĞAN ZARARLARDAN DEVLETİN SORUMLULUĞU

Ülkemizde 1980’lerden itibaren yaygınlaşmaya başlayan, binlerce kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olan terör eylemleri, idare hukukunda birtakım yeni yaklaşımların doğmasını kaçınılmaz kılmıştır. Çünkü esas gayeleri birtakım siyasi hedeflere varmak olan terör örgütleri, bu hedeflerine ulaşmak için çoğu zaman masum sivilleri hedef alan eylemlere girişmiştir. Terör eylemleri vatandaşların vücut bütünlüğüne yöneldiği gibi mal varlıklarına yönelmiştir. Dolayısıyla hiçbir şahsi kusuru olmamasına rağmen terör eylemlerinden zarar gören vatandaşların uğramış oldukları bu maddi-manevi zararların idare tarafından tazmin edilip edilmeyeceği ve tazmin edilecek ise hangi ilkeler çerçevesinde tazmin edileceği tartışması ortaya çıkmıştır.

Terör olaylarından doğan zararların idarece tazmin edilmesi temel olarak iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan birincisi terör eylemleri nedeniyle kusursuz üçüncü kişilerin uğradığı zararlar dolayısıyla idarenin

sorumluluğu; ikincisi ise terörle mücadelede görev alan kamu görevlilerinin uğramış oldukları zararlardan idarenin sorumluluğu.

Bununla birlikte 17.7.2004 tarih ve “5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansması Hakkında Kanun”un yürürlüğe girmesiyle birlikte terör eylemlerinden doğan zararların idarece karşılanması doğrudan yasal bir dayanak kazanmıştır. Dolayısıyla Danıştay’ın bu tarihten sonra benimsemiş olduğu yöntemi de ayrıca incelemek ve değerlendirmek gerekir.

A. Kusursuz Üçüncü Kişilerin Uğradığı Zararlarından İdarenin Sorumluluğu

Fransız hukukunda; terör, gerçekleşme ihtimalinin ve uğranılacak zararın büyüklüğünün önceden analiz edilememesinden dolayı “aşırı uç” bir risk türü olarak kabul edilmekte ve özel sigortanın mağdurları tamamen tatmin etmesi imkânsız olduğundan mağdurların zararının “risklerin sosyalizasyonu” ilkesi çerçevesinde devlet tarafından tazmin edilmesi kabul edilmiştir.²⁸

Türkiye’de ise Danıştay; özellikle terör olaylarının göreceli olarak daha seyrek yaşandığı 1990 öncesi dönemde, gerçekleşen terör eylemleri nedeniyle idarenin sorumlu tutulamayacağı yönünde içtihat geliştirmiştir. Bu yaklaşımın temelinde ise idarenin bilgisi dışından gerçekleştirilen eylemler(terör eylemleri) nedeniyle sorumlu tutulamayacağı ve idarenin haberdar olmadığı eylemler dolayısıyla önceden tedbir almasının mümkün olmadığı gerekçesi yatmaktaydı.²⁹

Sonraki dönemde ise meydana gelen terör olaylarındaki nicelik ve nitelik bakımından artışın da getirdiği bir gereklilik olarak Danıştay; terör olayları nedeniyle meydana gelen zararlardan devletin “sosyal risk ilkesi” gereğince sorumlu olması yönünde görüş değiştirmiştir.³⁰ Danıştay’ın bu yönde vermiş olduğu kararların birçoğunda “sosyal risk ilkesi” gereği terör eylemleri nedeniyle meydana gelen zararlardan idarenin **nedensellik bağı aranmaksızın** sorumlu olması gerektiğini ifade etmiştir.³¹

Sosyal risk ilkesi uyarınca devletin mali sorumluluğunun gündeme gelmesine neden olan olaylar; savaşlar, doğal afetler ve terör eylemleridir. Çalışmamızın konusunu da “terör eylemlerinden doğan zararlar bakımından devletin mali sorumluluğu” oluşturmaktadır.

Ancak Danıştay'ın terör olaylarından doğan zararların tazmin edilmesi-ne yönelik geliştirdiği bu içtihat çeşitli yönlerden eleştirilmektedir.

İdarenin kusurlu ya da kusursuz sorumluluğundan bahsedilebilmesi için her şeyden önce idarenin eylemi ile meydana gelen zarar arasında bir nedensellik bağının bulunması gerekir.³² Ancak Danıştay'ın geliştirdiği bu içtihadada göre, terör olayları nedeniyle masum üçüncü kişilerin gördüğü zararların tazmini için nedensellik bağı aranmasına gerek yoktur. Bu durum da idarenin sorumluluğu ilkelerine ters düşmektedir.³³

Bu nedenlerle doktrinde Danıştay'ın sosyal risk ilkesi gereğince idarenin mali sorumluluğuna gidilebilmesi için fiil ile zarar arasında nedensellik bağının aranmasına gerek olmadığı yönündeki içtihadının Anayasa'ya aykırı olduğu da ileri sürülmektedir.³⁴

Danıştay; terör olaylarından doğan zararların karşılanmasında esas aldığı "sosyal risk" ilkesinde, hem kusurun hem de nedensellik bağının aranmayacağını belirttiikten sonra bu ilke gereğince uğranılan zararın tazmin edilebilmesi için zarara uğrayanın da hiçbir kusurunun bulunmaması gerektiğini belirtmiştir.

*"İdarenin hukuki sorumluluğunu gerektiren sorumluluk sebepleri arasında sayılan sosyal risk ilkesi; **kusur esasına dayanmadığı gibi, bu ilkenin uygulanmasında idarenin yürüttüğü hizmetle, meydana gelen zarar arasında nedensellik bağı da aranmamaktadır.***

Anılan ilke, vatandaşların asıl hedefi toplum ya da devlet olan idareye yabancı unsurların eylemleri sonucu uğradıkları zararın topluma pay edilmesini amaçlamaktadır. Bu nedendir ki, sosyal risk ilkesinin uygulanabilmesi; zarara uğrayanın zararın doğmasında derecesi ne olursa olsun herhangi bir kusurunun bulunmaması koşuluna bağlı bulunmaktadır. Bu koşulun göz ardı edilmesi, bazı bireylerin kişisel kusurları sonucu uğradıkları zararın, topluma pay edilmesi sonucunu doğurur ki, böyle bir sonucun, sosyal risk ilkesinin amacına uygun olmayacağı açıktır.

Belirtilen niteliğine göre sosyal risk ilkesinin uygulanabilmesi için, olayın tüm toplumla ilgilendirilebilmesi ve zararın, toplumsal nitelikli bir riskin gerçekleşmesi sonucu meydana gelmesi yanında, olay ve zararın, yürütülen kamu hizmetinin doğrudan sonucu olmaması, başka bir deyişle zarar ile idari eylem arasında bir nedensellik bağının da kurulamaması gerekmektedir."³⁵

Danıştay konuyla ilgili olarak vermiş olduğu bir başka kararında ise meydana gelen zararın kesin olarak terör örgütünün fiilinden meydana

geldiğinin kanıtlanamaması nedeniyle zararın sosyal risk ilkesi çerçevesinde tazmininin mümkün olmadığına kara vermiştir.³⁶

Terör eylemlerinden doğan zararın karşılanmasına ilişkin olarak Danıştay'ın vermiş olduğu bir başka kararda ise *"sosyal risk ilkesi"* bakımından önemli tespitler yapılmıştır.³⁷ İlgili kararda; sosyal risk ilkesi bağlamında devletin sorumluluğuna gidilebilmesi için nedensellik bağının şart olmadığı, sosyal risk ilkesi bağlamında doğan zararların idarenin kamu hizmeti çerçevesinde yürüttüğü faaliyetler sırasında doğan zararların dışında kalan bireysel ve olağanüstü zararların tazmin etme amacında olduğu ve nihayetinde idarenin sosyal risk ilkesi gereği tazminle sorumlu tutulabilmesi için; zararı doğuran olayın tüm toplumla ilişkilendirilebilmesi ve bu olayla gerçekleşen riskin toplumsal nitelik taşıması gerektiğini ifade edilmiştir. İlgili kararda Danıştay, kural olarak terör eylemlerinden doğan zararların *"sosyal risk ilkesi"* çerçevesinde tazmin edileceğini ifade ettikten sonra somut olayın özellikleri bakımından ise tartışılması gerekenin *"idarenin hizmet kusuru"* olduğunu ifade etmiştir. Bu tespit ışığında Danıştay, terör eylemlerinden doğan zararların tazmin edilmesine ilişkin hususlarda öncelikli olarak idarenin kamu düzenini, bireyin güvenliğini koruma görevini tam olarak yerine getirip getirmediğini; başka bir ifadeyle öncelikle hizmet kusurunun bulunup bulunmadığını araştırmak eğer hizmet kusuru yoksa -şartları olduğu takdirde- sosyal risk ilkesine dayanarak zararın tazmin edilmesi gerektiğini kabul etmiştir.³⁸

B. Terörle Mücadelede Görev Alan Kamu Görevlilerinin Zararlarının Tazmini

Terörle mücadele eden kamu görevlileri de görevleri sırasında zarar görmüş olabilirler. Bu durumda da idarenin bu zararları da tazmin yükümlülüğü doğacaktır.

Danıştay bu hususa ilişkin olarak vermiş olduğu kararlarda da idarenin meydana gelen maddi ve manevi zararları sosyal risk ilkesi gereğince sorumlu olacağını ifade etmiştir.³⁹

Terör saldırılarından uğranılan zararların tazminine ilişkin olarak AYİM ise Danıştay'dan farklı olarak sosyal risk ilkesine değil büyük çoğunlukla kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine dayanmaktadır.

"Son yıllarda Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da yoğunlaşan terör eylemleri sebebiyle Anayasanın 120'nci maddesine göre bazı illeri kapsayan olağanüstü hâl ilan edilmiş, bu olağanüstü hâl uygulaması sırasında çok sayıda güvenlik görevlileri ve asker kişi şehit olmuştur. Devletin terör hareketlerine karşı giriştiği faaliyet savaş hâli sayılmadığı gibi, mücbir sebep olarak da

değerlendirilmediğinden, bu faaliyetler sırasında teröristlerin eylemlerinden zarara uğrayanların bu zararı, tüm ülkede olmayıp, ülkenin bir kısmında terör örgütleri tarafından yaratılan bir zarar olduğundan, savaş hâlinde olduğu gibi tüm toplumun katlanmak durumunda kaldığı bir kamu külfeti olarak değerlendirilmeyip, özel ve olağandışı nitelik taşıyan kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince idare tarafından tazmini gereken bir zarar olarak kabul edilmiştir.”⁴⁰

AYİM, terör eylemlerinden doğan zararların idarece tazmininde Danıştay’ın aksine nedensellik bağına aramakta ancak nedensellik bağının tespiti kusurlu sorumluluk hâlinde olduğu gibi çok katı davranmayarak bu hususu biraz daha esnek yorumlamaktadır.

Örneğin dış doktoru bir subayın mesai saatleri dışında muayenesinde terör örgütleri tarafından öldürülmesi olayında AYİM; söz konusu terör eyleminin dış tabibinin subay olduğundan kaynaklandığını ve dolayısıyla fiil ile zarar arasında nedensellik bağının olduğunu, devletin terör hareketleri ile giriştiği mücadelenin mücbir sebep sayılamayacağı dolayısıyla sorumluluğu ortadan kaldırmayacağı ve nihayetinde kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesi gereğince idarenin meydana gelen zarardan kusursuz olarak sorumlu olacağını belirtmiştir.⁴¹

C. 5233 Sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılansısı Hakkında Kanun Uyarınca Meydana Gelen Zararların İdarece Tazmini

Terör eylemleri nedeniyle meydana gelen zararlardan idarenin sorumlu olup olmayacağı, olduğu takdirde bu sorumluluğun hangi hukuki dayanakla olacağı hususu 17.7.2004 tarihine kadar İdari Yargı mercileri tarafından İdare Hukuku genel sorumluluk ilkeleri çerçevesinde çözülmeye çalışılmıştır. Çünkü bu tarihe kadar terör eylemleri dolayısıyla meydana gelen zararların ödenmesine ilişkin bir kanuni düzenleme söz konusu değildi.

17.7.2004 tarihinde kabul edilen 5233 sayılı kanunla birlikte terör olayları nedeniyle meydana gelen zararların belirli bir idari prosedür çerçevesinde devlet tarafından karşılanması öngörülmüştür.

5233 sayılı Kanunun amacı birinci maddede şu şekilde ifade edilmiştir:

“Terör eylemleri veya terörle mücadele kapsamında yürütülen faaliyetler nedeniyle maddî zarara uğrayan kişilerin, bu zararlarının karşılanmasına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir”. Bu maddeden de açıkça anlaşıldığı üzere ilgili kanun; hem terör eylemleri nedeniyle zarar gören üçüncü kişilerin hem de terörle mücadele sırasında zarar gören kamu görevlilerinin

zararlarının karşılanmasını öngörmektedir.

Kanunun öngördüğü sistemde, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamında kalan suçlar dolayısıyla zarar gören gerçek ve tüzel kişilerin zararlarının sulhen karşılanması esas alınmıştır. Bu sistem çerçevesinde terör eylemleri dolayısıyla bir zarar doğduğunun iddia edilmesi üzerine zarar tespit komisyonları kurulur ve mağdurların uğradıkları zarar miktarı tespit edilerek kişilere ödenir.

Danıştay bir kararında 5233 sayılı kanun ile ilgili olarak şu tespitlerde bulunmuştur:

“Görüldüğü üzere; 5233 sayılı Yasa, yargısal ve bilimsel içtihatlarla kabul edilen “sosyal risk” ilkesinin yasalaşmış halidir. Bu nedenle, Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra, meydana gelen terör eylemleri veya terörle mücadele sırasında uğranılan zararların tazmini istemiyle açılan veya açılacak davalarda, artık sosyal risk ilkesinin uygulanma olanağı bulunmamaktadır

Ancak, adı geçen Yasanın uygulama alanı yalnızca “sosyal risk ilkesi” uyarınca tazmini mümkün olan uyuşmazlıklarla sınırlı bulunduğu, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri uyarınca açılan tazminat davalarının uygulama alanı dışında kaldığı açıktır.

Diğer yandan, 5233 sayılı Yasa hükümlerine göre, terör olayları nedeniyle kişilerin uğradığı maddi zararların karşılanması olanaklı olup manevi zararların karşılanmasına olanak bulunmamaktadır.

Bu durumda, 5233 sayılı Yasanın yürürlüğe girdiği tarihten sonra meydana gelen terör eylemi sonucu oluşan zararın tazmini isteminden kaynaklanan uyuşmazlığın, 5233 sayılı Yasa kapsamında irdelenerek çözümlenmesi gerekirken, davacının uğradığı maddi ve manevi zararlarının sosyal risk ilkesi uyarınca ödenmesi gerektiği yolunda verilen Mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir.”⁴²

Görüldüğü üzere mahkeme ilgili içtihadında ilk olarak 5233 sayılı yasanın “Sosyal Risk İlkesine” dayandığını ve dolayısıyla artık bu kanun dışında kalan olaylara ilişkin olarak bu ilkenin uygulamayacağını tespit etmiştir.

İkinci olarak, ilgili kanunun sadece sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluğu gerektiren olaylarla sınırlı olarak uygulanabileceğini, hizmet kusuru ve diğer kusursuz sorumluluk halleri bakımından ise kanunun uygulanmasının mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Son olarak ise bu kanun uyarınca terör olayları nedeniyle zarar görenlerin yalnızca maddi zararlarının tazmin edilebileceğini manevi zararlarının ise tazmin edilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedir.⁴³

SONUÇ

Terör eylemleri nedeniyle meydana gelen zararların idare tarafından karşılanması özellikle 1990 sonrası idari yargı mercileri önünde çözülme-yi bekleyen önemli bir konudur. Görünen odur ki; 1980’li yıllarda başlayan ve 1990’lı yıllarda kamu güvenliğini ciddi anlamda *tehdit eden terör eylemleri nedeniyle doğan zararların karşılanması hususunda yargılama makamlarımız hazırlıksız yakalanmıştır*.

Terör eylemlerinin yaygınlığı ve etkinliği karşısında sosyo/ekonomik bir gereklilik olarak uğranılan zararların devlet tarafından karşılanması “*ihtiyacı*” hâsıl olmuş ve bu ihtiyaca karşılık verme zorunluluğu hisseden idari yargı makamları Fransız Doktrininden iktibas ettiği “*sosyal risk ilkesine*” tabiri caiz ise bir “*can simidi*” olarak tutunmuştur.

Terör olaylarının vahameti karşısında, meydana gelen zararların karşılanması zorunluluğu, idari yargı makamlarını derinlemesine bir değerlendirme yapmaksızın sosyal risk ilkesini uygulamaya yönlendirmiştir. Çünkü Anayasanın idarenin sorumluluğunu düzenleyen 125. maddesinden yola çıkarak idarenin hiçbir kusurunun, hatta eylem ve işleminin bulunmadığı terör olaylarından dolayı idareyi sorumlu tutmak mümkün görünmemektedir. Ancak belirtmek gerekir ki bu uygulama ilgili dönem için toplumun beklentilerine karşılık vermiş görünmekle birlikte İdare Hukukunun genel sorumluluk ilkelerinden ve hatta genel hukuki sorumluluk esaslarından epey uzaklaşarak temelsiz, belirsiz bir mali sorumluluk türünün oluşmasına yol açmıştır.

Bu durumu fark eden Danıştay da bu yaklaşımına daha makul bir hukuki gerekçe bulmak adına Anayasa’nın sosyal devlet ilkesine atıfta bulunmaya gayret göstermiş görünmektedir. Ancak bu yaklaşım da; “*örneğin terörist bir saldırı sonrası çok zengin bir kişinin çok büyük miktarda zarara uğradığı düşünüldüğünde bu zararın toplanan vergilerle ödenmesi nasıl sosyal devlet ilkesinin bir sonucu olabilir?*”⁴⁴ şeklinde haklı bir eleştiriye tabi tutulmaktadır.

Dolayısıyla Danıştay’ın bu minvalde vermiş olduğu kararlara temel yapmaya çalıştığı “*hukuki gerekçeler*” yetersiz kalmış ve ciddi anlamda eleştirilere maruz kalmıştır. Özellikle sosyal risk ilkesi uyarınca devletin sorumluluğunun doğması için zarar ile fiil arasında nedensellik bağının aranmasına gerek olmadığı yönündeki görüşleri de ciddi anlamda eleştirilmiştir.

Her ne kadar hukukta, kişilerin veya devletin bazı fiillerinden dolayı kusursuz olarak sorumlu olması kabul edilmiş ise de fiil ile zarar arasında

nedensellik bağı aranmaksızın ilgilinin sorumlu tutulması genel sorumluluk prensipleri ile bağdaşmamaktadır. Çünkü idarenin gerçekleştirdiği fiil ile meydana gelen zarar arasında herhangi bir ilişki kurulamıyorsa (nedensellik bağı yok ise) idare bu zarardan dolayı nasıl sorumlu tutulabilecektir? Böyle bir sorumluluk türünün kabul edilmesi, idarenin egemenlik alanına giren her olayda hiçbir etkisi olmasa bile sorumlu tutulmasını gerektirecektir ki bu durumun da sorumluluk hukuku açısından pek kabul edilebilir değildir.

5233 sayılı kanun yürürlüğe girmeden önce Danıştay, terör olaylarına ilişkin vermiş olduğu kararlarda idarenin sorumluluğunu her ne kadar sosyal risk ilkesine dayandırmış olsa da kararlarındaki gerekçeler daha çok kamu külfetlerinde eşitlik ilkesini akıllara getirmektedir.

Danıştay kararlarının ekseriyetinde; terör olaylarından doğan zararların idare tarafından karşılanması için idarenin herhangi bir kusuru bulunmasına gerek olmadığını ve hatta idari eylem ile meydana gelen zarar arasında bir nedensellik bağının dahi aranmasına lüzum olmadığını belirterek sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluğun doğacağına hükmetmiştir.

Buna karşılık bazı olaylarda ise idarenin görevi olan kolluk faaliyetini tam olarak icra edemediğinden bahisle idarenin kusurlu olduğu yönünde kararlara da imza atmış bir başka ifadeyle “*kusur sorumluluğu*” ilkelerine dayanmıştır.⁴⁵

Danıştay’ın terör eylemlerinden doğan zararların idarenin kusursuz sorumluluk ilkelerine göre tazmin edilmesi yaklaşımı şu açıdan makul görülebilir. Kusurlu sorumluluk ilkeleri çerçevesinde hareket edildiği takdirde, zararın tazmini için mağdurların somut olayda idarenin kusurlu olduğunu kanıtlaması gerekir. Buna karşın kusursuz sorumluluk ilkeleri çerçevesinde idarenin sorumluluğuna gidildiği takdirde mağdurların “*idarenin kusurunu ispat*” gibi bir yükümlülüğü olmayacaktır.⁴⁶

Terör olayları nedeniyle meydana gelen zararlarda; AYİM ise kararlarında daha çok “*kamu külfetleri karşısında eşitlik*” prensibine dayanmaktadır. AYİM; bu ilke çerçevesinde terör eylemleri neticesinde meydana gelen zararlar dolayısıyla idarenin sorumlu olması için kusurlu olmasına gerek olmadığını belirtmekle birlikte eylem ile zarar arasında nedensellik bağının bulunması gerektiğini ifade etmekte ancak nedensellik bağının varlığı tespit edilirken daha esnek davranmaktadır. Bu yönü itibarıyla ile AYİM içtihatlarının sorumluluk hukuku prensiplerine daha uygun olduğu söylenebilir. Bununla birlikte AYİM’in önüne gelen davalarda, taraflardan birinin büyük çoğunlukla kamu görevlisi olması mahkemenin işini hukuki olarak biraz daha kolaylaştırmış görünmektedir.

Sonuç olarak Danıştay; terör olayları nedeniyle doğan zararlar dolayısıyla devletin sorumluluğu hususunda tutarlı ve makul gerekçeler üretmekten uzak kalmış, ancak bir sosyal gereklilik olarak idarenin bu tür olaylardan “sosyal risk ilkesi” uyarınca sorumlu tutulması gerektiği yönünde içtihatlarında bulunmuştur. AYİM ise daha çok “kamu külfetleri karşısında eşitlik” ilkesi gereğince idarenin sorumluluğuna hükmetmiştir.

Sorumluluk hukukunda esas olan kusurlu sorumluluk ilkesi olduğu için, bu tip olaylarda da ilk olarak incelenmesi gereken husus olayda idarenin hizmet kusurunun var olup olmadığıdır. Dolayısıyla terör olayları nedeniyle meydana gelen zararların tazmini için açılan idari davalarda, yargılama makamı öncelikle söz konusu olayda idarenin bir hizmet kusurunun bulunup bulunmadığını irdelemelidir. Eğer somut olayda bir hizmet kusuru söz konusu değilse ancak bu durumda idarenin kusursuz sorumluluk ilkeleri tartışılmalıdır. Fakat şunu da eklemek gerekir ki toplumu tehdit eden tehlikelere karşı idarenin önlem alması, bu konuda gerekli organizasyonu yapması idare için bir yükümlülüktür. Dolayısıyla, somut olaydaki verilere göre ilk etapta idarenin kusuru yokmuş gibi görünüyorsa da bu tür tehditlere karşı her zaman bir adım önde olmak zorunda olan idarenin tamamen kusursuz olduğu da söylenemez.⁴⁷

Söz gelimi idarenin gerekli ve yeterli önlemleri almaması, kendisine yapılan ihbarları ya da istihbarat bilgilerini değerlendirmemesi nedeniyle meydana gelen bir terör saldırısında, idarenin hizmet kusurunun varlığı rahatlıkla kabul edilebilir. Bu şekilde bir hizmet kusurunun idareye zafte edilememesi durumlarında ise idarenin kusursuz sorumluluğu ilkeleri bilahare tartışılabilir. Fakat kanaatimizce, bu kusursuz sorumluluk hali, sosyal risk ilkesi olmamalıdır. Çünkü sosyal risk ilkesi yargı kararlarına dayanak teşkil etmekten çok yasama organı tasarruflarına kaynak teşkil etmektedir. Nitekim 5233 sayılı kanunun ihdas edilmesinde sosyal risk ilkesi esas alınmıştır.

Danıştay’ın 5233 sayılı yasadaki önce uğranılan zararların tazmini noktasında ısrarlı bir şekilde uyguladığı “sosyal risk ilkesinin” şartları noktasında yapmış olduğu değerlendirmeler, sorumluluk hukukunun genel ilkeleri ile bağdaşmamaktadır. Danıştay tarafından verilen kararlarda; terör eylemleri nedeniyle meydana gelen zararlar dolayısıyla idarenin sosyal risk ilkesi uyarınca sorumlu tutulabilmesi için; ne kusur şartı ne de idarenin eylemi ile zarar arasında bir nedensellik bağının bulunması şartı aranmamıştır. Kanımızca bu şekilde bir hukuki sorumluluk türünün kabul edilmesi, idarenin meydana gelen zararlardan sorumluluk alanını katlanamaz şekilde genişleteceğinden çok isabetli olmayacaktır.

1. TEZİÇ, Erdoğan(2005), Anayasa Hukuku, 10. Bası, İstanbul s. 104.

2. Hukuk Devletinin olmazsa olmaz şartlarının sayısı değişmekle birlikte içerik olarak büyük ölçüde aynıdır. İdarenin faaliyetlerini yürütürken vermiş olduğu zararları tazmin etmesi dışında hukuk devleti açısından olmazsa olmaz olarak kabul edilen prensipler genel itibari ile şu şekilde ifade edilmektedir:

- Temel Hak ve Hürriyetlerin Güvence Altına Alınması

- Kanunların Genelliği Prensibine Bağlı Kalınması

- Kazanılmış Haklara Saygı Gösterilmesi

- İdarenin Kanuniliği Prensibine Uyulması

- İdarenin Yargısal Denetime Tabi Olması, ÖZYÖRÜK, Mukbil, İdare Hukuku Ders Notları, 2. Kısım s. 2.

3. AKYILMAZ, Bahtiyar / SEZGİNER, Murat / KAYA, Cemil (2011), Türk İdare Hukuku, 2. Baskı, Ankara s. 143.

4. AKYILMAZ ve diğerleri, s. 144, İdarenin mali sorumluluğunun tarihsel gelişim süreci hakkında daha fazla bilgi için bk. GÖZLER, Kemal, İdare Hukuku Dersleri, 5. Bası, Bursa 2007, s. 718 vd.

5. GÖZÜBÜYÜK, Şeref (1995), "Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu",SBF Dergisi, C. 50, S. 3, s. 195.

6. AKYILMAZ ve diğerleri, s. 149.

7. AKYILMAZ ve diğerleri, s. 151.

8. GÖZLER, s. 737.

9. AKYILMAZ ve diğerleri, s. 151.

10. Bkz. AKYILMAZ, Bahtiyar, "Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı", GÜHFD, Y.2005(Haziran-Aralık), C. 9, S. 1-2, s. 186.

11. AKYILMAZ, s. 186.

12. Bu bölümün yazımında ilgili kaynaktan geniş bir biçimde yararlanılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bk. YURTLU, Fatih, "Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma, Kurulmuş Örgütü Yönetme ve Bu Amaçla Kurulmuş Örgüte Üye Olma Suçları", Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.

13. ÇAKMAK, Haydar / ÇAĞIRAN, Mehmet Emin /ARDOR, Hakan / EROL, Mehmet Seyfettin (2008), Terörizm, 1. Baskı, Ankara s.17; Türkiye Barolar Birliği, Türkiye ve Terörizm, TBB Yayınları:107, 1. Bası, Haziran 2006, s. 28.

14. "Zealots örgütüne bağlı Sicariler grubunun "Sica" adı verilen ve elbiselerinin altına sakladıkları kısa kılıçları ile Roma'da kalabalığın arasına karışarak birçok suikast düzenledikleri ve kalabalıktan faydalanarak kaçtıkları, Kudüs'te buğday ambarlarını yakmak ve yolları tahrip etmek gibi bir takım terör eylemlerine giriştikleri bilinmektedir." ACAR, Ünal / URHAL, Ömer, Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm, Ankara 2007, s. 17.

15. "Hindistan'daki "Thug" tarikatı da tarihteki terör örgütlerine dâhil edilmektedir. Sömürgeci İngiliz Generali William Sleeman tarafından son verilen Thug örgütü katledecekleri insanlar konusunda fark gözetmemekteydi. Örgüt, kurbanlarını ipele boğuyor, bir bakıma Hint Tanrıçası Kalî'ye kurban adanmış oluyordu. Thug elemanları ölümü de küçük görmekteydiler." bk. YAVUZ, Celalettin/ ŞAHİN, Muhittin, Terör ve Terörizmle Mücadele, Ankara 2011, s. 20;

"7-17. yy'de Hindistan'da ortaya çıkan ve büyük çapta eylemlere imza atan dinsel bir grup olan Thuglar, kurbanlarını genellikle Hintli yerlilerden seçer ve onları kendilerine has bir yöntem olarak ipekten bir bağ ile boğarak öldürme yolunu seçerlerdi". ÇAKMAK/ÇAĞIRAN/ARDOR/EROL, s. 18.

16. "Zenci kölelerin silahlanarak kendilerine saldıracaklarını düşünen Amerikalı beyazlar 1865 tarihinde Ku Klux Klan terör örgütünü kurmuşlardır. Klan'ların terörü devlete karşı değil, farklı bir etnik gruba karşı uygulaması açısından diğer terör örgütlerinden ayrılmaktadır." ACAR/URHAL, s. 312. Ku Klux Klan terör örgütünün günümüzde Avrupa'da tekrar doğduğu yönünde şüpheler de mevcuttur. Hürriyet Gazetesi İnternet sayfası, erişim tarihi: 01.02.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/21100813.asp>.

17. "Hassan Sabbah, militanlarını eyleme göndermeden önce onlara haşhaş içirerek cesaretlen-

melerini sağladığı için örgütüne Haşhaşin denilmiştir. Örgütün bölge halkından sempati toplayan eylemleri olduğu gibi (Kudüs'ün Haçlı Kralı Conrad'ın öldürülmesi gibi) yine bölge halkı tarafından büyük tepkiyle karşılanan eylemleri de olmuştur (Selahaddin Eyyubi'ye yönelen suikast girişimi ve Nizam-ül Mülk'ün suikast sonucu öldürülmesi gibi)". ÇAKMAK/ÇAĞIRAN/ARDOR/EROL, s. 18;

18. ACAR/URHAL, s. 311.

19. ACAR/URHAL, s. 312.

20. 19. ve 20. y.y'de gerçekleştirilen çeşitli terörist saldırıların geniş bir listesi için; bkz: ÇAKMAK/ÇAĞIRAN/ARDOR/EROL, s. 19-27.

21. ÇAKMAK/ÇAĞIRAN/ARDOR/EROL, s. 41.

22. AKKAYA, Çetin (2009), Terör Suçları ve Cezalarının İnfazı, Ankara s. 50; bk. ZAFER, Hamide, Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul 1999, s. 9.

23. BALTACI, Vahit (2007), Terör Suçları ve Yargılaması, 1. Bası. Ankara s. 15.

24. BALTACI, s. 15.

25. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük ve Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>, siteye erişim tarihi: 01.02.2017.

26. Farklı tanımlar için bk. YURTLU, s. 46 v.d.

27. YURTLU, s. 49.

28. ÇITAK, Halim Alperen (2014), İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Ankara s. 122.

29. ÇITAK, s. 125.

30. "Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince gereği görüldü: Tazminat istemini doğuran ölüm olayının meydana geldiği Antalya, Tünektepe mevkiinde bu olaydan önce, 23.2.1998 tarihinde polis otosunun taranması, bu olaya ve bu davanın açılmasına neden olan ölüm olayına karışan yasadışı terör örgütü üyelerinin yakalanarak haklarında, İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi Cumhuriyet Savcılığınca, vatan topraklarından toprak bölmeye yönelik olarak eylem gerçekleştirmek, yasadışı örgüt üyesi olmak ve örgüte yardım etmek suçlarından dava açılmış olması, ayrıca Antalya Valiliğinin İçişleri Bakanlığına yazdığı 6.10.1998 tarih ve 1375 sayılı yazıda, 1997 yılından beri bölgede yasadışı örgütün terörist faaliyetlerinin sürdüğünün kabul edilmesi nedeniyle olayın Ülkenin ve Devletin bütünlüğüne yönelik yaygın terörist faaliyetlerin bir sonucu olarak meydana geldiğinin kabulü gerektiğinden tazminat isteminin sosyal risk ilkesi esas alınarak kabulüne ilişkin İdare Mahkemesi kararında hukuka aykırılık bulunmamaktadır" Danıştay 10. D. 14.01.2004, E. 2002/366, K. 2004/162.

31. "...Kural olarak idare, yürüttüğü hizmetin doğrudan sonucu olan, nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlüdür. Ancak sözü edilen kuralın istisnası olarak idarenin, faaliyet alanıyla ilgili önlemekle yükümlü olduğu halde önleyemediği birtakım zararları da nedensellik bağı aranmaksızın tazmin etmesi gerekmektedir. Kolektif sorumluluk anlayışına dayalı sosyal risk adı verilen bu ilke, bilimsel ve yargısal içtihatla kabul edilmiştir. Ülkemizin belli bir bölgesinde yoğunlaşan terörist olaylar denilen eylemlerin devlete yönelik olduğu, Devletin anayasal düzenini yıkmayı amaçladığı, bu tür olayların zarar gören kişi ve kurumlara karşı kişisel husumetten ileri gelmediği bilinmekte ve gözlemlenmektedir..."

...Belirtilen şekilde ortaya çıkan zararların özel ve olağandışı nitelikleri dikkate alınıp nedensellik bağı aranmadan, terörist olayları önlemekle yükümlü olduğu halde önlenemeyen idarece yukarıda açıklanan sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekir. Esasen terörist olaylar sonucu ortaya çıkan zararların idarece tazmini ve böylece topluma pay edilmesi hakkaniyet gereği olduğu gibi, sosyal devlet ilkesine de uygun düşecektir..." Danıştay. 10. D. 13.10.1993, E. 1992/3372, K. 1993/3777, DD, S. 89, s. 581-583, bk. AKYILMAZ, s. 190.

Söz konusu kararda Danıştay'ın yaptığı tespitler ile vardığı sonuç arasında ciddi çelişkiler olduğu kanısındayız. İlk olarak Danıştay; sosyal risk ilkesi gereğince idarenin zarardan sorumlu tutulabilmesi için eylem ile zarar arasında nedensellik bağı aranmasına gerek olmadığını belirtmekte ve terör eylemlerinden doğan zararların da bu ilke çerçevesinde idare tarafından tazmin edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Ancak daha sonra bu zararlardan idarenin sorumlu olmasını "terörist olayları önlemekle yükümlü olduğu halde önlenememesi" olarak ifade etmemektedir. Kanımızca idarenin önlemekle yükümlü olduğu bir hususu önlememesi hem idarenin "kusurlu" olduğunu hem de gerçekleştirdiği hareketle zarar arasında "nedensellik bağı" olduğu anlamına gelmektedir.

Ayrıca Danıştay; "Esasen terörist olaylar sonucu ortaya çıkan zararların idarece tazmini böylece

topluma pay edilmesi hakkaniyet gereği olduğu gibi, sosyal devlet ilkesine de uygun düşecektir” demek suretiyle idarenin sorumluluğunu “sosyal risk ilkesinden” çok “kamu külfetleri karşısında eşitlik ilkesine” yaklaştırmaktadır.

32. GÖZLER, s. 745.

33. GÖZLER; terör olaylarından dolayı masum kişilerin uğradıkları zararın idare tarafından giderilmesi fikrinin insancıl düşüncelere dayandığını fakat bu düşünce sistemine göre adli bir cinayete kurban giden kişinin yakınlarının zararının da karşılanması gerektiğini ifade etmektedir. GÖZLER, s. 746.

34. Danıştay’ın kabul ettiği sosyal risk ilkesi kuramının “zarara neden olan olay idarenin eylem ya da işlemi değilse bu zarardan neden idare sorumludur?” sorusuna tatmin edici bir cevap veremediği ifade edilmektedir, AKYILMAZ, s. 188.

35. Danıştay. 10. D. 24.04.2008, E. 2007/3363, K. 2008/2704.

36. Gaziantep İdare Mahkemesince, dosyanın incelenmesinden 1997 yılı Temmuz ayında saat 23.00 sıralarında çıkan yangının atış talimlerinde kullanılan izli mermilerden kaynaklandığının öne sürüldüğünün, buna karşın davalı idarece yangının terör örgütü tarafından çıkarılarak karakolun dikkatinin çekilmeye çalışılmış olabileceği düşüncesiyle olaya müdahale edilmediğinin ve gece görüş cihazlarıyla olay yerinin gözetlenmesinden şüpheli hareketleri görülen şahısların izlendiğinin belirtildiğinin anlaşıldığı, bu duruma göre olayın izli mermilerden kaynaklandığının kanıtlanmadığı, ancak olay günü şüpheli şahısların izlenmesi ve davacıların bir kusurunun ortaya konulamaması dikkate alındığında, zararın güvenlikten sorumlu idarenin kamu hizmetinin niteliğinden kaynakladığı sonucuna varıldığı, buna göre uğranılan zararın idarece kusursuz sorumluluk ilkesi gereğince tazmini gerektiği gerekçesiyle ve adli yargı yerinde yaptırılan tesbit esas alınarak 5.086.600.000.- lira maddi tazminatın dava açma tarihinden itibaren hesaplanacak yasal faiziyle birlikte davacılar için tazminata tazminat isteminin belirtilen miktarı aşan kısmının reddine karar verilmiştir. Davalı İdare, kusurlu ya da kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin sorumluluğu koşullarının oluşmadığı iddiasıyla anılan mahkeme kararının temyizden incelenip, bozulmasını istemektedir.

Kamu hizmetinin görülmesi sırasında kişilerin uğradıkları özel ve olağandışı zararların idarece tazmini; Anayasa’nın 125. maddesi gereği ve Türkiye Cumhuriyetinin “Sosyal hukuk devleti” niteliğinin doğal bir sonucudur. Kural olarak idare, yürüttüğü hizmetin doğrudan sonucu olan nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlüdür. İdarenin hukuki sorumluluğu sadece kusur esasına, hizmet kusuru teorisine dayanmamakta, idare kusur koşulu aranmadan da sorumlu sayılabilmektedir. Hatta kolektif sorumluluk anlayışına dayalı sosyal risk ilkesi gereğince zararı doğuran olayın tüm toplumla ilgilendirelebildiği, toplumsal bir riskin gerçekleştiği hallerde olayın idarenin hizmet alanıyla ilgili olması yeterli sayılarak doğrudan nedensellik bağı kurulamayan durumlarda da tazminata hükmedilebilmektedir.

Olayda, mahkeme kararında belirtildiği üzere idarenin bir hizmet kusuru bulunmadığı gibi, mahkeme kararında belirtilen aksine meydana gelen zarar ile nedensellik bağı kurulabilen bir idari eylem bulunmadığından idarenin kusursuz sorumluluğundan söz etmeye de olanak bulunmamaktadır. Zira yangının neden kaynaklandığı ya da kimler tarafından çıkarıldığı saptanamamaktadır. Aynı nedenle, olayın tüm toplumu ilgilendirecek idare, toplumsal bir riskin gerçekleşmesi niteliğinde olduğu, daha açık bir deyişle terör örgütüne gerçekleştirilen bir eylemden kaynaklandığı ortaya konulmadığından sosyal risk ilkesinin uygulanmasına da olanak görülmemektedir.” Danıştay 10. D. 25.02.2003, E. 2001/257, K. 2003/702.

Kanaatimizce söz konusu olayda yangını kimin tarafından çıkarıldığı tespit edilemediğinden idarenin sorumluluğuna gidilememesi tespiti ilk aşamada doğru olmakla birlikte söz konusu yangına idarenin güvenlik gerekçesiyle müdahale etmediği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla yangının çıkması bakımından sorumlu tutulamayacak idare, yangına müdahale etmemesi nedeniyle “hizmet kusuru” bulunduğu için (hizmetin geç işlemesi ya da hiç işlememesi) sorumlu tutulabilirdi.

37. Dava, davacının 27.8.1995 tarihinde İstanbul İli, Beyoğlu İlçesi, İstiklal Caddesi üzerinde terör amaçlı bombalama olayında yaralanması sonucu uğradığını ileri sürdüğü lira maddi, lira manevi zararın olay tarihinden itibaren işletilecek yasal faiziyle birlikte tazmini istemiyle açılmıştır.

İdare Mahkemesi, uğranılan zararın sosyal risk ilkesi gereği tazmin edilmesi gerektiği gerekçesiyle davayı kabul ederek lira maddi, lira manevi tazminat ödenmesine, hükmedilen maddi tazminata idareye başvuru tarihinden itibaren yasal faiz uygulanmasına karar vermiştir. Davalı idare, anılan mahkeme kararının yerinde olmadığını ileri sürerek temyizden incelenerek bozulmasını istemektedir.

Kamu hizmetinin görülmesi sırasında kişilerin uğradıkları özel ve olağanüstü zararların idarece tazmini; Anayasanın 125.maddesi gereği ve Türkiye Cumhuriyetinin "sosyal hukuk devleti" niteliğinin doğal bir sonucudur.

İdare, kural olarak, yürüttüğü kamu hizmetiyle nedensellik bağı kurulabilen zararları tazminle yükümlü olup; idari eylem ve/veya işlemlerden doğan zararlar, idare hukuku kuralları çerçevesinde, hizmet kusuru veya kusursuz sorumluluk ilkeleri gereği tazmin edilmektedir.

Öte yandan, nedensellik bağı; idarenin tazmin sorumluluğunun mutlak koşulu da değildir. Zira Anayasanın 2. maddesinde Türkiye Cumhuriyetinin "toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde" sosyal hukuk devleti olduğu hükme bağlanmış ve 5. maddede, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak, Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmıştır. Bu Anayasal hükümlerin gereği olarak, bilimsel ve yargısal içtihatlarla benimsenip geliştirilen "sosyal risk" ilkesi; idarenin faaliyet alanında meydana gelmekle birlikte, yürütülen kamu hizmetinin sonucu olmayan bireysel ve olağanüstü kimi zararların idarece tazmini suretiyle; toplumun tüm bireylere eşit olarak sağladığı faydanın maliyetinin tüm topluma pay edilmesi ve böylece toplum huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı ile sosyal hukuk devleti ilkelerinin yaşama geçirilmesini öngörmektedir. Dolayısıyla idarenin sosyal risk ilkesi gereği tazminle sorumlu tutulabilmesi için; zararı doğuran olayın tüm toplumla ilgilendirilebilmesi ve bu olayla gerçekleşen riskin toplumsal nitelik taşıması gerekir.

Kişilerin, kendi kusur ve eylemleri olmaksızın, terör olaylarından etkilenmesi; toplumun eşit olarak paylaştığı güven ortamını ihlali nedeniyle, bütün bireyleri ilgilendirir. Ancak, uğranılan zararın sosyal risk ilkesine göre topluma pay edilebilmesi için, zararı doğuran terör eyleminde; toplumun içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanan ve toplumsal nitelik taşıyan riskin gerçekleştiği sonucuna ulaşılması gerekir. Nitekim Dairemizin yerleşik içtihatları da, anayasal düzene, devlete ve toplumun bütünlüğüne yönelik bulunan terör eylemleri sonucu kişilerin salt toplumun bireyi olmaları nedeniyle uğradıkları özel ve olağanüstü zararların; genel güvenlik ve asayiş sağlama ve korumakla görevli davalı idarece, tazmini gerektiği yolundadır.

Dava ve temyiz dosyalarının birlikte incelenmesinden; İstanbul İli Beyoğlu İlçesi İstiklal Caddesi üzerinde bulunan sokak lambalarına asılı çöp kutusuna 27.8.1995 tarihinde parça tesirli iki adet bomba konulduğu ve akabinde bombaların patladığı, daha sonra olayı gerçekleştirdiği ileri sürülen yasadışı örgüt üyesi bir kişinin yakalanarak cezaevine konulduğu anlaşılmaktadır.

Olayın oluş biçimi karşısında, tazminat isteminin amaç ve kapsamı yukarıda belirtilen "sosyal risk" ilkesi ile değil, hizmet kusuru ilkesi esas alınarak incelenip irdelenmesi gerekmektedir.

Bu durumda, tazmini istenilen zararın meydana gelmesinde davalı idarenin hizmet kusuru olup olmadığı araştırılmaksızın verilen mahkeme kararında hukuki isabet görülmemiştir". Danıştay 10. D. 22.11.2001, E. 1999/5543, K. 2001/4030.

38. Terör olaylarından doğan zararların tazmini hususunda doğru olanın bu şekilde hareket etmek olduğu doktrinde ifade edilmektedir. AKYILMAZ, s. 205-206.

39. "Emniyet Müdürlüğünde bekçi olarak görev yapmakta iken katıldığı bir operasyonda terör örgütü üyelerinin açtığı ateş sonucu yaralanan ve artık aktif olarak bekçilik görevi yapması mümkün olmadığından vazife malulü olarak emekliye sevk edilen davacının manevi zararının sosyal risk ilkesi uyarınca tazmin edilmesi uygun görülmüştür". Danıştay 10. D. 14.06.2001, E. 1999/4192, K. 2001/2332, "İlkokul öğretmeni olarak görev yapmakta olan kişinin terör örgütü üyeleri tarafından öldürülmesi olayında ölenin mirasçılarının açtığı davada idarenin uğranılan zararı sosyal risk ilkesi uyarınca tazmini gerekir". Danıştay 10. D. 28.05.1998, E. 1996/10146, K. 1998/2344, kararlar için bkz. AKYILMAZ s. 191.

40. AYİM 2. D. 11.12.2002, E. 2001/440, K. 2002/979, bk. AKYILMAZ, s. 196.

"Terör eylemlerinden uğranılan zararlarla ilgili olarak, zarar verici eylemi yapanla idare arasında bir ilişkinin bulunmadığı durumlarda dahi zararlı idarenin faaliyeti arasında illiyet bağının olabileceğini kabul eden AYİM, sadece görev sırasındaki zararlarla ilgili değil; zarara uğrayanın kamu görevlisi sıfatı nedeniyle meydana gelen zararlarla da illiyet bağının kesilmeyeceği görüşündedir. Bu çerçevede davacıların desteği olan müteveffa astsubayın özel aracıyla karayolunda giderken, yol kesen bölücü örgüt mensuplarınınca şehit edilmesinden doğan zararın tazmini için açılan davada idarenin kusursuz sorumluluk ilkesi gereği sorumlu olduğuna hükmeden AYİM..." bkz. AKYILMAZ, s. 197.

41. AYİM 2. D. 09.04.1997, E. 1996/554, K. 1997/303, bk. AKYILMAZ, s. 198.

42. Danıştay 10. D. 26.10.2009, E. 2009/7423, K. 2009/9167.

43. 5233 sayılı kanundan önceki uygulamada Danıştay terör olayları nedeniyle meydana gelen zararlardan dolayı hem maddi hem de manevi tazminatın ödenmesi gerektiği yönünde kararlara da imza atmıştır.

Anılan karar, yapılan temyiz incelemesi sonucunda; Danıştay Onuncu Dairesinin 18.10.2000 günlü, E:1999/3374, K:2000/5292 sayılı kararıyla; tazmini istenen zararın, davacının 20.11.1996 tarihinde uğramış olduğu silahlı saldırıya bağlı olarak sakat kalması sonucu doğduğu, dolayısıyla zararın münferit olaydan kaynaklandığı ve niteliği itibariyle sosyal risk ilkesine göre tazmini gerekmediği, uyumsuzluğun çözümünde, idarenin güvenlik hizmetlerinin işletilmesinde kusurlu davranışının bulunup bulunmadığının araştırıldıktan sonra karar verilmesi gerektiği gerekçesiyle bozulmuş ise de; İdare Mahkemesi, davanın kısmen kabulü, kısmen reddi yolundaki ilk kararında ısrar etmiştir.

Davacı, temyize konu mahkeme kararında geçen "idari ceza" ibaresinin "idam cezası" olarak düzeltilmesi gerektiğini, davalı idare ise davanın kabulüne ilişkin kısmını temyiz etmekte ve bozulmasına karar verilmesini istemektedirler. Temyize konu ısrar kararının; maddi ve manevi tazminata ve maddi tazminata ilişkin faize dair kısmında, bozmayı gerektirecek bir husus bulunmamaktadır.

Hükmedilen manevi tazminata davalı idareye başvuru tarihinden itibaren yasal faiz uygulanması yönünden ise; ilk defa yargı kararıyla para olarak değerlendirilebilen bir manevi tazminatın önceden davalı idarece belirlenmesi ve de ödenmesinin mümkün olmaması nedeniyle ödemede gecikmeden bahsedilemeyeceği gibi manevi tazminatın mahkemece "takdirene" belirlenmesi nedeniyle hükmedilecek miktarda 3095 sayılı Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanun uyarınca dava tarihinden itibaren faiz yürütülmesi gereklidir.

Ankara 7. İdare Mahkemesinin 15.4.1999 günlü, E:1997/1174, K:1999/322 sayılı kararında; saldırıyı gerçekleştiren kişilerin yargılanmaları sonucu Türk Ceza Kanununun 146/1. maddesi uyarınca idam cezasıyla cezalandırılmalarına karar verildiği belirtilmesine karşın temyize konu kararda bu cezanın sehven "idari ceza" şeklinde belirtildiği anlaşılmış olup, kararda yer alan maddi hatanın; (idam cezasına) olarak düzeltilmesi uygun görülmüştür.

Açıklanan nedenle, Ankara 7. İdare Mahkemesinin 30.9.2002 günlü, E:2002/1235, K:2002/1102 sayılı ısrar kararının; hükmedilen maddi ve manevi tazminat ve maddi tazminata yürütülen faiz yönünden maddi hata düzeltilmek suretiyle ONANMASINA oybirliği ile, manevi tazminata dava tarihinden itibaren yasal faiz uygulanması gerektiğinden, aksi yöndeki mahkeme kararının bu kısmının BOZULMASINA oyçokluğu ile, dosyanın Ankara 7. İdare Mahkemesine gönderilmesine, 14.4.2005 günü karar verildi. D.İ.D.K, 14.4.2005, E. 2003/57, K. 2005/237.

44. AKYILMAZ, s. 192.

45. "Karara konu olayda, devamlı tehdit edildiğini, para vermemesi halinde öldürüleceği ve işyerinin yakılacağı yolundaki tehdidi savcılığa bildiren şahsın işyeri, savcılığın gerekli tedbirleri alacağını bildirmesine rağmen silahlı kişilerce yakılmıştır. Danıştay da idareyi "yürütmekle görevli olduğu hizmeti tam olarak yerine getirmede" gerekçesiyle tazminata mahkûm etmiştir". Danıştay, 10. D. 27.1.1983, E. 1982/3123, K. 1983/163, bkz. AKYILMAZ, s. 208;

"Danıştay, teröristlerce öldürülen muhtarın yakınlarının açtığı davada, idarece önceden caydırıcı veya önleyici özel ve genel önlemlerin alınmadığı, vatandaşın can ve mal güvenliğinin korunması için yıllardır var olduğu herkesçe bilinen terörist eylemlerin önlenmesi için bir tedbir almayan idarenin bu davranışının hizmet kusuru teşkil ettiği gerekçesiyle tazminata karar veren idare mahkemesi kararını onamıştır". Danıştay 10. D. 8.4.1992, E. 1990/1683, K. 1992/1311, bk. AKYILMAZ, s. 208.

46. AKYILMAZ, s. 195.

47. AKYILMAZ, s. 189.

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AYİM	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
AYİMD	: Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C	: Cilt
D	: Dairesi
DD	: Danıştay Dergisi
D.İ.D.K	: Danıştay İdari Daireler Kurulu

E	: Esas
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
K	: Karar
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TBB	: Türkiye Barolar Birliği
TMK	: Terörle Mücadele Kanunu
Y	: Yıl
y.y	: Yüzyıl
vd.	: Ve devamı

Kaynaklar

- ACAR, Ünal / URHAL, Ömer (2007), Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm, Ankara.
- AKKAYA, Çetin (2009), Terör Suçları ve Cezalarının İnfazı, Ankara.
- AKYILMAZ, Bahtiyar “*Sosyal Risk İlkesi ve Uygulama Alanı*”, GÜHFD, Y.2005(Haziran-Aralık), C. 9, S. 1-2.
- AKYILMAZ, Bahtiyar / SEZGİNER, Murat / KAYA, Cemil (2011), Türk İdare Hukuku, 2. Baskı, Ankara.
- BALTACI, Vahit (2007), Terör Suçları ve Yargılaması, 1. Bası, Ankara.
- ÇAKMAK, Haydar/ÇAĞIRAN, Mehmet Emin/ARDOR, Hakan/EROL, Mehmet Seyfettin (2008), Terörizm, 1. Bası, Ankara.
- ÇITAK, Halim Alperen (2014), İdarenin Kusursuz Sorumluluğu Bağlamında Sosyal Risk İlkesi, Ankara.
- GÖZLER, Kemal (2007), İdare Hukuku Dersleri, 5. Bası, Bursa.
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref (1995), “*Terör Olayları ve Yönetimin Sorumluluğu*”, SBF Dergisi, C. 50, S. 3, s. 195.
- Hürriyet Gazetesi İnternet sayfası, erişim tarihi: 01.02.2017, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/21100813.asp>.
- ÖZYÖRÜK, Mukbil İdare Hukuku Ders Notları.
- Türkiye Barolar Birliği, Türkiye ve Terörizm, TBB Yayınları:107, 1. Bası, Haziran 2006.
- Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük ve Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, <http://www.tdk.gov.tr>, siteye erişim tarihi: 15.03.2014.
- TEZİÇ, Erdoğan (2005), Anayasa Hukuku, 10. Baskı, İstanbul.
- YAVUZ, Celalettin / ŞAHİN, Muhittin (2011), Terör ve Terörizmle Mücadele, Ankara.
- YURTLU, Fatih “*Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma, Kurulmuş Örgütü Yönetme ve Bu Amaçla Kurulmuş Örgüte Üye Olma Suçları*”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ZAFER, Hamide (1999), Ceza Hukukunda Terörizm, İstanbul.
- Yararlanılan Mahkeme Kararları**
- Danıştay, 10. D. 27.1.1983, E. 1982/3123, K. 1983/163.
- Danıştay 10. D. 8.4.1992, E. 1990/1683, K. 1992/1311.
- Danıştay. 10. D. 13.10.1993, E. 1992/3372, K. 1993/3777.
- Danıştay 10. D. 28.05.1998, E. 1996/10146, K. 1998/2344.
- Danıştay 10. D. 14.06.2001, E. 1999/4192, K. 2001/2332.
- Danıştay 10. D. 22.11.2001, E. 1999/5543, K. 2001/4030.
- Danıştay 10. D. 25.02.2003, E. 2001/257, K. 2003/702.
- Danıştay 10. D. 14.01.2004, E. 2002/366, K. 2004/162.

Danıştay. 10. D. 24.04.2008, E. 2007/3363, K. 2008/2704.
Danıştay 10. D. 26.10.2009, E. 2009/7423, K. 2009/9167.
D.İ.D.K, 14.4.2005, E. 2003/57, K. 2005/237.
AYİM 2. D. 09.04.1997, E. 1996/554, K. 1997/303.
AYİM 2. D. 11.12.2002, E. 2001/440, K. 2002/979.

TÜRK ANAYASA MAHKEMESİNİN ÇALIŞMA USULÜ

Arş. Gör. Efe Can KARABULAT*

ÖZET

Anayasa Mahkemesi demokratik bir hukuk devletinde kanunların anayasa-ya uygunluğunu denetlediği gibi, devleti oluşturan erkler arasında denge kurulmasına yardımcı olur ve bu erkler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de sıklıkla yer alır. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi, bir hukuk devletinin en önemli unsurlarından birini teşkil eder.

Mahkemenin üye yapısının ve çalışma usulünün üstlendiği göreve uygun olması mahkemenin başarısının anahtarıdır. Bu itibarla Türkiye’de ve dünyada pek çok farklı sistem denenmiştir. Türkiye’de şu anda uygulanan sistemin önemli eksikleri göze çarpmakta ve demokratik bir Anayasa Mahkemesi oluşturmaktan uzak görünmektedir. Gündemdeki anayasa değişikliği de Anayasa Mahkemesi’ne ilişkin olumlu değişiklikler içerse de mahkemenin aşağıda yer verilecek temel problemlerini çözmeyecek gibi görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Anayasa Mahkemesi, hukuk devleti, kuvvetler ayrılığı.*

GİRİŞ

Anayasa mahkemesi, icra ettiği fonksiyon dolayısıyla hukuk devletinin en önemli kurumlarından birini teşkil eder. Yüklendiği görevleri hakıyla

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Görevlisi.

yerine getirebilmesi ise, mahkemeyi meydana getiren üyelere, doğru kurulanmış bir çalışma yöntemine, devleti oluşturan erklerle hukukun temel ilkeleri ekseninde iyi bir denge kurmasına bağlıdır. Bu şartların gerçekleşmemesi hâlinde anayasa mahkemesi önüne gelen sorunları çözemeyeceği gibi, sorunun kendisi hâline de gelebilir.

Bu çalışmada Türk Anayasa Mahkemesi'nin yapısı ve çalışma usulü hakkında bilgilere yer verilecek, bu bilgilerin verilmesi sırasında mümkün olduğu ölçüde karşılaştırmalı hukuk verilerinden yararlanılacağı gibi Anayasa Mahkemesi'nin 2010 tarihli Anayasa değişikliği öncesi ve 1961 Anayasası dönemlerindeki durumları ile de kıyaslamalar yapılacaktır.

1. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NİN GENEL YAPISI

1.1. Anayasa Mahkemesi Kavramı ve Hukuki Statüsü

Anayasa, yasalara göre daha zor değiştirilir ve normlar hiyerarşisinde yasaların üstünde bulunur. Bu durum yasaların anayasaya uygunluğunun denetlenmesini gerektirmektedir. Normlar hiyerarşisi sistematığında, yönetenlerle kamu görevlileri, üstlerinde yer alan organ ve makamların koyduğu kurallara uygun işlem ve eylem tesis etmek zorunda ise de, yasama organının üstün normlara aykırı düşen kanunlar çıkarmasını engelleyecek veya yürürlüğe konduktan sonra ortadan kaldırılmasını sağlayacak bir yöntem mevcut değildir. Hukuk devleti ilkesinin tam anlamıyla geçerliliğe kavuşabilmesi için, yasama işlemlerinin de, bağımsız bir organın inceleme ve denetiminden geçirilebileceği bir yolun mevcut olması şarttır.¹Bir² başka deyişle anayasanın kendi güvencesini kendi içinde öngörmesi gerekir.³

Bu cümleden olarak anayasa yargısı kavramı iki temel ilkeye dayanmaktadır: Anayasanın üstünlüğü ilkesi ve anayasanın katılığı ilkesi.⁴

Anayasanın üstünlüğü ilkesi uyarınca anayasaya aykırı olduğu düşünülen bir kanunun geçersiz olacağı kuşkusuzdur. Bununla birlikte bu geçersizliğin hukuk âleminde sonuç doğurabilmesi bir makam tarafından tespit ve ilan edilmesini gerektirmektedir.⁵

Anayasanın üstünlüğü ve bağlayıcılığını sağlamak için siyasal ve yargısal denetim kurumları ve yöntemleri geliştirilmiş olmakla birlikte, siyasal denetim mekanizmaları zaman içinde siyasi iktidarın güdümüne girerek işlevsiz hâle geldiğinden günümüzde tercih edilmemektedir.⁶Bu cümleden⁷ olarak anayasaya uygunluğu sağlamanın en iyi yolunun yargı denetimi olduğu mütalaa edilmektedir.⁸

Yasaların anayasaya aykırı olup olmadıklarının denetlenmesi gerekliliği bir kez ortaya çıktıktan sonra bu denetlemenin genel yargı organla-

rı eliyle mi yoksa yalnızca bu denetimi yapmakla görevlendirilmek üzere kurulmuş ayrı bir mahkeme tarafından mı yapılacağı tartışılmış ve bu tartışma sonucu ortaya çıkan görüşler Amerikan ve Avrupa modeli olarak adlandırılan iki anayasa yargısı modelini ortaya çıkarmıştır.⁹

Amerikan modelinde, genel yargı organları yasaların anayasaya aykırı olup olmadığını denetleme yetkisine sahiptir. Buna karşılık Avrupa modelinde, yasaların anayasaya aykırı olup olmadığını denetlemek üzere uzmanlaşmış, kendine özgü bir mahkeme bulunmaktadır.¹⁰ Bir başka farklılık, mahkemelerce anayasaya aykırı olduğu mütalaa edilen yasalara ilişkindir. Amerikan modelinde mahkeme anayasaya aykırı bulduğu yasayı iptal etmez, dolayısıyla ilgili kanun yürürlükte kalmaya devam eder. Bununla birlikte o kanun mahkemece ihmal edilir ve uygulanmaz. Avrupa modelinde ise anayasa mahkemesi anayasaya aykırı olarak mütalaa ettiği kanun maddesini iptal eder ve bu iptal kararı herkes için bağlayıcıdır.¹¹

Bugün Almanya, İtalya, Fransa, Portekiz, İspanya, Rusya, Macaristan, Polonya ve Türkiye merkezleşmiş sistem olarak anılan Avrupa sistemini benimsemiş iken Amerikan modeli, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya, Kanada, Arjantin gibi ülkelerde uygulanmaktadır.¹²

Türkiye’de Anayasa Mahkemesi’nin kurulması, siyasetin yargı yoluyla denetlenmesi gerekliliği düşüncesine binaen ortaya çıkmıştır. Kanun koyucunun faaliyetleri politik bir mahiyeti haiz olduğundan, Anayasa Mahkemesi’nin varlığı politikanın yargı fonksiyonunun denetimine sokulması anlamına da gelmektedir.¹³

Anayasa mahkemesi Türk anayasa hukukuna 1961 Anayasası ile dâhil olmuştur.¹⁴ Meclis hükümeti sistemini benimseyen 1921 Anayasasında bu konuda hiçbir hüküm bulunmuyordu.¹⁵ 1924 Anayasası döneminde yasaların anayasaya uygunluğu TBMM tarafından siyasal denetim yoluyla sürdürülmüş, mahkemelerce somut norm denetimi yapılmamıştır.¹⁶

1950 yılında Akşehir hakimi Refik Gür, görmekte olduğu bir dava dolayısıyla uygulanacak hükümlerin anayasaya uygunluğunu denetlemiş¹⁷, Yargıtay ise hakimin anayasaya uygunluk denetimi yapma yetkisi bulunmadığı gerekçesiyle kararı bozmuştur. Direnme kararı üzerine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu mahkemelerin anayasaya uygunluk denetimi yapmayacağını hükme bağlamıştır.¹⁸

1961 Anayasasını yapmakla görevli olan İstanbul Bilim Komisyonu, Anayasa Mahkemesi konusunda 1948 tarihli İtalyan Cumhuriyet Anayasası’ndan esinlenmiş olmakla birlikte özgün bazı düzenlemeler de yapmış-

tır.¹⁹ 1961 Anayasasında, Anayasa Mahkemesi, yargı erki içinde fakat diğer yüksek mahkemelerden ayrı bir başlık altında düzenlenmişti.²⁰

1982 Anayasasında da 1961 Anayasasına benzer şekilde anayasa yargısı ve Anayasa Mahkemesi kurumları benimsenmiş ancak mahkemenin yetkisine bazı sınırlamalar getirilmiştir.²¹

Türk anayasa hukukunda Anayasa Mahkemesi, yalnızca yasaların, kanun hükmünde kararname ve Meclis İçtüzüğü'nün Anayasa'ya uygunluğunu denetlemez; aynı zamanda Yüce Divan sıfatıyla görev yapar, siyasi partileri mali yönden denetler ve siyasi parti kapatma davalarına bakar.²² Bu itibarla Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi, yalnızca bir yargı yeri değil, aynı zamanda Anayasa'nın bütünlüğünü koruyan, işlerliğini sağlayan, hukuk devletinin, temel hak ve özgürlüklerinin koruyucusu bir organdır.²³ Özyay, Anayasa Mahkemesi'ni *"kuru, teknik anlamda bir 'mahkeme' değil, yargısal usuller uygulayıp yargısal kararlar veren ancak siyasal niteliği çok belirgin bir 'yüce kurul' "* şeklinde betimlemektedir.²⁴

Anayasa Mahkemesi, Türk hukukunda özel görevli bir yüksek mahkeme olarak mütalaa edilmektedir.²⁵ Bununla birlikte görevlerinin niteliği itibarıyla Anayasa içinde özel ve öncelikli bir yere sahiptir. Mahkemenin kuruluşunun, çalışma ve yargılama usullerinin de Anayasa'da diğer yargı organlarına nazaran çok daha detaylı olarak düzenlenmiş olması da bu duruma işaret etmektedir.²⁶ Böylelikle yasa koyucunun alelade kanun değişiklikleri ile Anayasa Mahkemesi'nin yetkileri ve örgütlenişine ilişkin esasları sürekli değiştirmesinin önüne geçilmiş ve yasama organının Anayasa Mahkemesi'nin kuruluş ve yargılama usullerine müdahale edebileceği alan oldukça daraltılmıştır.²⁷

1.2. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu

1.2.1. Genel olarak (Kuruluşa kaynaklık eden hukuki düzenlemeler)

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşu, çalışma ve yargılama usulü Anayasa'nın 146 vd. maddelerinde detaylı olarak düzenlenmiştir. Hemen belirtmek gerekir ki, aşağıda da değinileceği üzere, 12.09.2010 tarihli referandum sonucunda 5982 sayılı "Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 5982 sayılı kanun Anayasa Mahkemesi'nin yapısında değişikliklere yol açan hükümlere de yer vermektedir.

30.03.2011 tarihinde 6216 sayılı "Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun" yürürlüğe girmiştir. 6216 sayılı Ka-

nun'un 5. maddesinde yer alan *"Bu Kanun çerçevesinde... Genel Kurulca kabul edilecek İttüzükle düzenlenir."* hükmüne istinaden Anayasa Mahkemesi İttüzüğü kabul edilerek ve 12.07.2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Mahkeme'nin çalışma esasları, bölüm ve komisyonların oluşumu ve işbölümüne dair düzenlemeler Anayasa Mahkemesi İttüzüğü'nde yer almaktadır.

1.2.2. Mahkeme Teşkilatı

1.2.2.1. Başkanlık

6216 sayılı Kanun'un 20. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi teşkilatı; Başkanlık, Genel Kurul, bölümler, komisyonlar, Genel Sekreterlik ve idari birimlerden oluşur. Başkanlık makamına ilişkin düzenlemeler de genel olarak 6216 sayılı Kanun'da yer almaktadır.

Başkanın görev ve yetkileri 6216 sayılı Kanun'un 13. maddesinde sayılmıştır. İlgili hüküm şu şekildedir:

"(1) Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Genel Kurulun ve gerektiğinde bölümlerin gündemini belirlemek.*
- b) Genel Kurula ve Yüce Divana başkanlık etmek; gerekli gördüğü takdirde kendi yerine bu görevleri ifa etmek üzere başkanvekillerinden birini görevlendirmek.*
- c) Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcılarını görevlendirmek ve görevden almak.*
- ç) Mahkemeyi temsil etmek.*
- d) Mahkeme yönetmeliklerini onaylamak.*
- e) Harcamaların Mahkeme bütçesine uygunluğunu denetlemek.*
- f) Bölümlerden birinin fiilî ya da hukuki imkânsızlık nedeniyle toplanamaması hâlinde diğer bölümden üye görevlendirmek.*
- g) Mahkeme personelinin atamasını yapmak.*
- ğ) Mahkemenin verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.*
- h) Gerekli gördüğü takdirde basına ve kamuoyuna Mahkemeye ilgili bilgi ve demeç vermek veya bu maksatla başkanvekili, üye veya raportör görevlendirmek."*

Anayasa Mahkemesi İttüzüğü'nün 10. maddesi de benzer nitelikte olup başkanın görev ve yetkilerini düzenlemektedir. Bu maddede sayılan görev ve yetkilerden bir kısmı kanunda sayılanlar ile aynı olup, bir kısmı kanunda bulunmadığı halde İttüzük'te yer almaktadır:

“Madde10-

(1) *Başkanın görev ve yetkileri şunlardır:*

...

d) *Genel Sekreter ve Genel Sekreter yardımcıları ile başraportörleri görevlendirmek ve görevden almak.*

ğ) *Genel Kurulun aldığı prensip kararları doğrultusunda iş yükünün Bölümler arasında dengeli bir şekilde dağıtılması için gerekli önlemleri almak.*

h) *Bölümlerden birinin iş yükünün normal çalışmayla karşılanmayacak şekilde arttığı ve Bölümler arasında iş yükü bakımından dengesizlik meydana geldiğinin tespiti hâlinde, bu hususu görüşmek üzere Genel Kurulu toplantıya çağırarak.*

ı) *Bölümlerin kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da oluşacağı kanaatine varıldığı hâllerde, Genel Kurulu bu konuyu görüşmek üzere toplantıya çağırarak.*

i) *Bölüm Başkanlarının da görüşlerini alarak bireysel başvurunun işleyiş ve organizasyonuna ilişkin düzenlemeler yapmak.*

l) *Mahkeme ile ilgili güvenlik önlemlerini almak veya aldırarak.”*

Görüldüğü üzere Kanun’da başkanın bölümlerin idaresi bağlamındaki görev ve yetkilerine yer verilmemiş, bu hususların İctüzük’te düzenlenmesi öngörülmüştür.

Başkanlık teşkilatında, başkanın görev ve yetkilerini kullanamayacağı bir durum olması hâlinde bu görev ve yetkileri kullanabilecek şekilde teçhiz edilmiş başkanvekilleri bulunmaktadır. Başkanvekilliği, başkanlığın boş olması hâlinde kıdemli başkanvekili, başkanın mazeretli veya izinli olması hâllerinde ise Başkan tarafından belirlenen başkanvekilince yerine getirilir. Başkanvekillerinin sayısına ilişkin bir düzenleme bulunmamasına karşın uygulamada iki başkanvekili bulunduğu görülmektedir.²⁸

Başkanvekilinin, başkanın yokluğunda ona vekalet etmesi yanında başka görevleri de bulunmaktadır. Bu görevler Kanun’un 14. maddesinin 2. fıkrasında sayılmıştır:

“Madde 14-

...

(2) *Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır*

a) *Bölümlere ve Başkanın gerekli gördüğü hâllerde Genel Kurul ya da Yüce Divana başkanlık etmek.*

b) Başkanın oldukları bölümün gündemini belirlemek.

c) Bölüm içinden oluşturulacak komisyonlarda üyelerin dönüşümlü olarak görev yapmalarını sağlamak.

ç) Bu Kanunla verilmiş diğer görevler ile Başkan tarafından tevdi edilen işleri yapmak.”

Başkanın durumuna benzer şekilde, başkanvekilinin de görev ve yetkileri hem Kanun hem de İçtüzük'te düzenlenmiş, bazı görev ve yetkilere yalnızca İçtüzük'te yer verilmiştir. Bu görev ve yetkiler şöyle sıralanabilir:

Madde 11- (1) Başkanvekillerinin görev ve yetkileri şunlardır:

...

“ç) Bölümün duruşmalarına başkanlık etmek.

d) Bölüm üyelerinin görev yapacakları Komisyonları belirlemek.

f) Komisyonların verimli ve düzenli çalışmasını sağlamak ve bu amaçla uygun göreceği tedbirleri almak.

g) Komisyonların kararları arasında içtihat uyumsuzluğunun olduğu ya da oluşacağı kanaatine varıldığı hâllerde, Bölümü bu konuyu görüşmek üzere toplantıya çağırarak.

ğ) İş yükünün Komisyonlar arasında dengeli bir şekilde dağılımı için gerekli önlemleri almak”

İçtüzük uyarınca başkanvekilliğinin boş, başkanvekilinin mazeretli ya da izinli olması hâllerinde Başkanvekiline ait görev ve yetkiler Bölümdeki en kıdemli üye tarafından yerine getirilir.

Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkanvekillerinin seçimi ile ilgili Kanun'un 12. maddesinde birtakım düzenlemeler bulunmakla birlikte, bu hususlar büyük ölçüde İçtüzük'te düzenlenmiştir.

Başkan ve başkanvekilleri, üyeler arasından gizli oyla ve üye tam sayısının salt çoğunluğuyla dört yıl için seçilirler. Süresi bitenler yeniden seçilebilirler. Bu seçimlerde aday gösterilmez. Seçimler, bu görevlerin sona ereceği tarihten önceki iki ay içerisinde sonuçlandırılır. Başkanlık, Başkanvekillikleri, Başkanvekilliğinde görev süreleri dolmadan boşalma olduğunda dört yıl için yeni seçimler yapılır.

Seçimler bu görevlerin sona ereceği tarihten önceki iki ay içinde Başkan tarafından gündeme alınır. Seçimin yapılacağı yer, gün ve saat en az yedi gün önce üyelere yazılı olarak bildirilir. Seçim işlerini yürütmeye Başkan yetkilidir.

1.2.2.2. Genel Kurul

Genel Kurul, Anayasa Mahkemesi'nin temel organıdır. Mahkemenin yargılama işlevi büyük ölçüde Genel Kurul tarafından yerine getirilmektedir. Genel Kurul ile ilgili Anayasa'da, 6216 sayılı Kanun'da ve İçtüzük'te düzenlemeler yer almaktadır.

Genel Kurul, Anayasa Mahkemesi'nin on yedi teşekkül eder ve en az on iki üye ile toplanır. Genel Kurul'a başkan ya da başkanın belirleyeceği başkanvekili başkanlık eder.

Anayasa Mahkemesi demokratik bir hukuk devletinde kanunların anayasaya uygunluğunu denetlediği gibi, devleti oluşturan erkler arasında denge kurulmasına yardımcı olur ve bu erkler arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde de sıklıkla yer alır. Bu anlamda Anayasa Mahkemesi, bir hukuk devletinin en önemli unsurlarından birini teşkil eder.

Genel Kurul'un görev ve yetkileri Kanun'un 21. maddesinin 2. fıkrasında şöyle sayılmıştır:

“Madde 21-

...

(2) Genel Kurulun görevleri şunlardır:

a) İptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara bakmak.

b) Siyasi partilere ilişkin mali denetim yapmak, dava ve başvuruları karara bağlamak.

c) İçtüzüğü kabul etmek veya değiştirmek.

ç) Başkan ve başkanvekilleri ile Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı ve Başkanvekilini seçmek.

d) Bölümler arasındaki iş bölümünü yapmak, bölümlerden birinin yıl içinde gelen

işleri normal çalışmayla karşılanamayacak şekilde artmış ve bölümler arasında iş bakımından bir dengesizlik meydana gelmişse takvim yılı başında toplanıp bir kısım işleri diğer bölüme vermek.

e) Bölümler arasında meydana gelen iş bölümü uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamak, fiilî veya hukuki imkânsızlık nedeniyle bir bölümün görevine giren işe bakamaması hâlinde diğer bölümü görevlendirmek.

f) Üyeler hakkında disiplin ve ceza soruşturması açılmasına, soruşturma ve kovuşturma tedbirlerine ve gerektiğinde disiplin cezası verilmesine ya da üyeliğin sona erdirilmesine karar vermek.

g) İtirazları incelemek.”

İçtüzük’ün 21. maddesi ile bu görev ve yetkilere ek olarak bireysel başvurulara ilişkin bölümlerin verdiği kararlar arasındaki içtihat farklılıklarını karara bağlamak da Genel Kurul’a bırakılmıştır.

Genel Kurul’un çalışma usullerine ilişkin olarak İçtüzük’ün 53 vd. maddelerinde ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır.

Genel Kurul toplantılarının gününü belli etmek ve gündemi düzenlemek Başkanlığa aittir. Gerektiğinde, belirli işlerin gündeme alınmasına Genel Kurul da karar verebilir. Raportörler tarafından hazırlanarak başkanlığa sunulan rapor ve karar taslaklarının birer örneği ile başkanlıkça düzenlenen gündem, toplantı gününden en az bir hafta öncesinden üyelere dağıtılır. Başkan, acele olan veya gecikmesinde zarar umulan hâllerde bu maddede belirtilen usule ve süreye bağlı olmaksızın toplantının gününü ve gündemini belirleyebilir. Genel Kurul, bu kanaate katılmadığı ve başkanlıkça yapılan işlemleri benimsemediği takdirde görüşme gününü ayrıca kararlaştırır. Gündem, üyelere ve raportörlere yazılı veya elektronik ortamda gönderilir ve Mahkeme’nin internet sitesinde yayımlanır. Üyeler, dosyaları talep ettikleri takdirde her zaman inceleyebilirler.

Üyeler; müzakerelerde, duruşmalarda ve sözlü açıklamaların yapıldığı oturumlarda kıdemlerine göre yer alırlar. Müzakere, Başkan tarafından başlatılır ve idare edilir. Söz isteyenlere istem sırasına göre söz verilir. Usul hakkında konuşmak isteyenlere öncelikle söz verilir. Konuşan üyenin sözü kesilmez. Ancak konu dışı konuşmalar Başkan tarafından kesilebilir.

Üyelerden biri müzakere başlamadan önce, işi yeterli derecede inceleyemediğini ileri sürerse, o işin müzakeresi başka bir güne bırakılır. Kurul’a sonradan katılan üye de aynı nedenle müzakerenin ertelenmesini isteyebilir. Bu erteleme, ancak bir kez yapılabilir. Müzakerelerin tamamlanması üzerine oylamaya geçilir. Mahkeme’nin müzakereleri gizli olup başkanın uygun göreceği teknik araçlarla kayda alınır. Mahkeme, gerektiğinde gündemdeki bir işin müzakeresinin, başlayan bir müzakerenin tamamlanmasının veya müzakeresine başlanmayan bir işin, başka bir güne bırakılmasına ya da başkanlıkça belirlenecek bir tarihte görüşülmek üzere ertelenmesine karar verebilir.

Görüşmelerin başlamasında hazır bulunan bir üye, çok önemli bir mazereti olmadıkça, o iş karara bağlanıncaya kadar Kurul’dan ayrılamaz. Mazereti nedeniyle görüşmelere katılmayan üye, toplantı yeter sayısı bakımından zorunluluk olmadıkça mazeretinin sona erdiğini bildirerek aynı

işin görüşülmesinde bulunamaz. And içerek görevine yeni başlayan üye Yüce Divan dışında, başlamış olan görüşmelere sayısal zorunluluk olmadıkça katılamaz. Henüz and içmemiş üyeler görüş bildirmemek ve oylamaya katılmamak şartıyla toplantı ve görüşmeleri izleyebilirler.

Mazeretleri sebebiyle toplantıya katılamayacak olan üyeler, bunu başkanlığa mümkün olan en kısa zamanda bildirirler. Hastalık, izin veya görevli bulunma gibi hâller ile zorlayıcı ve önlenmesi kabil olmayan ani ve önemli diğer olaylar mazeret sayılır. Mazeretin geçerliliğini başkan takdir eder.

Genel Kurul'da yapılacak oylamalar ve alınacak kararlara ilişkin düzenlemeler İctüzük'ün 56. ve 57. maddelerinde yer almaktadır. Bu düzenlemeler uyarınca, Başkan'ın uygun görmesi ve işin niteliğinin izin vermesi hâlinde elektronik oylama yapılması mümkündür. Açık oylama yapıldığı durumlarda oylamaya en kıdemsiz üyeden başlanır. Çekimser oy kullanılmaz. Görev ve usul konularında azınlıkta kalanlar, esas hakkındaki görüşme ve oylamaya katılmak zorundadır. Karara katılanlar, azınlıkta kalanlar ve karar özeti bir tutanakla belirtilir. Bu tutanak başkan tarafından toplantı dağılımadan imzalanır.

İşin esasının karara bağlanmasından sonra raportör tarafından karar taslağı da sunulmuşsa bu da görüşülür. Başkan gerektiğinde karara katılan üyelere birini raportörle birlikte kararın yazımında görevlendirebilir. Raportörlerin ad ve soyadları kararda yer alır. Heyete katılan üyeler, birlikte veya ayrı ayrı varsa karşı oy yazısı veya farklı ya da ek gerekçesini, genel kurulca karara son şeklinin verilmesinden itibaren on gün içinde başkanlığa verdikleri takdirde, bunlar karara eklenir. Karşı oy, farklı ya da ek gerekçelerin bu süre içinde başkanlığa ulaştırılmaması hâlinde karar, bunlar eklenmeksizin yayımlanır. Karar metni üzerinde anlaşmazlığın ortaya çıkması durumunda kararın nihai hâlini başkan belirler.

Genel Kurul kararları kural olarak salt çoğunlukla alınır. Oyların eşitliği hâlinde Başkanın bulunduğu tarafın görüşü doğrultusunda karar verilmiş olur. Bununla birlikte bazı konularda nitelikli çoğunluk aranması öngörülmüştür. Anayasa değişikliğinin iptaline, siyasi partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için, toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu aranmaktadır. 2010 yılında Anayasa'da yapılan değişiklik neticesinde 149. maddede nitelikli oy çokluğu aranan hususlara bir ekleme daha yapılmış ve siyasi partilerin Devlet yardımından yoksun bırakılmasına ilişkin kararların da siyasi parti kapatma kararlarıyla aynı nitelikli oy çokluğu ile alınabileceği hükme bağ-

lanmıştır. Eski düzenlemede Anayasa Mahkemesi'nin nitelikli oy çokluğu nisabı beşte üç olarak belirlenmişken, getirilen düzenlemeyle bu nisap toplantıya katılan üyelerin üçte ikisi şeklinde değiştirilmiştir.²⁹

1.2.2.3. Genel Sekreterlik, Raportörler ve Raportör Yardımcıları

6216 sayılı Kanun'un 23. maddesi; başkanlığa bağlı olarak genel sekreterlik birimi kurulacağını öngörmektedir. Genel sekreterlik; genel sekreter, genel sekreter yardımcısı ve başkanlıkça görevlendirilecek yeterli sayıda personelden oluşur. Genel sekreter, başkan tarafından raportörler arasından görevlendirilir. Genel Sekreterin görevde olmaması durumunda, yerine Genel Sekreterin belirleyeceği Genel Sekreter yardımcısı vekâlet eder. Genel sekreter, TBMM komisyonları ve genel kurulunda Anayasa Mahkemesi'ni temsil eder. Genel Sekreter, isteği üzerine genel sekreterlik görevinden ayrılabilmesi gibi, gerek görüldüğünde başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilir.

Genel Sekreter, başkanın gözetim ve denetimi altında; başvuruların kayıt ve sevk edilmesi, genel kurul ve bölüm toplantılarıyla ilgili idari işlerin yürütülmesi, kararların ve raporların otomasyonunun sağlanması ve arşivlenmesi, Mahkeme'nin yazışmalarının yapılması, Mahkeme kararlarının uygulanmasının takip edilmesi ve bu konuda genel kurula bilgi verilmesi, bütçenin harcanması ve bu konuda başkana bilgi verilmesi, Mahkeme'nin kurumsal, bilimsel, idari, mali ve teknik işlerinin yürütülmesi, protokol işlerinin düzenlenmesi, personelin sevk ve idaresinin sağlanması gibi konularda görevli ve yetkilidir.

Başkan tarafından raportörler arasından üç genel sekreter yardımcısı görevlendirilir. Genel sekreter yardımcısı, istekleri üzerine görevlerinden ayrılacakları gibi, gerek görüldüğünde başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilirler. Genel sekreter yardımcısı, kanun, içtüzük ve yönetmelik hükümleri çerçevesinde başkan ve genel sekreter tarafından verilen işleri yaparlar. Bu işlerin düzenli biçimde yürütülmesinden dolayı başkan ve genel sekretere karşı sorumludurlar. Genel sekreter yardımcısı arasındaki iş bölümü, genel sekreterin teklifi ve başkanın onayı ile belirlenir. Genel sekreter yardımcısının görevleri genel kurulun ve bireysel başvurunun işleyişi ile ilgili işleri düzenli ve uyumlu bir şekilde yürütmek ve raportörlerin çalışmalarını gözetmek, uluslararası ilişkileri yürütmek, idari, mali ve diğer işleri yürütmek olarak sayılmıştır.

Anayasa Mahkemesi'nin mevcut yapısında her bir genel sekreter yardımcısına belirli hizmet birimlerinin bağlanması usulü öngörülmüştür. Bu yapılanma uyarınca bir genel sekreter yardımcısı Yazı İşleri Müdürlü-

ğü, Personel Müdürlüğü, Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü, Doktorluk ve Sivil Savunma Uzmanlığı birimlerinin, ikinci genel sekreter yardımcısı Özel Kalem Müdürlüğü, Dış İlişkiler Müdürlüğü, Raportör Yardımcıları ve Bireysel Başvuru Müdürlüğü'nün, üçüncü genel sekreter yardımcısı ise Teknik Hizmetler Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Müdürlüğü ve Strateji Geliştirme Müdürlüğü'nün çalışmalarını gözetmektedir.³⁰

Anayasa Mahkemesi Personelinin Görevde Yükselmelerine İlişkin Yönetmelik'in 5. maddesi uyarınca genel sekreter yardımcılığı kadrosuna atanmak için iki yılı Mahkemede geçmek üzere en az on yıllık hizmeti bulunmak, en az iki yıllık yükseköğretim bitirmiş olmak, disiplin cezası almamış olmak ve her yılı olumlu olmak koşuluyla son üç yıllık sicil notu ortalaması (80) puandan aşağı olmamak şartları aranmaktadır.

Anayasa Mahkemesi'nde, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör görevlendirilir ya da atanır. 6216 sayılı Kanun'un 24 vd. maddeleri ile Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 37 vd. maddelerinde raportörlerin görevleri, özlük hakları, disiplin ve ceza işleri düzenlenmektedir. Bu düzenlemeler uyarınca, Başkan tarafından raportörler arasından başraportörler görevlendirilirler. Başraportörler, istekleri üzerine görevlerinden ayrılacakları gibi, gerek görüldüğünde Başkan tarafından da gerekçe gösterilmeksizin değiştirilebilirler. Mahkeme'de; Genel Kurul, bölümler, komisyonlar ve araştırma ve içtihat biriminde görev yapmak üzere dört başraportör bulunur.

Başraportörler, görev yaptıkları birimlerde, raportörler ve raportör yardımcılarının faaliyetlerinin ve mahkemede oluşturulan çalışma gruplarının düzenli ve verimli işleyişini sağlamakla görevlidirler. Başraportörün bulunmadığı zamanlarda onun yerine ilgili birimin en kıdemli raportörü, başraportörün görevlerini yerine getirir. Bölümler başraportörü, kabul edilebilirlik kararı verilen başvurulara ilişkin görüşünün alınması için bölüm başkanı adına adalet bakanlığına bildirimde bulunur.

Raportör olabilmek için; mesleklerinde en az beş yıl başarıyla çalışmış adli veya idari hâkim ya da savcı veya Sayıştay denetçisi, başdenetçisi ya da uzman denetçisi olmak, yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler dallarında doçent, yardımcı doçent ya da doktorasını tamamlamış araştırma görevlisi olmak ya da adaylık süresi hariç, en az beş yıl başarıyla çalışmış raportör yardımcısı olmak şartlarından birini taşıyor olmak gerekir. Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından en az (C) düzeyinde belge almış olmak ve lisansüstü çalışmalar yapmış olmak, raportörlüğe görevlendirmede ve atanmada tercih nedenidir.

Raportör olarak çalışmak isteyenler bu konudaki isteklerini yazılı olarak başkanlığa iletirler. Raportörler başkanın uygun görmesi üzerine bağlı oldukları kurum tarafından görevlendirilirler. 6216 sayılı Kanun'da belirtilen durumlar dışında görevlendirilen raportörlerin özlük işlerinde, mensup oldukları mesleklere ait hükümler uygulanır ve raportör olarak mahkemede geçirdikleri süreler mesleklerinde geçmiş sayılır. Yükselme ve kademe ilerlemelerinde başkan tarafından verilecek yazılı bilgi esas alınır. Görevlendirilen raportörlerin kanuni izin haklarına ve sağlık işlerine ilişkin işlemler başkanlıkça yürütülür ve özlük dosyalarına işlenmek üzere kurumlarına bildirilir. Raportörler, talepte bulunmaları ve başkanlıkça uygun görülmesi hâlinde Mahkeme raportörü olarak atanırlar. Bu şekilde ataması yapılan raportörlerin önceki kurumlarıyla ilişkileri kesilir. Görevlendirilenler de dâhil raportörlerin aylıkları ve diğer mali hakları

Bu cümleden olarak anayasa yargısı kavramı iki temel ilkeye dayanmaktadır: Anayasanın üstünlüğü ilkesi ve anayasanın katılığı ilkesi.

mahkeme bütçesinden ödenir. Mahkemenin kadrolarına atanan raportörlerin yükselme süreleri iki yıldır. Görevlendirilen raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar ve kişisel suçları ile disiplin eylemlerinden dolayı başkanın bildirmesi üzerine; bağlı buldukları kurumlarca kendileriyle ilgili mevzuat hükümleri uyarınca işlem yapılır.

Raportörler, idari yönden başkana bağlı olup, görevlerini hâkimlik teminatına uygun olarak yerine getirirler. Raportörlerin kıdem-

leri ve deneyimleri göz önüne alınarak genel kurul, bölümler, komisyonlar ya da diğer birim raportörlüklerinden hangisinde görev yapacaklarına başkan tarafından karar verilir. Raportörlerin deneyimlerinin artırılması ve çalışmalarında verimliliğin sağlanması amacıyla birimler arasında uygun görülen aralıklarla değişimleri sağlanır. Genel kurul raportörleri, genel kurulun yetkisi dâhilindeki işlerde görevlendirilirler. Başkan tarafından kendilerine verilen dosyaların ilk ve esas inceleme raporlarını, karar taslaklarını ve diğer işlemlerini hazırlar, toplantılara katılırlar. Bireysel başvuru raportörleri; komisyonlar ve bölümler raportörleri olarak ikiye ayrılır, kanunda ve içtüzükte gösterilen bireysel başvuruya ilişkin görevleri yaparlar. Bölümler ve komisyonlar raportörlüklerinde görev yapmak üzere yeterli sayıda bireysel başvuru raportörü görevlendirilir. Bireysel başvuru raportörleri, başraportörlerin gözetimi altında bireysel başvurunun kabul edilebilirliği veya esasına ilişkin karar taslaklarını hazırlar,

toplantılara katılırlar.

6216 sayılı Kanun'un 26. maddesi uyarınca başkan tarafından gerektiğinde raportörlere tanık veya uzman dinleme ve benzeri görevler de verilebilir. Bunların dışında raportörler, başkanın izin vermesi durumunda üniversitelerde, Türkiye Adalet Akademisi'nde ve benzeri kurum ve kuruluşlarda ders, kurs, konferans verebilirler.

6216 sayılı Kanun'un 42. maddesi uyarınca atanan raportörlerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri suçlar nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Başkanın iznine bağlıdır. Başkan inceleme ve soruşturmayı, Genel Sekreter veya hakkında inceleme ve soruşturma yapılacak olandan daha kıdemli raportör eliyle yaptırabilir. İnceleme ve soruşturmayı yapan Genel Sekreter veya raportör tarafından hazırlanan rapor üzerine kovuşturma yapılmasına gerek olup olmadığı Başkanlıkça takdir edilerek evrak ilgili mercilere tevdi olunur veya işlem-den kaldırılır. Kovuşturma yapılmasının gerekli görülmesi durumunda evrak 2802 sayılı Kanunun 89 uncu maddesi uyarınca işlem yapılmak üzere Ankara Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir. Atanan raportörlerin kişisel suçlarından dolayı soruşturma, Ankara Cumhuriyet Başsavcılığınca yapılır. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren suçüstü hâllerinde soruşturma genel hükümlere göre yapılır. Soruşturma yetkili Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat yürütülür.

6216 sayılı Kanun'un 27. maddesine göre Anayasa Mahkemesi'nde, yargısal ve idari çalışmalara yardımcı olmak üzere yeteri kadar raportör yardımcısı görev yapar. Raportör yardımcıları, kanunda ve içtüzükte bireysel başvurulara ilişkin görevlerin yerine getirilmesinde ve ayrıca raportörlere yardımcı olmak üzere başkan tarafından ilgili birimlerde görevlendirilirler. Raportör yardımcıları, çalışmalarını; belirlenmişse bağlı buldukları raportörün, diğer durumlarda başraportörün gözetiminde yerine getirirler.

Hukuk, siyasal bilgiler, iktisat, işletme, iktisadi ve idari bilimler alanlarında en az dört yıllık yükseköğrenim yapmış veya bunlara denkliği kabul edilmiş yabancı öğretim kurumlarından mezun olanlar ya da yabancı bir hukuk fakültesini bitirip de Türkiye'deki hukuk fakülteleri programlarına göre eksik kalan derslerden sınava girip başarı belgesi almış bulunanlar arasından açılacak giriş sınavını kazananlar, başkan tarafından raportör yardımcılığına aday olarak atanır. Sınava girebilmek için askerlik hizmetini tamamlamış, erteletmiş veya askerlik hizmetinden muaf olmak, giriş sınavının yapıldığı yılın ocak ayının son günü itibarıyla, lisans ve lisansüs-

tü öğrenimini yapmış olanlar için otuz, doktora öğrenimini tamamlamış olanlar için otuz beş yaşını bitirmemiş olmak, 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 48. maddesinde belirtilen genel nitelikleri taşımak şarttır.

Giriş sınavı, yazılı sınav ve mülakattan oluşur. Raportör yardımcıları ve raportör yardımcı adayları 657 sayılı Kanun'daki genel idare hizmetleri sınıfına dâhil olup, raportörlük sınıf ve derecelerine dâhil değildirler. Bunlara, 657 sayılı Kanun'un 6216 sayılı Kanun'a aykırı olmayan hükümleri uygulanır. Raportör yardımcılarının raportörlüğe atanabilmeleri için adaylık süresi hariç olmak üzere bu görevde fiilen en az beş yıl çalışmış olmaları, hazırlayacakları mesleki nitelikteki tezin kabul edilmesi şarttır. Bu koşulları taşıyanlar, kadro durumu da gözetilerek genel sekreterin teklifi ve başkanın onayı ile raportörlüğe atanabilirler.

Anayasa Mahkemesi'nde görevli raportör yardımcıları ve memurların görevlerinden doğan suçlarla ilgili ceza kovuşturması, 2.12.1999 tarihli ve 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca yapılır. 4483 sayılı Kanun kapsamında soruşturma izni verme yetkisi başkana aittir. Başkan gerekli gördüğünde ilgili hakkında ön inceleme yapmak üzere, bir veya birden fazla raportörü görevlendirebilir. Başkan, ön inceleme raporu üzerine soruşturma izni verilmesine veya verilmemesine karar verir.

Anayasa Mahkemesi'nde bir başraportörün gözetiminde yeterli sayıda raportör, raportör yardımcısı ve personelden oluşan "Araştırma ve İçtihat Birimi" oluşturulur. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 26. maddesi uyarınca bu birim, rapor ve karar taslaklarını, genel kurulda ve bölümlerde görüşülmesinden önce içtihat uyumluluğu ve gelişimi ile hukuk dili ve yazım kuralları yönünden inceleyerek gerekli gördüğünde ilgili rapor ya da karar taslağı ile birlikte genel kurul ya da bölüme sunulmak üzere, bunların birime ulaştırılmasından itibaren bir hafta içinde görüş hazırlamak, komisyonlar veya bölümlerce kabul edilen kararlar arasında içtihat uyumsuzluğunu tespit ettiği takdirde durumu, bir rapor ile ilgili bölüm başkanının ve başkanın dikkatine sunmak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ile diğer uluslararası yargı organları ve diğer yüksek mahkemelerin içtihatlarını takip etmek, Mahkeme içtihadı açısından önemli görülen konularda bilgi notları hazırlamak gibi görevleri yapar.

1.2.2.4. Hizmet Birimleri

Anayasa Mahkemesi'nin hizmet birimleri 6216 sayılı Kanun'un 29. maddesinde sayılmıştır. Bu birimler şöyle sıralanabilir:

- a) Yazı İşleri Müdürlüğü
- b) İdari ve Mali İşler Müdürlüğü
- c) Personel Müdürlüğü
- ç) Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü
- d) Dış İlişkiler Müdürlüğü
- e) Strateji Geliştirme Müdürlüğü
- f) Teknik Hizmetler Müdürlüğü
- g) Özel Kalem Müdürlüğü
- ğ) Basın Müşavirliği

İhtiyaç hâlinde Başkanın önerisi, Genel Kurulun kararı ile yeni birimler oluşturulabilir. Hizmet birimlerinin görev ve sorumlulukları yönetmelikte gösterilir.

1.2.3. Mahkeme Üyeliği

1.2.3.1. Genel Olarak

Anayasa Mahkemesi'nin toplum nezdindeki yeri ve hukuk sistemi içinde icra ettiği fonksiyon göz önüne alındığında mahkemeyi oluşturacak üyelerin gerek eğitim ve bilgi düzeyi bakımından gerekse vicdan ve adalet duygusu bakımından toplumdaki en seçkin bireylerden seçilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bir başka deyişle mahkemenin görevini iyi icra edebilmesi, mahkemeyi oluşturan üyelerin doğru seçilmesine bağlıdır.³¹

Anayasa Mahkemesi'nin meşruluğu, yasama organı ile ilişkisi ve yargı organı içindeki yeri hususundaki tartışmalar³² göz önüne alındığında, hukuk devleti ve kuvvetler ayrılığı ilkesine uygun ve demokratik bir sistem kurulabilmesi bağlamında mahkeme üyelerinin hangi makamlar tarafından seçilmesi gerektiği de hassas bir konu olup, çeşitli Avrupa ülkelerinde farklı uygulamalar bulunduğu görülmektedir. Nitekim Türkiye'de de 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'nin üye kompozisyonunda aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacak birtakım değişiklikler olmuştur.

Bütün yargı mensupları gibi Anayasa Mahkemesi üyelerinin de verdikleri kararlardan dolayı siyasi iktidarın hukuk dışı uygulamalarından korunmak üzere hâkimlik teminatına ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi üyeliğinin başlangıcı, bitişi ve teminatı da üzerinde durulması gereken hassas bir nokta teşkil eder.

Çalışmanın bu bölümünde Anayasa Mahkemesi üyeliği konusu yukarıda önemi belirtilen bütün açılardan incelenecek, gerekli görülen noktalar-

da karşılaştırmalı hukuk verileri çerçevesinde değerlendirmelerde bulunulacaktır.

1.2.3.2. Üyelik Şartları

Anayasa Mahkemesi, Anayasa’da da açıkça düzenlendiği üzere kurul halinde çalışan bir mahkemedir ve on yedi üyeden oluşmaktadır. 2010 tarihli Anayasa değişikliğinden önce Anayasa Mahkemesi on bir asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktaydı. Anayasa değişikliği ile üye sayısı arttırıldığı gibi, eleştiri konusu olan asıl-yedek üye ayrımı da kaldırılmıştır.³³

Anayasa Mahkemesine üye seçilebilmenin şartları Anayasa’nın 146. maddesinde kırk beş yaşın doldurulmuş olması kaydıyla; yükseköğretim kurumları öğretim üyelerinin profesör veya doçent unvanını kazanmış, avukatların en az yirmi yıl fiilen avukatlık yapmış, üst kademe yöneticilerinin yükseköğrenim görmüş ve en az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış, birinci sınıf hâkim ve savcıların adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olmak olarak sayılmıştır.

6216 sayılı Kanun’un “mahkemenin kuruluşu ve üyelerin seçilme yeterliliği” başlıklı 6. maddesinde üyelik şartları Anayasa’nın 146. maddesinde belirlenen çerçeveye uygun olarak düzenlenmiştir. Bu maddeye göre üyeliğe seçilebilecek kişilerin

- a) Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi veya Sayıştay’da başkan ya da üye olmak, mahkemede
- b) Asgarî beş yıldır raportör olarak görev yapıyor olmak
- c) Kırk beş yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş olması ve hâkimlik mesleğine alınmaya engel bir hâlinin bulunmaması kaydıyla; Yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat veya siyasal bilimler dallarında profesör veya doçent unvanını kazanmış olmak, en az yirmi yıl fiilen serbest avukatlık yapmış olmak, En az yirmi yıl kamu hizmetinde fiilen çalışmış üst kademe yöneticileri arasından seçilecek üye için Yükseköğretim Kurulu Başkan veya üyesi ya da bir yükseköğretim kurumunun rektör veya dekanı ya da müsteşar, müsteşar yardımcısı, büyükelçi veya vali olmak, Birinci sınıf hâkim ve savcılar için adaylık dâhil en az yirmi yıl çalışmış olmak niteliklerinden en az birini taşıyor olmaları gerekmektedir.

Yukarıda zikredilen maddede “hakimlik mesleğine alınmaya engel bir hâlinin bulunmaması kaydıyla...” şartı bulunduğu göre, hakimlik mesleğine engel durumların bulunmaması da üyeliğin olumsuz şartı olarak değerlendirilebilir. Hakimlik mesleğine alınmaya engel durumlar 2802 sayılı

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesinde belirtilmiştir.

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nun 8. maddesine göre hakimin,

- a) Türk vatandaşı olmaması,
- b) Kamu haklarından yasaklı olması,
- c) Askerlik hizmetini yerine getirmemiş, erteletmemiş veya yedeğe geçirilmemiş olması
- d) Hâkimlik ve savcılık görevlerini sürekli olarak yurdun her yerinde yapmasına engel olabilecek vücut ve akıl hastalığı veya engelliliği, alışılmışın dışında çevrenin yadırgayacağı şekilde konuşma ve organlarının hareketini kontrol zorluğu çekmek gibi engeli bulunması,
- e) Taksirli suçlar hariç olmak üzere, üç aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile Devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyet kırıcı bir suçtan veya kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak veya bu suçlardan veya taksirli suçlar hariç olmak üzere üç aydan fazla hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir fiilden dolayı soruşturma veya kovuşturma altında olması
- f) Hâkimlik ve savcılık mesleğine yakışmayacak tutum ve davranışlarda bulunulması hakimlik mesleğine engel halleri teşkil etmektedir.

Görüldüğü üzere mahkeme üyesi olarak seçilebilmek için öncelikle doğal bir gereklilik olarak hakimlik mesleğini icra etmeye engel bir durumun bulunmaması, daha sonra belli bir yaşta olma ve belli görevlerde bulunma şartları aranmakta, bunun dışında herhangi bir şart aranmamaktadır.

Doktrinde, Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilme şartlarında yalnızca yaş ve görevle yetinilmesi³⁴, akademisyenlerin mali olarak tatmin edilmemek ve karşılaştırmalı hukuktaki örneklerin aksine üniversitedeki görevlerinden ayrılmak zorunda bırakılmak suretiyle Anayasa Mahkemesi'nin dışına itilmesi³⁵, hukukçu olmayan kişilerin mahkeme üyesi olabilmesi ve hatta üyelerin çoğunluğunun hukukçu olmaması ihtimalini bünyesinde barındıran bir sistem kurulmuş olması³⁶, yargıç³⁷ kökenli bir Anayasa Mahkemesi yapısı oluşturulması³⁸, üyelerin anayasa hukukunda yeterli derinlikte bilgi sahibi olmamaları³⁹ gibi çok çeşitli yönlerden eleştirilmiştir.

Gözler, mevcut sistemin ortaya çıkardığı Anayasa Mahkemesi üye profilini eserinde *"taşrada doğmuş, hukuk fakültesini bitirdikten sonra yirmi*

küsur yıl ülkenin dört bir köşesinde hakim olarak çalışmış, daha sonra bir yüksek mahkemeye üye seçilmiş, burada 10 küsur yıl görev yaptıktan sonra da emekliye ayrılacak olan 60 yaşlarında biri. Anayasa Mahkemesi tipik üyesi yabancı dil bilmez; anayasa hukuku alanında akademik bir unvana sahip değildir; bu alanda bir kitap veya makale de yayınlamamıştır. Kanımızca böyle üyelere oluşmuş bir mahkemenin, kanunların anayasaya uygunluğu gibi fevkalade sofistike tartışmalar gerektiren çetin bir alanda isabetli kararlar verebileceğini beklemek gerçekçi değildir⁴⁰” şeklinde tespit etmiş ve bu profilin karşılaştırmalı hukuktaki örneklerle uyuşmadığını ifade etmiştir.⁴¹

Anayasa Mahkemesi'nin mevcut üyelerini çeşitli açılarından değerlendirerek üye profilinin çıkartılmasında fayda bulunmaktadır. Anayasa Mahkemesi Başkanı Zühtü Arslan, anayasa hukuku alanında profesörlük ünvanı bulunan bir hukukçudur. Anayasa Mahkemesi başkanlığı için uygun bir profil arz etmektedir. Bununla birlikte üye profili için benzer bir tespitte bulunmak mümkün değildir.

Öncelikle mahkemenin başkan ve üyeleri arasında hiç kadın bulunmadığı dikkati çekmektedir. Daha da önemlisi 17 üyeden yalnızca 10 tanesi hukuk eğitimi görmüştür. 7 üye uluslararası ilişkiler, kamu yönetimi ve maliye gibi alanlarda eğitim görmüştür. 17 üyeden yalnızca 5 tanesinin akademik ünvanı vardır ki, bu ünvanlardan Prof. Dr. Zühtü Arslan'ınki hariç hiçbiri anayasa hukuku alanında değildir ve yalnızca biri hukuk alanındadır.

Bütün bu veriler ışığında Anayasa Mahkemesi'nin mevcut yapısının anayasa hukuku bilgisi bakımından son derece zayıf kaldığı, yapılan eleştirilerin haklı olduğu ve mevcut sistemin sakıncalarının kağıt üzerinde kalmayarak uygulamaya da yansıdığı görülmektedir.⁴²

Nihayet, Anayasa Mahkemesi, üyelik için önerilen kişilerin üyelik şartlarını taşıyıp taşımadığını incelemek konusunda kendini yetkili görmektedir.⁴³

1.2.3.3. Üyeliğe Seçilme

Anayasa Mahkemesi üyelerinin hangi esaslara göre ve hangi makamlar tarafından seçileceği demokratik bir hukuk düzeninin kurulabilmesi açısından önem arz eden bir husustur. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin hakkıyla uygulanabilmesi için Anayasa Mahkemesi'nin yasama veya yürütme organının kontrolü altına girmemesi gerektiği gibi, kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleyen ve negatif bir kanun koyucu gibi davranan Anayasa

Mahkemesi'nin halk nezdinde meşruluğa kavuşturulması da gerekir.⁴⁴ Bunun yanında⁴⁵ Anayasa Mahkemesi'nin yasama organının çalışmasını engelleyecek ölçüde, parlamento üstü bir güç hâline getirilmesinin de önüne geçilmesi gerekmektedir.⁴⁶ Her iki amaca da ulaşabilmek için Türkiye'de çeşitli sistemler denendiği gibi, Avrupa'da da farklı usullere yer verilmektedir.

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde üç farklı sistemin uygulandığı görülmektedir. Bunlar seçim sistemi, atama sistemi ve karma sistem olarak sayılabilir.

Seçim sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin millet meclisleri tarafından seçildiği sistemdir.⁴⁷ Günümüzde İsviçre, Almanya, Macaristan ve Polonya gibi ülkelerde seçim sistemi uygulanmaktadır.

Atama sistemi, Anayasa Mahkemesi üyelerinin, anayasa veya ilgili yasa da gösterilen kişilerin iradesine bırakılarak seçilmesidir. Bu kişiler devlet başkanı olabileceği gibi, yasama yürütme ve yargı organı içinde de yer alabilir. Burada atama sistemi olarak ifade edilen husus, Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminin, bir veya birkaç kişinin iradesine bırakılmış olmasıdır.⁴⁸

Karma sistem, hem seçme hem de atama usullerinin birlikte uygulandığı sisteme verilen isimdir. Avrupa'nın genelinde geçerli olan bu sistem Avusturya, Belçika, Bulgaristan, İtalya, Romanya gibi ülkelerde uygulanmaktadır.⁴⁹

1.2.3.3.1. Türkiye'de Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi konusunda Türk hukukunun üç farklı dönem geçirdiği söylenebilir. İlk dönem olan 1961 Anayasası ile getirilen hükümler 1982 Anayasası ile değiştirilmiş ve 2010 yılına kadar uygulanmıştır. 2010 yılında yapılan Anayasa değişikliği ile Anayasa Mahkemesi'nin yapısı yeniden değiştirilmiştir.

1.2.3.3.1.1. 1961 Anayasası Döneminde Üyelerin Seçimi

Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi 1961 Anayasasınının 145. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hüküm şu şekildedir:

"Anayasa Mahkemesi, onbeş asıl ve beş yedek üyeden kuruludur. Asıl üyelerden dördü Yargıtay, üçü Danıştay Genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleriyle Cumhuriyet Başsavcısı ve Başkanun sözcüsü arasından üye tam sayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçilir. Bir üye Sayıştay Genel Kurulunca kendi Başkan ve üyeleri arasından aynı usulle seçilir. Millet Meclisi

üç, Cumhuriyet Senatosu iki üye seçer. Cumhurbaşkanı da iki üye seçilir. Cumhurbaşkanı, bu üyelere birini, Askeri Yargıtay Genel Kurulunun üye tamsayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla göstereceği üç aday arasından seçer. Yasama Meclisleri bu seçimleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri dışından, üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla yaparlar. Yasama Meclislerinde yapılacak seçimlerde, adaylığa başvurma ve seçim esas ve usulleri kanunla düzenlenir.

Anayasa Mahkemesi, kendi üyeleri arasından, gizli oyla ve salt çoğunlukla, dört yıl için bir Başkan ve bir Başkanvekili seçer; yeniden seçilmek caizdir.

Anayasa Mahkemesine asıl veya yedek üye olabilmek için, kırk yaşını doldurmuş bulunmak ve Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay veya Sayıştay da Başkanlık, üyelik, Başsavcılık, Başkanun sözcülüğü veya üniversitelerde hukuk, iktisat ve siyasal bilimler alanlarında en az beş yıl öğretim üyeliği veya onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.

Anayasa Mahkemesine, Yargıtay iki, Danıştay ile Yasama Meclislerinin her biri birer yedek üye seçerler. Yedek üyelerin seçiminde de, asılların seçimindeki usul uygulanır. Anayasa Mahkemesi üyeleri, resmî veya özel hiçbir görev alamazlar.”

Hükümden anlaşılacağı üzere 1961 Anayasası döneminde asil-yedek üye ayrımı söz konusu olup, mahkemenin 15 asil üyesi bulunmaktadır. 15 asil üyeden 8'i yargı organı içinden ve yine yargı organı tarafından seçilmektedir. Bunun dışında yasama organı olan TBMM ve Senato toplam 5 üye, yürütme organı olan Cumhurbaşkanı ise 2 üye seçmektedir.

Yedek üyelerin seçiminde ise yargı organının 3, yasama organının 2 üyeyi seçme yetkisinin bulunduğu görülmektedir.

Sonuç olarak, 1961 Anayasası döneminde yasama, yürütme ve yargı organlarının tümünün Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunda söz sahibi olduğu, demokratik bir sistemin varlığından söz edilebilir.⁵⁰ Bununla birlikte üye seçiminde yargı organına ağırlık verildiği dikkatlerden kaçmaması gereken bir husustur.⁵¹

1.2.3.3.1.2. 2010 Değişikliği Öncesi Üyelerin Seçimi

2010 değişikliği öncesinde Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi 1982 Anayasasının 146. maddesinde şöyle düzenlenmekteydi: “Anayasa Mahkemesi onbir asıl ve dört yedek üyeden kurulur.”

“Cumhurbaşkanı, iki asıl ve iki yedek üyeyi Yargıtay, iki asıl ve bir yedek üyeyi Danıştay, birer asıl üyeyi Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahke-

mesi ve Sayıştay genel kurullarınca kendi Başkan ve üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğu ile her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; bir asıl üyeyi ise Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri içinde göstereceği üç aday arasından; üç asıl ve bir yedek üyeyi üst kademe yöneticileri ile avukatlar arasından seçer.”

“Yükseköğretim kurumları öğretim üyeleri ile üst kademe yöneticileri ve avukatların Anayasa Mahkemesine asıl ve yedek üye seçilebilmeleri için, kırk yaşını doldurmuş, yükseköğrenim görmüş veya öğrenim kurumlarında en az onbeş yıl öğretim üyeliği veya kamu hizmetinde en az onbeş yıl fiilen çalışmış veya en az onbeş yıl avukatlık yapmış olmak şarttır.”

Hükümden anlaşılacağı üzere 1961 Anayasasındaki asıl-yedek üye ayırımı 1982 Anayasasında da benimsenmiş, üye sayısı ise yirmiden on beşe düşürülmüştür. Üyelerin seçimindeki usul ve üyeleri seçen makamlar ise önemli değişikliklere maruz kalmıştır. Öncelikle üyelerin tümünün Cumhurbaşkanı tarafından seçilmesi usulü benimsenmiş, bu üyelerin ise 7 tanesinin yüksek yargı organları, 1 tanesinin YÖK tarafından belirlenen adaylar arasından, 3 tanesinin ise doğrudan Cumhurbaşkanı tarafından seçileceği belirtilmiştir.⁵² Hükümün bu hâliyle, demokratik teamüller ile bağdaştığını savunmak güçtür.

Her şeyden önce, bütün üyelerin nihai seçiminin aynı kişiye bırakılması, bu kişinin her ne kadar Anayasa'nın 101. maddesi uyarınca tarafsız olacağı öngörülse dahi, Türkiye geleneğinde Cumhurbaşkanı'nın genellikle önceden bir siyasi partinin mensubu oldukları düşünüldüğünde taraflı davranmalarının muhtemel olacağı hususu da göz önüne alındığında, yürütmenin yasama üzerinde tahakküm kurabilmesine⁵³ ve yargının siyasallaştırılmasına kapı açmaktadır.⁵⁴

1961 Anayasasında yasama organı da Anayasa Mahkemesi'nde üye seçebilmekte iken, 1982 Anayasası döneminde yasama organının bu yetkisinin tümüyle ortadan kaldırılması da eleştirilen bir husustur.⁵⁵ Bu düzenleme ile hem Anayasa Mahkemesi'nin halk nezdindeki meşruluğuna zarar verilmekte hem de yasama organı⁵⁶ ile yargı organı arasındaki gerilim⁵⁷ arttırılmaktadır.⁵⁸

1.2.3.3.1.3. 2010 Değişikliği Sonrası Üyelerin Seçimi

2010 değişikliği ile Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçimi Anayasa'nın 146. maddesinde şu şekilde düzenlenmiştir: “Anayasa Mahkemesi onyediyediden kurulur. Türkiye Büyük Millet Meclisi; iki üyeyi Sayıştay Genel Kuru-

lunun kendi başkan ve üyeleri arasından, her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden, bir üyeyi ise baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday içinden yapacağı gizli oylamayla seçer. Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılacak bu seçimde, her boş üyelik için ilk oylamada üye tam sayısının üçte iki ve ikinci oylamada üye tam sayısının salt çoğunluğu aranır. İkinci oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa, bu oylamada en çok oy alan iki aday için üçüncü oylama yapılır; üçüncü oylamada en fazla oy alan aday üye seçilmiş olur.

Cumhurbaşkanı; üç üyeyi Yargıtay, iki üyeyi Danıştay, bir üyeyi Askerî Yargıtay, bir üyeyi Askerî Yüksek İdare Mahkemesi genel kurullarınca kendi başkan ve üyeleri arasından her boş yer için gösterecekleri üçer aday içinden; en az ikisi hukukçu olmak üzere üç üyeyi Yükseköğretim Kurulunun kendi üyesi olmayan yükseköğretim kurumlarının hukuk, iktisat ve siyasal bilimler dallarında görev yapan öğretim üyeleri arasından göstereceği üçer aday içinden; dört üyeyi üst kademe yöneticileri, serbest avukatlar, birinci sınıf hâkim ve savcılar ile en az beş yıl raportörlük yapmış Anayasa Mahkemesi raportörleri arasından seçer.

Yargıtay, Danıştay, Askerî Yargıtay, Askerî Yüksek İdare Mahkemesi ve Sayıştay genel kurulları ile Yükseköğretim Kurulundan Anayasa Mahkemesi üyeliğine aday göstermek için yapılacak seçimlerde, her boş üyelik için, (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır. Baro başkanlarının serbest avukatlar arasından gösterecekleri üç aday için yapılacak seçimde (...) en fazla oy alan üç kişi aday gösterilmiş sayılır.”

Hükümden anlaşılacağı üzere, 2010 değişikliği ile öncelikle yukarıda değindiğimiz eleştirilere konu olan asil üye-yedek üye ayrımı ortadan kaldırılmış ve Anayasa Mahkemesi'nin 17 asil üyeden meydana geleceği hüküm altına alınmıştır. Bununla birlikte, yine eleştirilere konu olan yasama organının Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde rol almaması hususu da ele alınarak 17 üyeden 3 tanesinin TBMM tarafından seçileceği hüküm altına alınmıştır.

1982 Anayasasının ilk düzenlemesine kıyasla daha demokratik olduğu tartışılmaz olmakla birlikte, 2010 değişikliği ile getirilen düzenlemenin de demokratik bir Anayasa Mahkemesi oluşturmaktan çok uzak olduğu belirtilmesi zorunlu olan bir husustur. Üyelerin tamamına yakını Cumhurbaşkanı tarafından seçilmeye devam etmektedir, Türkiye'de “partili Cumhurbaşkanı” sisteminin tartışılmaya başladığı bugünlerde bu husus daha da ciddi bir sorun hâline gelmiştir. Yasama organının, üye seçim sürecine dahil edilmesi olumlu bir adım olmakla birlikte, etkisi sembolik düzeyde

kalmıştır.⁵⁹ Esasen bir yargı organı olan Anayasa Mahkemesi'nin hiçbir üyesinin doğrudan yargı organı tarafından seçilemiyor olmasının izahı ise oldukça güçtür.

Bilindiği üzere Türkiye'de Anayasa değişikliği yapmak üzere çalışmalar halen devam etmektedir. Bu çalışmalar kapsamında 10.12.2016 tarihinde TBMM Anayasa Komisyonu'na bir kanun teklifi verilmiş olup, bu kanun teklifinde Anayasa Mahkemesi'nin yapısına ilişkin bir değişiklik de öngörülmektedir.

Kanun teklifinin 19. maddesinin D bendi uyarınca, Anayasa Mahkemesi'nin üye sayısı on yediden on beşe düşürülmektedir. Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi (her iki mahkemenin de aynı anayasa değişikliği ile kaldırılması öngörülmüştür) üyeleri arasından üye seçilmesi usulüne de bu değişiklikte son verilmektedir. Bu üyelerin, kanun teklifinin 20. maddesinin D bendi uyarınca eklenmesi öngörülen geçici madde uyarınca herhangi bir nedenle görevlerinden ayrılana kadar Anayasa Mahkemesi üyelikleri sürecektir. Bir başka deyişle Anayasa Mahkemesi bu iki üye görevden ayrılana dek 17 (ya da 16) üyeden oluşacak, her iki üye de görevden ayrıldığında 15 üye ile varlığını sürdürecektir.⁶⁰

Kanatımızca bu değişiklik Anayasa Mahkemesi'nin yapısında bir değişikliğe yol açma amacına matuf bir değişiklik değil, askeri yargının ve askeri yüksek mahkemelerin ortadan kaldırılmasının doğal ve zorunlu bir sonucudur. Anayasa koyucu, bu koltuklara başka üyeler ihdas etmek yerine koltukları tümüyle ortadan kaldırmayı seçmiştir.

İlginç bir veri olarak, bu çalışmanın yapıldığı tarih itibarıyla Anayasa Mahkemesi'nin üye kompozisyonu dikkate alındığında Askeri Yargıtay ve AYİM kontenjanından seçilen her iki üyenin bugün görevden ayrılmış olmaları hâlinde Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesinden yalnızca 8 tanesi hukukçu olacaktır. Hakim kökenli iki üyeliğin ortadan kaldırılması, başlı başına sorunlu bir düzenleme olmasa dahi, üye şartlarındaki önemli sorunları daha da belirgin hâle getirmiştir.

1.2.3.3.2. Karşılaştırmalı Hukukta Anayasa Mahkemesi Üyelerinin Seçimi

Avrupa sistemini benimsemiş, yani merkezileşmiş bir Anayasa Mahkemesi'nin kurulmasını öngören ülkelerde Anayasa Mahkemesi üyelerinin seçiminde farklı usullerin takip edildiği görülmektedir.

Fransa'da anayasa yargısı görevini Anayasa Konseyi yürütür. Fransız Anayasa Konseyi 9 yargıçtan oluşur. Cumhurbaşkanı, Millet Meclisi Başka-

nı ve Senato Başkanı'nın üçer yargıç atama yetkisi vardır. Anayasa Konseyi başkanını Cumhurbaşkanı atar. Eski Cumhurbaşkanı da mahkemenin doğal üyesidir.⁶¹

Avusturya'da Anayasa Mahkemesi 14 asil 6 yedek üyeden oluşmaktadır. Tüm üyeler Cumhurbaşkanı tarafından atanır. Bunun için federal hükümet Cumhurbaşkanı'na mahkeme başkanını, başkanvekilini, altı asil ve üç yedek üyeyi önerir. Cumhurbaşkanı 3 asil 2 yedek üyeyi Ulusal Konsey'in gösterdiği adaylar arasından, 3 asil 1 yedek üyeyi ise Federal Konsey'in gösterdiği üyeler arasından atamaktadır. Genellikle profesörler, yüksek yargıçlar, avukatlar ve yüksek yöneticiler Anayasa Mahkemesi üyeliğine atanırlar. Atanma için gerekli koşullar hukuk öğrenimi ve on yıllık mesleki tecrübedir.⁶²

İtalya'da Anayasa Mahkemesi⁶³ 15 üyeden oluşmaktadır. Bu üyelerin seçimi konusundaki yetki yargı erklerinin her birine eşit olarak paylaştırılmıştır. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi, üçte biri Cumhurbaşkanı, üçte biri müşterek oturumla Parlatentonun ve üçte biri de adli ve idari yüksek mahkemelerce aday gösterilen on beş yargıçtan oluşur. Anayasa Mahkemesi yargıçları, bu mahkemelerden emekli olanlar da dahil olmak üzere, adli ve idari yüksek mahkemelerin yargıçlarından, üniversite hukuk profesörlerinden ve en az yirmi yıllık mesleki deneyimi olan avukatlardan seçilir.⁶⁴

İspanya'da Anayasa Mahkemesi Kral tarafından atanan on iki üyeden oluşur. Bunlardan dördünü üyelerinin beşte üç çoğunluğuyla Kongre, dördünü aynı çoğunlukla Senato aday gösterir, ikisi Hükümet tarafından ve ikisi de Hâkimler Yüksek Kurulu tarafından aday gösterilir. Anayasa mahkemesi üyeleri, tamamı en az on beş yıllık mesleki deneyime sahip Hâkimler, üniversite profesörleri, Savcılar, kamu görevlileri ve avukatlar arasından atanır.⁶⁵

Almanya'da Federal Anayasa Mahkemesi, Federal yargıçlar ve diğer üyelerden oluşur. Federal Anayasa Mahkemesi üyelerinin yarısı Federal Meclis, diğer yarısı da Federal Konsey tarafından seçilir. Üyeler, Federal Meclise, Federal Konseye, Federal Hükümete veya bir eyaletin buna benzer organlarına üye olmaz.⁶⁶

Macaristan'da Anayasa Mahkemesi'nin 15 üyesi bulunmaktadır. Bu üyelerin tamamı meclis tarafından seçilmektedir. Üyelerin görev süresi 9 yıl olup, yeniden seçilmeleri mümkündür. Üye adayları siyasi partiler tarafından önerilmekte olup, mahkeme üyesi olabilmek için hukuk eğitimi almış ve 45 yaşını doldurmuş olmak zorunludur.⁶⁷

Kore’de Anayasa Mahkemesi’nin 9 üyesi bulunmaktadır. Bu kişilerin üçü yüksek mahkemeler tarafından, üçü millet meclisi tarafından, üçü devlet başkanınca gösterilen adaylar arasından seçilir ve üyelerin tamamı devlet başkanı tarafından atanır. Görev süreleri 6 yıldır. Üyeliğe seçilebilmek için 40 yaşını doldurmuş olmak ve Kore Anayasasında anılan görevlerde en az 15 yıl görev yapmış olmak zorunludur.⁶⁸

1.2.3.4. Üyelik Süresi ve Teminatı

Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev sürelerinin makul ve amaca uygun bir biçimde tespit edilmesi önemlidir zira görev sürelerinin çok kısa veya çok uzun olması bazı sorunlara yol açabilir.⁶⁹ Görev sürelerinin çok kısa olması, üyelerin birikimi ve deneyimlerinden yeteri kadar yararlanılamamasına, çok seçimin olmasına ve kararlarda sürekliliğin artmasına neden olabilir. Görev süresinin çok uzun olması ise mahkeme sürekli aynı üyelerle teşekkül edeceği için mahkemenin topluma ayak uyduramaması riskini doğurmaktadır.⁷⁰

Karşılaştırmalı hukuk verileri incelendiğinde Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmı, Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev süresini sınırladığı anlaşılmaktadır. Üyelerin görev süresi; Estonya’da 5, Kore ve Portekiz’de 6, Polonya’da 8, Bulgaristan, Macaristan, Romanya, Slovenya, Fransa, İtalya ve İspanya’da 9, Çek Cumhuriyeti ve Ukrayna’da 10, Almanya’da ise 12 yıl olarak sınırlandırılmıştır.⁷¹

Anayasa Mahkemesi üyelerinin üyelik süresi Anayasa’nın 147. maddesinde düzenlenmiştir. Hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeleri on iki yıl için seçilirler. Bir kimse iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemez. Anayasa Mahkemesi üyeleri altmış beş yaşını doldurunca emekliye ayrılırlar. Zorunlu emeklilik yaşından önce görev süresi dolan üyelerin başka bir görevde çalışmaları ve özlük işleri kanunla düzenlenir.

Hemen belirtmek gerekir ki üyelik süresinin sınırlandırılmasına ilişkin bu hüküm, Anayasaya 2010 değişikliği ile eklenmişti. Bu değişiklikten önce Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev sürelerine ilişkin bir hüküm bulunmamaktaydı. Keza 1961 Anayasasında da benzer bir hüküm yer almıyordu. Bununla birlikte üyeliğe seçilebilmek için 40 yaşında olma koşulu ve 65 yaşında emekli olma şartlarının varlığı dikkate alındığında bir üyenin 25 yıl boyunca görev yapması mümkündü.⁷² Bu kadar uzun bir üyelik süresinin öngörülmesi doktrinde eleştirilmiş olup⁷³ 2010 değişikliği ile bu sorun ele alınarak görev süresi 12 yıl ile sınırlandırılmıştır. Ayrıca bir kimsenin iki defa Anayasa Mahkemesi üyesi seçilemeyeceği de hükme eklenmiş ve üye yapısının sürekli bir değişim içinde olması sağlanmıştır.⁷⁴

6216 sayılı kanunun 10. maddesinin 2. fıkrasında Anayasa Mahkemesi üyelerinin görev teminatı düzenlenmiştir. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi başkanı ve üyeleri azlolunamaz; kendileri istemedikçe görev süreleri dolmadan veya altmış beş yaşından önce emekliye sevk edilemezler.

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin daha güvenceli bir konuma gelebilmesini tesis etmek amacıyla cezai ve hukuki sorumluluklarına ilişkin çeşitli düzenlemeler de yapılmıştır. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarda suçüstü hâli hariç Başkan ve üyelerin görevlerinden doğan veya görevleri sırasında işledikleri iddia edilen suçları, kişisel suçları ve disiplin eylemleri için soruşturma açılması Genel Kurulun kararına bağlıdır.

Başkan ve üyelerin ağır ceza mahkemesinin görevine giren kişisel suçlarla ilgili suçüstü hâli dışındaki görevden doğan veya görev sırasında işlendiği iddia edilen suçlar ile kişisel suçları bakımından mahkeme bünyesinde bir Soruşturma Kurulu oluşturulur (6216 sayılı kanun m. 16/5). Soruşturma Kurulu soruşturmayı tamamladıktan sonra kamu davasının açılmasına gerek görmezse kovuşturma yapılmasına yer olmadığına karar verir. Kurul, kamu davası açılmasını gerekli görürse düzenleyeceği iddianameyi ve dosyayı görevleriyle ilgili suçlarda Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapma üzere Anayasa Mahkemesine, kişisel suçlarda ise Yargıtay Ceza Genel Kuruluna tevdi olunmak üzere Başkanlığa gönderir (m. 17/4).

Hiç şüphesiz bu hüküm Anayasa Mahkemesi üyelerinin hiçbir durumda görev süresi olmadan görevlerinin sona ermeyeceği anlamına gelmemektedir. Üyeliğin hangi durumlarda sona ereceği Anayasa ve kanunlarda ele alınmış olup bu hususa aşağıda değinilecektir.

1.2.3.5. Üyeliğin Sona Ermesi

Anayasa Mahkemesi üyeliğinin hangi durumlarda sona ereceği Anayasa'nın 147. maddesinin 2. fıkrasında düzenlenmiştir. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeliği, bir üyenin hakimlik mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı hüküm giymesi hâlinde kendiliğinden; görevini sağlık bakımından yerine getiremeyeceğinin kesin olarak anlaşılması hâlinde de, Anayasa Mahkemesi üye tamsayısının salt çoğunluğunun kararı ile sona erer.

6216 sayılı kanunun 11. maddesinde bu hüküm detaylandırılarak Hâkimler ve Savcılar Kanununa göre hâkimlik ve savcılık mesleğinden çıkarılmayı gerektiren bir suçtan dolayı kesin hüküm giyilmesi⁷⁵ veya Türk vatandaşlığının kaybedilmesi hâlinde kendiliğinden; görevin sağlık baki-

mından yerine getirilemeyeceğinin sağlık kurulu raporuyla kesin olarak anlaşılması hâlinde Mahkeme üye tam sayısının salt çoğunluğunun kararıyla ya da 19 uncu maddeye göre Genel Kurulun kararıyla üyelikten çekilmeye davet edilme cezası verilen üyenin kendiliğinden çekilmesi veya istifa etmiş sayılması hâllerinde sona erer, şeklinde düzenleme yapılmıştır.

Üyelikten çekilmeye davet cezası ise 6216 sayılı kanununun 19. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre başkan ve üyelerin, asli görevleri dışında resmî veya özel bir görev almaları ya da yaptıkları yeminle veya üyeliğin vakar ve şerefi ile bağdaşmayan⁷⁶, hizmetin aksamasına yol açan hâl ve hareketlerinin sabit görülmesi hâlinde, eylemin niteliğine göre, uyarı, kınama ya da üyelikten çekilmeye davet edilme cezalarından birisine karar verilir. Üyelikten çekilmeye davet edilme cezasına karar verilebilmesi için Genel Kurulun üçte iki oy çokluğu aranır. Hakkında üyelikten çekilmeye davet cezası verilen üye, tebliğ tarihinden itibaren bir ay içinde buna uymazsa istifa etmiş sayılır ve bu süre içinde izinli kabul edilir.

Başkan ve üyeler 65 yaşına geldiklerinde görevleri kendiliğinden sona erer. Başkan ve üyeler bu tarihten önce yazılı olarak emekliliklerini isteyebilecekleri gibi, müddet ve kabule bağlı olmaksızın görevlerinden çekilebilmeleri de mümkündür.

1.2.3.6. Üyelerin Yükümlülükleri

Anayasa Mahkemesi üyelerinin genel tavır ve davranışlarını düzenleyen hüküm 6216 sayılı kanununun 15. maddesinde yer almaktadır. İlgili hükme göre Anayasa Mahkemesi üyeleri Hâkimlik mesleğinin vakar ve şerefine uygun hareket etmek zorundadırlar; görevleriyle bağdaşmayan herhangi bir faaliyette bulunamazlar. Geçerli bir mazeretleri olmadıkça oturumlara katılırlar. Mahkemede görüşülmekte olan konularda görüş ve düşüncelerini açıklayamazlar. Oturumun ve oylamanın gizliliğini muhafaza ederler. Oylamalarda çekimser oy kullanamazlar. Görevleri dışında resmî veya özel hiçbir görev alamazlar; davet olundukları ulusal ve uluslararası kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılara Başkanın izniyle katılabilirler. Sportif, sosyal ve kültürel amaçlı derneklerde yönetim ve denetim kurullarında görev almamak koşuluyla üyelik hâli görev olarak nitelendirilemez.

Hükümden anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi üyeleri de tipik birer hakim gibi değerlendirilerek sosyal hayatlarında ve mahkeme düzeni içinde benzer kurallara tabi kılınmışlardır. Hakimlik mesleğinin şeref ve vakarına uygun davranma kıstası bakımından da, görevle bağdaşmayan işlerin tespitinde de Hakimler ve Savcılar Kanunu'ndaki düzenlemeler esas alınacaktır.

Hakimler ve Savcılar Kanunu'nda hakimlik mesleğiyle bağdaşmayan mesleklerin sayılması yerine, hakimlik mesleğiyle bağdaşabilecek işler sayılmış ve bunun dışındaki bütün görevler ve kazanç getirici bütün faaliyetler yasaklanmıştır. Hakimlerin yapabileceği işler ise kanunun 48. maddesinde bilimsel araştırma ve yayınlarda bulunabilme, davet edildikleri veya yetkili makamlarınca görevlendirildikleri, ulusal ve uluslararası kurul, kongre, konferans ve benzeri bilimsel toplantılarla meslekleri ile ilgili diğer toplantılara, görevlerini aksatmamak koşulu ile katılabilme ve adalet bakanının izin vermesi koşuluyla adalet yüksekokulları ile hizmet öncesi, hizmet içi ve bir üst göreve hazırlama kurslarında meslek ile ilgili konularda ders ve konferans verebilme olarak sayılmıştır.

Hakimlerin kendilerine yüklenen bu yükümlülükleri yerine getirmemesi ve bilhassa hakimlik mesleğinin şeref ve vakarına aykırı davranışları dolayısıyla haklarında 6216 sayılı kanunun 18. maddesi uyarınca disiplin soruşturması başlatılabilir.

2. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İNCELEME VE YARGILAMA USULLERİ

2.1. Anayasa Mahkemesinin Görevleri

2.1.1. Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Denetlenmesi

Anayasa Mahkemesi, ek görevleri de bulunmakla birlikte, esasen kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi ile görevlidir. Mahkeme, bu denetimi soyut norm denetimi, somut norm denetimi ve bireysel başvuru yoluyla denetim olmak üzere üç farklı şekilde yapabilir.⁷⁷

Soyut norm denetimi ya da iptal davası yolu, anayasa tarafından öngörülen bazı organların, yasama organı tarafından kabul edilen bir kanuna karşı doğrudan doğruya anayasa mahkemesine başvurulması olarak tanımlanmaktadır.⁷⁸ İptal davasına konu olan anayasaya aykırılık şekil bakımından söz konusu olabileceği gibi esas bakımından da söz konusu olabilir.⁷⁹

Bu denetim biçimine soyut norm denetimi denilmesinin sebebi, aleyhine anayasa mahkemesine başvuru kanunun henüz somut olarak uygulanmaya başlanmamış ve yeni kabul edilmiş olmasıdır.

Türk hukukunda iptal davası açabilecek kişiler ve dava açma süresi Anayasa'nın 150 ve 151. maddelerinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre kanunların, kanun hükmündeki kararnamelerin, Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün veya bunların belirli madde ve hükümlerinin şekil ve

esas bakımından Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açabilme hakkı, Cumhurbaşkanına, iktidar ve ana muhalefet partisi Meclis grupları ile Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az beşte biri tutarındaki üyelere aittir. İktidarda birden fazla siyasi partinin bulunması hâlinde, iktidar partilerinin dava açma hakkını en fazla üyeye sahip olan parti kullanır.

Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal davası açma hakkı, iptali istenen kanun, kanun hükmünde kararname veya içtüzüğün Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak altmış gün sonra düşer.

İptal davası karşılaştırmalı hukuk bağlamında incelendiğinde, davanın diğer ülkelerde de benzer sürelerle tabi kılındığı anlaşılmaktadır. İtalya’da dava açma süresi 30 gün, İspanya’da 90 gündür. Almanya ve Avusturya’da ise süre sınırlaması yoktur.⁸⁰

Somut norm denetimi ya da itiraz yolu, bir davada uygulanacak olan hukuk normunun, taraflardan birinin anayasaya aykırı olduğu iddiası üzerine, yetkili makam tarafından anayasaya uygun olup olmadığının denetlenmesidir.⁸¹ Somut norm denetimi, soyut norm denetiminin aksine belli bir süreye tabi olmayıp, kanunun anayasaya aykırılığı bu şekilde her zaman öne sürülebilir.⁸² 1961 Anayasasının aksine 1982 Anayasasında yapılan düzenleme itiraz yoluna başvurulduğunda da mahkeme tarafından herkes için bağlayıcı bir iptal kararı verileceği şeklindedir. Bu itibarla verilen kararlar açısından iptal yolu ve itiraz yolu arasında bir fark yoktur.⁸³

Merkezileşmiş anayasa yargısını benimseyen ülkelerde temel hakları ihlal edilen bireyler Anayasa Mahkemesi’ne başvurarak bu aykırılığın giderilmesini isteyebilirler ki bu kurum anayasa şikayeti olarak adlandırılır.⁸⁴ Anayasa şikayeti, Almanya, Avusturya, İspanya, Macaristan, Polonya gibi birçok ülkenin anayasa yargısında kabul edilmiş bir kurumdur.⁸⁵

Türkiye’de yakın zamana kadar bulunmayan bu başvuru yolu Anayasa’da 2010 yılında yapılan değişiklik ile ihdas edilmiş ve “bireysel başvuru” adı altında bu şikayetlerin Anayasa Mahkemesi’nce değerlendirileceği hüküm altına alınmıştır.

Anayasa’da yalnızca Anayasa Mahkemesi’nin bireysel başvuruları karara bağlayacağı belirtilmiş ve düzenleme yapılması kanuna bırakılmıştır (m. 148/5, geçici m. 18). Nitekim 6216 sayılı kanunun 45 ve devamı maddelerinde bireysel başvuru kurumu ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Bireysel başvuru ancak ihlale yol açtığı ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal nedeniyle güncel ve kişisel bir hakkı doğrudan etkilenenler tarafından yapılabilir.

Bireysel başvuru yapılabilmesi için ihlale neden olduğu ileri sürülen işlem, eylem ya da ihmal için kanunda öngörülmüş idari ve yargısal başvuru yollarının tamamının bireysel başvuru yapılmadan önce tüketilmiş olması gerekir.

Yasama işlemleri ile düzenleyici idari işlemler aleyhine doğrudan bireysel başvuru yapılamayacağı gibi Anayasa Mahkemesi kararları ile Anayasa'nın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler de bireysel başvurunun konusu olamaz.

Bireysel başvurunun, başvuru yollarının tüketildiği tarihten; başvuru yolu öngörülmemişse ihlalin öğrenildiği tarihten itibaren otuz gün içinde yapılması gerekir. Haklı bir mazereti nedeniyle süresi içinde başvuramayanlar, mazeretin kalktığı tarihten itibaren on beş gün içinde ve mazeretlerini belgeleyen delillerle birlikte başvurabilirler.

Anayasa'da bazı normların Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemeyeceği düzenlenmiştir. Usulüne uygun olarak yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar (m. 90/5), olağanüstü hâllerle, sıkıyönetim ve savaş hâllerinde çıkarılan KHK'lar (m. 148) ve 174. maddede yer alan inkılap kanunları ile bazı parlamento kararları (TBMM İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması ve üyeliğin düşürülmesi kararları hariç) Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenemeyecektir.⁸⁶

2.1.2. Diğer Görevler

Anayasa mahkemeleri, kanunların anayasaya uygunluğunun yanında, çoğu kez farklı görevler de yüklenir. Bu görevler devletin yapısına, o ülkede Anayasa Mahkemesi'ne yüklenen hukuki değere ve kuvvetler ayrılığı ilkesinin hangi esaslara göre uygulandığına göre değişmektedir. Doktrinde *Gözler*, bu görevleri 11 başlık altında toplamaktadır:

- 1- Federal devletlerde yetki uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 2- Bölgesel devletlerde merkezi idare ile bölgeler arasındaki yetki uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 3- Siyasi partilerin yasaklanmasına karar vermek
- 4- Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanları görevleriyle ilgili suçlardan dolayı yargılamak
- 5- Parlamento üyeliğinin düşmesi kararlarını denetlemek
- 6- Yasama dokunulmazlığının kaldırılması kararlarını denetlemek
- 7- Seçim uyuşmazlıkları hakkında karar vermek
- 8- Devlet organları arasında uyuşmazlıklarda karar vermek
- 9- Temel hak ve hürriyetlerin düşürülmesine karar vermek
- 10- Yargı organları arasındaki görev uyuşmazlıklarını karara bağlamak

11- Devlet başkanının sağlık durumuna ilişkin karar vermek⁸⁷

Görüldüğü üzere Anayasa Mahkemesi'nin bu görevleri çoğu kez devleti meydana getiren erkler arasındaki çatışmaların giderilmesi, onlar arasında bir denge kurulması amacıyla hizmet etmektedir. Bu itibarla Anayasa Mahkemesi'nin erkler arasında bir denge unsuru olduğu, bir başka deyişle demokratik düzenin bir teminatını teşkil ettiği sonucuna ulaşmak mümkündür.⁸⁸

Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi, kanunların anayasaya uygunluğunun denetimini yapmanın yanında;

Cumhurbaşkanını, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını, Bakanlar Kurulu üyelerini, Anayasa Mahkemesi, Yargıtay, Danıştay, Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi Başkan ve üyelerini, Başsavcılarını, Cumhuriyet Başsavcivekilini, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu ve Sayıştay Başkan ve üyelerini görevleriyle ilgili suçlardan dolayı Yüce Divan sıfatıyla yargılar⁸⁹; Uyuşmazlık⁹⁰ Mahkemesi'nin başkanını seçer, siyasi partilerin gelir ve giderlerinin kanuna uygunluğunu denetler⁹¹ ve siyasi partilerin kapatma davalarına bakar.⁹²

Parlamento kararları kural olarak Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tabi değildir.⁹³ Bununla birlikte bu kuralın bazı istisnaları bulunmaktadır. TBMM İçtüzüğü, dokunulmazlığın kaldırılması kararı ve milletvekilliğinin düşmesi kararı Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilmektedir.⁹⁴ Bu durum doktrinde eleştirilmekte ve parlamento kararlarının da Anayasa Mahkemesi'nin denetiminin kapsamına girmesinin daha uygun olacağı görüşü savunulmuştur.⁹⁵

2.2. Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri

Anayasa Mahkemesinin hangi fonksiyonu icra ettiği açıklandıktan sonra bu fonksiyonu nasıl icra edeceği, bir başka deyişle mahkemenin hangi usulde toplanacağı, karar alacağı ve kararlarının ne gibi etkiler doğuracağı da ortaya konulması gerekmektedir. Anayasa Mahkemesinin çalışma ve yargılama usulleri Anayasa'da, 6216 sayılı kanunda ve Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nde düzenlenmiştir. Anayasa'da Anayasa Mahkemesi ayrıntılı olarak düzenlendiği için, kanun ve içtüzük hükümleri genellikle Anayasa hükmünün tekrarı mahiyetindedir.

Anayasa Mahkemesi, iki bölüm ve Genel Kurul hâlinde çalışır. Bölümler, başkanvekili başkanlığında dört üyenin katılımıyla toplanır. Genel Kurul, Mahkeme Başkanının veya Başkanın belirleyeceği başkanvekilinin başkanlığında en az on iki üye ile toplanır. Bölümler ve Genel Kurul, karar-

larını salt çoğunlukla alır. Bununla birlikte anayasa değişikliğinde iptale, siyasî partilerin kapatılmasına ya da Devlet yardımından yoksun bırakılmasına karar verilebilmesi için toplantıya katılan üyelerin üçte iki oy çokluğu şarttır.

Siyasî partilere ilişkin dava ve başvurulara, iptal ve itiraz davaları ile Yüce Divan sıfatıyla yürütülecek yargılamalara Genel Kurulca bakılır, bireysel başvurular ise bölümlerce karara bağlanır.

Bölümler ve bireysel başvuruları incelemek üzere kurulacak komisyonlar Anayasa'ya 2010 değişikliği ile eklenmiştir. Bu tarihten önce Anayasa Mahkemesi görev alanına giren bütün konularda başkan ve bütün üyelerin bulunduğu 'büyük kurul' ile karar verilmekteydi. Anayasa Mahkemesi'nin dinamizmini azaltan bu durumun ortadan kaldırılması ve bölüm sistemine geçilmesi isabetli olmuştur. Bunun yanında bölümlere ayrılma yargılama konularında önem ayırımına gidilebilmesini sağladığı için mahkemenin daha verimli çalışmasına da katkı sağlayacaktır.⁹⁶ Bununla birlikte daire sistemi belli sakıncaları da bünyesinde barındırmaktadır. Daireler arasındaki içtihat farklılıkları ve daireyi oluşturan üyelerin eğilimlerindeki farklılıklar nedeniyle bir dairenin vereceği kararın dava diğer dairede görülüyor olsa verilmeyeceği öne sürülebilir ve bu iddia anayasa yargısının meşruluğuna zarar verebilir.⁹⁷

Şekil bozukluğuna dayalı iptal davaları Anayasa Mahkemesince öncelikle incelenip karara bağlanır.

Anayasa Mahkemesi Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalar dışında kalan işleri dosya üzerinde inceler.⁹⁸ Ancak, bireysel başvurularda duruşma yapılmasına karar verilebilir.⁹⁹ Mahkeme ayrıca, gerekli gördüğü hallerde sözlü açıklamalarını dinlemek üzere ilgilileri ve konu üzerinde bilgisi olanları çağırabilir ve siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin davalarda, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısından sonra kapatılması istenen siyasî partinin genel başkanlığının veya tayin edeceği bir vekilin savunmasını dinler.

6216 sayılı Kanun'un 43. maddesi uyarınca Anayasa Mahkemesi, davacının istemiyle bağlıdır ancak gerekçesiyle bağlı değildir. Başvuru, kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün sadece belirli madde veya hükümleri aleyhine yapılmış olup da, bu madde veya hükümlerin iptali kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün diğer bazı hükümlerinin veya tamamının uygulanamaması sonucunu doğuruyorsa, keyfiyeti gerekçesinde belirtmek şartıyla Mahkeme, uygulama kabiliyeti kalmayan

kanunun, kanun hükmünde kararnamenin veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İÇtüzüğü'nün bahis konusu öteki hükümlerinin veya tümünün iptaline karar verebilir.¹⁰⁰

Anayasa Mahkemesinin kararları kesindir. Bunun anlamı, Anayasa Mahkemesi kararlarına karşı gidilebilecek herhangi bir yargı yolunun bulunmamasıdır.¹⁰¹ Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez.

Kanun, kanun hükmünde kararname veya Türkiye Büyük Millet Meclisi İÇtüzüğü ya da bunların hükümleri, iptal kararlarının Resmi Gazetede yayımlandığı tarihte yürürlükten kalkar. Gereken hallerde Anayasa Mahkemesi iptal hükmünün yürürlüğe gireceği tarihi ayrıca kararlaştırabilir. Bu tarih, kararın Resmi Gazetede yayımlandığı günden başlayarak bir yılı geçemez.

İptal kararının yürürlüğe girişinin ertelendiği durumlarda, Türkiye Büyük Millet Meclisi, iptal kararının ortaya çıkardığı hukuki boşluğu dolduracak kanun tasarısı veya teklifini öncelikle görüşüp karara bağlar.

İptal kararları geriye yürümez. Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede hemen yayımlanır ve yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Ne yasama ne de yürütme organının Anayasa Mahkemesi kararlarını değiştirme ya da geciktirme yetkisi bulunmaktadır.¹⁰² Kararların, kural olarak, hüküm fıkraları bağlayıcı olmasına rağmen¹⁰³, çoğu kez gerekçeleri de yargı mercilerini etkilemektedir.¹⁰⁴ Bu durum, kesin ve son yargısal işlemin genel ve olağan etki ve sonuçları olmak bakımından, esasen anayasa yargısı fonksiyonunun gereği ve amacıdır.¹⁰⁵

Anayasa Mahkemesi'nin bir kanunun anayasaya aykırılığını değerlendirenken yahut iptal kararı verdikten sonra o yasanın yürürlüğünü durdurup durduramayacağı tartışma konusudur. Bu hususta Anayasa'da ve kanunlarda bir açıklık bulunmamaktadır. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesi'nin bu husustaki güncel içtihadı "istem karara bağlanıp karar yürürlüğe girinceye kadar, uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için" yürütmenin durdurulması kararı alınabileceği şeklindedir.¹⁰⁶

Anayasanın yapmakla ya da düzenlemekle yükümlü kıldığı konularda yasama organının hareketsiz kalması, bir başka deyişle ihmalinin bulunduğu durumlarda bu ihmalin Anayasa Mahkemesi'nin denetimi kapsamın-

da kalıp kalmadığı da çeşitli hukuk sistemlerinde farklı şekilde düzenlenmiştir. İtalya, Almanya, Portekiz ve Macaristan gibi pek çok ülkede yasama organının ihmali Anayasa Mahkemesi'nin denetimi kapsamındadır.¹⁰⁷ Bununla birlikte Türkiye'de yasama organının ihmalinin mahkemenin denetim kapsamına girmediği kabul edilmektedir.¹⁰⁸

Anayasa Mahkemesi'nin yorumlu ret kararı verip veremeyeceği hususu da tartışma konusu olmuştur. Bazı yazarlara göre Anayasa Mahkemesi iptal ve ret kararları dışında bir "ara yol" olarak yorumlu ret kararı verebilir.¹⁰⁹ Buna karşılık diğer bir görüş, bütün kararlar kanunların ve anayasanın yorumlanması ile verildiğine göre "yorumlu ret" diye ayrıca bir karar statüsü bulunmadığı ve bütün ret kararlarının esasen birer yorumlu ret olduğundan hareketle böyle bir tartışmanın gereksiz olduğunu savunmaktadır.¹¹⁰

3. BÖLÜM: ANAYASA MAHKEMESİ'NCE YAPILAN YARGILAMALARDA ÖZEL DURUMLAR

3.1. Dava ve İşlere Katılmaya Engel Durumlar

Hakim tarafsız olmalıdır. Tarafsızlık hakimliğin olmazsa olmaz unsurlarından biri; bir temel ilke ve hak olarak düşünülmelidir.¹¹¹ Yargıcın tarafsız olması, onun görev yaparken hiç kimseyi kayırmamasını, kendisinin veya bir tarafın çıkarını gözetmemesini, duygularına kapılmamasını, kişisel görüşlerinin ve önyargılarının etkisi altında kalmaması anlamına gelmektedir.¹¹²

Diğer hakimler gibi Anayasa Mahkemesi üyelerinin de belli durumlarda tarafsızlıklarını ya da objektifliklerini korumalarının güç olduğu düşünüülerek belli durumlarda mahkeme üyelerinin dava ve işlere katılmasının yasaklandığı görülmektedir. Bu hususa ilişkin düzenlemeler 6216 sayılı kanunun 59. maddesinde yapılmıştır.

İlgili hükme göre başkan ve üyeler,

- Kendilerine ait olan veya kendilerini ilgilendiren dava ve işlere,
- Aralarında evlilik bağı kalkmış olsa bile eşinin, kan veya akrabalık yönünden üstsoy ve altsoyunun, dördüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) kan yönünden ve akrabalığı doğuran evlilik bağı kalkmış olsa bile üçüncü dereceye kadar (bu derece dâhil) akrabalık yönünden civar hısımlarının veya aralarında evlatlık bağı bulunan kimselerin dava ve işlerine,
- Hâkim, savcı, hakem sıfatıyla bakmış veya tanık ya da bilirkişi olarak beyanda bulunmuş olduğu dava ve işlere
- İstişarî görüş ve düşüncesini ifade etmiş olduğu dava ve işlere bakamazlar.

Özetle, başkan ve üyelerin dava veya işe katılamayacağı durumlar, kendisinin veya bir yakınının dava ile ilişkisinin bulunduğu durumlar ve dava hakkında daha önceden görüş açıklamasında bulunduğu durumlar olarak iki grupta toplanabilir.¹¹³

3.2. Başkan ve Üyelerin Reddi ya da Çekinmesi

Başkan veya üyelerin davaya ya da işe katılamayacağı hâller düzenlenmiş olmakla birlikte, tarafsızlıklarına hâlel getirebilecek hâller bunlarla sınırlı değildir. Kaldı ki tarafsızlığa hâlel getirecek durumların kanunla tek tek sayılması da doğru bir çözüm olmayacaktır.¹¹⁴ Nitekim 6212 sayılı kanununun 60. maddesinde “başkan ve üyeler tarafsız hareket edemeyecekleri kanısını haklı kılan hâllerin olduğu iddiası ile red olunabilirler” denilerek başkan veya üyelerin tarafsızlığına hâlel getirecek her türlü hâlin ret sebebi olabileceği öngörülmüştür.

Başkan veya üyelerden birinin reddedilmesi hâlinde Genel Kurul ya da bölümlerde ilgili üye katılmaksızın ret konusu hakkında kesin karar verilir. Ret şahsidir. Genel Kurul ya da bölümlerin toplanmasına mani olacak sayıda üyenin reddine ilişkin talepler dinlenmez.

Ret dilekçesinde, ret sebeplerinin açıkça gösterilmesi ve delillerin birlikte bildirilmesi gereklidir. Bu şartları taşımayan dilekçeler reddolunur. Yemin delil teşkil etmez.

Ret talebinin kötü niyetle yapıldığının anlaşılması ve esas yönünden kabul edilmemesi hâlinde, talepte bulunanların her birine Mahkemece beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezası verilir.

Başkan ve üyeler dava ve işlere katılmaya engel durumlar ya da ret sebeplerine dayanarak davaya veya işe bakmaktan çekinebilirler. Çekinme hâlinde, Genel Kurul çekinme talebinde bulunan Başkan veya üyenin de iştirakiyle konu hakkında kesin kararını verir. Ancak, çekinme talebinde bulunan üye oylamaya katılamaz.

3.3. Bilgi Ve Belge Verme Yükümlülüğü ile Devlet Sırrı Niteliğindeki Belgeler

Anayasa Mahkemesi, bir üst mahkeme olması ve çoğu kez devlet erklerinin en üst düzey temsilcilerinin yargılanmasında görev alması dolayısıyla bilgi ve belge isteme ile devlet sırrı niteliğindeki bilgilere ulaşma konusunda hukuk düzeni içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir.

Mahkeme, kendisine verilen görevlerin yerine getirilmesi sırasında yasa, yürütme, yargı organları, kamu idareleri, kamu görevlileri, bankalar ile diğer gerçek ve tüzel kişilerle doğrudan yazışmaya, bilgi ve belge is-

temeye, gerekli gördüğü her türlü belge, kayıt ve işlemi incelemeye, bilgi almak üzere her derece ve sınıftan kamu görevlileri ile ilgilileri çağırmaya, idare ve diğer tüzel kişilerden temsilci istemeye yetkilidir. Mahkemenin bu taleplerini belirtilen süre içinde yerine getirmeyenler hakkında genel hükümlere göre doğrudan soruşturma yapılır.

Mahkemenin bakmakla görevli olduğu dava ve işlerle ilgili bilgiler, Devlet sırrı olduğu gerekçesiyle Mahkemeye karşı gizli tutulamaz.

Tanıklık konusu bilgilerin Devlet sırrı niteliğini taşıması hâlinde tanık, Mahkeme tarafından stenograf ve zabıt kâtibî dahi olmaksızın dinlenir. Başkan daha sonra bu tanık açıklamalarından sadece bakılmakta olan davanın esasına etkili olan hususları tutanağa geçirir. Açıklanması, Devletin dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine zarar verebilecek, anayasal düzen ve dış ilişkilerde tehlike yaratabilecek nitelikteki bilgiler Devlet sırrı sayılır.

SONUÇ

Anayasa Mahkemesi, Türk hukuk sisteminde, Avrupa ülkelerindeki izdüşümlerine benzer şekilde ayrıcalıklı bir konumda bulunmaktadır. Bir yüksek mahkeme olduğu genel olarak kabul edilmekle birlikte yargı organı içinde bulunup bulunmadığı tartışmalıdır. Bununla birlikte yargı görevi yapar, yasama ve yürütme organlarıyla da zaman zaman gerginlik boyutuna erişen sıkı bir ilişki içindedir. Kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetlediği gibi, erkler arasında denge kurar ve vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini korur.

Bu görevlerin yerine getirilebilmesi amacıyla kurulan Anayasa Mahkemesi, kuruluşundan itibaren pek çok değişiklik yaşamıştır. Bunlar arasında 1982 Anayasası'nın yapılması ve 2010 değişikliği önemli kırılma noktalarıdır. Bu süreçte yapılan değişikliklerin bir kısmı doktrinde olumlu karşılanmışken, bir kısmı eleştirilmiştir. Önümüzdeki günlerde gerçekleşmesi beklenen Anayasa değişikliği de Anayasa Mahkemesi'nin yapısında bir değişikliğe sebep olacaktır. Bu durum açıkça göstermektedir ki Türkiye'de oturmuş bir Anayasa Mahkemesi'nden söz etmek mümkün değildir.

Gerçekten de Anayasa Mahkemesi henüz 50 yıllık bir geçmişi olan ve anayasa şikayeti gibi temel bir fonksiyonu yeni kazandığı için devinim ve değişimleri hızlanan, genç ve dinamik bir kurumdur. Bu dinamizm hiç şüphe yok ki çeşitli sorunlara da gebe dir. Zaten kuvvetler dengesi içindeki yeri tartışmalı olan Anayasa Mahkemesi, yeni fonksiyonunu kullanırken

muhakkak yeni yetki tartışmalarını da peşinden sürükleyecektir. Nitekim daha şimdiden bu hususta tartışmalar başlamış görünmektedir.

Mahkemenin bu yeni düzene ayak uydurabilmesi için yeni bir yapıya büründürülmesi öngörülmüştür. Buna göre üye sayısı değiştirilmiş, üyelerin seçimlerine ilişkin değişiklikler yapılmış, asil-yedek üye ayrımı ortadan kaldırılmış ve daire sistemine geçilmiştir. Bunun yanında üyelik süreleriyle ilgili uzun süredir beklenen düzenleme de 2010 değişikliği ile gerçekleştirilmiştir.

Yapılan değişikliklere rağmen, Anayasa Mahkemesi'nin sıkça eleştirilen temel problemlerinin bir kısmı yerli yerinde durmaktadır. Üstelik yukarıda da değinildiği üzere Anayasa Mahkemesi'nin Türk hukuk sisteminde ontolojik sorunları da bulunmaktadır. Bu itibarla yakın gelecekte Anayasa Mahkemesi'nin yeni ve daha geniş kapsamlı birtakım değişiklikler geçireceğini öngörmek isabetli olacaktır.

1. DURAN, Lütfi (1984), **Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu**, Anayasa Yargısı 1, (s. 57-87), s. 57.

2. Özüerman, Anayasa Mahkemesi'nin işlevinin anayasaya uygunluk ile sınırlı kalmadığını ve bunu aştiğini şu ifadelerle savunmaktadır: *"Bu çarpıtılmış tabloda anayasa yargısına düşen temel rol anayasayı sıkı sıkı sahiplenmek değil, anayasayla sınırlanan özgürlüklerin yargısal yorumla geliştirilmesidir."* ÖZÜERMAN, Tülay, **Türkiye'de Anayasa Yargısının Rolü ve Önemi**, Anayasa Yargısı 13, (s. 149-167), s. 166.

3. ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz **Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı (Temel Hak ve Özgürlükler)**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 3, (s. 27-46), s. 27.

4. GÖZLER, Kemal (2011), **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Cilt:2, 1. Baskı, Bursa s. 698.

5. GÖZLER, s. 700.

6. ALİEFENDİOĞLU, Temel Hak ve Özgürlükler, s. 28, ULAŞ, Hakim Bülent, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_13.pdf, s. 2.

7. *"Bu nedenle mahkeme Anayasa'nın bekçisi olarak her zaman vardır ve geleneksel anayasallık güçlerinin dışında ve üstünde, Cumhurbaşkanının yanında, fakat ondan daha fazla siyasal kirlenmeden arındırılmış bir halde ideal bir kaide üzerine konulmuştur. Cumhurbaşkanına bırakılmış olan siyasal eşgüdüm yanında salt hukuksal bir eşgüdüm fonksiyonuna ilişkin yetkileri nedeniyle de tarafsızlığı vurgulanmış olmaktadır."* ÖZAY, İlhan, **Anayasa Mahkemeleri (ya da Yargısının) Meşruiyeti (Meşruiyet)**, Anayasa Yargısı 9, Ankara, Yıl: 1993 (s. 67-73), s. 69.

8. ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz (1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Ankara: Yetkin Yayınları, s. 45.

9. ORTAY, Seda (2006), **Türk Anayasa Mahkemesi'nin İşleyişi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trabzon s. 9.

10. GÖZLER, s. 740 vd.

11. GÖZLER, s. 741 vd.

12. BAYRAKTAR, Tuğba (2013), **Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya s. 8.

13. TUNÇ, Hasan/ BİLİR, Faruk/ YAVUZ, Bülent (2011), **Türk Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara: Berikan Yayınevi, s. 327. Aynı yönde bk. HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan, **Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları**, Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara 2004, s. 69.

14. Anayasa Mahkemesi'nin kuruluşunun siyasi ve tarihi altyapısı hakkında detaylı bilgi için bkz. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 330 vd.

15. HAEDAR, Sami (2012), **Anayasa Mahkemesi ve Hukuk Devleti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 24.

16. GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2013), **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi, s. 283.

17. Karar gerekçesi şu şekildedir: "*Hakim, hüküm tesisinde esas tutulan mesele dolayısıyla inceleyeceği ve tatbik edeceği kanun hükmünü körü körüne otomatik ve mutlak bir itaat ve inkiyat (boyun eğme) haliyle uygulayacak değildir. Çünkü kaza (yargı) müesseselerinin esasını teşkil eyleyen muhakeme ve tahlil esasları böyle pasif bir duruma düşürülmesini önleyici ve hakimden böyle suursuz bir inkiyat (boyun eğme, itaat etme) beklenilmesini filhal (hemen, şu anda) abes kıldığı kadar, kanunu Anayasa kayıt altına almış ve kendisine muhalif kanun mevcudiyetini yüzüçüncü maddenin sarıh (açık) hükmüyle nefyetmiştir (olumsuzlamıştır)...."* Karar için bk. TANÖR, Bülent, **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, KYK Yayınları, 17. Baskı, İstanbul 2008, s. 356.

18. KURNAZ, A. Haluk (2006), Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi, *Yasama Dergisi*, Sayı:2, (s. 92-122), s. 94.

19. ÖZAY, İlhan (1995), **Yeni Bir Düzende Anayasa Mahkemesinin Kuruluş Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri(Yeni Bir Düzende)**, Sayı: 12, s. 45-50.

20. TUNÇ, Hasan (1995), **Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması**, Anayasa Yargısı 12, Ankara: Anayasa Mahkemesi Yayını, (s. 288-309), s. 289.

21. *Aliefendioğlu*, bu değişiklikleri dokuz başlık altında toplamıştır. Çalışmanın bütünlük arz etmesi bakımından bu başlıklara özet olarak yer verilmesinde fayda mütalaa edilmektedir:

i) Sıkıyönetim, savaş ve olağanüstü hallerde çıkarılacak KHKlar Anayasa Mahkemesi'nin denetiminin dışında bırakılmıştır.

ii) Anayasa değişikliklerine karşı biçim yönünden yapılacak denetim 'teklif ve oyların çoğunluğu ve ivedilikle görüşülmemesi' ile sınırlı tutulmuştur.

iii) Yasaların biçim denetimi 'son oylamanın öngörülen çoğunlukla yapılması' ile sınırlandırılmıştır.

iv) İşin esasına girerek verilen ret kararlarından sonra on yıl aynı yasa hükmüne karşı Anayasa'ya aykırılık iddiasında bulunulamayacaktır.

v) İptal davası açabilecek kişi ya da kişilerin sayısı azaltılmıştır.

vi) Anayasa Mahkemesi'nin bir kanun ya da KHK'yı iptal ederken yasa koyucu gibi hareket etmek suretiyle yeni bir uygulamaya yol açacak şekilde hüküm tesis edemeyeceği öngörülmüştür.

vii) Genel mahkemelerin belli durumlarda yapabildiği anayasaya uygunluk denetimi yetkisi ortadan kaldırılmıştır.

viii) Anayasa Mahkemesi'nin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı karar verme yetkisi ortadan kaldırılmıştır.

xi) 90 gün olan iptal davası açma süresi 60 güne indirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 74-75, ayrıca bkz. GÖZÜBÜYÜK, s. 283.

22. ULAŞ, s. 2.

23. GÖZÜBÜYÜK, s. 284.

24. ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi**, *Anayasa Yargısı Dergisi (Yasama-Yürütme)*, Cilt:13, s. 31-39

25. ERDOĞAN, Mustafa (2011), **Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Ankara: Orion Kitabevi, s. 307.

26. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 212, BAYRAKTAR, s. 52.

27. HEKİMOĞLU, s. 67.

28. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/uyeler/baskanvekilleri.html>

29. BAYRAKTAR, s. 65.

30. Yapılanmanın şematik gösterimi için bk. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/mahkeme-hakkında/yapisivegorevleri/genelsekreterlik/yapisivegorevleri.html>, E.T: 19.10.2016.

31. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 214, ULAŞ, s. 1, NACAR, Aslı, **Anayasa Mahkemesi**

Üyeliği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2008, s. 33.

32. Özay, İtalyan hukukçuların Anayasa Mahkemesi'ni yasama ve yargı organları arasında "rahatsız bir üçüncü" olarak tanımladığını ifade etmektedir. bk. ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme**, s. 31. *Tunç*, Anayasa Mahkemesi'nin genel yargı örgütü dışında kalan bir mahkeme olduğu görüşünü savunmaktadır. bk. TUNÇ, s. 289. Duran da benzer bir görüşü savunmaktadır. bk. DURAN, s. 76.

33. *"Mahkememizin geçmişi, böyle bir ayırım yapılmamış olması halinin daha doğru ve yerinde sayılacağını düşündürür gibidir. Nitekim üyeler arasında yasal hiçbir fark yokmuş gibi görünmesine karşın, yedeklerin asıllardan daha az önemli olduğunu düşünen birçoklarının bulunduğunu da yadsımamak gerekir. Bu durum üye adayı seçimlerine iki yönden olumsuz etkide bulunmaktadır. Şöyle ki, bazıları yedek üyelik için aday olmak istememekte, böylece seçmenler epey dar bir listeye mahkum kalmaktadırlar. Öte yandan, kurumların da en değer verdikleri mensuplarını Mahkeme'ye bu sıfatla göndermek istemedikleri söylentileri de sıkça duyulmaktadır."* bk. ÖZAY, **Yeni Bir Düzende**, s. 45.

"Asıl üyelerle, aynı kaynaklardan, aynı yöntemlerle, aynı koşullarla seçilen yedek üyeler, asıl üyelerin sahip oldukları hak, imkan ve yetkilerden yoksundurlar. Yedek üyeler, yalnızca asıl üyelerin özürleri halinde Mahkeme Kuruluna katıldıklarından, uzman oldukları konularda dahi, hangi toplantıya katılıp, hangisine katılmayacaklarını, son ana kadar bilememektedirler. Anayasa Mahkemesi başkanı ve başkan vekilliği seçimlerine katılmamaktadırlar. Yine aynı şekilde, Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı olabildikleri halde bu mahkemenin başkanlık seçimlerine katılmamaktadırlar. Avusturya dışında Avrupa anayasa mahkemelerinde örneği bulunmayan yedek üyelik statüsünün kaldırılması gereği ittifakla benimsenmektedir." bk. ULAŞ, s. 24. Ayrıca bk. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s.217, KABOĞLU, İbrahim Özden, **Anayasa Yargısı**, İmge Kitabevi, İstanbul 1994, s.27, TUNÇ, s. 295.

34. Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilebilme için hangi şartların aranması gerektiğine ilişkin pek çok görüş bulunmaktadır.

Kemal Tahir Sunar'a göre Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçileceklerin, iki yabancı dil bilen ve hukuki ve ilmi çalışmalar yapmış, neşriyat sahibi ve bu yolla temayüz etmiş kimseler arasından seçilmesi gerekir.

Bülent Ulaş'a göre Anayasa Mahkemesi üyeleri, en az bir yabancı dili çok iyi bilen, konuyla ilgili bilimsel yayın yapmış olan ve en az doktora düzeyinde akademik kariyere sahip olan kişiler arasından seçilmelidir.

Kemal Başlar'a göre ideal bir anayasa mahkemesi profilinde üçlü bir yapı öne çıkmaktadır. İlki "bağımsızlığı" temsil eden ve "uygulamayı" bilen üyelerin üçte birini oluşturacak yargıç sınıfı. İkincisi "teoriyi" bilen ve anayasal denetimi yapacak teorisyenlerden oluşan üniversite profesörleri. Üçüncüsü ise, "siyasal kimliği ön plana çıkan" ideolojik boyutu olan, heyette yapılacak tartışmalara farklı bakış açıları getirecek, bilgi birikim olan, vizyon sahibi ve Meclis tarafından seçilecek bürokrat ve avukatlar (...) bk. BAŞLAR, Kemal, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, www.anayasa.gen.tr/aym_uyeliği.doc, E.T: 20.10.2016.

35. *"Böylece, 1982 Anayasası, üniversite kökenli üye sayısı ve uzmanlık koşulu bakımından oldukça "hasis" davranmasının yanında üyelerin maaşlarına ilişkin düzenleme getirmeyerek oldukça "cimri" bir tutum içerisine girerek, profesörleri Anayasa Mahkemesinden uzak tutmuştur (...)*Buna ilave olarak, dünyadaki diğer anayasa mahkemelerinin aksine, üniversite öğretim üyelerinin Anayasa Mahkemesi üyeliğine seçilmeleri halinde üniversite ile ilişkilerini kesmek zorunda kalmaları, Anayasa Mahkemesine üye olma arzu ve isteğini büyük ölçüde azaltmaktadır." bk. BAŞLAR, s.10. Ayrıca bk. KURNAZ, s. 101.

36. *"Basit bir ihtimal hesabı yaparsak, Anayasa'nın hukukçu olmayanlara tanıdığı seçilebilme ihtimalinin bütünüyle gerçekleşmesi durumunda, Anayasa Mahkemesinin 11 asıl üyesinden, en fazla 3 tanesi hukuk formasyonuna sahip olabilecektir. Bir başka ihtimale göre ise, bütün şartların düşündüğümüz gibi gerçekleşmesi halinde 11 asıl üyenin, 5 tanesi asker ve asker kökenli olabilecektir. Sadece bu iki ihtimal hesabı dahi bizi, 1982 Anayasası'nda, üyeler için aranan mesleki formasyon koşullarının yeterince iyi düzenlenmediği sonucuna götürmektedir."* bk. ULAŞ, s. 16. Ayrıca bk. TUNÇ, s. 296, HEKİMOĞLU, s. 94.

37. *"Anayasa Mahkemesi'nin yargılama ve siyasal alanın denetlenmesi gibi temel iki fonksiyonu vardır. Bu işleviyle temel hak ve özgürlüklerin güvencesidir, beklisidir. Yargılama işlevinde Yüce Divan*

olgusu yargıç ağırlığını zorunlu kılabılır. Ancak, siyasal alanın denetlenmesi böyle bir zorunluluğu gerektirmez. Bireyin hak ve özgürlükleri ile toplumsal değişimlerin felsefi ve sosyolojik analizlerinin yapılarak Anayasa Mahkemesi kararlarına aktarılması ciddi anlamda teorik bilginin ihtiyacını gerektirir. Bu noktada yargıç eksenli bir oluşum yerine, Kurullarda kamu hukuku öğretim üyelerinin kontenjanlarının artırılmasının gerekli olduğuna inanıyorum.” KILIÇ, Haşim, **Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, 2004, (s. 80-94), s. 88.

38. “Yargıç kökenli bir Anayasa Mahkemesi profilinde, ağırlık maddenin anlam ve kapsamının incelenmesine yönelik olmaktadır. İlk inceleme aşamasında, usul yönünden yapılan tartışmalar iptali istenilen hükümlerin anayasal denetimini geciktirmektedir(...)İşte bu nedenle, Anayasa Mahkemesinin Resmi Gazete’de yayımlanan gerekçeleri olabildiğince kısa, belirli şablonların tekrarından ibaret, doktrin ve uygulamaya şekil verici nitelikte değildir. Kimi durumlarda kısa gerekçelerde bir hükmün neden iptal edildiği açık bir şekilde ortaya konmadığından bürokratlar ve yargıçlar bir Anayasa Mahkemesi kararından farklı anlamlar çıkarmakta ve bu durum karışıklığa neden olmaktadır.” b kz. BAŞLAR. s.20.

39. “Anayasa Mahkemesini onbir üyesinden yedisi yüksek mahkemelerden gelmektedir. Bunlar ömrünün önemli bir kısmını hakimlik yaparak geçirmiş kimselerdir. Anayasa Mahkemesine seçildiklerinde ise genellikle emeklilik yaşı olan 65 yaşına oldukça yaklaşmışlardır. Emekliliğine az bir zaman kalmış bu kimselerin ceza hukuku, özel hukuk, idare hukuku, askeri ceza hukuku, askeri idare hukuku, mali hukuk alanlarında engin tecrübe sahibi olduklarından kuşku yoktur. Ancak bu kimselerin anayasa hukuku uzmanı olmadıkları da bilinen bir gerçektir. Genellikle emekliliğine birkaç yıl kalmış bu kimselerin anayasa hukuku alanında kısa sürede kendilerini yetiştirebileceklerini söylemek ise pek abartılı olacaktır.” GÖZLER, s. 738.

40. GÖZLER, s. 738.

41. Gerçekten de, Avrupa ülkelerinin Anayasa Mahkemesi üye yapıları incelendiğinde üyelerin büyük çoğunluğunun anayasa hukukunda doktora yapmış akademik kökenli üyeler olduğu görülmektedir. Başlar’ın eserinde 9 ülkenin Anayasa Mahkemesi üyelerinin eğitim ve iş tecrübeleri detaylı olarak incelenmiştir. b kz. BAŞLAR, s. 11-14.

42. Üyeler hakkındaki bilgiler Anayasa Mahkemesi’nin resmi sitesinden alınmıştır. <http://www.anayasa.gov.tr/icsayfalar/uyeler/uyeler.html>

43. “Anayasa Mahkemesi’nin 1992 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal tarafından, YÖK’ün gösterdiği üç aday arasından seçtiği Prof. Dr. Süleyman Arslan’ın ’15 yıllık öğretim üyeliği yapmış olmak’ koşulunu taşıyıp taşımadığını saptaması üzerine durum bir kararla Cumhurbaşkanına bildirilmiş ve bu üyenin yemin ederek göreve başlamasına olanak verilmemiştir. Dolayısıyla Mahkeme, seçilen üyenin seçilebilme yeterliliğinin bulunup bulunmadığını incelemede kendisini yetkili görmüştür.” ALİ-FENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 216.

44. Doktrinde Özay’ın aksi yöndeki görüşü dikkate değerdir: “Anayasa yargısı veya başka düzenlerde onunla eşkonumdaki diğer organların yapı olarak ‘demokratik meşruluk’tan yoksun olması kaçınılmaz bir sonuç ve hatta gerekli bir düzenlemedir. Zira ‘denetleyen’in, ‘denetlenen’in gerçek anlamda dışında kalmasını sağlamak zorunludur. Eğer yasama meclisleri de Anayasa Mahkemesi de yetkilerini aynı yöntemle, yani ulusal seçim yoluyla elde etmiş bulunsalar her iki güç arasında siyasal bakımdan yüksek oranda bir türdeşlik, diğer bir deyişle continuum (biri diğerinin devamı olma) durumu ortaya çıkar ki, bunun maliyeti de denetimin zayıflaması, sonuçta bir kendi kendini denetim mekanizmasının belirmesidir. ‘Denetim’ ile ‘kendi kendini denetim’ kavramları arasındaki tek ortak nokta ise adlarının sadece bir kısmının aynı sözcükten oluşmasıdır.” ÖZAY, **Meşruiyet**, s. 70.

45. Gözler, Anayasa yargısına meşruluk kazandıran tek şeyin, denetim kıstasının anayasa olması olduğunu öne sürmektedir. Yazara göre, mahkeme üyeleri halk tarafından seçilmediğine göre demokratik meşruluğa sahip olması mümkün olmadığı gibi, buna gerek de yoktur. Bununla birlikte yazar, üyelerin bir kısmının meclis tarafından seçilmesinin mahkemeye belli bir derecede meşruluk kazandırabileceğini de kabul etmektedir. b kz. GÖZLER, s. 726-727. Kaboğlu da “anayasa yargısının meşruiyeti büyük ölçüde işlevinden gelir” ifadesiyle benzer bir görüşü savunmaktadır. KABOĞLU, s. 161. Hekimoğlu, anayasanın da halk iradesi olduğuna dikkat çekerek, yasanın halk

iradesine uygun hareket edip etmediğinin denetlenmesinin denetiminin, mahkeme içkin olarak demokratik meşruluğa sahip olmasa dahi, demokratik esaslara uygun olduğunu öne sürmektedir. HEKİMOĞLU, s. 24. Kılıç, "Her ne kadar anayasa yargısı temel meşruiyetini korumuş olduğu insan hak ve özgürlüklerinden almış olsa da, kullandığı egemenlik gücü üzerindeki tartışmaların en aza indirilmesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Mahkeme'ye üye seçme olanağı verilmesinin olumlu katkılar sağlayacağına inanılmaktadır." şeklindeki ifadeleriyle her iki yaklaşım arasında bir denge kurmaktadır. KILIÇ, s. 87.

46. ÖZÜERMAN, s. 155, NACAR, s. 48.

47. KABOĞLU, s. 21.

48. NACAR, s. 41.

49. KABOĞLU, s. 22.

50. Aynı yönde bk. NACAR, s. 49.

51. ULAŞ, s. 6.

52. Doktrinde Cumhurbaşkanı'nın üst düzey yöneticiler ve avukatlar arasından atadığı 3 üyenin, doğrudan değil, Barolar Birliği ve sivil toplum örgütlerinin belirlediği üç kat aday arasından Cumhurbaşkanı'nca atanması yöntemi önerilmiştir. bk. ULAŞ, s. 6.

53. HEKİMOĞLU, s. 82, ULAŞ, s. 6.

54. Aynı yönde bkz. NACAR, s. 51.

55. bk. TUNÇ, s. 294. TBMM'nin üye seçimine katılmasını gerekli ve faydalı bulmayan aksi yöndeki görüş için bkz. HEKİMOĞLU, s. 79. Yazar, Anayasa Mahkemesi üyelerinin parlamento tarafında seçilmesinin sakıncalarını eserinde detaylı olarak açıklamaktadır. bk. s. 85 vd.

56. Bu düzenlemenin lehinde ve aleyhinde görüşler ile komisyon çalışmaları sırasında yapılan tartışmalar için bkz. KURNAZ, s. 95 vd.

57. NACAR, s. 51.

58. Karşı yönde ULAŞ, s. 6. Ulaş, görüşünü şöyle açıklamaktadır: "Çağdaş demokratik rejimin bütün unsurlarıyla yerleşmediği, siyasi partilerin kendi içinde demokratik olmak bir yana küçük birer diktatörlük görünümünde olduğu, demokratik rejimi yok etmek çabalarından dolayı iktidar partilerinin dahi Anayasa Mahkemesince kapatıldığı ülkemizde bu eleştirilere tamamiyle katılmak mümkün değildir. Hatta tam aksine, Anayasa Mahkemelerinin, anayasal demokrasi veya hukuk devletinin en büyük güvencesi hâline geldiği günümüzde, rejimin, bünyelerinde daima küçümsemeyecek oranda antidemokratik potansiyel bulunduran, istikrarsız siyasi partilerin oluşturduğu yasama ve yürütme organları yerine, ağırlıklı olarak hukuk teknokratlarına teslim edilmesinde faydalar olduğu dahi söylenebilir."

59. Aynı yönde bkz. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 334. Yazarlar konuya ilişkin görüşlerini şöyle ifade etmektedirler: "Yasama organının, Mahkemenin tüm üyeleri olmasa da, belirli sayıda üyeyi seçebilme hak ve yetkisine sahip olması, anayasa yargısının konumuna daha uygun düşmektedir. Bu sebeple bir adım daha ileri giderek, Anayasa Mahkemesi üyelerini seçme yetkisinin devletin üç organı (yasama, yürütme, yargı) arasında eşit biçimde paylaştırılmasının en uygun çözüm olduğu kanaatini sürdürmekteyiz." Gerçekten de, erkler arasında denge kurucu bir mahiyeti bulunan AYM'nin, hiçbir erkin kontrolüne girmemesi için bu seçim yöntemi iyi bir çözüm olacaktır. Nitekim Özay da bu durumu "(üye seçimi ve diğer konularda) (...) 1960 Bilim Komisyonu'nda en 'doğruya yakın' ile işe başlanmış, Kurucu Meclis'te doğru neredeyse elle tutulmuş, 1982'de ise yanlışlarda karar kılınmıştır"(ÖZAY, **Yasama-Yürütme**, s. 38) şeklinde ifade etmektedir.

60. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi metni için bk. <http://www2.tbmm.gov.tr/d26/2/2-1504.pdf>

61. NACAR, s. 57.

62. HALLER, Herbert, **Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturyaraporu.pdf, s. 2.

63. İtalyan Anayasa Mahkemesi hakkında detaylı bilgi için bkz. ÖZAY, İlhan, **Yargının Sorunlarına Yaklaşımda Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi**, Anayasa Yargısı 6, Yıl: 1989 (s. 213-232).

64. İtalya Anayasası m. 135, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ul->

keana/pdf/10-%C4%BOTALYA%20319-354.pdf

65. İspanya Anayasası m. 159, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/14-%C4%BOSPANYA%20533-584.pdf>

66. Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasası m. 94, <http://www.adalet.gov.tr/duyurular/2011/eylul/anayasalar/ulkeana/pdf/08-ALMANYA%20209-276.pdf>

67. TUNÇ, s. 291-292.

68. Detaylı bilgi için bk. TUNÇ, s. 291.

69. ULAŞ, s. 332.

70. KABOĞLU, s.32, NACAR, s. 34.

71. ULAŞ, s. 19.

72. İlginç bir şekilde, Türkiye’de bu kurgunun gerçeğe dönüştüğü bir örnek de bulunmaktadır. 1990 yılında 40 yaşında iken Sayıştay kontenjanından üye seçilen eski Anayasa Mahkemesi başkanı Haşim Kılıç, 2015 yılına kadar görevli yaptıktan sonra emekli olmuş ve tam 25 yıl boyunca Anayasa Mahkemesi’nde görev yapmıştır.

73. ULAŞ, s. 20, NACAR, s. 35.

74. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 336.

75. Zikredilen hükümlerden anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi üyelerinin üyeliğinin bir suç dolayısıyla hangi durumlarda sona ereceğinin tespiti için başka bir kanuna yollama yapılmıştır. Hakimler ve Savcılar Kanunu’nun 69. maddesinde meslekten çıkarma cezasının hangi durumlarda verileceği düzenlenmiştir. İlgili hüküm şu şekildedir: “68 inci maddenin (e) bendinde yazılı hallerden dolayı hangi sınıf ve derecede olursa olsun iki defa, diğer hallerden dolayı bir derecede iki veya derece ve sınıf kaydı aranmaksızın üç defa yer değiştirme veya derece yükselmesinin durdurulması cezası almış olmak veya taksirli suçlar hariç olmak üzere, altı aydan fazla hapis veya affa uğramış olsa bile 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan biri ile kesin hüküm giymek meslekten çıkarılmayı gerektirir. Ancak, verilen cezanın 8 inci maddenin (h) bendinde yazılı suçlardan dolayı verilmemiş olması ve cezanın ertelenmiş, 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki tedbirlerden birine çevrilmiş veya yüzseksen günden fazla adli para cezası olması halinde meslekten çıkarma cezası yerine, yer değiştirme cezası verilir.

Birinci fıkrada kalan ceza mahkûmiyetlerinin ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın suçun niteliğine göre 64, 65, 66, 67 veya 68 inci maddelerde sayılan disiplin cezalarından biri verilir.

Hükümlülüğü gerektiren suç, mesleğin şeref ve onurunu bozan veya mesleğe olan genel saygı ve güveni gideren nitelikte görülürse, Kanunda daha alt derecede bir disiplin cezası öngörülmemiş olmak kaydıyla, cezanın miktarına ve ertelenmiş veya 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 50 nci maddesindeki ceza veya tedbirlere çevrilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, meslekten çıkarma cezası verilir. Disiplin cezasının uygulanmasını gerektiren fiil suç teşkil etmezse ve hükümlülüğü gerektirmese bile mesleğin şeref ve onurunu ve memuriyet nüfuz ve itibarını bozacak nitelikte görüldüğü takdirde de meslekten çıkarma cezası verilir.”

76. “Hakimliğin şeref ve vakarı”ndan ne anlaşılması gerektiği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Bu denli muğlak ifadelerle hakimlerin meslekten dahi çıkarılabilmesi doktrinde eleştiri konusu yapılmıştır. Danıştay 5. Dairesi’nin “bu düzenlemeye dayanılarak, tarafsız olamayacağı ve belirli bir siyasi görüşün savunucusu olduğu anlaşılan kişinin hakim adaylığına son verilebileceği...” (D5D, 1981/2552, Karar:1985/2092, Karar Tarihi:16.09.1985) şeklindeki kararı meselenin ne kadar vahim noktalara ulaşabileceğinin bir göstergesidir. Konu hakkında detaylı bilgi için bk. AVCI, Mustafa, **Adli, İdari ve Askeri Hakimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (3), 2012:887-923, s. 893 vd.

77. GÖZLER, s. 749.

78. GÖZLER, s. 749.

79. GÖZÜBÜYÜK, s. 287.

80. GÖZLER, s. 750.

81. GÖZLER, s. 750.

82. KURNAZ, s. 105.

83. DURAN, s. 73.
84. GÖZLER, s. 751.
85. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 346.
86. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 337.
87. Doktrinde *Tunç* da benzer bir liste yaparak anayasa mahkemelerinin görevlerini altı başlık altında toplamıştır. Bu başlıklar şu şekildedir:
- i) Devletin üstün organları arasındaki yetki ihtilaflarının yargılanması
 - ii) Federal devlet ile federe devletler veya merkezi devlet ile otonom bölgeler veya eyaletler arasında oluşan yetki ihtilaflarını yargılamak
 - iii) Kanunların anayasallığını yargılamak
 - iv) Referandumların kabul edilebilirliğinin anayasallığını yargılamak
 - v) Seçimlerin anayasaya uygunluğunu kontrol yoluyla, devletin üstün organlarının oluşumunun anayasallığını denetlemek
 - vi) Üst düzey devlet görevlilerini yüce divan sıfatıyla yargılamak, siyasi partilerin anayasallığını kontrol ve temel hakların korunması. bkz. TUNÇ, s. 299.
88. Aynı yönde bk. KABOĞLU, s. 102 vd. Yazara göre Anayasa Mahkemesi'nin iki temel işlevi bulunmaktadır: Anayasal dengelerin korunması ve hak ve özgürlüklerin korunması, hatta yaratılması.
89. Detaylı bilgi için bk. KURNAZ, s. 112 vd.
90. Anayasa Mahkemesi'nin Yüce Divan sıfatıyla yargılama yapması, üyelerinin ceza hukuku alanında iyi düzeyde bilgi sahibi olmak bir yana çoğu kez hukukçu bile olmadıkları hasebiyle, eleştirilmektedir. bk. ERDOĞAN, s. 314.
91. Detaylı bilgi için bk. MEHTER, Hamdi, **Siyasi Partilerin Mali Denetimi**, Anayasa Yargısı 8, Yıl: 1991 (s. 441-468)
92. ULAŞ, s. 3.
93. Detaylı bilgi için bk. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 120 vd.
94. KURNAZ, s. 110.
95. ÖZAY, **Yasama-Yürütme**, s. 36.
96. TUNÇ/BİLİR/YAVUZ, s. 351, HEKİMOĞLU, s. 107.
97. GÖZLER, s. 739. *Gözler*, eserinde Alman Anayasa Mahkemesi'ndeki daireler arasındaki görüş farklılığına işaret ederek, bu dairelerin "Kara Daire (Hristiyan demokratlar)" ve "Kızıl Daire (sosyal demokratlar)" olarak anıldığını belirtmekte ve daire sisteminin Türkiye'de de benzer bir ayrıma yol açabileceği yönündeki endişesini dile getirmektedir.
98. Bu hükmün adil yargılanma ilkesi bağlamında tartışması için bk. ALİEFENDİOĞLU, s. 234-235. Yazar, özetle, Anayasa Mahkemesi'nin anayasaya uygunluk denetimi yaparken tipik bir mahkeme gibi değil, anayasal düzenin ve Cumhuriyetin koruyucusu olarak hareket ettiğini öne sürerek, dosya üzerinden inceleme yapmasının doğal olduğunu ve adil yargılanma ilkesinin ihlali kapsamına değerlendirilemeyeceğini belirtmektedir.
99. Detaylı bilgi için bkz. TURABİ, Selami, **Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:7, Sayı 24, (121-147), s. 128 vd.
100. Konuya ilişkin değerlendirme için bkz. GÖZÜBÜYÜK, s. 291, ALİEFENDİOĞLU, Anayasa Yargısı, s. 56.
101. ERDOĞAN, s. 315. *Erdoğan*, bu durumu, Anayasa Mahkemesi'nin bir yargı yolu ve tipik anlamda mahkeme olmamasının sebepleri arasında görmektedir. bk. s. 307.
102. KURNAZ, s.107.
103. GÖZLER, s. 825.
104. Gerekçenin de bağlayıcı olduğu yönündeki görüş için bkz. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 294.
105. DURAN, s. 73.
106. "20.8.1993 günlü ve 509 sayılı "Türk Telekomünikasyon Anonim Şirketi Kurulması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname"nin iptaline yönelik istem karara bağlanıp karar yürürlüğe girinceye kadar uygulamadan doğacak giderilmesi güç ve olanaksız durumları önlemek için Kanun Hük-

mündeki Kararname"nin YÜRÜRLÜĞÜNÜN DURDURULMASINA, Yekta Güngör ÖZDEN, Yılmaz ALİEFENDİOĞLU'nun "İsteme ve davanın bugün karara bağlanması durumuna göre bu işte yürürlüğün durdurulması kararı verilmesine gerek bulunmadığı", Oğuz AKDOĞANLI, Haşim KILIÇ ile Mustafa BUMİN'in "Anayasa Mahkemesi yasa ve kanun hükmünde kararnamelerin yürürlüğünü durdurmaya yetkili olmadığından ve ayrıca bu işte koşullar oluşmadığından istemin reddi gerektiği" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA" Anayasa Mahkemesi 21.10.1993, E. 1993/33, K. 1993/40-1 sayılı kararı, http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/amk1993-33_1.htm.

107. KABOĞLU, s. 71 vd.

108. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 52.

109. ALİEFENDİOĞLU, **Anayasa Yargısı**, s. 310-311.

110. GÖZLER, s. 837 vd.

111. ÖDEN, Merih, **Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması**, AÜHFĐ, Yıl: 1993, Cilt: 43, Sayı 1-4, (s. 61-125), s. 61.

112. ÖDEN, s. 61.

113. Aynı yönde bk. ÖDEN, s. 68.

114. "Çünkü, yargıcın tarafsızlığı konusunda kuşku doğuracak durumları her zaman önceden bilebilmek olanaksızdır. Kaldı ki, yalnız somut olaya özgü bir durum da ortaya çıkabilir. Böyle durumlarda da, tarafsızlığına gölge düşen bir yargıcın önündeki davaya veya işe bakamaması gerekir. İşte, kanun koyucu bu tür durumları çoğu kez genel bir formülle göstermekte ve somut olayda ortaya çıkan bir durumun yargıcın tarafsızlığını kuşkuya düşürüp düşürmediğinin, dolayısıyla yargıcın önündeki davaya veya işe bakıp bakamayacağını kararlaştırılmasını sonuçta başka bir yargıcın veya mahkemenin takdirine bırakmaktadır" bk. ÖDEN, s. 68.

Kaynaklar

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz**Temel Hak ve Özgürlükler Açısından Anayasa Yargısı**, Amme İdaresi Dergisi, Cilt:24, Sayı: 3

ALİEFENDİOĞLU, Yılmaz(1996), **Anayasa Yargısı ve Türk Anayasa Mahkemesi**, Ankara:Yetkin Yayınları.

AVCI, Mustafa**Adli, İdarı ve Askeri Hakimliğe ve Savcılığa Alınmaya İlişkin Bazı Değerlendirmeler**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61 (3), 2012:887-923

BAŞLAR, Kemal**Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, www.anayasa.gen.tr/aym_uyeligi.doc

BAYRAKTAR, Tuğba(2013), **Anayasa Mahkemesi'nin Çalışma ve Yargılama Usulleri, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Konya.

DURAN, Lütfi(1984), **Türkiye'de Anayasa Yargısının İşlevi ve Konumu**, Anayasa Yargısı 1, s. 57-87

ERDOĞAN, Mustafa (2011),**Anayasa Hukuku**, 7. Baskı, Ankara:Orion Kitabevi.

GÖZLER, Kemal (2011), **Anayasa Hukukunun Genel Teorisi**, Cilt:2, 1. Baskı, Bursa

GÖZÜBÜYÜK, Şeref (2013), **Anayasa Hukuku**, 19. Baskı, Ankara:Turhan Kitabevi.

HAEDAR, Sami (2012), **Anayasa Mahkemesi ve Hukuk Devleti**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara s. 24

HALLER, Herbert**Avusturya Anayasa Mahkemesinin Organizasyonu ve Karar Biçimleri**, http://www.anayasa.gov.tr/files/pdf/anayasa_yargisi/anyarg21/avusturyaraporu.pdf

HEKİMOĞLU, Mehmet Merdan(2004), **Alman Hukuku Işığında Türk Anayasa Yargısının Hukuki Boyutları**, 1. Baskı, Ankara:Detay Yayıncılık.

KABOĞLU, İbrahim Özden (1994), **Anayasa Yargısı**, İstanbul:İmge Kitabevi.

KILIÇ, Haşim (2004), **Türk Anayasa Mahkemesi'nin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Öneri**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt No: 21, s. 80-94

KURNAZ, A. Haluk (2006), Üye Seçimi ve Bireysel Başvuru ile Bazı Yetki ve Görevleri Açısından Anayasa Mahkemesi, Yasama Dergisi, Sayı:2.

MEHTER, Hamdi, **Siyasi Partilerin Mali Denetimi**, Anayasa Yargısı 8, Yıl: 1991, s. 441-468

NACAR, Aslı (2008), **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
TANÖR, Bülent (2008), **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**, 17. Baskı, İstanbul:YKY Yayınları.

TUNÇ, Hasan (1995), **Anayasa Yargısında Yeni Oluşumlar: İşlevsel ve Kurumsal Açından Türk Anayasa Mahkemesi ile Macaristan ve Kore Anayasa Mahkemelerinin Karşılaştırılması**, Anayasa Yargısı 12, Ankara:Anayasa Mahkemesi Yayını, , s. 288-309

TUNÇ, Hasan; BİLİR, Faruk; YAVUZ, Bülent (2011),**Türk Anayasa Hukuku**, 2. Baskı, Ankara:Berikan Yayınevi.

TURABİ, Selami**Anayasa Mahkemesinde Bireysel Başvuruların İncelenme Usulleri**, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Yıl:7, Sayı 24, 121-147

ORTAY, Seda**Türk Anayasa Mahkemesi'nin İşleyişi ve Yeniden Yapılandırma Çalışmaları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ÖDEN, Merih, **Anayasa Yargısında Yargıcın Davaya veya İşe Bakamaması**, AÜHFD, Yıl: 1993, Cilt: 43, Sayı 1-4, 61-125

ÖZAY, İlhan (1993), **Anayasa Mahkemeleri (ya da Yargısının) Meşruiyeti**, Anayasa Yargısı 9, Ankara, s. 67-73.

ÖZAY, İlhan (1995)**Yeni Bir Düzendeki Anayasa Mahkemesinin Kuruluş Görev ve Yetkileri ile Yargılama Usulleri**, Sayı: 12, , s. 45-50.

ÖZAY, İlhan, **Yasama-Yürütme ve Yargı İlişkileri Açısından Anayasa Mahkemesinin Kuruluş ve İşleyişi**, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt:13, s. 31-39.

ÖZAY, İlhan (1989), **Yargının Sorunlarına Yaklaşımında Bir Örnek Olarak Geçmiş ve Geleceğiyle İtalyan Anayasa Mahkemesi**, Anayasa Yargısı 6, s. 213-232

ÖZÜERMAN, Tülay (1996), **Türkiye'de Anayasa Yargısının Rolü ve Önemi**, Anayasa Yargısı 13, s. 149-167.

ULAŞ, Hakim Bülent, **Anayasa Mahkemesi Üyeliği**, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/9_13.pdf

TÜRKİYE’NİN KONUT POLİTİKALARI VE TOPLU KONUT İDARESİ UYGULAMALARI

Arş. Gör. Selçuk DENEK*

ÖZET

Türkiye’de sanayileşmenin artmasıyla birlikte kırsaldan şehirlere ve özellikle büyükşehirlere doğru yoğun bir göç hareketi başlamıştır. Bu hareketlenme büyükşehirlerde bir nüfus patlamasına neden olmuş ve konut sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. İnsanlar kendi yöntemleriyle bu sorunları geçekondü tarzı konutlarla aşmaya çalışmışlardır. Fakat merkezi idarenin de konut politikaları geliştirerek bu sorunu tek elden çözüme kavuşturması gerekmektedir. Genel olarak bu konut politikalarıyla yıllarca pek başarılı sonuçlar elde edilememiştir. 2000’li yıllardan itibaren merkezi idare bu sorunu aşmak için daha yoğun çalışmalar başlatmış ve Toplu Konut İdaresi (TOKİ)’de baş aktör olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda Türkiye’nin konut politikaları incelenecek ve özellikle TOKİ’nin uygulamalarına değinilecektir.

Anahtar Kelimeler: Konut politikası, Toplu Konut İdaresi, Kentleşme, Kentsel Dönüşüm.

GİRİŞ

Türkiye’de 1950’li yıllardan itibaren sanayileşmenin de artmasıyla birlikte büyükşehirlere yoğun göçler olmaya başlamıştır. Bu göçlerle birlikte, göç alan şehirlerde yoğun ve hızlı bir nüfus artışı meydana gelmiştir.

* Aksaray Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Araştırma Görevlisi.

Bu nüfus artışı beraberinde konuta olan ihtiyacı arttırmış ve dolayısıyla konut sorunları artmaya başlamıştır. Konut bulamayan insanlar hızlı ve ekonomik bir şekilde bu sorunu çözmek için şehrin belirli yerlerine birçok alt yapı ve üst yapı olanaklarından yoksun gecekondu olarak tabir edilen yapıları inşa etmeye başlamışlardır. Gecekondulaşmanın aşırı artmasıyla birlikte sorunun çözümü için konut politikaları geliştirilmeye başlanmıştır. Büyükşehirlerde, gecekondu şehir nüfusunun büyük bir oranını oluşturmaktaydı. Bu büyüklükte bir konut sorununu çözmek için toplu konut politikaları geliştirmek zaruri görünmekteydi. Yıllardır mücadele edilmesine rağmen bu sorun çözüme kavuşturulamamıştır. Fakat merkezi idare, kentsel dönüşüm ve toplu konut uygulamaları ile bu sorunu çözmek için 2000’li yıllardan itibaren yoğun bir mücadeleye başlamıştır. Bu mücadelede temel aktör ise Toplu Konut İdaresi (TOKİ) dir.

Çalışmamızın sorunsalını çözülemeyen konut sorununun TOKİ aracılığıyla bir sonuca ulaştırılıp ulaştırılamayacağını incelemektedir. Çalışmamızın amacı Türkiye’nin konut sorununun TOKİ döneminde ne derece çözülebildiğinin gösterilmesidir. Çalışmamızın önemi ise ülkemizin yıllardır çözemediği bir sorunun 2000’li yıllardan itibaren TOKİ gibi bir kurum vasıtasıyla nasıl kısmen çözüldüğünün gösterilmesi şeklinde meydana gelmektedir. Çalışmamızın kapsamını, Türkiye’nin konut politikasının TOKİ özelinde incelenmesi oluşturmaktadır. Yöntem olarak, literatür taraması, ilgili mevzuatın incelenmesi, kurum internet sayfalarından alınan bilgilerin değerlendirilmesi ve betimleyici yaklaşımla çalışmanın oluşturulması belirlenmiştir. Çalışmamızın varsayımı ise, 2000’li yıllardan itibaren Türkiye’nin konut politikasında ve konut sorunun çözümünde TOKİ’nin büyük bir payının olduğunun gösterilmesidir. Çalışmamızın hipotezi, ‘TOKİ Türkiye’nin konut üretimindeki en önemli ve en büyük aktördür’.

Çalışmamız üç ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık konu ile ilgili temel kavramların açıklanması, ikinci başlık Türkiye’nin konut politikasına genel bir bakış, üçüncü başlık ise TOKİ’nin ve uygulamalarının anlatılması şeklinde olacaktır.

1.KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Konut Kavramı

Kentleri meydana getiren konut, sadece insanların barındığı yerler değil, aynı zamanda bireyin ve ailenin mahremiyetinin korunduğu, insanla-

rın kendisini güvende hissettiği, gündelik hayatını sağlıklı ve konforlu bir şekilde geçirmek için içerisinde dinlendiği ve varlığını güvenceye aldığı mekânlardır (Yüksel 2014: 50). Genel bilinen tanım olarak ise konut insanların doğal hayatın tehlikelerinden korunduğu (sıcaktan, soğuktan, kardan, yağmurdan, zararlı canlılardan vs.) kısaca barınak olarak adlandırılan mekânlardır.

1.2.Konut Sorunu Kavramı

Konut sorunu, insanların barınacak yer bulamaması, bulmakta zorlanması veya kendisine iyi koşullarda yaşayacak barınak sağlayamaması olarak nitelenebilir. Konut sorunu, sanayileşme ile birlikte çok hızlı bir şekilde artan kent nüfusuyla ortaya çıkmıştır (Altınsoy 2013: 11). Kentlere yoğun göç olması sonucunda, insanların barınacak yer bulmakta zorlanması, kötü koşullarda yaşaması ve kendi barınağını kendi imkânlarıyla birçok imkandan yoksun bir şekilde inşa etmesi süreciyle başlayan konut sorunu hızlı kentleşme ve göç olgusunun temel bir sonucudur (Altınsoy 2013: 11).

1.3.Konut Politikası Kavramı

Kavram kısaca, 'devletlerin belirlediği önceliklere göre ailelerin konut gereksinimini karşılamak amacıyla aldığı yasal ve eylemsel önlemlerin tümüdür' (Kızıltepe 2011: 54) şeklinde tanımlanabilir. Ayrıca, Kılıç ve Özel (2006: 213)'e göre 'konut üretiminin en önemli aktörü kuşkusuz kamu yönetimidir.' Dolayısıyla konut politikası konut üretiminde merkezi idarenin rolünün ne kadar önemli olduğunun da göstergesidir. İlerleyen bölümlerde konut politikası kavramını detaylı olarak anlatacağımız için kısaca kavramı tanımlamakla yetiniyoruz.

1.4.Toplu Konut Kavramı

Kavram, orta ve dar gelirli vatandaşlar ya da kendi çabalarıyla konut sahibi olamayanlar için kamu veya özel sektör eliyle bir kerede büyük miktarlarda konut inşa etmeyi amaçlayan projeler şeklinde meydana gelen konut üretim sürecini açıklamaktadır (Arıcan 2010: 74). Bir seferde çok sayıda konut üretmek şeklinde ortaya çıkan toplu konut projeleri maddi gücü kısa vadede konut sahibi olmaya yetmeyen vatandaşlar için kira öder gibi ev sahibi olmayı sağlamaktadır.

1.5.Kentsel Dönüşüm Kavramı

Kentsel dönüşüm kavramını, eskimiş ve bozulmuş kentsel alanların yeniden inşa süreci olarak adlandırabiliriz. Daha geniş bir tanımlama yapmak gerekirse 'kentsel dönüşüm, bozulma ve çökme olan kentsel alanın

ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarının kapsamlı ve bütünlük yaklaşımlarla iyileştirilmesine yönelik olarak uygulanan strateji ve eylemlerin bütünü ifade etmektedir' (Çardak 2011: 11). Tanımdan da anlaşılacağı gibi kentsel dönüşüm sadece bir binayı yıkıp yerine yenisini yapmak değildir.

2.TÜRKİYE'NİN KONUT POLİTİKASI

2.1.Türkiye'nin Konut Politikaları, İlgili Yasal Düzenlemeler ve Tarihçesi

Türkiye'nin konut politikasının gündeminde her zaman artan konut talebini karşılayabilmek ön planda olmuştur (Kızıltepe 2011: 61). Ayrıca 'zaman zaman kooperatif ve yerel yönetimler eliyle üretimi destekleyerek, merkezi kamu kurumlarına kendi adlarına konut üretebilme yetkisini vererek, Toplu Konut Fonu'nu oluşturup talep kesiminin finansman ihtiyacını karşılayarak, arsa üretimini destekleyerek, yasadışı konutları yasallaştırıp altyapılarını sağlayarak ve benzeri politik araçlarla oluşan gereksinime yetişmeye çalışılmıştır' (Kızıltepe 2011: 61-62).

Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Osmanlıdan kalan Ebniye nizamnamesi (1848 yılında çıkmış fakat 1882 yılında kanunlaşmış) temel alınmış ve sonrasında ise gerekli kanuni düzenlemeler yapılmıştır ve özellikle 1963 sonrası planlı dönemle birlikte gelen beş yıllık kalkınma planlarıyla beraber kent, imar ve konutlarla ilgili çözüm çalışmaları devam etmiştir (Arıcan 2010: 41). Türkiye'de uygulanan konut politikalarından bir tanesi de kendi evini yapana yardım (ucuz arsa, kredi, malzeme ve teknik yardım) sistemidir fakat bu politikanın pek başarılı olmadığı söylenmektedir (Arıcan 2010: 41).

Bir dönem ise dar gelirliler için ucuz kiralık konutlar üretmek (İmar ve İskân Bakanlığının belediyelere verdiği yetkiyle ve finansmanı gecekondularından karşılanmak üzere) şeklinde bir politika uygulanmaya çalışılmıştır fakat bu da pek başarılı olmamıştır (Arıcan 2010: 42). Konut politikasıyla ilgili en önemli unsurlardan birisi de konut kooperatifçiliğidir. 1961 anayasasında kooperatifçiliğin geliştirilmesiyle ilgili madde bulunmaktadır ve hâliyle kooperatifçilik anayasayla birlikte devlet korumasına girmiş durumdadır (Arıcan 2010: 42).

Türkiye Cumhuriyeti'nin konut politikası üzerine ilk düzenlemeleri başkent olmasıyla birlikte Ankara'da oluşturulmuş fakat Ankara Şehremanetinin yetersiz kalmasıyla birlikte imar müdürlüğü kurulmuştur (Arıcan 2010: 43). Diğer önemli yasal düzenleme ise 1923 yılında vatanlarına

dönecek Türklerin yerleştirilmesi için çıkarılan mübadele, imar ve iskân kanunudur ve bu kanunla birlikte ilgili bakanlık da kurulmuştur fakat bu bakanlık görevlerini içişleri bakanlığına devretmiştir (Arıcan 2010: 43). 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı belediye kanunuyla birlikte belediyelere isteğe bağlı olarak konut üretim görevi verilmiştir (Kurt 2000: 10). Diğer taraftan 1945 sonrası kırdan kente göçün artmasıyla birlikte gecekondular sorunu ortaya çıkmaya başlamış (Kurt 2000, 11).

Konut sorunlarını çözmek ve izinsiz yapıları engellemek için 1948 yılında 5218 ve 5228, 1953 yılında ise 7367 sayılı kanunlar çıkarılmıştır (Kurt 2000: 11). Ayrıca, 1946 yılında 4987 sayılı kanun ile ucuz konut inşa etmek ve kredi vermek için Emlak Kredi bankası kurulmuş ve dönemde yapılan konutlardan on yıl vergi alınmamıştır (Kurt 2000: 12). 1958 yılında ise gecekondular ve konut sorununu çözmek için 9906 sayılı yasa ile İmar İskân Vekaleti (Bakanlığı) kurulmuş ve bu kanunla birlikte ülkenin içinde bulunduğu konut sorununa uygun bir politika saptamak görevi yeni kurulan bakanlığa verilmiştir (Çoban 2012: 85).

Bir diğer konut politikası aracı ise sosyal güvenlik kurumlarıdır. 1965 yılında adı SSK olarak değiştirilen işçi sigortaları kurumu 1950 yılından itibaren üyelerine 1984 yılına kadar konut kredileri vermiştir (Çoban 2012: 86). 1984'den günümüze kadar ise 'Türkiye'de konut politikaları TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) aracılığıyla yürütülmektedir' (Altınsoy 2015: 420) Toplu Konut İdaresi (TOKİ) günümüzde en önemli konut politikası aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. İlerleyen bölümlerde detaylı olarak ele alacağımız için TOKİ'yi bu kısımda incelemeyeceğiz.

2.2. Türkiye'nin Konut Politikasını Etkileyen Faktörler

2.2.1. Göç ve Kentleşme

Göç ve kentleşme kavramlarının konut politikası içerisindeki yeri bir hayli önemlidir çünkü göç ile birlikte gelen kentleşme sorunu konut sorununu da beraberinde getirmektedir. Şensoy ve Karadağ (2012: 280)'ın ifadesine göre 'Türkiye'de 1960'lı yıllarda başlayan planlı kalkınma çabaları ile sanayileşme başlamış, sanayileşme hareketinin mekânsal tercihi olan kentlerde ise yeni bir kentleşme süreci başlamıştır'. Türkiye 1950'li yıllardan beri hızlı nüfus artışı ve yoğun göçlerle birlikte kentleşme olgusuyla karşı karşıya kalmış ve bu durum konut açığı sorununu da ortaya çıkartmıştır (Kömürlü ve Önel 2007: 90). Özden (2006: 219)' e göre 'ülkemizde göç en küçük yerleşim biriminden doğrudan büyük kentlere yerleşmek şeklinde gerçekleşmektedir' ve bu göç konut sorununun artışı da beraberinde getirmektedir. 1980'li yıllar ise ikinci bir göç patlamasının

devlet politikalarının etkisiyle gerçekleştiği dönem olmuş ve planlı kentleşmenin teşvik edilmeye çalışılmasıyla birlikte devlet eliyle toplu konut üretimleri meydana gelmiştir (Yetgin 2007: 319).

Konut sorunlarının temel sebeplerinden olan plansız ve hızlı kentleşme, göç olgusunun sonuçlarından dolayı çünkü göç ilk olarak konut sorununu arttırmaktadır (İMO raporu 2011: 8). Kısaca göç ve kentleşme kavramları konut sorunu kavramıyla yakından ilgilidir. Dolayısıyla konut politikası oluşturulurken göç ve kentleşme olgusu sıkı bir şekilde irdelenmelidir.

2.2.2. Gecekondulaşma

775 sayılı gecekondu kanununa göre gecekondu kavramı ‘imar ve yapı işlerini düzenleyen mevzuata ve genel hükümlere bağlı kalınmaksızın, kendisine ait olmayan arazi veya arsalar üzerinde, sahibinin rızası alınmadan yapılan izinsiz yapılar kastedilmektedir’ (1966, 775 sayılı kanun, madde 2). 1930’lu yıllarla birlikte Türkiye Cumhuriyetinin başkenti Ankara’da gecekondu olarak tabir edilen yapılar ortaya çıkmaya başlamıştır (Çoban 2012: 81). Özellikle 1946 seçimleri öncesinde kaçak yapılarda büyük oranda artışlar olmuştur hatta 1950 yılıyla birlikte Ankara da gecekondualarda yaşayanların yüz bin civarında olduğu ve bu rakamın Ankara’nın nüfusunun üçte biri olduğu dile getirilmiştir (Çoban 2012: 81).

Ortaya çıkan bu durum ülkenin başkentinde bile konut sorununun nedeni büyük olduğunun bir göstergesidir. Bu durum karşısında yasal bir düzenleme yapılması zaruri hâle gelerek 1948 yılında 5218 sayılı kanunla birlikte konut üretiminin çoğaltılması için arsa temininin ucuz bir şekilde sağlanması ve belediye sınırlarındaki gecekonduların kanuni dayanağının olması kararlaştırılmıştır (Karasu 2009: 248). Sadece Ankara ile ilgili olan bu kanunun sonuçları 5228 sayılı kanun ile yurt geneline yayılmak istenmiş daha sonra ise 1953 yılında yürürlüğe giren 6188 sayılı konut bu iki kanunu da yürürlükten kaldırmıştır (Karasu 2009: 248-249). Gecekondu ile ilgili temel kanun ise 1966 yılında kabul edilen 775 sayılı gecekondu kanunudur. Özden (2006: 220)’in ifade ettiğine göre ‘1960’larda gecekonduyun biçim değiştirmeye başlaması, hisseli ifraz ve yasadışı yapılanma sonucu ortaya çıkan konut dokusu, 1970’lere gelindiğinde kentleri örgütlü bir yağmacılık sistemi ile tehdit eder hâle gelmiştir.

Ardı ardına çıkarılan imar afları sorunu daha da kötüye götürmüş, özellikle yoğun göç alan büyük kentlerimizde en üst düzeylere ulaşan plansızlık, sağlıksız kent dokularının hızla artmasına neden olmuştur. Kısaca, gecekondu sorunu Türkiye’nin kuruluş döneminden itibaren çözmeye çalışıldığı bir konut ve kentleşme sorunudur. Bu sorunun çözümü ise ilerleyen bölümlerde ele alacağımız kentsel dönüşüm uygulamalarıdır.

2.3. Türkiye'nin Konut Politikasında Kentsel Dönüşüm

Kentsel dönüşüm kavramı çeşitli nedenlerle eskimiş, yıpranmış, terk edilmiş ve mevzuatlara uygun olmayan bir şekilde ortaya çıkan niteliksiz yerleşim yerlerinin zamanın koşullarına göre fiziksel ve sosyal olarak yenilenmesi, dönüştürülmesi ve tekrardan kente kazandırılması olarak açıklanabilir (Çardak 2011: 13). Kentsel dönüşüm büyük yıkımlar, afetler ve savaş benzeri olaylar sonrasında şehirlerin yeniden hayata kazandırılması için yapılan çabalardır. Bu dönüşüm sadece konut yapmayı değil aynı zamanda sağlık, ulaşım, eğitim, iş hayatı gibi sosyo-ekonomik faktörlerde de yeniden yapılanmayı ifade eden geniş bir uygulamadır (Çardak 2011: 14).

Kentsel dönüşüm kavramı 1980'li yıllarla birlikte Türkiye'de gündemde olan bir kavramdır. Gecekondu bölgeleri için ortaya çıkan ilk kentsel dönüşüm Ankara da ki Dikmen vadisi kentsel dönüşüm projesidir (Çardak 2011: 30). Kentsel dönüşüm adıyla çıkarılan ilk yasal düzenleme ise 2004 yılında kabul edilen 5104 sayılı Kuzey Ankara girişi kentsel dönüşüm projesi kanunudur (Çardak 2011: 30). Sonrasında ise 2005 yılında kabul edilen 5393 sayılı belediye kanununun 73. maddesinde, kentsel dönüşüm ile ilgili düzenleme ve uygulamaları detaylı olarak açıklanan birçok ifade bulunmaktadır. Son olarak ise 2012 yılında kabul edilen 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanun Türkiye'nin kentsel dönüşüm politikasını açıklayan yasal düzenlemelerden bir tanesidir. Kanunun amacı ise şu şekilde belirtilmiştir: 'Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir' (6306 sayılı kanun, 2012, madde 1). Ayrıca, 5216 sayılı büyükşehir belediyesi kanunu, 1984 yılında kabul edilen 2985 sayılı Toplu konut kanunu ve sonraki yıllarda yapılan ilgili değişiklikler, 2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıklarının yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması hakkında kanun Türkiye'nin kentsel dönüşümü ve konut politikasıyla ilgili yasal düzenlemelerdir.

Sonuç olarak, Türkiye'de kentsel dönüşüm politikası henüz çok da eski olmayan bir uygulamadır. Özellikle 2000 yıllardan sonra daha çok gündemde olan ve birçok yasal düzenleme yapılan alan, Toplu konut idaresinin uygulamalarıyla en etkili dönemini son yıllarda yaşamaktadır. Toplu konut idaresi ve uygulamalarının Türkiye'nin konut politikasındaki yerini detaylı olarak ilerleyen bölümlerde açıklayacağız.

3. TOPLU KONUT İDARESİ (TOKİ) VE UYGULAMALARI

3.1. Toplu Konut İdaresi (Toki), Kuruluşu ve Tarihsel Gelişimi

TOKİ 8. Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın direktifleri doğrultusunda 1984 yılında 2985 sayılı kanun ile Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı ismi altında kurulmuştur (<http://www.toki.gov.tr>). Fakat zamanla kurum işlemez hâle gelmiş ve 1990 yılında çıkarılan 412 ve 414 sayılı KHK'larla ikiye ayrılarak Toplu konut idaresi başkanlığı ve Kamu ortaklığı idaresi başkanlığı adı altında faaliyet göstermeye devam etmiştir (<http://www.toki.gov.tr>).

Türkiye'de sanayileşmenin artmasıyla birlikte kırsaldan şehirlere ve özellikle büyük şehirlere doğru yoğun bir gör hareketi başlamıştır. Bu hareketlenme büyükşehirlerde bir nüfus patlamasına neden olmuş ve konut sorunları ortaya çıkmaya başlamıştır. İnsanlar kendi yöntemleriyle bu sorunları gecekondularla aşmaya çalışmışlardır. Fakat merkezi idarenin de konut politikaları geliştirerek bu sorunu tek elden çözüme kavuşturması gerekmektedir. Genel olarak bu konut politikalarıyla yıllarca pek başarılı sonuçlar elde edilememiştir.

Sonrasında ise toplu konut fonunun genel bütçe kapsamına alınmasıyla kaynaklar yetersiz hâle gelmiş ve TOKİ Türkiye'nin kaliteli konut üretimini karşılayamaz hâle gelmiştir (<http://www.toki.gov.tr>). TOKİ 58. Hükümetin uygulamaya geçirdiği acil eylem planıyla birlikte planlı kentleşme ve konut seferberliğinin de başlamasıyla yeni bir vizyona sahip olmuştur (<http://www.toki.gov.tr>). Tüm bunların yanı sıra 59. Hükümet ise TOKİ'yi, '14/08/2003 tarih ve 12142 sayılı Başbakanlık kararıyla konut müsteşarlığının bağlı kuruluşu olmaktan çıkarıp Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na, 16/01/2004 tarih ve 802 sayılı Başbakanlık kararıyla da doğrudan doğruya Başbakanlığa bağlı kuruluş olarak görevlendirmiştir' (<http://www.toki.gov.tr>).

Günümüzde ise TOKİ'nin faaliyetleri, devlet ve özel sektörün iş birliğiyle çalıştığı kar amaçlı konut inşa etme seviyesine kadar gelmiştir (Eshak 2014: 5). Kısaca, Karaca ve Varol (2012: 128)'un ifadesine göre 'Konut üretim süreciyle bağlantılı olarak, Türkiye'de 2000'li yıllarla birlikte geniş çapta bir toplu konut üretim sürecinin başlatıldığı ve getirilen yeni yasal

düzenlemelerle toplu konut uygulamaları ve kentsel dönüşüm çalışmaları başta olmak üzere Toplu Konut İdaresi (TOKİ)'nin faaliyet alanının önemli ölçüde genişletildiği görülmektedir'.

3.2.Toplu Konut ve Konut Politikalarıyla İlgili Yasal Düzenlemeler

Toplu konut uygulamalarıyla ve kentsel dönüşümle ilgili Türkiye'nin konut politikasını yasallaştıran birçok kanuni düzenleme vardır. Bunların başında 1984 yılında çıkarılan 2985 sayılı toplu konut yasası gelmektedir. Bir diğer kanun 2012 yılında çıkarılan 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkında kanundur. 1985 yılında kabul edilen 3194 sayılı imar kanunu, 1983 yılında kabul edilen 2942 sayılı kamulaştırma kanunu, 1966 yılında kabul edilen 775 sayılı gecekondu kanunu, 1969 yılında kabul edilen 1164 sayılı arsa üretimi ve değerlendirilmesi hakkında kanun, 1995 yılında kabul edilen 4123 sayılı tabii afet nedeniyle meydana gelen hasar ve tahribata ilişkin hizmetlerin yürütülmesine dair kanun, 2005 yılında kabul edilen 5366 sayılı yıpranan tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların yenilenerek korunması ve yaşatılarak kullanılması hakkında kanun, 1983 yılında kabul edilen 2872 sayılı çevre kanunu, 2012 yılında kabul edilen 6292 sayılı orman köylülerinin kalkınmalarının desteklenmesi ve hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi ile hazineye ait tarım arazilerinin satışı hakkında kanun, 2008 yılında kabul edilen 5819 sayılı iskân kanununda değişiklik yapılmasına dair kanun, 2004 yılında kabul edilen 5104 sayılı kuzey Ankara girişi kentsel dönüşüm projesi kanunu ve ayrıca burada saymadığımız birçok yönetmelik de bulunmaktadır.

3.3.TOKİ'nin Görevleri

2985 sayılı Toplu Konut Kanununun Toplu konut idaresine verdiği görevler şunlardır:

- 'Devlet garantili veya garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak'
- 'Yurt dışından, görev alanıyla ilgili harcamalarda kullanılmak üzere Hazine Müsteşarlığının uygun görüşü üzerine kredi almaya karar vermek'
- 'Konutların finansmanı için bankaların iştirakini sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla gerektiğinde bankalara kredi vermek, bu hükmün uygulanmasına ilişkin usulleri tespit etmek'
- 'Konut inşaatı ile ilgili sanayii veya bu alanda çalışanları desteklemek'
- 'Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere ve finans kurumlarına ortak olmak'

- ‘Gerektiğinde her çeşit araştırma, proje ve taahhüt işlemlerinin sözleşmeyle yaptırılmasını temin etmek’
- ‘Ferdî veya toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekonduların dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik uygulamalar yapmak ve bu konulardaki projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak’
- ‘Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, alt yapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak’
- ‘İdareye kaynak sağlanmasını teminen kâr amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak’
- ‘Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü takdirde konut ve sosyal donatıları, alt yapıları ile birlikte inşaa etmek, teşvik etmek ve desteklemek’
- ‘Bakanlıkların talebi ve bağlı bulunduğu Bakanın onayı halinde talep konusu proje ve uygulamaları yapmak veya yaptırmak’
- ‘Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak’ (1984 yılında kabul edilen 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu, ek madde 1)

İlgili kanunda ki görevlerinden de anlaşılacağı üzere birçok görevinin yanı sıra artık kar etmeyi de amaç edinen bir kurum hâline gelen TOKİ sadece yurt içinde değil yurt dışında da faaliyet gösterebilecek kadar büyük vizyona sahip bir kurum hâline gelmiştir.

3.4. TOKİ'nin Faaliyetleri ve Uygulamaları

TOKİ'nin konut üretim faaliyetleri, sosyal donatı faaliyetleri ve kamuya yönelik faaliyetleri bulunmaktadır. Konut üretim faaliyetleri ise, sosyal nitelikli konut üretimi (alt gelir grubu ve yoksul konutları), uydu kent uygulamaları, kentsel dönüşüm projeleri, afet konutları, tarım köy uygulamaları ve göçmen konutları projeleridir (Arıcan 2010).

Sosyal nitelikli konut üretimi, dar gelirli vatandaşların konut sahibi olmasını ucuz arazi temini ve konut maliyetinin azaltılması yoluyla kolaylaştıran ve kullanılmayan arazilerin değerlendirilmesi yoluyla ülkenin ekonomisine katkı yapan uygulamalardır (Arıcan 2010: 88-89). Bu konut üretimindeki temel amaç ilk olarak orta ve alt gelir düzeyindeki vatandaşların ev sahibi olmalarıdır (Arıcan 2010: 88-89).

Uydu kent uygulamaları ise büyük şehirlerde hayat pahalılığı karşısında geçinmeye çalışan orta ve alt gelir grubundaki vatandaşlara yönelik olarak şehirlerin tarihi dokusunu ve kimliğini bozmadan uydu kent inşa-

ıyla konut sorunlarının çözümüdür (Arıcan 2010: 89). Kentsel dönüşüm projelerinde faaliyet yapmak için TOKİ 2003 yılında yapılan yasal düzenlemelerle yetkilendirilmiştir ve ayrıca TOKİ, gecekonduların kentsel dönüşüme tabi tutulması için kaynak ayırmayı da faaliyetleri arasına koymuştur (Arıcan 2010: 90).

TOKİ bir taraftan da afet olan yerlerde ortaya çıkan acil konut ihtiyacını karşılamak için Bayındırlık ve İskân bakanlığının Afet işleri genel müdürlüğüyle birlikte koordineli olarak konut üretmektedir (Arıcan 2010: 90). Tarım köy uygulamalarıyla birlikte TOKİ kırdan kente göçü yavaşlatarak kentteki olanakları, altyapı ve sosyal tesisleri köylere taşıyarak kırsal nüfus kaybının önüne çağdaş bir yaklaşımla geçmeye çalışmaktadır (Arıcan 2010: 91). TOKİ tüm bunların yanı sıra gerektiği zamanda, Türkiye'ye sığınan göçmenler içinde konut, tesis, okul, cami, sağlık ocağı gibi bir toplumun ihtiyaç duyacağı tüm yapıları inşa edebilmektedir (Arıcan 2010: 92).

TOKİ konut üretmenin yanı sıra okul, sağlık ocağı, ticaret merkezleri, camiler ve kültürel tesisler de inşa ederek sosyal donatı faaliyetleri yapmaktadır (Arıcan 2010: 94). TOKİ'nin kamu kurumları içinde çeşitli uygulamaları vardır. Bakanlıklar veya kamu kurumları için çeşitli binalar veya tesisler yapan TOKİ aynı zamanda okul, yurt, spor tesisi ve çok farklı amaçlar için birçok bina inşa etmektedir (Arıcan 2010: 96).

3.5.TOKİ'nin Konut Üretimindeki Yeri ve Payı

TOKİ'nin, Yüksel (2014: 136-137)'in ifade ettiğine göre 'yenilikçi ve alternatif konutların üretimi konusunda bir model oluşturarak konut piyasasını disipline etmek, kalite, sağlamlık ve ucuzluk gibi temel parametreleri göz önünde bulundurarak spekülasyon yaklaşımları engellemek, ülke genelinde nüfusun dengeli bir şekilde dağılımına katkı sağlamak amaçlarını taşıdığı görülmektedir'. TOKİ ayrıca, konut piyasasını düzenleyen, birçok alanda ihtiyaca göre konut ve bina inşa eden, orta ve düşük gelir grubundaki vatandaşlar için uzun vadeli ödemelerle konut üreten bir kurum hâlinindedir. TOKİ ile birlikte vatandaşlar sadece özel sektör tarafından üretilen, her zaman kalitesine güven olunmayan ve herhangi bir sorunda muhatap bulunmayan konut satın almaktan kurtulmuştur.

Belirli bölgelerde nüfus patlaması sonucu ortaya çıkan büyük miktarlarda konut ihtiyacını ve gecekondulaşma gibi büyük bir riske karşın TOKİ, devlet eliyle ve özel sektör mantığıyla konut üretimi yaparak özellikle büyük kentlerde yaşayan insanları barınma gibi bir zorunlu ihtiyacını hızlı, ucuz ve kısmen kaliteli bir şekilde gidermektedir.

Çalışmamızın başından itibaren saydığımız birçok nedenle birlikte TOKİ Türkiye'nin konut üretimini büyük oranda bir düzene sokarak 2000'li yıllardan itibaren konut piyasasında baş aktör konumuna gelmiştir. Ayrıca konut üretimini özel sektör mantığıyla ve eliyle yaptığı için konut piyasasına da bir canlılık getirmiştir ve inşaat sektörüne büyük bir enerji katarak ekonominin gelişmesine de katkı sağlamıştır. Birçok insanın kısa vadede belki de uzun vadede hiçbir şekilde sahip olamayacağı konutları onları uzun vadeli ve düşük miktarlarda ödemelerle borçlandırarak konut sahibi yapmıştır.

Türkiye'de konut üretimi konut-der verilerine göre 2002-2012 döneminde toplam olarak '5.529.405' şeklinde gerçekleşmiştir (Konutder 2013: 5). Bu sayının içinde TOKİ'nin payı % 9.1 olarak gerçekleşmiş ve 504.309 konutu TOKİ üretmiştir (SDE Raporu 2014: 14). Ayrıca hissesinde ana pay sahibi TOKİ olan Emlak konut GYO (www.emlakkonut.com) ise bu dilimde % 1.5'lik payla 84.600 konut üretimi gerçekleştirmiştir (SDE Raporu, 2014: 14). Diğer taraftan TOKİ'nin konut üretiminde 2013 yılında sosyal konutların payının % 85'ten % 93.42'ye çıktığı ifade edilmiştir (www.toki.gov.tr). Dahası TOKİ başkanının 2015 yılı Mart ayında yaptığı bir açıklamada TOKİ'nin 650.000'den fazla konut inşa ettiği dile getirilmiştir (www.yeniemlak.com). Bu bilgilerden yola çıkarak 2002 yılında bu yana TOKİ'nin ortalama 700.000'e yakın konut inşa ettiği söylenebilir. Ayrıca Emlak konut GYO'nunda payı katıldığı zaman TOKİ ve ortağı olduğu şirketin Türkiye'nin konut üretiminde ortalama % 11 civarında pay sahibi olduğu söylenebilir.

Tüm bunların yanında Türkiye'nin lokomotif sektörlerinden birinin inşaat sektörü olması sebebiyle TOKİ'ninde Türkiye'nin ekonomisinin içinde ne kadar büyük bir paya sahip olduğu anlaşılabilir. İnşaat sektörünün istihdam içindeki payının 2014 yılındaki verilere göre % 7.5 civarında olduğu ve yine inşaat sektörünün GSYİH içindeki payının 2014 yılında % 6 (SDE Raporu, 2014: 7-8) civarında olması bu açıklamalarımızı kanıtlar niteliktedir. Kısacası, TOKİ Türkiye'nin konut üretiminde ve ekonomisinde önemli bir aktör hâline gelmiştir diyebiliriz.

Özetlemek gerekirse, 'Türkiye'de konut politikalarındaki sorumlu aktörlerde önemli değişiklikler olmuş ve bunların sonucu olarak günümüzde TOKİ, ülkedeki konut politikalarında en yetkili kurum hâline gelmiştir' (Gür 2012). Kısaca, TOKİ Türkiye'nin konut üretiminde 2000'li yıllardan itibaren büyük bir paya ve öneme sahiptir.

3.6. TOKİ'nin Konut Üretimi Haricinde Toplu Konut Üretim Modelleri

Türkiye nüfus artışı ve kentleşme hızı nedeniyle konut üretiminde çe-

şitli modeller uygulayan bir ülkedir. Farklı modellerde konut ihtiyacı nedeniyle çeşitli uygulamalarla konut üretimi yapılmaktadır. Bunların başında çalışmamızda detaylı olarak ele aldığımız toplu konut idaresi uygulamaları gelmektedir. Fakat toplu konut üretimi çeşitli ihtiyaç ve nedenlerden ötürü sadece TOKİ eliyle yapılmamaktadır.

Türkiye’de toplu konut üretimi için yıllardır uygulanan bir model konut kooperatifleri modelidir. Yüksel (2014: 133)’ün ifade ettiğine göre ‘Toplu konut üretiminde öncelikle konut kooperatifleri kar amacı taşımadan konut sahibi yapmayı amaçlayan yarı tüzel kişiliğe sahip kurumlardır. Türkiye’de konut kooperatifleri içinde en yaygın olanı inşaat yapımını üstlenen, sonrasında ise konut mülkiyetini ortaklarına devreden kooperatiflerdir’.

Diğer bir model ise konut yapımcısı şirketler aracılığıyla toplu konut üretimidir. Bu şirketler vatandaşları düşünmeden yükselen fiyat ve karlara bağlı olarak toplu konut üreten firmalardır (Yüksel 2014: 134).

Son bir model ise kuruluşunda Emlak ve Eytam bankası olan 1946 yılında Emlak bankasına dönüştürülen bankanın ipotek karşılığında konut kredisi vermesi ve konut inşa edip satmasıdır (Yüksel 2014: 134).

3.7.TOKİ'nin Konut Üretim Politikası

TOKİ sadece alt ve orta gelir grubu için toplumsal konut üreten bir kurum değildir. Konut üreten TOKİ 2003-2010 yılları arasında 435 bin konut üretmiştir ve bu konutların 373 bini toplumsal konuttur (Çoban 2012: 97). Fakat bu konutların 62 bini lüks konut olarak nitelenebilecek ve yüksek fiyatlarla satılan konutlardır (Çoban 2012: 97). Ayrıca Çoban’ın aktardığına göre TOKİ’nin ürettiği konutların dörtte biri alt gelir grubu için inşa edilen konutlardır (Çoban 2012: 97). Yani TOKİ bu uygulamalarla birlikte aşırı büyük bir yapsatçıya da dönüşmüştür (Çoban 2012: 97). Diğer taraftan TOKİ’nin ürettiği konutların 50 bin civarındaki kısmı da kentsel dönüşüm mantığıyla inşa edilmiştir. (Çoban 2012: 98). Ayrıca Çoban (2012: 98)’in aktardığına göre 2010 yılı verileri baz alınır 173 bin konutu içeren projeler yerel yönetimlerle işbirliği içinde kentsel dönüşüm için uygulanmaktadır.

Sonuç olarak TOKİ’nin kar amacıyla yaptığı projeler dışında, kentsel dö-

Göç ve kentleşme kavramlarının konut politikası içerisindeki yeri bir hayli önemlidir çünkü göç ile birlikte gelen kentleşme sorunu konut sorununu da beraberinde getirmektedir.

nüşüm için yıllardır binlerce konut üretmiştir ve hala yapımı devam eden birçok konut projesi vardır. Ayrıca yoksul kesim için bir konut sahibi olma umudu olan TOKİ bu anlamda da binlerce konut inşa etmiş ve hala etmeye devam etmektedir. Özetle, TOKİ uygulamaları Türkiye'nin konut politikası, kentleşmesi ve kentsel dönüşümü için büyük bir anlam ifade etmektedir.

SONUÇ

Türkiye Cumhuriyeti özellikle 1950'li yıllardan itibaren bir nüfus hareketiyle baş başa kalmıştır. Bu nüfus hareketi genellikle sanayi şehirlerine ve büyükşehirlere doğru yönelmiştir. Bu göç dalgasıyla birlikte göçe maruz kalan şehirlerde büyük bir konut ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu sorun nüfusun hızlı artmasından dolayı bir anda halledilemediği için göç eden vatandaşlar kendi sorunlarını kendileri çözme yoluna giderek şehirlerin belirli bölgelerine birçok imkândan yoksun, hızlı ve kalitesiz bir şekilde derme çatma 'gecekondu' adı verilen konutlar inşa etmeye başlamıştır. Bu kalitesiz konutlarda yaşayanların oranları hiç de azımsanacak oranlarda değildir. Bundan dolayı bu sorun ülkenin, özellikle büyükşehirlerin önemli bir konut sorunuyla baş başa kaldığının bir göstergesi olmuştur. Bu sorunu çözmek için merkezi idare ve yerel yönetimler yıllarca uzun mücadeleler vermişler fakat sorunu çözememişlerdir. Fakat 2000'li yıllardan itibaren Toplu Konut İdaresiyle birlikte Türkiye'nin konut politikasında önemli bir noktaya gelinmiştir. TOKİ büyük miktarlarda ve sürekli olarak toplu konutlar inşa etmeye başlamıştır. Büyük miktarlarda inşa edilen bu konutlar özellikle alt ve orta gelir düzeyinde bulunan vatandaşlar için üretilmiştir. Bu üretim kısa ve uzun vadede ev sahibi olma imkânı olmayan vatandaşlar için büyük bir umut kapısı hâline gelmiştir. İnsanlar kira öder gibi konut sahibi olmaya başlamışlardır. Ülkenin konut sorunu büyük oranda halledilmeye başlanmıştır. Ayrıca kentsel dönüşüm uygulamalarıyla birlikte gecekondu bölgeleri modern bir görünüme kavuşturulmuştur. 2000'li yıllardan beri uygulanan bu politikalar Türkiye'nin konut politikasında TOKİ'nin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunun açık göstergeleridir. TOKİ, bünyesinde barındırdığı sorunlarla birlikte Türkiye'nin büyükşehirlerindeki konut sorunlarını ve çarpık kentleşmesini büyük oranda çözmüştür ve çözmeye devam etmektedir.

Özetle, TOKİ Türkiye'nin konut politikasında en büyük ve en önemli aktördür. Çalışmanın sonucunda ise, TOKİ'nin uygulamalarının daha çok alt gelir grubundaki insanlara yönelik olması gerektiği önerisinde bulunmaktayız. Çünkü TOKİ aynı zamanda bir özel sektör kuruluşu gibi hareket

ederek sadece kar amaçlı konutlar da üretmektedir. Bu lüks konutların genel üretimdeki payı da azımsanmayacak miktarlardadır. Bu kar amaçlı konutların üretilmeye devam etmesi kurumun faaliyetlerini sürdürmesi açısından önemlidir fakat genel üretimde alt gelir grubuna yönelik payın daha çok arttırılması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü toplu konutlarda amaç konut sorununun çözümüdür. Bu sorunla yüzleşen kesim ise en çok alt gelir grubunda olan insanlardır. TOKİ ise bu sorunu çözmek için ortaya çıkan bir kurum olması nedeniyle konut üretim politikasını daha çok alt ve orta gelir grubundaki insanlara yönlendirmelidir.

Kaynaklar

- ALTINSOY, Abdulkadir (2013), Sosyal Politika Aracı Olarak Konut Politikaları: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- ALTINSOY, Abdulkadir (2015), Sosyal Konut Politikalarını Yeniden Düşünmek. 1st International Symposium On Critical and Analytical Thinking, sayfa 419-423. Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

- ARICAN, Faik Armağan (2010), Türkiye’de Konut Sorunu ve Toplu Konut Uygulamaları: Eskişehir Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- ÇARDAK, Fatma Seda (2011), Kentsel Dönüşüm Bağlamında TOKİ Konutlarının İncelenmesi: Yüreğir Sinanpaşa Kentsel Dönüşüm Projesi ve Aksantaş TOKİ Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

- ÇOBAN, Aykut Namık (2012), Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No. 3, s. 75-108.

- GÜR, Miray (2012), Kimlik Sorunu: TOKİ Konutları. 6. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Bursa.

- <http://www.toki.gov.tr/>, T.C Başbakanlık Toplu Konut İdaresi, Erişim Tarihi: 19/11/2015.

- <http://www.emlakkonut.com.tr/Page/59/hakkimizda.html>, Erişim Tarihi: 30/12/2015.

- <http://www.yeniemlak.com/toki/istanbul/toki-2015-yilina-kadar-kac-konut-uretti>, Erişim Tarihi: 30/12/2015.

- İnşaat Mühendisler Odası (İMO) Raporu. 2011. Türkiye’de Konut Sorunu ve Konut İhtiyacı Raporu. Erişim: http://www.imo.org.tr/resimler/dosya_ekler/9ca6617c167713d_ek.pdf?tipi=4&turu=H&sube=0. Erişim Tarihi: 19/11/2015. Ankara.

- KARACA, Mehmet; VAROL, Çiğdem (2012), Konut Alanlarında Enerji Etkinliği: Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) Toplu Konut Projeleri Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme. METU JFA (29:2), sayfa 127-141.

- KARASU, Mithat Arman (2009), Devletin Değişim Sürecinde Belediyelerin Konut Politikalarında Farklılaşan Rolü. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c.14, s.3 s.245-264.

- KILIÇ, Selim; ÖZEL, Mehmet (2006), Yerel Yönetimlerin Konut Politikaları Üzerine Bir İnceleme - Çeşitli Ülke Deneyimleri ve Türkiye. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 15, Sayı 1, s.207-228.

- KIZILTEPE, Musa (2011), Türkiye’de Konut Politikasının Belirlenmesinde Kredilerin Etkisi ve

Değişen Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Konut Geliştiricileri ve Yatırımcıları Derneği, Konut Sektörü Değerlendirme Sunumu Şubat 2013.

- KÖMÜRLÜ, Rüveyda;ÖNEL, Hakkı (2007), Türkiye’de Konut Üretimine Yönelik Kaynak Oluşturma Model Yaklaşımları. YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, sayfa 89-107.

- KURT, Hüseyin (2000), Konut Sorunu ve Toplu Konut Üretiminde Belediyelerin Rolü. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.

- ÖZDEN, Pelin Pınar (2006), Türkiye’de Kentsel Dönüşümün Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No:35 sayfa 215-233.

- Stratejik Düşünce Enstitüsü 2014 Kasım Raporu, Türkiye Konut Sektörü: Gelişmeler – Beklentiler, Hazırlayanlar: Dr. Cemil Ertem ve Dr. M. Levent Yılmaz.

- ŞENSOY, Nihan; KARADAĞ, Aybike Ayfer (2012), Sosyal Etkileşimin Komşuluk Düzeyinde Geliştirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Ankara TOKİ Atakent Sitesi Örneği. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, cilt 2, sayı 6, sayfa 279-289.

- YETGİN, Feyzullah(2007), Avrupa Birliği ve Türkiye Konut Politikaları Üzerine Bir İnceleme. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt XXIII, Sayı 2. Sayfa 311-330.

- YÜKSEL, Hasan (2014), Sosyal Politika Unsuru Olarak Toplu Konut İdaresi (TOKİ) Uygulamaları: Isparta İli Çünür ve Akkent Mahalleleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığı’nca Yapılan Konutlarda İkamet Eden Konut Sakinlerine Yönelik Bir Alan Araştırması. Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

- 2985 Sayılı Toplu Konut Kanunu, Kabul Tarihi: 02/03/1984.

- 6306 Sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun, Kabul Tarihi: 16/05/2012.

- 775 Sayılı Gecekondu Kanunu, Kabul Tarihi: 20/07/1966.

BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ VE YEREL DEMOKRASİ

Reha BAYANSAR*

ÖZET

Yönetim ve demokrasi kavramlarının birbirini ile yakından ilişkili olduğu aşikârdır. Bu ilişkinin, merkezi yönetimin idaresi bağlamındaki önemi kadar en az yerel yönetimlerin idaresinde de vazgeçilmez bir unsur olduğunu söyleyebiliriz. Aynı bölgede yaşamlarını sürdüren insanların, o coğrafyaya has farklı özellikleri, merkezden ayrı farklı bir yönetim anlayışının meydana gelmesini sağlamıştır. Merkeziyetçi yönetim anlayışının zamanla inişli çıkışlı bir grafik çizmesinin yanında yerelde yönetimin önemi her geçen gün daha da güçlenmektedir. Yapmış olduğumuz bu çalışmada daha çok Türkiye'deki yerel yönetimler hakkında bazı incelemeler yapılacak ve bu yönetim birimleri ile demokrasinin ilişkisine ışık tutulacaktır.

Özellikle ikinci cihan harbinden sonra insan haklarına verilen önem demokrasi kavramını daha önemli bir yere taşımış geliştirilen birçok politikalar bu yönde olmuştur. Konumuz itibarıyla kavramların daha çok yerelde nasıl işlediğini özellikle de büyükşehir belediyelerinde ki yerel demokrasi anlayışına eğilmek gerekmektedir.

* Gazi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Öğrencisi.

Anahtar Kelimeler: Yerel Yönetimler, Demokrasi, Yerel Demokrasi**GİRİŞ**

Yönetim ve idare kavramlarının karşılığı genel itibarıyla merkezde aransa da, yerel boyuttaki yönetimi, vatandaşın beklentilerini karşılama ve sağlıklı bir işleyişin ilk adresi olarak görmekteyiz. Yaşadığımız dönem itibarıyla gerek sanayileşmedeki alan farklılıkları gerekse siyasi adımların ilk boyutlarının yerel boyutlarda olduğunu görmekteyiz. Bu tespitler doğrultusunda yönetim kavramının demokrasi ile birlikte daha etkin ve verimli bir hâl alacağını da söylememiz yanlış olmayacaktır. Yerel yönetimler ve demokrasi kavramını inceleyeceğimiz bu çalışmamızda daha çok büyükşehir belediyeleri üzerinden bu konuya yaklaşmayı tercih edeceğiz. Demokrasi kavramının kaynağından yola çıkarak yerel yönetim birimlerinin meydana geliş şekli ve nedenlerini araştırmanın konuyu daha da anlaşılır hâl getireceğini düşünmekteyiz. Daha sonra Türkiye özelinde özellikle Anayasa'da yer verilen yerel yönetimlerle ilgili maddeler ve yine konu ile ilgili kanunları da inceleyerek çalışmayı yürüteceğiz.

Araştırmamızı büyükşehir belediyesi özelinde yapmayı planladığımız için, büyükşehir belediyesi konusunda gerek organları gerek görev ve yetki alanları üzerinde incelemeler yapılacaktır. Çalışmamız üç ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık konu ile ilgili temel kavramların açıklanması, ikinci başlık büyükşehir belediyesi son olarak ise üçüncü başlığımızda yerel yönetimlerde demokrasi konusu işlenecektir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE**1.1. Demokrasi**

Demokrasi; halkın kendi tercihi ile yönetimi belirlemesi ve yönetilmesidir. Latineden dilimize geçen bu kavram asıl olarak halk anlamına gelen "demos" ile egemenlik ve iktidar anlamına gelen "kratos" kelimelerinden bir araya gelmesinden oluşmuştur(Gözübüyük 2003; 22). Bu çerçevede demokrasi iktidarın halkın elinde olmasına vurgu yapan bir kavramdır. Abraham Lincoln 1864 yılında verdiği bir söylevde demokrasiyi "halkın, halk tarafından, halk için yönetimi" olarak tanımlamıştır(Tunç 2008: 2). Demokrasi "doğrudan demokrasi, yarı doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi" olmak üzere üç farklı türden ibarettir. Halkın egemenliği hiçbir şekilde kimseyle paylaşmadığı, yetkilerini kurum veya kişilere devretmediği durum doğrudan demokrasiyi ifade etmektedir. Yarı

doğrudan demokrasi ise halk ve temsilcilerin ortaklaşa hareket ettiği daha çok referandum ve halk girişimi yöntemlerinin uygulandığı demokrasi şeklindedir. Halkın tercihleri ile belirlenmiş temsilciler vasıtasıyla yönetimin gerçekleşmesine, temsili demokrasi biçimi dememiz yanlış olmayacaktır.

Batı tipi demokrasinin ilk basit örnekleri Ortaçağ'a kadar gitmekle birlikte, günümüzdeki uygulamanın başlangıcı yirminci yüzyılın başlarıdır. Fakat arada Aydınlanma dönemi, Fransız İhtilali ve Amerikan Bağımsızlık Savaşı başta olmak üzere bazı olayların sonuçları da "demokrasi" kavramının şekillenmesinde önemli rol oynamış, tarihi bir arka plan oluşturmuştur (Ural 1999; 451).

Özellikle ikinci cihan harbinden sonra insan haklarına verilen önem demokrasi kavramını daha önemli bir yere taşımış geliştirilen birçok politikalar bu yönde olmuştur. Konumuz itibarıyla kavramların daha çok yerelde nasıl işlediğini özellikle büyükşehir belediyelerinde ki yerel demokrasi anlayışına eğilmek gerekmektedir.

1.2. Yerel Yönetimler

Bu kavram asıl olarak, belirli bir yaşam alanında hayatını sürdüren yerel halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere, karar organları yerel halkça belirlenen, kanunların belirttiği görev ve yetkilere sahip, özel geliri, bütçesi ve personeli olan kamu tüzel kişileridir (Ulusoy-Akdemir 2013; 22). Tanımdan da anlaşılacağı üzere yaşam alanlarındaki sosyal, ekonomik ve coğrafi anlamdaki farklılıklar, o bölgede yaşayan insanların değişik ihtiyaçları, yaşanan bölgeye has alınması gereken kararlar, yönetim şeklinin ve yöneten bir örgütün ortaya çıkmasını sağlamıştır. Az nüfuslu toplulukların yönetiminde ilk olarak ortaya çıkan bu birimler, ortaçağda özellikle Avrupa'da merkeziyetçi yönetim anlayışının değer kaybetmesinden itibaren, piskoposların yönetiminde, ardından o topluluktan birileri yahut senyörlerden alınan beratlarla, kendi kendini yöneten birimler hâline gelmişlerdir (Özer-Akçakaya 2014; 3). Sağlıklı ve verimli bir yerel yönetim; idari ve karar alma organlarına müdahale edilmeyen, karar alma süreçlerinde demokrasinin varlığının hissedildiği, bütçesi itibarıyla bağımlılığı bulunmayan, görev ve sorumluluklarını yerine getirmesi için gerekli ekonomik koşulların sağlandığı, yerel nitelikli kamu hizmetlerini ifa edildiği kuruluşlar olmak durumundadır (Görmez 2000; 82).

1.3. Yerel Demokrasi

Yerel yönetim, yerinden yönetim, yerellik ya da diğer bir deyişle

decentrilizasyon kavramları birbirilerinden çok ayıramayacağımız ilişkili kavramlardır. Yerel yönetimlerden bahsederken yerel demokrasiden bahsetmemek ya da tersi bir durum söz konusu değildir. Dolayısı ile bu iki kavramı aynı başlık altında incelemek doğru olacaktır (Kestellioğlu 2011; 123).

Devletlerin var oldukları sınırlar içerisinde bazı görev ve sorumlulukları vardır. Bunlar asayişini sağlamak, hukuku tesis etmek, eğitim hizmetleri sunmak gibi ve sayılabilecek diğer birçok alanda devleti devlet yapan hizmetlerdir. Devletlerin sunduğu ve sunmaya devam ettiği bu hizmetlerin hemen hepsinin merkezden değil, yerelden de yürütülmesi yerel yönetimlerin varlığını açıklamamıza daha iyi bir şekilde yardımcı olduğu gibi demokrasi kavramının tabandan tavana doğru geliştiğinin bir göstergesi ve hizmetlere halkın da iştirakinin bir delilidir. Daha önceden de belirttiğimiz gibi yerel yönetimler denilince akla gelen belediye, köy ve il özel idaresi Anayasanın 127. Maddesine göre mahalli müşterek ihtiyaçların karşılandığı ve kuruluş esasları da kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir. Yerel yönetim birimlerinde hizmet verecek kişilerin seçimle belirlenmesi yani demokrasilerde olmazsa olmaz olan sandıkların kurulması yerel de seçim anında demokrasinin işlediğini göstermektedir. Fakat yerel de demokrasi arayışı sadece Yüksek Seçim Kurulu'nun belirlediği seçim tarihinden ibaret değildir ve olmamalıdır. Yerelde tesis edilen demokrasi ve yürütülen idari yapı aynı zamanda merkez yönetimine kaliteli ve liyakat sahibi devlet adamlarının yetişmesine de önyak olmaktadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve 6360 sayılı Büyükşehir Belediyelerinde düzenleme yapan kanun, yerel yönetimlerde yeni bir dönem açmış ve 127. Maddede belirtilen yerel yönetim birimlerinden "köy" ve "il özel idareleri" büyükşehir belediyelerinden kaldırılmıştır. Yukarıda ayrıntılı bir şekilde yer vermiş olduğumuz bu yeniliklerin yerelde demokrasi ve halkın katılımı açısından Büyükşehir belediyelerinde ne gibi değişikliklere sebep olmuş yahut yerelde demokrasi hangi ölçülerde işliyor sorusunun da cevabını aradığımız bu çalışmada söz konusu Büyükşehir belediyelerine ait kanunlar çerçevesinde inceleyeceğiz.

2. BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Türkiye'de Büyükşehir belediyeleri, 3030 sayılı yasayla ilk olarak 1984 yılında üç büyük kentte İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere

kurulmuş, zamanla birçok kent büyükşehir olmak istemiş, bunlardan bir kısmı büyükşehire dönüşmeyi başarabilmiş ve 1999 yılında bu sayı onaltı'ya çıkmıştır (Arıkboğa 2012;4). Daha sonra 2014 yılında 6360 sayılı kanunla onaltı olan büyükşehir belediyesine ondört belediye daha eklenerek sayı otuza çıkmıştır. Yerel yönetimler, il özel idaresi, belediye ve köy olmak üzere üç farklı yönetim biriminden meydana gelir ancak yerel yönetimler kapsamında büyükşehir belediyelerini de değerlendirmek gerekmektedir. Çünkü Anayasanın 127. maddesinde yer verilen “Mahalli idareler; il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileridir... . Kanun, büyük yerleşim merkezleri için özel yönetim biçimleri getirebilir.” hükmü ile büyükşehir yönetiminin de bu madde kapsamında değerlendirilebileceği açıktır. Böylelikle, büyükşehir belediyeleri bu mahalli idare türlerinden belediye kategorisine girmektedir. (Dönmez 2013; 1268)

2004 yılında yürürlüğe giren 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu, büyükşehir belediyelerini: “en az üç ilçe veya ilk kademe belediyesini kapsayan, bu belediyeler arasında koordinasyonu sağlayan; kanunlarla verilen görev ve sorumlulukları yerine getiren, yetkileri kullanan; idari ve mali özerkliğe sahip ve karar organı seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileri”, şeklinde tanımlarken, büyükşehir ve onun altında ilçe ve alt kademe belediyelerinden oluşan mevcut iki düzeyli yönetim yapısını korumuştur (Adıgüzel Tek 2014; 76)

Yönetim organları itibari ile büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanını bünyesinde bulunduran büyükşehir belediyesi, 6360 sayılı yasanın getirdiği değişikliklerle sınırlarını il sınırları çerçevesinde genişletmiş ve ilk kademe belediyesi gibi birimleri yönetimine dâhil etmiştir. Birçok belde belediyesinin kapanmasına sebep olan 6360 sayılı yasa aynı zamanda büyükşehir sınırları içerisindeki köylerin de mahalleye dönüşmesini sağlamıştır. Büyükşehir belediyeleri kuruluş olarak kanun veya kanun hükmünde kararname ile kurulur ve nüfus itibari ile 750 binden fazla olan belediyeler yine kanunla büyükşehir belediyesine dönüştürülebilir (Akyılmaz vd, 2014; 338).

2.1 Büyükşehir Belediyesinin Görevleri

Büyükşehir Belediyesi'nin görev ve sorumluluklarına, 5216 sayılı Kanunu'nun 7, 8, 9, 10 ve 11.maddelerinde ayrıntılı bir şekilde yer

verilmiştir. Yapısı itibarıyla iki kademededen oluşan büyükşehir belediyeleri, ilçe belediyeleri ile görev ve sorumluluk paylaşımı yapmakta bazı görev ve projelerde ise ortak hareket etmektedirler. Büyükşehir belediyesi ile büyükşehir ilçe belediyeleri aynı coğrafi alanda görev yapmaları ve sorumluluk taşımalarından ötürü aralarında ki görev dağılımının iyi yapılması gerekmektedir. Görev dağılımında meydana gelecek sorunlar, hizmetlerde aksamaya, etkinlik kayıplarına, vatandaş beklentilerinin karşılanmamasına ve yönetim birimleri arasında çıkan anlaşmazlık ve çatışmalara yol açabilir dolayısıyla koordineli çalışmalar bu yönetim biçiminde ayrı bir önem teşkil etmektedir (Arıkboğa 2015; 202).

Büyükşehir Belediyesinin başlıca görev ve yetkiler şunlardır (Nohutçu 2014;145-146);

- İlçe Belediyelerinin görüşlerini alarak büyükşehir belediyesinin stratejik planını, yıllık hedeflerini, yatırım programlarını ve bunlara uygun olarak bütçesini hazırlamak.

- Çevre düzeni planına uygun olmak kaydıyla büyükşehir belediye ve mücavir alan sınırları içinde nazım imar planı yapmak, yaptırmak ve onaylayarak uygulamak; büyükşehir içindeki belediyelerin nazım planına uygun olarak hazırlayacakları uygulama imar planlarını, bu planlarda yapılacak değişiklikleri, parselasyon planlarını ve imar ıslah planlarını aynen veya değiştirerek onaylamak ve uygulanmasını denetlemek.

- Coğrafi ve kent bilgi sistemleri kurmak.

- Gıda ile ilgili olanlar dâhil birinci sınıf gayrisihhî müesseseleri ruhsatlandırmak ve denetlemek, yiyecek ve içecek maddelerin tahsillerini yapmak üzere laboratuvarlar kurmak ve işletmek.

- Yolcu ve yük terminali, çok katlı otopark, toptancı halleri ve mezbahaları, mezarlık alanlarını yapmak ve işletmek.

- Gerekli hallerde sağlık, eğitim ve kültür hizmetleri için bina ve tesisler yapmak. Kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan bu hizmetlerle ilgili bina ve tesislerin her türlü bakımını ve onarımını sağlamak.

- Su ve kanalizasyon hizmetlerini yürütmek, bunun için gerekli baraj ve diğer tesisleri kurmak, kurdurmak ve işletmek.

- Afet riski taşıyan veya can ve mal güvenliği açısından tehlike oluşturan binaları tahliye etme ve yıkımı konusunda ilçe belediyelerin talepleri hâlinde her türlü desteği sağlamak.

- Büyükşehir belediyesi ile ilçe belediyeleri ve ilçe belediyelerinin kendi aralarında çıkacak ihtilafları çözmek, zabıta ve diğer belediye hizmetlerinin koordinasyonunu sağlamak.

2.2 Büyükşehir Belediyesinin Organları

Daha önceden belirttiğimiz üzere büyükşehir belediyesi, büyükşehir belediye meclisi, büyükşehir belediye encümeni ve büyükşehir belediye başkanından oluşmaktadır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'nun 12 ile 20. Maddeleri arasında büyükşehir belediyesinin organları ve bu organların görevlerine yer verilmiştir. Kanundan da anlaşılacağı üzere büyükşehir belediye meclisinin karar organı olduğu, büyükşehir belediye başkanının ise tüzel kişiliği temsil eden ve belediye örgütünün başı, sevk ve idarecisi konumunda olduğunu yani yürütme organı görevi gördüğü anlaşılmaktadır. Büyükşehir belediyesi encümenin de görev ve yetkilerine bakıldığında bir karar organı olarak sayılabilmesi mümkündür.

2.2.1. Belediye Başkanı

Büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir belediye yönetiminin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisidir. Büyükşehir belediye başkanı, ilgili konuda gösterilen esas ve usullere göre büyükşehir belediyesi sınırları içerisindeki seçmenler tarafından doğrudan seçilir. Büyükşehir belediyesi başkan vekili, Belediye kanunundaki usullere göre belirlenir. Ancak büyükşehir kapsamındaki ilçe belediye başkanları, büyükşehir belediye başkan vekili olamaz (5216 sayılı kanun 17. Madde).

Büyükşehir belediye başkanları büyükşehir sınırları içerisindeki seçmenler tarafından, 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi hakkındaki kanunda belirtilen şekil ve esaslara göre seçilirler. Büyükşehir ilçe belediye başkanları ve ilçe belediye meclis üyelerinin seçimleri yine aynı kanunla fakat seçim çevresi itibarıyla kendi ilçe belediye sınırları içerisindeki seçmenlerle sınırlıdır.

Büyükşehir Belediye Başkanının görevleri başlıca şunlardır; (Keleş 2012; 345)

-Belediye yönetiminin başı olarak belediyeyi yönetmek,

Yönetim ve idare kavramlarının karşılığı genel itibarıyla merkezde aransa da, yerel boyuttaki yönetimi, vatandaşın beklentilerini karşılama ve sağlıklı bir işleyişin ilk adresi olarak görmekteyiz. Yaşadığımız dönem itibarıyla gerek sanayileşmedeki alan farklılıkları gerekse siyasi adımların ilk boyutlarının yerel boyutlarda olduğunu görmekteyiz.

-Belediyeyi stratejik plana uygun olarak yönetmek, kurumsal politika oluşturmak ve bunlara uygun olarak örgütü yönetmek, belediyenin fayda ve çıkarlarını gözetmek,

-Büyükşehir belediye meclisine ve encümenine başkanlık etmek ve kararları uygulamak,

-Belediyeye bağlı kuruluşların ve işletmelerin etkin ve verimli yönetilmelerini sağlamak,

-Yetkili organların kararını alarak büyükşehir belediyesi adına sözleşme yapmak, karşılıksız bağış kabul etmek,

-Mahkeme ve resmi makamlara karşı belediyenin temsil görevini yerine getirmek,

-Nikâh kıymak,

-Gerektiğinde ilçe belediyeleri ile görev ve sorumluluk paylaşımı yapmak,

Yukarıda sayılan görevlerin haricinde başkanlar yerel düzeyde bir siyasetçidirler dolayısıyla siyasi faaliyetlerde de bulunabilirler (Arıkboğa 2015; 217). Fakat 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 17. maddesinde "Büyükşehir ve ilçe belediye başkanları görevlerinin devamı süresince siyasi partilerin yönetim ve denetim organlarında görev alamaz; profesyonel spor kulüplerinin başkanlığını yapamaz ve yönetiminde bulunamaz" ifadesine yer verilmiştir. Bu ifade belediye kaynaklarının amacının dışında yani genele değil özele hitap etmesini önlemek içindir. Diğer taraftan belediye başkanının seçilmiş temsilci olma sıfatıyla, ulusal ya da uluslar arası çeşitli sportif ve kültürel faaliyetlerde, faaliyetlerin gerçekleştirildiği şehri, ilçeyi ev sahibi olarak temsil etmesi de bir diğer görevlerinden biridir (Arıkboğa 2015; 217)

5216 sayılı kanunda öngörülen durumlar saklı kalmak kaydıyla, büyükşehir belediye meclisinin fesh edilmesinde iş ve işlemlere müdahil olan büyükşehir ve ilçe belediye başkanlarının görevlerine Danıştay tarafından son verilir (Keleş 2012; 346).

Büyükşehir belediye başkanlarının görev ve sorumluluklarını yerine getirmelerinde kendisine yardımcı bazı birim ve kişiler bulunmaktadır. Bunlar; Genel sekreter, genel sekreter yardımcısı, daire başkanları ve birim amirleridir. Buna ek olarak 5216 sayılı kanuna göre nüfusu 2 milyon ve üzeri olan belediyelerde 10, 2 milyonun altında olan belediyelerde ise 5 tane başkan danışmanı görevlendirilebilir. Başkan danışmanlıkları için kişilerin dört yıllık yüksek öğrenim kurumlarından birinden mezun olmaları şartı ile birlikte görev sürelerinde sözleşmeye göre görev yapmaları gerekmektedir.

2.2.2. Belediye Meclisi

Büyükşehir belediyesinin karar organı olan belediye meclisinin temel işleri belediyeye verilen yetki ve sorumluluklar dairesinde, hukuki dayanakları olan çeşitli konuları müzakere edip mecliste kanunda öngörülen kabul sayısına göre karara bağlamaktır (Arıkboğa 2015; 212). Büyükşehir belediye meclisi; büyükşehir belediye başkanı, büyükşehir dâhil olan ilçe belediye başkanları ve ilçe belediyelerinin meclis üyeleri sayısının beşte biri kadar sayıda kişi tarafından oluşur. Büyükşehir belediyesi meclis üyeliğine seçilebilmek için, Milletvekilliği seçimi kanununun 11.maddesinde yer verilen sakıncaları taşımamakla birlikte 25 yaşını doldurmuş ve Türk vatandaşı olmak şartını sağlanması gerekmektedir (Dönmez 2013; 1368).

Büyükşehir belediye meclisi, her ayın ikinci haftası içinde önceden meclisin belirleyeceği yerde ve günde olağan bir şekilde toplantısını gerçekleştirir. Kasım ayında ise dönemin ilk toplantısı yapılır. Bütçe görüşmeleri için toplantı süresi en fazla 20 diğer konudaki görüşmeler için en çok 5 gün olarak belirlenmiştir. Belirlenen toplantı yerinin haricinde gerçekleşmesi planlanan toplantılar için meclis üyeleri öncesinden haberdar edilir ve başkan tarafından belirlenen yer ve zaman kamuoyuna duyurulur (Keleş 2012; 343).

Büyükşehir Belediye Meclisinin başlıca görevleri şu şekildedir; (Arıkboğa 2015; 213)

- Belediye bütçesini kabul etmek,
- Belediyenin stratejik plan, performans programı, yatırım ve çalışma programını kabul etmek,
- İmar planını onaylamak,
- Borçlanmaya karar vermek,
- Taşınmazların alımına, takasına ve tahsisine karar vermek,
- Ücret tarifelerini belirlemek,
- Belediye şirketi kurulmasına ve mevcut şirketlerin özelleştirilmesine karar vermek,
- Belediye yönetmeliklerini kabul etmek,
- İlçe belediye meclislerinin imara ilişkin kararlarını, büyükşehir nazım imar planına uygunluğu yönünden inceleyerek aynen veya değiştirerek kabul etmek,
- İlde, meydan, bulvar, cadde, yol ve sokaklar ile park, spor ve kültürel tesislerin büyükşehir belediyesi ile büyükşehir ilçe belediyeleri arasında görev ve yetki anlamında dağılımını yapmak,

- Büyükşehir belediyesi ile büyükşehir ilçe belediyeleri arasında meydana gelen anlaşmazlıklara yönlendirici ve düzenleyici kararlar almak.

Meclis Kararlarının Kesinleşmesi

Belediye meclisleri yukarıda bahsedilen konularda kararlar alırlar. Büyükşehir belediye kanununun 14. maddesinde belirtilen hususlara göre belediye meclisi kararlarının kesinleşmesi ile ilgili olarak;

Büyükşehir belediye başkanı hukuka aykırı gördüğü meclis kararlarını 7 gün içinde gerekçelerini de bildirerek yeniden görüşülmek üzere meclise gönderebilir. Meclis vermiş olduğu kararda sabit kalması durumunda karar kesinleşir. Başkan kesinleşen karar aleyhine idari yargıya başvurma hakkına sahiptir. Ayrıca kesinleşen kararlar kesinleştiği günden itibaren 7 gün içerisinde bölgenin en üst düzeydeki mülki idari amirine gönderilir. Mülki idari amirine gönderilemeyen kararlar yürürlüğe girmez.

Meclisin Denetim İşlevi

Büyükşehir belediye meclisleri sadece bir karar alma organı değildir. Karar alma görevlerinin yanı sıra belediye başkanını ve belediyenin mali işlemlerini denetleme gibi görevleri de bulunmaktadır. Belediye meclisi her yıl ocak ayında bir denetim komisyonu kurar ve 45 gün süren bu komisyon toplantısı belediyenin bir önceki yıla ait gelir ve giderlerini inceler. Bu inceleme esnasında denetimin konusunda uzman olan kişilerden faydalanabilen meclis komisyonu çalışmanın sonunda bir rapor hazırlar ve meclise arz eder (Arıkboğa 2015; 214). Belediye başkanı, belediyenin genel durumundan ve yönetiminden belediye meclisine karşı sorumludur. Bu sorumluluğun gereği olarak belediye meclisi, denetim sonunda belediye başkanının görevinden azledilmesine yol açabilecek bazı denetim mekanizmalarına sahip bulunmaktadır. Belediye meclisini belediye başkanına karşı güçlü konumda tutan bu denetim mekanizmaları; soru, genel görüşme, faaliyet raporunun değerlendirilmesi ve gensorudur.

Özellikle ikinci cihan harbinden sonra insan haklarına verilen önem demokrasi kavramını daha önemli bir yere taşımış geliştirilen birçok politikalar bu yönde olmuştur. Konumuz itibarıyla kavramların daha çok yerelde nasıl işlediğini özellikle büyükşehir belediyelerinde ki yerel demokrasi anlayışına eğilmek gerekmektedir.

- Soru: Belediye meclis üyelerinin, belediye başkanına yahut diğer üyelere yazılı veya sözlü olarak soru yöneltmesidir. Cevap yazılı veya sözlü olarak meclis başkanlığına sunulur. Soru sadece soran ve sorulan arasındaki bir diyalog şeklindedir. Dolayısıyla soru belediye başkanının düşmesine sebebiyet vermemektir. Fakat sorunun konusu itibarıyla başkanın dikkatinin çekilmesi söz konusu olabilir.

- Genel Görüşme: Genel görüşmenin soru müessesinden farkı, genel görüşmenin sadece önergeyi veren meclis üyesi ile belediye başkanının arasında geçmemesi, müzakereye diğer meclis üyelerinin de katılabilmesidir. Zira genel görüşmede soru gibi sınırlı bir denetim yoludur, oylama yapılmaz ve belediye başkanının siyasi sorumluluğunu koyacak bir karar alınmaz (Yıldız 2012; 231).

- Gen Soru: Bu denetim yolu yerel yönetimlerde yerel meclisin belediye başkanına karşı güveninin yitirmesi ile hayata geçer. İlk başta soru ve genel görüşmeye benzetilen bu yapı belediye başkanının düşmesine olanak sağlamaktadır. Gen soru görüşmeleri sonrasında verilen güvensizlik oyu ki bu yerel meclisler için dörtte üç oranı ile önerge kabul edilir. Verilen bu karar ve karara ait tutanak meclis başkan vekilince bölgedeki en üst idari amire gönderilir. Mülki idari amir ise karara ait görüşlerini ekleyerek tutanağı Danıştaya gönderir. Danıştay kendi içerisinde kararı değerlendirir, olumlu yahut olumsuz bir neticeye bağlar (Yıldız 2012; 233)

- Yıllık Faaliyet Raporu'nun Değerlendirilmesi: Başkanın geçmiş yıla ait hazırlamış olduğu faaliyet raporunu, her yıl nisan ayında meclise sunulur ve burada görüşme yapıldıktan sonra oylama gerçekleştirilir. Bir anlamda meclis, bu oylama ile başkanın bir yıllık faaliyetlerine ve performansına ilişkin not verir. Yapılan oylama sonucunda hukuki bir sürecin başlaması için yapılan oylamada meclis üye tam sayısının dörtte üç oranında olumsuz oyu gerekmektedir (Arıkboğa 2015; 215).Belirlenen bu yüksek oran aslında meclisin belediye başkanı karşısında güçlü olduğu ifadesi ile ters düşmektedir. Bu şekilde başkan meclis karşısında bir koruma sağlamaktadır.

2.2.3. Belediye Encümeni

Belediye encümeni hem idari bir kurul hem de danışma organıdır. Encümen, ne bizzat icranın içindedir, ne de bir karar organıdır. Encümen bazen stratejik plan ve bütçe gibi belgeleri, meclise gönderilmeden önce inceleyip görüş bildirir ve bazen de idari nitelikte kararlar alır. Ayrıca başkanın tek başına vermesi uygun olmayan kararları alma yetkisi encümene bırakılmıştır (Arıkboğa 2015; 217).

Belediye Encümeninin başlıca görevleri şu şekildedir; (Arıkboğa 2015; 218).

- Stratejik plan, yıllık çalışma programı, bütçe ve kesin hesabı inceledikten sonra belediye meclisine görüş vermek,
- Meclisin yıllık çalışma programına aldığı işlerle ilgili kamulaştırma kararlarını almak ve uygulamak,
- Kanunlarda öngörülen idari cezaları vermek,
- Vergi, resim ve harçlar dışında, belediyenin dava konusu olan uyuşmazlıkların anlaşma ile tasfiyesine karar vermek,
- Taşınmaz mal satımına, takasına ve tahsisine ilişkin meclis kararlarını uygulamak, süresi üç yılı geçmemek üzere kiralanmasına karar vermek,
- Umuma açık yerlerin açılış ve kapanış saatlerini belirlemek,

Ayrıca encümen, 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre yapılacak ihalelerde, ihale komisyonu olarak görev yapar. Temel ihale yasası olan 4734 sayılı Kamu İhale Kanuna göre yapılan ihaleler, encümenin yetkisi dışındadır.

3. YEREL YÖNETİMLERDE DEMOKRASİ

Yerelleşme kavramının günden güne etkisini artırdığı ve yönetim anlayışının merkezden yerele doğru kaydığı veya kayması gerektiği su götürmez bir gerçektir. Kendini yenileyemeyen, değişime kapalı, baskıcı, merkeziyetçi ve otoriter siyasal ve toplumsal örgütlenme modelleri yerini yavaş yavaş güçlü ve demokratik yerel yönetim modellerine bırakmaktadır. Böyle bir sürecin yaşandığı ortamda, bu çalışmanın konusunu oluşturan, yerel yönetimler ve demokrasi ilişkisi her geçen gün biraz daha önem kazanmakta; yerel demokrasi ve demokratik yerel yönetim kavramları her geçen gün daha fazla tartışılmaya başlamaktadır (Pustu 2005; 121). Çalışmamızın konusu itibari ile yerel demokrasinin büyükşehir belediyelerindeki durumu, olumlu ve olumsuz yönleri incelenerek konunun yeni Büyükşehir Belediyesi kanunu ışığı altında bu yerel yönetim birimlerinin ne kadar demokrasi ile iç içe olduğunu ayrıca çokça gündeme alınan yönetim mekanizmasının merkezden yerele bir kaymanın olup olmadığını incelemeye çalışacağız. Konuya geçmeden “demokrasi”, “ yerel demokrasi” kavramlarının anlaşılmasında fayda görmekteyiz.

3.1. Yerel Yönetimlerde Demokrasinin Gelişimi

Osmanlı Devletinde belediye kavramı Tanzimat’tan sonra gündeme

gelmiş Cumhuriyet dönemi itibari ile günümüze kadar belirli aşamalardan geçerek ve gelişerek ulaşmıştır. Daha çok vakıfların yerel anlamda hizmet verdiği bir anlayıştan, merkezden bağımsız karar alma süreci ve organları demokratik yollarla işlenen bir yönetim birimine gelinmiştir. Yerel Yönetimlerde halkın yönetime katılmaya başlaması, karar alma süreçlerinde ve alınan kararların uygulanması hususunda denetim mekanizmasının bir parçası olması bu idare birimlerinde demokrasinin varlığının bir göstergesidir. Bağımsız bir yönetim anlayışının olmazsa olmazı olan ekonomik özgürlük de yerel yönetimlerde demokrasinin tesisi için büyük önem arz etmektedir. Yine son zamanlarda özellikle yeni kamu yönetimi anlayışının bir parçası olan şeffaflık ve vatandaşın bilgi edinme hakkının yerel yönetimler de uygulama kapsamında olması hem idarenin hem demokrasinin gelişimini hızlandırmaktadır. Bir demokrasi okulu olarak gördüğümüz yerel yönetimlerin, idare organları, vatandaşları ve sivil toplum örgütleri ile birlikte hareket etmesi neticesinde bu okul anlayışı devam edecektir.

3.2. Büyükşehir Belediyelerinden Yerel Demokrasiye Bakış

Büyükşehir Belediyelerinde yeni bir düzenlemeye gidilmesini sağlayan 6360 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 2012 yılının Aralık ayında kabul edilmiştir. Köklü sayılabilecek birçok yeniliğe yol açan Kanun'da ilin tamamının yönetimi büyükşehirle verilmiş ve büyükşehirle koordineli çalışan büyükşehir ilçe belediyeleri'de yönetimde ki payını almıştır. Fakat bu yönetim sisteminde asıl ön planda olan ve birinci aktör olarak göreceğimiz büyükşehir belediyesidir. Çünkü yetki ve bütçe konularında üstün konumda olan büyükşehir belediyesi ana aktör konumuna oturtulmuştur.

Yetki ve bütçe konularında bağımlılık elbette özgürlüğün ve yerelliğin önüne geçmektedir. Yerelleşme amacını taşıyan yerelde demokrasinin daha iyi tesis edilmesini planlayan yeni düzenlemeler bir anlamda yerelin içinde ayrı bir merkezîyetçi tablo oluşmasına sebep olmuştur.

Yerelleşme tartışmalarının önemli bir ayağı olan yönetim boyutunda ki yetki ve görev dağılımı ise diğer boyutu da demokrasinin güçlenmesidir. Demokrasinin sağlanmasında çok büyük önemi olan bu boyutlar, bir ülkede ki yerel yönetim sistemindeki yönetimler arası "iş bölümü" , "hizmette halka yakınlık", olarak da bilinen ve "yerindelik" (subsidiarity) ilkesine uygun olarak işletirildiğinde hem kamusal hizmetlerde etkinlik, hem de halkın kendisine en yakın yönetim biriminde temsili veya katılımı yani demokrasi sağlanabilir (Çam 2015: 112). Fakat büyükşehirlerin mülki

sınırlarında görevlendirilmeleri etkinlik, verimlilik, ve demokratiklik sorunlarını daha da büyütecektir, denetim etkinliği ve işlevselliği olmadan “yetki ve kaynakların” artırılması, yerel demokrasinin güçlendirilmesini sağlayacağını söylemek zor olsa gerek (Çukurçayır 2015; 252). Daha önceden de değinildiği gibi bazı illerimizin mülki sınırlarının çok büyük olmasından ötürü büyükşehirlerin bütün mülki sınırlarına hizmet götürmesi zorlaşacaktır. Bu konuya en iyi örnek olarak Konya Büyükşehir Belediyesini verebiliriz. 6360 sayılı kanun ile bütün ilçelerin büyükhire katılmasından sonra bir anda hizmet alanı on kat artan büyükhire belediyesi etkin ve verimli hizmetler konusunda sorunlar yaşayacağı kaçınılmaz bir gerçektir.

Büyükşehir Belediyelerinin karar organları olan meclisler, üyelerini il bazında siyasi partilerin almış olduğu oy bazında belirliyor ve kurulacak olan komisyonlarda da bu oran etkili olmaktadır. İktidar partisinin çok güçlü olduğu illerde bazı komisyonlarda neredeyse muhalefet partilerinden hiçbir üyenin bulunmaması farklı görüşten olan seçmenlerin düşüncelerinin meclise aktarılamamasına sebep olmaktadır. Elbette demokrasi çoğulculuğu ve baskın düşünceyi esas almaktadır. Fakat farklı fikir ve görüşlerin arasından yapılacak olan seçimler demokrasinin daha iyi işlemlerini sağlayacaktır.

Büyükşehir belediyelerindeki teşkilat şemalarında başkan yardımcılığı kadrolarına yer verilmemiştir. Büyükşehir ilçe belediyelerinde var olan başkan yardımcılığı görevini büyükhirede genel sekreter yerine getirmektedir. 5216 sayılı kanuna göre genel sekreter ataması büyükhire belediye başkanının görüşü üzerine İç İşleri Bakanı tarafından atanmaktadır. Bir yerel yönetim birimi olan büyükhire belediyesinin idari yönetim kadrosuna atanacak bir kişinin merkez tarafından karar verilmesi ve atamasının yapılması yerellik kavramı ile bağdaştırılamayacağı gibi yerel demokrasi ile de ters bir durumdur.

Son olarak değinmek istediğimiz bir husus ise büyükhire belediyelerinin kendi bünyesinde bulunan ve yerel demokrasi anlayışı ile özdeşleştiremediğimiz bir durumdur. Büyükşehir belediyelerinin görevlerinden birisi de “İlçe belediyelerinin imar uygulamalarını denetlemek” tir. Denetleme yapılacak alanda daha önceden belirlenmiş kurallar ve çizilmiş sınırlar vardır. Büyükşehir ilçe belediyelerinin gerçekleştirmiş oldukları imar planlarının kanunlara aykırı olmadığı hallerde büyükhire tarafından denetlenmesi yerelin kendi içerisindeki merkezileşmesine yol açmaktadır.

SONUÇ

Yapmış olduğumuz bu çalışmada öncelikle demokrasi ve yerel yönetimler kavramları üzerinde durulmuştur. Bunun üzerine büyükşehir belediyelerinin örgüt yapıları, görev, yetki ve sorumlukları, organları hakkında bilgiler verilmeye çalışılmıştır. 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve yine büyükşehir belediyelerinde geniş ölçekte düzenlemelere sebep olan 6360 sayılı kanun hakkında incelemeler yapılmış ayrıca kanunun getirdiklerine olumlu ve olumsuz yönde bakılmaya çalışılmıştır. Ulaşmak istediğimiz asıl sonuç büyükşehir belediyelerinde yerel demokrasinin var olup, olmadığı sorusunun cevabı olmuştur. Dünyanın hemen hiçbir yerinde örneği olmayan bu yeni büyükşehir belediye sisteminin planlanış amacı yerelliğin ön planda olduğu ve halkın daha etkin, verimli ve demokratik bir şekilde hizmet aldığı bir yönetim şeklidir. Fakat henüz hazır olmayan bazı zeminler ve eksikliği önem arz edecek şekilde hissedilen uzman kadrolar bu getirilen değişikliklerin gelişme olması için biraz zaman ve çalışmalar istemektedir. Ayrıca demokrasi ile bağdaşmayan bazı durumların yeniden ele alınması özellikle yerelin kendi içinde ki demokratik sorunlarının çözümü olması gereken durum ile olan durum arasındaki mesafenin kapanmasına yardımcı olacaktır. Yerelde demokrasinin tam anlamıyla işlemesine bölünme ve federal sistemin gelişi perspektifinden yapılan yorumların bazı önlemlerle aşılabileceği yönünde ki düşüncelerimiz bu çalışma ile daha da netleşmiştir.

Kaynaklar

- ADIGÜZEL Şenol TEK Murat, **6360 Sayılı Yasa ve Türkiye'nin Büyükşehir Belediyeleri Sisteminde Değişim**: Hatay Örneği, Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 23 Sayı 3 Temmuz 2014, s. 73-102.
- AKYILMAZ, Bahtiyar; SEZGİNER, Murat; KAYA, Cemil (2014), **Türk İdare Hukuku**, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- ARIKBOĞA, Erbay **Büyükşehir Belediye Modeli ve Reform**, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, Sayı 2, Haziran 2012.
- ARIKBOĞA, Erbay (2015), **Yerel Yönetimler**, Editör Kemal GÖRMEZ, Orion Yayınları.
- ÇAM AKSU, Çiğdem (2015), **Yerel Demokrasi Sorunsalı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- ÇUKURÇAYIR, M. Akif (2015), **Yerel Demokrasi Sorunsalı**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- DERDİMAN, R.Cengiz (2006), **Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk Anayasa Düzeni**, Alfa Aktüel Yayınları, s.91.
- GÖRMEZ, Kemal (2000), **Demokratikleşme Açısından Merkezi Yönetim Yerel Yönetim İlişkileri**, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Ankara.

- GÖZÜBÜYÜK, A.Şeref (2003),**Anayasa Hukuku**, Ankara:Turhan Kitabevi, sayfa 22.
- KESTELLİOĞLU, Gözde (2011), **Yerel Demokrasi ve Kent Konseyleri: Kahramanmaraş Örneği**,www.dergipark.ulakbim.gov.tr.
- NOHUTÇU, Ahmet (2014),**Kanunname- İdare Hukuku**, Ankara: Savaş Yayınevi.
- ÖZER, Mehmet Akif; AKÇAKAYA, Murat (2014), **Yerel Yönetimler**, Ankara:Gazi Kitabevi.
- PUSTU, Yusuf (2005), **Yerel Yönetimler ve Demokrasi**, Sayıştay Dergisi, Sayı 57, Ankara..
- YILDIZ, Hayrettin (2012), **Merkezi ve Yerel Düzeyde Meclisin Yürütme Organını Denetim Yolları Üzerine Bir Karşılaştırma**, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı 103.
- TUNÇ, Hasan (2008), **Demokrasi Türleri ve Müzakereci Demokrasi Kavramı**, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XII, Sayı 1-2.
- ULUSOY, Ahmet; AKDEMİR, Tekin (2013), **Mahalli İdareler**, Ankara: Seçkin Yayınları.
- URAL, Şafak (1999), **Demokrasi Kavramı, Toplumsal Değerler ve Birey**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.40, S.1, Ankara.

FRANSA'DA SİYASÎ PARTİLERİN HUKUKİ STATÜSÜ ÜZERİNE

Arş. Gör. Halim Alperen ÇITAK*

GİRİŞ

Fransa, eski rejim (*ancienne régime*) devrinden beri, her biri anayasal metin düzeyinde tanımlanmış on iki farklı siyasi sistem tecrübesi yaşaması sebebiyle, birçok uzman tarafından bir “anayasal ve siyasi laboratuvar” olarak nitelenmektedir.¹ Tanzimat’tan beri Türk modernleşmesinde “örnek” konumunda bulunan Fransa, Kıt’a Avrupası sisteminin en tipik temsilcisidir. Bu sebeple gerek kamu hukukunun genel teorisi, gerekse anayasa ve idare hukuku bakımından Fransa’nın Türkiye üzerindeki etkisi oldukça güçlüdür. Garip bir tesadüf olarak bugün Türkiye, Fransa ile benzer bir süreçten geçmektedir. Her iki ülke de olağanüstü hâl (*l'état d'urgence*) şartları altında seçimlere gidecektir (Fransa’da devlet başkanı seçimi, Türkiye’de ise anayasa değişikliği referandumu). Esasen deskriptif bir amaç taşıyan bu çalışmada, yukarıda belirtilen “örneklik” değerine binâen, Fransız siyasî partilerinin hukukî statüsü farklı açılardan ele alınacaktır.

ANAYASAL DAYANAK VE KURULUŞ

1958 tarihli Fransız Anayasası’nın 4. maddesi, siyasi partilere ilişkin temel ilkeleri düzenlemektedir. İlk fıkraya göre, “*siyasi parti ve topluluklar oy vermenin tecellisine katılırlar. Serbestçe oluşur ve faaliyette bulunurlar.*”

* Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi.

Ulusal egemenlik ve demokrasi ilkelerine saygı göstermek zorundadırlar.” Maddenin ikinci fıkrasında ise, siyasi parti ve toplulukların, kadın ve erkeklerin seçimle gelinen görev ve mevkilere, mesleki konumlara ve sosyal sorumluluklara eşit şekilde erişebilmeleri konusunda gereken katkıyı sunacakları hükme bağlanmıştır. Nihayet maddenin son fıkrasında, farklı fikirlerin ifade edilebilmesi ve siyasi toplulukların demokratik hayata eşit şekilde katılabilmesi hususunun kanunlarla teminat altına alınacağı belirtilmiştir.²

Türkiye’de siyasi partiler, diğer derneklerden ayrı bir hukukî statüye sahiptir. Ancak Fransa’da siyasî partiler 1 Temmuz 1901 tarihli Dernekler Kanunu’na tabidir.³ Bu kanuna göre Fransa’da bir siyasi parti kurmanın derneklerden farklı bir yönü yoktur. Siyasi amaç taşıyan derneğin (partinin) tüzel kişilik ve fiil ehliyeti kazanması için kurucu metnin (tüzüğün) vali yahut kaymakama bildirilmesi ve bu bildirimden Dernekler ve İşletme Vakıfları Resmi Bülteni (*Journal Officiel des Associations et des Fondations d’Entreprises*)’nde yayımlanması yeterlidir.⁴ Kanun uyarınca isteyen herkes bir derneğe (dolayısıyla siyasi partiye) üye olmakta serbesttir, hiç kimse üye olmaya zorlanamayacağı gibi, üye olduğu bir dernekten istediği zaman ayrılma hakkından da yoksun bırakılamaz.⁵

İÇ YAPILANMA VE FRANSA’DA SİYASİ YELPAZE

Fransız partileri, iç yapılanmaları konusunda tamamen serbesttir. Öyle ki, mülkî amirlere yapılacak kuruluş bildiriminde dahi parti iç yapısının ayrıca belirtilmesi gerekmemektedir. Bununla birlikte her siyasi parti kendi iç örgütlenmesini, karar ve yürütme organlarını belirleyen bir kurucu metne (tüzüğe) sahiptir. Bu kapsamda siyasi partiler ülke genelinde başkan (veya genel sekreter) tarafından idare edilen ulusal büro (ulusal konsey), yerelde ise parti üyelerince seçilerek oluşturulmuş makamlarca yönetilen şubeler (hücreler) ve bu şubelerin bölgesel federasyonları şeklinde örgütlenirler.

Fransız siyasî partilerinin temel olarak dört özelliğinin bulunduğu söylenebilir. Buna göre Fransız partileri;

- derin tarihî köklere dayanmakta,
- üyeleriyle aralarında gevşek bir bağ bulunmakta,
- lider merkezli örgütler hâlinde hareket etmekte
- ve kendi içlerinde yoğun bir biçimde hizipleşme oranına sahiptirler

Bu özelliklere ilâveten Fransız partilerinin, parlâmento oylamalarında genellikle blok hâlinde oy kullanmalarına rağmen kendi içlerinde oldukça rekabetçi bir karakter taşıdıkları söylenebilir.⁶

Fransa'da siyasi partiler, milletvekili seçimlerine “dolaylı yoldan” katılırlar. Yani Fransız milletvekili adayları başvurularını parti adına değil, kendi adına yapar. Zira dernek statüsündeki partilerin bu konudaki yetkileri kanunda yer almamaktadır. Ancak partiler, seçim kampanyasına katılma konusunda özgür olduğundan, bu bağlamda parti, istemediği adaydan desteğini esirgeyebilir, hatta onun parti adını kullanarak aday olmasını yasaklayabilir, buna uymayan adayı partiden ihraç edebilir. Ne var ki bu durumda dahi adaylık geçerli olmaya devam edecek, sadece aday, seçim propagandası sırasında kendisini o partinin adayı olarak gösteremeyecektir. Sonuç olarak Fransa'da partilerin hukuki açıdan aday belirleme yetkisi yoktur. Bununla birlikte partilerin adaylık konusundaki fiilî güçleri yasal düzenlemede öngörüldüğünün çok üstündedir.⁷ Fransız seçim yargısı (seçim kurulları), bu fiilî etkinin kadınlar aleyhine işlemlerini engellemek amacıyla, milletvekili aday listelerinde cinsiyet eşitliği esasına uyulmadığı takdirde aday listelerini reddetmektedir.⁸

Fransız kamuoyunun yolsuzluk algı endeksleri incelendiğinde toplumun en yozlaşmış kurumları arasında siyasi partiler, milletvekilleri, parlamento ve medyanın kabul edildiği görülmektedir. Siyasi partilerin mali denetimsizliği de ciddi bir sorundur. Bu sebeple Fransa'da siyasi partilerin mali denetimine ilişkin oldukça ayırtıcı düzenlemeler getirilmiş ve bu konuda uzman kuruluşlar oluşturulmuştur.

Dört temel siyasî görüşün hâkim olduğu Fransa'da ilk grup, muhafazakâr sağ kanattaki Gaullistler'dir. Bu eğilimi Cumhuriyet için Birlik Partisi (*Rassemblement pour la République - RPR*) ve “Yeni Gaullistler” olarak adlandırılan Fransız Halk Hareketi Birliği (*Union pour un Mouvement Populaire - UMP*) temsil etmektedir.⁹ Eski devlet başkanlarından Valery Giscard d'Estaing'in çizgisindeki merkez sağ görüşün savunucuları, Fransız Demokrasisi için Birlik Partisi (*Union pour la Démocratie Française - UDF*) şemsiyesi altında faaliyet göstermektedir. Sol kanattaki partiler arasında Sosyalist Parti (*Parti Socialiste - PS*), görüşleri aşırıya kaçmayan, ılımlı bir sol siyasi ideolojiye

sahipken, Fransız Komünist Partisi (*Parti Communiste Français - PCF*), sanayide çalışanların geleneksel partisi olarak daha radikal bir duruş sergilemektedir. Yukarıda sayılanlar dışında kalan irili ufaklı siyasi partiler, ya radikal görüşleri ile dikkat çekmekte yahut çeşitli çıkar gruplarının fikirlerini yansıtmaktadır. Radikal görüşteki partiler arasında en dikkat çeken, Jean-Marie Le Pen liderliğindeki aşırı sağ parti Ulusal Cephe (*Front National - FN*)'dir. 1965 yılında aşırı sağcı lider Jean Louis Tixier Vignancour'un seçim kampanyasını yöneten ve Yahudi soykırımını "geçmişteki küçük bir detay" olarak nitelendiren Le Pen; göçmenlere karşı sert tavrı, ırkçı politikaları desteklemesi ve sıradışı söylemleri ile medyada sıklıkla yer bulmaktadır.¹⁰

Fransız partilerinde genel başkan seçimi, çoğunlukla yılda bir; en geç iki yılda bir, ülke çapında yapılan oylama ile yenilenmektedir.¹¹ Bu durumun liderin demokratik meşruiyeti bakımından ileri bir örnek teşkil ettiği söylenebilir. Ekolojik solu temsil eden ve lideri bulunmayan Yeşiller Partisi'nde ise bütün makamlar her sene yenilenmektedir. İç seçimler oransal olarak tercihli oy sistemine göre yapılır. İki erkek, ikisi kadın olmak üzere dört kişilik bir heyet, üçünün kabul etmesi şartıyla ancak parti adına görüş açıklayabilirler.¹²

Milletvekili adaylarının tespiti bakımından Fransız partileri "genel merkezci" bir karaktere sahiptir. İki büyük Fransız merkez sağ partisinde (Cumhuriyet için Birlik - *RPR* ve Fransız Demokrasisi için Birlik - *UDF*) adaylar, partinin merkez organları tarafından belirlenmektedir.¹³ Sosyalist Parti (*PS*), parti tüzüğü'nün 9.1. maddesinde aday belirleme süreciyle ilgili ayrıntılı bir düzenleme öngörmesine rağmen, aynı maddenin takip eden fıkrasında milletvekili adayları konusunda nihai kararın partinin merkez organı Ulusal Konsey (*Le Conseil National*) tarafından verileceği düzenlenmiştir.¹⁴ Ancak parti tüzüklerinde yer alan bu hükümler, yukarıda aktarılan "adaylık başvurusunun bireyselliği" ile birlikte düşünüldüğünde parti içi demokrasi açısından tehdit oluşturmamaktadır.¹⁵

SEÇİM SİSTEMİ VE ETKİSİ

Fransa'da milletvekili seçimleri konusunda, iki turlu - tek listeli çoğunluk sistemi benimsenmiştir. Bu sisteme göre ilk turda seçilebilmek için geçerli oyların mutlak çoğunluğunu almak şarttır. Hiçbir aday (liste) ilk turda mutlak çoğunluğa ulaşamazsa ikinci tura gidilecek ve bu turda basit çoğunluğu elde eden aday (liste) seçimi kazanmış olacaktır. Kural olarak ikinci tura katılabilmek için, ilk turdaki geçerli oyların belirli bir oranını

kazanmış olmak gerekir. “Balotaj” (*ballotage*) adı verilen bu uygulama ile ikinci tura katılacak aday sayısı azaltılarak oyların birkaç aday üzerinde yoğunlaşması sağlanır. 1958 yılında % 5 olarak tespit edilen balotaj oranı, 1966’da % 10’a, 1976’da ise % 12,5’a çekilerek bugünkü hâlini almıştır.¹⁶

İki turlu seçimin ilk turunda seçmenin serbest bırakılması, ikinci turda ise seçmenin muhtemel galipler tarafından “stratejik oy kullanma” yönünde baskı altına alınması¹⁷, ikinci turda parti ittifaklarının varlığına sebebiyet verir.¹⁸ Bu sistemin getirdiği parti ittifakları, büyük partilerin lehine, küçük partilerin ise aleyhine işlemektedir.¹⁹ Zira birinci turu geçebilmek için kâfi miktarda oya sahip olamayan partiler, ideolojik olarak yakın buldukları diğer partilerle ittifak yapmakta ve bu ittifaklar da hükümetlerin kompozisyonuna yansımaktadır. Bu konudaki en ilgi çekici örneklerden biri, 1974 yılında Fransa’da François Mitterand’ı cumhurbaşkanlığına taşıyan seçim sürecinde gerçekleşmiştir. Çünkü bu seçimlerde Sol Birlik, ancak sosyalist ve komünist partilerin işbirliği ile iktidar olabilmıştır.²⁰

Ülkedeki istikrar (parti sistemi) üzerinde olumlu etki gösteren seçim sistemi, parti tutarlılığı üzerinde tam tersi bir etki yaratmaktadır. Nitekim 1976 – 1981 yılları arasında dönemin Devlet Başkanı Giscard d’Estaing’in partisi UDF ile bu partinin koalisyon ortağı olan, Jacques Chirac’ın başını çektiği Gaullé’cüler arasında vahşî bir rekabetin söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Bu rekabetin sonucu olarak 1981 yılında her iki isim de –koalisyon ortağı olmalarına rağmen- Devlet Başkanlığı seçimlerine aday olarak katılmışlardır.²¹

2002 yılında gerçekleşen Devlet Başkanlığı seçimlerinde ise iki turlu tek isimli çoğunluk sisteminin bahsedilen olumsuz etkisi gayet belirgin bir şekilde ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Sosyalist Parti’nin adayı olan Lionel Jospin, diğer sol partilerin pazarlık güçlerini artırmak amacıyla devlet Başkanlığı’na başka bir aday göstermesi sonucu Ulusal Cephe adayı Le Pen’in gerisinde kalmıştır.²² Görüldüğü gibi Jospin’in bu yenilgisinin sebebi, iki turlu tek isimli çoğunluk sisteminin yarattığı stratejik çerçeveden başka bir şey değildir.

Yarı-başkanlık sisteminin uygulandığı Fransa’da partilerin Devlet Başkanı adaylarını tespit etmesi ayrı bir önem taşır. Sosyalist Parti 2012 yılında ilginç bir uygulamaya imza atarak Devlet Başkanı adayını doğrudan doğruya halka tespit ettirdi. Bu kapsamda Parti, kendisini sol değerlere bağlı hisseden ve partiye 1 Euro bağış yapan herkesin ön seçimde oy vererek Devlet Başkanı adayı belirleme sürecine katılabileceğini ilan etti.²³ Önümüzdeki seçimler içinde şu günlerde Fransız solu bir ön seçim süreci-

ne girmiştir. Şimdiye kadar Devlet Başkanı adayını merkez organlarınca belirleyen ancak tüzüğüne göre ön seçim yapma imkânı bulunan²⁴ UMP de 2017 yılında gerçekleşecek seçimler için böyle bir yöntem kullanmıştır.²⁵

FINANSMAN VE MALİ / HUKUKİ DENETİM

Fransız kamuoyunun yolsuzluk algı endeksleri incelendiğinde toplumun en yozlaşmış kurumları arasında siyasi partiler, milletvekilleri, parlamento ve medyanın kabul edildiği görülmektedir.²⁶ Siyasi partilerin mali denetimsizliği de ciddi bir sorundur.²⁷ Bu sebeple Fransa’da siyasi partilerin mali denetimine ilişkin oldukça ayrıntılı düzenlemeler getirilmiş ve bu konuda uzman kuruluşlar oluşturulmuştur.

Fransa’da siyasi partilerin mali finansmanı, 11 Mart 1988 tarihli “Siyasî Hayatın Finansal Şeffaflığına Dair Kanun” ile düzenlenmiştir.²⁸ Kanuna göre kamu kaynaklarıyla finanse edilen siyasi partilerin hesaplarının şeffaf olması zorunludur. Bu kapsamda siyasi partilerin özel kişilerden maddi yardım alması yasaklanmıştır. Ayrıca partilerin seçim kampanyalarında yapacakları harcamalara da sınır getirilmiştir (seçim kampanyası esnasında halka yapılacak yardımlar ve verilecek hediyeler parti hesabında açıkça gösterilmek zorundadır). Kampanya harcamalarının yanında kampanya teknikleri de kısıtlanmıştır. Buna göre siyasi partiler, ticari reklam vasıtalarını kullanamazlar (radyo, televizyon ve gazete reklamları gibi). Partilerin bu vasıtalarından yararlanması ve yararlanmanın niteliği, gününe ve kullanılacak afişlerin boyutuna kadar kanunda belirlenmiştir.²⁹

Yarı başkanlık sisteminin benimsendiği Fransa’da, iki turlu tek isimli çoğunluk usulüyle yapılan devlet başkanı seçimleri, siyasî partileri ittifaklara zorlamakta ve böylece partilerin yapılanması üzerinde de ciddi etkiler göstermektedir. 2017 yılında gerçekleşecek seçim için hem sol, hem de sağ partiler iki cephe hâlinde birleşerek kendi adaylarını ön seçim yoluyla çıkaracaklardır. Türkiye’de uygulanmaya başlayan cumhurbaşkanlığı seçimleri ve muhtemel “cumhurbaşkanlığı sistemi”, siyasî partilerin Fransa örneğini incelemesini gerektirmektedir.

19 Ocak 1995 tarihli “Siyasî Hayatın Finansmanına İlişkin Kanun” özel kişilerden yardım alma yasağını yalnızca “özel işletmeler”le sınırı tutmuştur.³⁰ Yani bugün Fransa’daki siyasi partiler gerçek kişilerden yardım kabul edebilmekte, fakat özel işletmelerle (şirketler, holdingler) doğrudan yahut dolaylı herhangi bir sponsorluk ilişkisi içine girememektedir. Bu yasayla birlikte siyasi partilere üyelik aidatları vergiden muaf tutulmuş ve böylece parti finansmanının kolaylaştırılması amaçlanmıştır.³¹ Partiyeye yapılan büyük ölçekli bağışlar da Fransız Genel Vergi Kanunu’nun 200/3 hükmüne göre vergiden düşülür.³² Ancak bağış yapanların kimliği kamuya açıklanmak zorundadır.³³

Devlet yardımı, Fransız siyasi partilerinin ana gelir kaynağıdır. Bu yardım, esas olarak partilerin milletvekili çıkardıkları seçim bölgesi sayısına göre belirlenmektedir (son düzenlemeye göre yetmiş beş seçim bölgesinden en az ellisinde en az yüzde bir oy alma şartı). Yardımın bir kısmı ise, parlamentoda milletvekillerinin üyeliklerini beyan ettikleri partilerin sandalye sayısı oranına göre (nısbî olarak) tespit edilir. 19 Ocak 1995 tarihli Kanun, seçimlerden sonra kurulan siyasi partilerin sabit devlet yardımı alması imkânını da getirmiştir. Bu imkândan yararlanmak için kurulan partinin 500’ü seçilmiş olan en az 10.000 üyesinden asgari 150.000 € bağış toplaması gerekmektedir. **Ayrıca 6 Haziran 2000 tarihli Kanun, seçilme hakkı bakımından kadın-erkek eşitliğini gözetmeyen partilere verilecek devlet yardımında kısıtlama öngörmektedir.**³⁴ Bu hüküm, kadınların siyasete katılımını artırmak bakımından Türkiye için örnek teşkil edecek niteliktedir.

Fransa’da siyasi partilerin mali açıdan denetimini yapan iki kurum bulunmaktadır. Birincisi 15 Ocak 1990 tarihli kanunla kurulan Kampanya Bütçeleri ve Siyasi Finansmanlar Ulusal Komisyonu (*La Commission Nationale des Comptes de Campagne et des Financements Politiques – CNC-CFP*)’dur. Bu Komisyon, siyasi partilerin bütçelerini denetlemek ve denetlenen bu bütçeleri Resmî Gazete’de (*Journal Officiel*) yayımlamakla görevlidir.³⁵ İkinci kurum olan Siyasi Hayatta Şeffaflık Komisyonu (*La Commission pour la Transparence de la Vie Politique*) 11 Mart 1998 tarihli Kanunla kurulmuştur. Bu kurumun görevi, seçilmiş kimselerin görevleri sebebiyle anormal şekilde zenginleşmelerinin önlenmesidir. 11 Ocak 2013 tarihinde çıkarılan Kanunla bu kurumun adı, yalnızca siyasi partileri değil, diğer kamusal kuruluşları da kapsayacak şekilde Kamusal Hayatta Şeffaflık Yüksek Otoritesi (*Haute Autorité pour la Transparence de la Vie Publique - HATVP*) olarak değiştirilmiş ve yetkileri artırılmıştır.³⁶

Fransa'da siyasi partilerin kapatılması, esas itibariyle Dernekler Kanunu'ndaki fesih prosedürüne tabidir. Buna göre bir siyasi partinin (ve diğer bütün derneklerin) hukuka yahut ahlaka aykırı bir amacı gerçekleştirmek için kurulduğu veya ülkenin / milletin bölünmez bütünlüğü ve cumhuriyet idaresine zarar vermeyi gaye edindiği tespit edilirse feshedilmeleri mümkündür (Dernekler Kanunu, madde 3).³⁷ Ayrıca 10 Ocak 1936 tarihli Muharebe Grupları ve Özel Milisler Hakkında Kanun, kamu düzeni ve demokrasiyi ihlal eder nitelikte faaliyetlere sahip olduğuna hükmedilen derneklerin (siyasi partilerin), Bakanlar Kurulu kararnamesiyle kapatılmasına imkân tanımaktadır.³⁸ Bu karara karşı Danıştay'da (*Conseil d'Etat*) tek dereceli bir itiraz yolu öngörülmüştür. İtiraz konusundaki yargılama seri muhakeme usulüne tabidir.³⁹

SONUÇ

Her ne kadar genel olarak birbirine benzese de, siyasî partiler hukuku bakımından Türkiye ve Fransa farklı özellikler taşımaktadır. Fransız Anayasası, siyasî partilere ilişkin genel bir hüküm sevk etmekle yetinirken Türk Anayasası'nda siyasî partilerin kuruluşu, faaliyetleri, siyasî partilere üyelik ve partilerin kapatılması gibi hususlar özel ve ayrıntılı hükümlerle düzenlenmiştir. Türk hukukunda siyasî partileri detaylı bir şekilde düzenleyen ayrı bir "Siyasî Partiler Kanunu" vardır. Fransız Hukukunda siyasî partiler esas itibariyle Dernekler Kanunu'na tâbidir. Bu durum, iç örgütlenme ve parti içi demokrasi bakımından değişik tercihlere imkân tanımaktadır.

Yarı başkanlık sisteminin benimsendiği Fransa'da, iki turlu tek isimli çoğunluk usulüyle yapılan devlet başkanı seçimleri, siyasî partileri ittifaklara zorlamakta ve böylece partilerin yapılanması üzerinde de ciddî etkiler göstermektedir. 2017 yılında gerçekleşecek seçim için hem sol, hem de sağ partiler iki cephe hâlinde birleşerek kendi adaylarını ön seçim yoluyla çıkaracaklardır. Türkiye'de uygulanmaya başlayan cumhurbaşkanlığı seçimleri ve muhtemel "cumhurbaşkanlığı sistemi", siyasî partilerin Fransa örneğini incelemesini gerektirmektedir.

Finansman ve malî denetim, Fransız siyasî partileri bakımından "pozitif hukukun" en çok dikkate alındığı alandır. Zira siyasî partilerin malî denetimi konusunda birçok yasal düzenleme yapılmış ve söz konusu denetimi gerçekleştirmek üzere "bağımsız idarî otorite" niteliğinde uzman kuruluşlar oluşturulmuştur. Malî konular dışında kalan yaptırımlar ve özellikle partilerin kapatılması hususlarının ise derneklerden ayrı / özel bir şekilde

tanzim edilmesine gerek duyulmamıştır. Türk hukukunda siyasî partilere ilişkin –başta kapatılma prosedürü olmak üzere- malî denetim dışındaki konuların daha detaylı düzenlendiği dikkate alınırca, Fransız uygulamasının bu konuda da farklılaştığı söylenebilir.

1. BORELLA, François (1985), **Les Partis Politiques en Europe**, Paris 1984, s. 107'den aktaran: KABOĞLU İbrahim; "Fransız Siyasal Partileri ve Toplumsal Temelleri", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, sayı: 3, s. 102.

2. "Les partis et groupements politiques concourent à l'expression du suffrage. Ils se forment et exercent leur activité librement. Ils doivent respecter les principes de la souveraineté nationale et de la démocratie. Ils contribuent à la mise en œuvre du principe énoncé au second alinéa de l'article 1er dans les conditions déterminées par la loi. La loi garantit les expressions pluralistes des opinions et la participation équitable des partis et groupements politiques à la vie démocratique de la Nation" <http://www.legifrance.gouv.fr>(Erişim: 16.01.2016).

Bu maddeye ilişkin ayrıca bk. ATAY Ender Ethem; "Fransa'da Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, yıl: 1999, sayı: 2, s. 197, dn. 2.

3. *Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association.*

4. Valilik veya kaymakamlığa yapılacak bu bildiri şu hususları içermelidir: derneğin (partinin) adı, amacı, merkez adresi, partinin yönetiminden sorumlu kişilerin isim, meslek, ikametgâh ve uyrukluk bilgileri, en az iki yönetici tarafından imzalanmış tüzük kopyası ve kurucular toplantısı raporu. Bu bildiriden sonra valilik / kaymakamlık beş gün içerisinde partiye belgelerin tamamlanmış olduğuna dair cevabi bir yazı gönderir, sonra da kuruluş bildirisini Resmî Bülten'e yayımlanması için yollar.

5. TBMM Araştırma Merkezi Raporu; **Siyasi Partilerin Kapatılması Konusunda Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Yasal Düzenlemeler**, Mart 2008, s. 16-17.

6. ELGIE, Robert (2006), "France: Stacking the Deck", **The Politics of Electoral Systems**, (Ed. Michael GALLAGHER), New York: Oxford University Press s. 129.

7. GÜLSOY M. Tevfik; "Milletvekili Seçimlerinde Siyasal Parti Adaylarının Tespiti", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt: X, yıl: 2006, sayı: 3-4, s. 135-136. Fransız Millet Meclisi'nde siyasi parti grubu kurabilmek için 15 milletvekili yeterlidir. Hiçbir gruba mensup olmayan vekiller, seçtikleri bir gruba, o grubun divan kurulunun kararıyla ilişkili üye (*membres apparentés*) sıfatıyla eklenilebilirler. Bu üyeler, grup kurmak için gerekli asgari sayının hesabında dikkate alınmazlar ancak grupların komisyonlarda temsil oranlarında hesaba katılırlar. (ÇELEBİ Fatih; "Fransa Millet Meclisi Üzerine", **Yasama Dergisi**, sayı: 21, s. 61.)

8. KEYMAN Fuat / ERDEM Tarhan / AĞIRDİR Bekir; **Türkiye'nin Demokratikleşmesi için Kapsamlı bir Siyasal Parti ve Seçim Sistemi Reformu Önerisi**, Aralık 2013, s. 20.

9. Nicolas Sarkozy'nin de üyesi olduğu siyasi parti.

10. AYDIN, İpek "Fransa'da Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Doğru", **TEPAV Politika Notu** (Nisan 2007), s. 2.

11. ALBERT Jean-Luc; **Siyasi Partiler ve Demokrasi**, (Uluslararası Sempozyum), Ankara Barosu Yayınları, Ankara 2006, s. 23.

12. ATAY, s. 226-227.

13. GÜLSOY, s. 134.

14. GÜLSOY, s. 135, dn. 32.

15. Alman Siyasi Partiler Kanunu'nun 17. maddesi, aday tespiti konusunda çok daha demokratik bir yöntem getirmiştir. Buna göre "milli temsil organları (parlamento) seçimleri için adayların gizli oyla tespit edilmesi zorunludur. Aday tespitini seçim kanunları ve parti tüzükleri düzenler" (GÜLSOY, s. 136).

16. ELGIE, s. 123.

17. SARTORI Giovanni; **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, (çev. Ergun ÖZBUDUN), Yetkin Yayınları, Ankara 1997, s. 90.

18. ELGIE, s. 126.

19. ELGIE, s. 126.

20. ELGIE, s. 126-127.

21. ELGIE, s. 130.

22. ELGIE, s. 130.

23. <http://www.vie-publique.fr/decouverte-institutions/citoyen/participation/parti-politique/comment-s-organise-parti-politique.html>

24. KEYMAN / ERDEM / AĞIRDİR, s. 17.

25. "Primaire de la droite" adı verilen ön seçim süreciyle ilgili bilgi edinmek için bk. <http://www.lemonde.fr/primaires-de-la-droite/>

26. AYDIN, Ali Murat "Sistem ve Yolsuzluk: Fransa ve Türkiye", **Küresel Eğilimler Serisi (Çalışma Kâğıdı No: 6)**, s. 5.

27. AYDIN, Ali Murat s. 6.

28. *Loi n 88-227 du 11 mars 1988 relative à la transparence financière de la vie politique*, www.legifrance.gouv.fr (Erişim: 16.01.2016). Bir siyasi partinin finansal faaliyetlerde bulunması ve bu kanunun öngördüğü denetim kapsamına girmesi için ya tek amacı partinin siyasi faaliyetlerini finanse etmek ve fon oluşturmak olan ayrı bir dernek kurması yahut bir gerçek kişiyi "malî ajan" olarak atayıp / görevlendirip bu durumu valiliğe bildirmesi gerekir. **Kanun, partilerin hukukî statüsüne ilişkin tanımlayıcı hükümler de içermektedir.** Buna göre "partiler ve siyasi gruplar serbestçe kurulabilir ve faaliyetlerini serbestçe yürütebilirler. Tüzel kişiliği haizdirler. Dava açma hakları vardır. Her türlü malı (gayrimenkuller dâhil) bedelli yahut bedelsiz edinme hakları vardır. Amaçlarına uygun olarak her türlü sözleşmeyi yapabilirler ve özellikle yürürlükteki kanunlara uygun olarak gazete ve eğitim kurumları kurabilir ve idare edebilirler".

29. ALBERT, s. 35.

30. *Loi no: 95-65 du 19 janvier 1995 relative au financement de la vie politique*, www.legifrance.gouv.fr (Erişim: 16.01.2016).

31. ALBERT, s. 24-25.

32. ALBERT, s. 25.

33. UZUN, Cem Duran **Siyasi Partilerin Finansmanı**, SETA-Analiz, Kasım 2014, s. 29.

34. *Loin 2000-493 du 6 juin 2000 tendant à favoriser l'égal accès des femmes et des hommes aux mandats électoraux et fonctions électives*, www.legifrance.gouv.fr (Erişim: 16.01.2016).

35. Fransız Danıştay'ının 2001 tarihli raporunda Türkiye'deki EPDK, BDDK, RTÜK gibi bir "bağımsız idari otorite" olarak kabul edilen bu komisyonun üçü Yargıtay, üçü Danıştay, üçü ise Sayıştay'dan gelen ve Başbakan tarafından atanan dokuz üyesi vardır. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.cnccfp.fr/index.php> (Erişim: 16.01.2016).

36. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.hatvp.fr/> (Erişim: 16.01.2016).

37. <http://www.vie-publique.fr/actualite/faq-citoyens/partis-politiques/>
(Erişim: 16.01.2016).

38. *Loi du 10 janvier 1936 sur les groupes de combat et milices privées*, <http://www.legifrance.gouv.fr> (Erişim: 14.01.2016). Kanunda kamu düzeni ve demokrasinin ihlali kapsamına giren fiiller yedi madde olarak sayılmıştır. Bunlar:

1. *Cadde ve sokaklarda silahlı gösterilerin yapılmasını teşvik etmek,*
2. *Kendi teşkilat yapısını ve örgütlenmesini muharebe grubu ve özel milis niteliğinde oluşturmak,*
3. *Ulusal toprak bütünlüğünü bozmayı amaçlamak,*
4. *Eylemleriyle cumhuriyetçiliğe dayalı kanuniliğin muhafazası için gerekli tedbirlere zarar verme eğilimi içinde olmak,*
5. *Düşmanla işbirliği yapmak suçundan yargılanmış kişilerin bir araya getirilmesini amaçlamak veya işbirliği yapmayı teşvik etmek,*
6. *Sahip olunan etnik köken, milliyet, ırk veya dine bağlı olarak belli bir kişi veya kişi topluluğuna karşı ayrımcılık, kin ve şiddete yol açacak şekilde fikir ve teoriler ileri sürüp, propaganda yapmak,*
7. *Fransa topraklarında veya yurtdışında terörist eylemler gerçekleştirmek amacıyla güden faaliyetler içinde olmak.*

İdari nitelikteki fesih yaptırımına ek olarak, Ceza Kanunu'nun 431-15, 431-17 ve 431-18. maddeleri, bu kanunda yasaklanan fillerin işlenmesinde veya tekrüründe herhangi bir şekilde yer alan kişiler de cezalandırılmasını öngörmektedir.

39. ALBERT, s. 22.

Kaynaklar

ALBERT, Jean-Luc (2006), **Siyasi Partiler ve Demokrasi**, (Uluslararası Sempozyum), Ankara: Ankara Barosu. Yayınları,

ATAY, Ender Ethem (1999), "Fransa'da Siyasal Partiler ve Parti Sistemleri", **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, yıl: sayı: 2.

AYDIN, Ali Murat "Sistem ve Yolsuzluk: Fransa ve Türkiye", **Küresel Eğilimler Serisi**, (Çalışma Kâğıdı No: 6).

AYDIN, İpek "Fransa'da Cumhurbaşkanlığı Seçimlerine Doğru", **TEPAV Politika Notu** (Nisan 2007).

BORELLA, François (19849, **Les Partis Politiques en Europe**, Paris.

ÇELEBİ, Fatih "Fransa Millet Meclisi Üzerine", **Yasama Dergisi**, sayı: 21.

ELGIE, Robert (2006), "France: Stacking the Deck", **The Politics of Electoral Systems**, (Ed. Michael GALLAGHER), New York: Oxford University Press.

GÜLSOY, M. Tevfik (2006), "Milletvekili Seçimlerinde Siyasal Parti Adaylarının Tespiti", **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, cilt: X, yıl: sayı: 3-4.

KABOĞLU, İbrahim (1985), "Fransız Siyasal Partileri ve Toplumsal Temelleri", **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, sayı: 3.

KEYMAN, Fuat / ERDEM, Tarhan / AĞIRDİR, Bekir **Türkiye'nin Demokratikleşmesi**

İçin Kapsamlı bir Siyasi Parti ve Seçim Sistemi Reformu Önerisi, Aralık 2013.

SARTORI, Giovanni (1997), **Karşılaştırmalı Anayasa Mühendisliği**, (Çev. Ergun ÖZBUDUN), Ankara:Yetkin Yayınları.

TBMM Araştırma Merkezi; **Siyasi Partilerin Kapatılması Konusunda Türkiye ve Bazı Ülkelerdeki Yasal Düzenlemeler**, Mart 2008.

UZUN, Cem Duran **Siyasi Partilerin Finansmanı**, SETA-Analiz, Kasım 2014.

KAMU DİPLOMASİSİNDE YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Prof. Dr. Mehmet Sezai TÜRK*
Emine SIRMALI**

GİRİŞ

Soğuk savaş dönemindeki devlet ve propaganda merkezli devletlerarası ilişkiler, iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte yerini hem kitle iletişim araçları üzerinden yapılan iletişim ve etkileşime bırakmış hem de devlet merkezli olmaktan çıkıp kurum, kuruluş, sivil toplum örgütleri, şirket ve hatta vatandaşları da içine almıştır.

Artık küresel çapta yayınlar yapan kanalların olduğu, insanlara oturdukları yerden dünyanın herhangi bir yerinde yaşanan gelişmeyi an be an takip edebilmesine olanak sağlayan internetin olduğu ve bunun gibi, insanlara bilgiye sınırsız ulaşabilme imkânı veren, onların dünyayı küresel bir bakış açısıyla analiz edebilmesine yardımcı olan ve böylece

Dünya devletleriyle kıyaslandığında Türkiye'deki kamu diplomasisi çalışmaları oldukça yenidir. "Bugün Türkiye, yıllarca kamu diplomasisine önem vermemenin getirdiği sorunlarla boğuşmaktadır ve bu sorunların en büyüğü yabancı kamuoyu tarafından tanınmamak değil, yanlış tanınmak ve kendini dünyaya iyi ifade edememektir"

* Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Tv ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi.

** Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi.

dünya meselelerine duyarlı toplumlar yaratan bilgi teknolojileri, söz konusu toplumların kalp ve zihinleri fethedilmeden dış politika adımlarında başarıya ulaşmanın mümkün olamayacağı bir durum yaratmıştır (Emen 2013: 1). Hâl böyle olunca bilgi toplumunu ikna edebilmek ve ülkelerarası samimi ilişkileri geliştirebilmek için baskı, askeri güç ya da propaganda tekniklerini kullanmaksızın kitlelerin üzerinde olumlu etki oluşturabilme, kitleleri kendi düşüncelerine ikna etme ve kitlelere dediğini yaptırabilme dönemine geçilmiş ve bunun adına da yumuşak güç denilmiştir. Yumuşak güç yöntemlerini kullanarak devletler, toplumları etkileri altına alabilecek ve onları kendi taraflarına çekebilecek politika üretmeye başlamışlardır. Böylece devletlerarası ilişkilerde kamu diplomasisi dönemi başlamış ve küresel ilişkilerde devletler kadar medya organları, kurum, kuruluş, sivil toplum örgütleri, şirketler, vakıflar, enstitüler aktör hâline gelmiştir.

Bir devlet, dünya siyasetinde istediği sonuçları, başka devletlerin onu takip etmelerini, değerlerine hayran olmalarını sağlayarak o devlete imrenmeleri ve böylece söz konusu devlet tarafından istedikleri yöne çekilebilmeleriyle elde edebilir. Bunu tehdit veya rüşvetle değil cazibe üretebilme, kültür, siyasi değerler ve kurumlar aracılığıyla sağlıyorsa o ülke için yumuşak güç üretiyor denilebilir. Bu yüzden yumuşak gücün en önemli özelliği, diğer ülkelerin tercihlerini şekillendirmektir (Emen 2013: 2).

Günümüzde veri ve enformasyon erişimi zaman ve mekândan bağımsızdır. Hız artık en önemli etkenlerden biridir. Bilişim ve İletişim Çağı'nda teknolojik gelişmeler sayesinde bireyler veri kaynağı işlevi görmekte ve birbirleri ile olan ilişkilerinin bir bölümünü bilgisayar ağları ile sağlamaktadırlar. Bilişim ve iletişim çağı ile sınırlar yeniden belirlenmiş, toplumsal yapılar ve etkileşimli iletişim, elektronik ortamlarda şekillenmeye başlamıştır (Akyazı Neşeli Yılmaz 2014: 185). Böyle bir ortamda devletin ve devlete bağlı kurumların kamu diplomasisini yeni medya araçları üzerinden nasıl kullandığı önemli hâle gelmiştir.

Gerçekleştirilen çalışmada Türkiye'nin ve devlete bağlı kurumların dijital medya üzerinden yumuşak güç oluşturabilme potansiyelleri gözlenmiş ve kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurum ve kuruluşların yeni medya üzerinde yumuşak gücü kullanabilme yetileri incelenmiştir.

Bu kapsamda çalışmanın birinci bölümünde birtakım kavramların bilinilirliğini arttırabilmek için konuyla ilgili kavramlar açıklanmış ve çalışmanın kuramsal boyutu oluşturulmuştur. İkinci bölümde ise Başbakanlığa bağlı olarak çalışan kurum ve kuruluşlarının kamu diplomasisi açısından yeni medyayı kullanım becerileri incelenmiş bu kapsamda Başbakanlık

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu, Başbakanlık Türk İşbirliği ve koordinasyon Ajansı, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Yunus Emre Enstitüsü ve TRT'nin kurumsal olarak oluşturulan facebook ve twitter sayfalarında paylaşılan haberler incelenmiştir.

1.1. KAMU DİPLOMASİSİ

20. yüzyıla damgasını vuran soğuk savaş dönemi, o dönemin diplomasi algısı ve anlayışının sınırlılıklarını ve çerçevesini belirlemekteydi. Soğuk savaşın etkili olduğu iki kutuplu dünya düzeninde propagandist bir yaklaşım söz konusuydu. Toplular, baskı ve dayatma üzerinden yönetiliyordu. İletişimin sınırlı ve teknolojik olanakların günümüzdeki kadar topluları etkilemediği yirminci yüzyılda ideolojiler öne çıkıyordu. Küreselleşme süreciyle beraber bir asır sonra çok önemli değişim ve dönüşümler yaşanmış, teknoloji ve iletişim gelişerek dünya küçülmüş, sınırlar ortadan kalkmıştır (Özkan 4).

20. yüzyılda halkı ve kamuoyunu görmezden gelen ve propagandanın hâkim olduğu anlayış 21. yüzyılda yerini kamuoyunu, iletişimi, etkileşimi önemseyen bir anlayışa doğru değişim göstermiştir. İletişimin ve etkileşimin öne çıkmasıyla demokrasi, insan hakları ve özgürlükler daha fazla önem kazanmış, kamuoyu ülkeler ve toplumlar üzerinde belirleyici bir etken olmaya başlamıştır. Gelişen iletişim teknolojisiyle bilgiye erişmek hızlanmış, internetin yaygınlık kazanmasıyla etkileşim artmış, kamuoyunu sorgulayan, tartışan, öğrenen ve sürece katılımı önemseyen nesil konuma gelmiştir (Özkan 5). 21. yüzyılda kamu diplomasisinin önem kazanmasının altında bu nedenler yatmaktadır. 20. yüzyılda etkili olan propagandanın aksine 21. yüzyılda en etkili iletişim ve ikna aracı olarak kamu diplomasisi strateji ve yöntemleri önem kazanmıştır. Kamu diplomasisini etkili bir şekilde uygulayan ülkeler, kendi politikalarını başka ülkelere ikna yoluyla, zor kullanmadan kabul ettirebilme imkânına sahip olmuşlardır (Nye 2005: 2).

“İkiye katlamak”, “katlanmış kâğıt” gibi manalara gelen diplomasi kelimesinin kökü Yunanca kökenli “diploma” kelimesidir. Diplomasi “farklı ülkelerdeki hükümetler arasında gerçekleştirilen siyasi temaslar aracılığıyla, dış politikaları pratiğe dökmek” anlamına gelmektedir. Bu tanımdan diplomasi “hükümet ve hükümetler tarafından yetkili kılınmış organlar ile sınırlı, halktan gizli ve toplumun edilgen rolde olduğu bir süreç” manası da çıkmaktadır (Tiedeman 2005: 7’den Akt: Emen 2013: 5). Bu anlamlandırma daha çok geleneksel diplomasiyi tanımlamak için uygundur.

Kamu diplomasisi kavramı ilk kez 1965 senesinde Tufts Üniversitesi, Fletcher School of Law and Diplomacy Bölümü Dekanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion kamu diplomasisini; halkların tutumu, dış politikanın oluşumu ve yürütülmesine sağladığı katkı ile ilişkilendirmiş ve kamu diplomasisinin hükümetlerin kendi ülkeleri dışındaki ülkelerde kamuoyu desteği sağlama çabası ve özel kuruluşların kendi ülkeleri dışındaki ülkelerle iletişimde bulunması gibi alanları kapsadığını ifade etmiştir. Bu bağlamda kamu diplomasisi, dış politika oluşturma sürecinde halkın yönelimini kontrol edebilmek, geleneksel diplomasi boyutlarını aşarak ülke-arası bilgi ve fikir akışı sağlamak, aynı zamanda devletlerin başka ülkelerde kendi fikirlerini üretebilmesine olanak sağlamak olarak tanımlanabilir (Emen, 2013: 2).

İnsan ilişkilerini düzenlemeyi amaçlayan “diplomasi” kelimesi, zamanla Antik Yunan’da ve Roma’da devlete ait tüm belgeleri nitelemeye başlamıştır (Mordoğan 2010: 6). Pek çok tanımı olan diplomasi Tuncer’e göre (2009: 14), uzlaşmak anlamına gelmektedir. Diplomasi aynı zamanda dış politikanın yürütülmesi biçimidir.

Szondi (2008: 7), geleneksel anlamda kamu diplomasisinin, yabancı toplumların aklının ve yüreğinin fethedilmesi olduğunu söylemekte, düşünceler vasıtasıyla hükümetlerin davranışlarını etkileyebilmeye yönelik doğrudan kurulacak devlet iletişim tekniği olarak nitelemektedir. Kamu diplomasisi bu anlamda içerisinde bilgiyi, eğitim ve kültürü barındırmaktadır.

Mannheim ise kamu diplomasisini, bir devletin, bir başka devletteki halkın ya da o devlete ait elitlerin fikirlerini etkileme ve bu fikirleri amaçladığı dış politika hedeflerine ulaştırabilme becerisidir (Emen, 2013: 8). Hans Tuch ise kamu diplomasisini, kendi ulusunun düşüncelerini ve ideallerini, kendi kurumlarını ve kültürünü aynı zamanda ulusal hedeflerini ve güncel politikalarını yabancı halklara anlatma amacı taşıyan bir hükümet iletişim süreci olarak tanımlamaktadır (Mor 2007: 667’den Akt: Emen 2013: 8). Gifford Malone ise, kamu diplomasisi sürecinin çift yönlü bir yapılandırma olduğunu ve aktörlerin kendi toplum ve politikalarını anlatmak istediklerinde önce iletişime geçmek istedikleri halkın kültürünü, tarihini ve dilini iyi bir şekilde öğrenmeleri gerektiğini ifade etmektedir (Emen 2013: 8).

Riggins ise kamu diplomasisini “ bir hükümetin açıkça yabancı kamuoyu oluşturma, ulusal hedeflere, çıkarlara ve amaçlara ulaşmak için yapılandırılmış doğru bilgiyi yayma girişimi” olarak tanımlamaktadır (Çomak & Yılmaz 2010: 135).

Kamu diplomasisinin toplumlararası bir takım ilişkileri inşa ettiğini, diğer halkların görüşlerini, ihtiyaç ve kültürlerini anlamaya yarayan bir

araç olduğunu, toplumlararası yanlış anlaşılma ve önyargıları giderdiğini, ülkenin imaj ve saygınlığını arttıran ortamlar oluşturduğunu belirten Leonard, kamu diplomasisinin bir takım etkiler sağladığını ve bu etkiler arasında bir hiyerarşik düzen olduğunu kaydetmektedir. Bu düzeni Leonard;

* Yabancı toplumlarda o ülkenin bilinirliğini arttırmak,

* Söz konusu halkların o ülkeye yönelik saygı ve minnettarlığını arttırmak,

* Kamu diplomasisi faaliyetleri yürüten ülke ile hedef toplum arasındaki bağları güçlendirmek ve

* Toplumları etkilemek şeklin de açıklamaktadır (Leonard 2002: 9'dan Akt: Emen 2013: 9).

Melissen (2005: 19), kamu diplomasisi faaliyetlerinin “devletten-halka” ve “halktan halka” iletişim şeklinde iki ana ekseninde yapıldığını belirtmektedir. “Devlet-halk eksenindeki faaliyetler, devletin izlediği politikaları, yaptığı faaliyet ve açılımları resmi araç ve kanalları kullanarak kamuya yansıtmasını içermektedir. Halktan halka doğrudan iletişim faaliyetlerinde ise sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, araştırma merkezleri, kanaat önderleri ve medya öne çıkmaktadır.”

Geleneksel diplomasideki gibi devlet kanalları ve resmi araçlar olmaksızın gerçekleştirilen kamu diplomasisi, uygulamaların başarılı olmasında oldukça önemlidir. Çünkü devlet kanalıyla kamuoyuna gönderilen mesajlar “propaganda” olarak algılanmakta ve böylece etkisi sınırlı kalmaktadır. Kamu diplomasisinde sivil mekanizmalar aracılığıyla verilen mesajlar daha dikkatli takip edilmekte ve inandırıcılığı daha yüksek olmaktadır. Başarılı olunmak isteniyorsa diplomasi faaliyetleri geleneksel kanaldan değil kamu kanalıyla devletten bağımsız mekanizmalar aracılığıyla yürütülmelidir (Özkan 13 - 14).

Samimiyet, dürüstlük ve içtenlik kamu diplomasisinin en önemli unsurlarıdır. Bu unsurlar iknanın oluşumunda büyük rol oynamaktadır. Samimi ve içten olmayan mesajların etkili olması söz konusu değildir. Kamu diplomasisinde hedef konumunda olan ülkenin ve toplumun değerlerine saygı gösterilmelidir. Dayatma ve zorlamayla, dışlama yöntemiyle etkili mesajlar verilebilmesi mümkün değildir (Kugelman 2005'den Akt: Özkan 12).

Cull, bir kamu diplomatının ilk görevinin dinlemek olduğunu söylemektedir. Başarılı bir kamu diplomasisi için karşıdakini dinlemek büyük önem arz etmektedir (Emen 2013: 16). Joseph Nye (2008: 103) ise, konuşmanın da dinlemek kadar önemli olduğunu belirtmekte, diğerlerinin zihinlerinde neler olduğunu anlamanın önemine ve ne tür değerlerin paylaşıldığının iyi anlaşılması gerektiğine dikkat çekmektedir (Emen 2013: 16).

İkinci önemli unsur savunumdur. “Savunum, bir aktörün uluslararası sistemi, uluslararası iletişim aktiviteleriyle, yabancı toplumların genel çıkarları, fikirleri ya da politikalarını geliştirmeye çalışarak yönetmek olarak tanımlanabilir.” Daha açık bir ifadeyle uygulanması planlanan dış politika hedeflerinin ve etkinliklerin, halkın rızasını kazanmak ve eleştirilerini törpüleyebilmek için halka açıklanarak kamuoyu yaratılmasıdır. Buna örnek olarak elçiliklerin basınla olan ilişkileri ve bilgilendirmek amacıyla yürütülen faaliyetler gösterilebilir (Akt: Emen 2013: 16).

Kültürel diplomasi ve değişim diplomasisi bir diğer önemli unsurdur. “Kültürün ihracı ve insanlarla fikirlerin değiş-tokuşuyla güçlenen dış politikadır.” Kültürel diplomasiyle anlatılmak istenen; bir aktörün kültürel kaynaklarının uluslararası alanda bilinirliğini arttırıp kültürel aktarımı sağlayarak yönetmesi girişimidir. Değişim diplomasisi ise; yönetimi elinde bulunduran kişinin yurttaşlarını yurt dışına gönderip yabancı ülkelerden de vatandaşları kendi ülkesine kabul etme çalışmalarıdır (Emen 2013: 16 – 17). Günümüzde bazı kurum ve üniversite gibi yapıların Erasmus, Sokrates gibi programlarla belli süreler içerisinde yaptığı yurt dışına gönderim ve aynı oranda gerçekleştirilen yurda kabul çalışmaları değişim diplomasisine örnek olarak verilebilir.

Bir diğer unsur ise uluslararası medya yayıncılığıdır. İletişim teknolojilerinin dış politikayla bütünleştirilerek sunulması günümüz dijital dünyasında son derece önemlidir. “Cull bu elementi savunum ve kültürel diplomasi-nin bir uzantısı olarak göstermektedir” (Akt: Emen 2013: 17).

Riggins’in (1998: 4) ifadesine göre kamu diplomasisi hükümetin hedeflediği sınırlar içerisinde yabancı kamuoyu oluşturması, milli hedef, çıkar ve amaçlarına ulaşabilmek için yapılandığı doğru bilgiyi yayma işlevidir. Kamu diplomasisinde bilginin kaynağının belli ve doğruluğunun kesin olduğunu belirten Akgönenç (2009: 14), bu özelliği sayesinde kamu diplomasisinin psikolojik savaş uygulamasını içeren propagandanan ayrıldığını, propagandada bilginin kaynağının her zaman belli olamayabileceğini, doğruluğu kanıtlanmayan rivayet ve dedikoduların üretilebileceğini söylemektedir.

Nye’ye (2005: 108 – 109) göre, kamu diplomasisi üç boyuttan oluşmaktadır.

1- Günlük İletişim ve Bilgilendirme: Kamu diplomasisinin doğru bir şekilde işleyebilmesi için bilgide boşluk bırakılmaması gerekir. Bunun için, sürekli haber akışı sağlanmalı ve uluslararası basına kullanabileceği doğru ve uygun malzeme verilmelidir. Bu yapılırken iç basına verilen bilgide

dikkatli olunmalı, verilen demeçlerin dış basında nasıl kullanılabileceği iyi hesaplanmalı, ilgiyi dağıtmamak amacıyla konu sık sık işlenmeli, haberlerin tutarlılığı ve bütünlüğü sağlanmalıdır.

2- Stratejik Planlama ve Ülkenin “Markalaşması”: Ülkenin kendisini diğer ülkelere olumlu bir şekilde anlatabilmesi için planlı bir sürece ihtiyaç vardır. Dikkatli bir şekilde oluşturulan ve uzun bir zamanı kapsayacak olan bu planlı süreç içerisinde oluşabilecek sorunların, ülkenin itibarını zedeleyebilecek durumların önüne geçilebilmesi için gerekli tedbirlerin önceden düşünülerek alınması gerekir. Akademisyenler ve sivil toplum örgütleri vasıtasıyla verilecek olan mesajlar güçlendirilir. İstikrarlı ve güvenilir bir ülke imajı oluşturularak ülke hakkında olumlu ve kalıcı bir anlayış oluşması sağlanır.

3- Uzun Vadeli İlişkilerin Kurulması ve Kurumsallaşması: Değişim diplomasisi olarak adlandırılan burslar, değişim programları, staj olanakları, seminer ve konferanslar, medyanın güçlü ve etkili bir şekilde kullanılması uzun süreli ve olumlu ilişkiler kurulması açısından kamu diplomasisinde son derece önemlidir. Kişisel ilişkilerle kurulan samimiyet, kültür bazında anlaşılır ve kabul edilebilir hâle gelmek ülkenin meselelerini anlatmada kolaylık sağlamaktadır.

Kamu diplomasisi ile hedeflenen istenilen sonuçların başkaları tarafından da istenilmesini sağlamak ise mesajların nasıl duyulduğunu anlamak ve buna uygun şekilde düzenlemeler yapmak gereklidir. Etkili bir kamu diplomasisi konuşmak kadar dinlemeyi de gerektiren çift yönlü bir yapıdır. Bu nedenle ülkelerarası değişim programları, kitle iletişim araçlarıyla yapılan yayın ve mesaj aktarımlarından daha etkili bir yaklaşım olarak benimsenmiştir (Nye 2005: 111).

1.2. KAMU DİPLOMASİSİ YAKLAŞIMLARI

Signitzer ve Coombs’a (1992: 140) göre, kamu diplomasisi yaklaşımlarıyla ilgili iki temel uygulamadan söz edilebilir. Bunlardan birincisi, propaganda tekniklerinin kullanılması yoluyla dış kamuoyunun davranışlarının ikna yoluyla etkilenmesini temel alan katı yaklaşımdır. Bu yaklaşımla etkilenmeye çalışılan dış kamuoyu çoğunlukla gazete, dergi, radyo ve televizyon gibi kitlesel araçlarla siyasal bakımdan bilgilendirilir. Bu yaklaşım daha çok kısa dönemlidir ve hedef kitle ikna, araç ve yöntemleri kullanılarak etkilenmeye çalışılır (Akt: Özkan 6). Tek yönlü bir iletişim biçimini benimseyen propaganda ve ikna temelli bu yöntem “içerisinde maruz bırakma,

dayatma, dolaylı yoldan baskı uygulama girişimlerini” de barındırmaktadır. Bu yaklaşım daha çok iletişim araç ve gereçlerinin günümüzdeki kadar gelişmediği soğuk savaş döneminin kodlarıyla uyum gösteren bir yaklaşımdır. 21. yüzyılda böyle bir yaklaşımın kendine yer bulması imkânsızdır (Özkan 6). Propaganda ve ikna daha çok geleneksel diplomasiye benimsediği bir uygulamadır.

Signitzer ve Wamser’e (2006: 438) göre, kamu diplomasisi yaklaşımlarında ikinci uygulama esnek kamu diplomasisi anlayışıdır. Esnek yaklaşım, içerisinde daha çok, karşılıklı anlayış oluşturmayı, kültür, spor, eğitim, bilim gibi yumuşak güç unsurlarını yoğun bir şekilde kullanmayı, karşılıklı iletişimi ve etkileşimi barındırmaktadır.

Esnek yaklaşımda kamu diplomasisi açısından uzun dönemli faaliyetlerin ön plana çıktığını belirten Yağmurlu (2007: 17), bu uygulamada yaşam tarzlarının, siyasal ve ekonomik sistemlerin, sanatsal yetkinliklerin kullanılarak karşılıklı anlayış oluşturulmaya yönelik faaliyetler yürütüldüğünü ifade etmektedir (Akt: Özkan 7).

İletişimin, bilginin, teknolojinin yaygınlaştığı, kamuoyunun belirleyici bir aktör olarak yer aldığı günümüz dünyasında diplomasi anlayışı esnek yaklaşım olarak yerini almıştır. 21. yüzyılın bireyleri araştıran, soruşturan, itiraz eden, tartışan ve zor ikna olan kişiler olduğundan bu yüzyılda propaganda yöntemleri etkili olamaz, dayatma ve baskıyı içeren ikna metotları karşılık bulamaz. Bu yüzyılda daha çok yumuşak güç unsurlarının ustalıklarla kullanılması stratejik bir önem taşımaktadır (Özkan 7).

1.3. KAMU DİPLOMASİSİ AKTÖRLERİ

Diplomasi ilk olarak gündeme geldiğinde kaynağı yalnızca hükümet olan bir iletişim süreci idi. Farklı devletlerin hükümetleri kapalı kapılar ardında diplomatik ilişkiler kurmakta ve alınan kararlar o dönemin kitle iletişim araçları vasıtasıyla kamuoyu ile paylaşılmaktaydı.

Ancak gelişen iletişim teknolojileri sayesinde diplomasi şekli değişmiş ve geleneksel diplomasiden kamu diplomasisine geçilerek diplomasiye tanımı ve alanı genişlemiştir. “Kamu diplomasisi sürecinde artık devletin dışında başka kaynaklar da yer almakta, bu kaynaklar bazen devletin çalışmalarına dâhil olmakta bazen de devletten tamamen bağımsız olarak kendi çalışmalarını yürütebilmektedir” (Sancar 2012, 90’dan Akt: Özkan 8).

Bilgi toplumu olan 21. yüzyıl toplumunun kamu diplomasisi anlayışına geçmesiyle birlikte diplomasi tanımı değişmiş ve diplomasi sürecine katkı

lan aktörler artmıştır. Szondi (2008: 17) ve Signitzer'a (2008: 209) göre, kamu diplomasisinin en baş aktörleri sivil toplum örgütleridir. Bunu üniversiteler ve okullar, kanaat önderleri, medya ve haber ajansları, iç hedef kitle, küresel işletmeler ve özel sektör kuruluşları, baskı grupları ile devlet üstü kuruluşlar izler (Sancar 2012: 91'den Akt: Özkan 8). Bunların yanı sıra kamu diplomasisi, bilimi, sanatı, sporu, eğitimi, kültürü de hedeflerine ulaşmak, amaçlarını gerçekleştirmek için araç olarak kullanabilir (Özkan 12).

Devletin belirlediği dış politika hedef ve amaçlarını yerine getirebilmek için geleneksel diplomasiyi icra eden diplomatlara bilgi toplama, etkileşime geçme ve gerektiğinde münazara yapma görevi verilmektedir. Kamu diplomasisi çağında ise bu görevin sınırları da genişletilmiştir. Artık diplomatlar, yalnızca karşı devlet yetkilileriyle değil STK'lar, dışişleri bakanlıkları, yabancı kamu kurumları, vakıflar, dernekler, siyasi gruplar, siyasi partiler ve özel şirketlerle de etkileşime girmek zorundadır (Bereket 2017: 13).

Sadece Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanında değil; başka alanlarda da eğitim görmüş, yıllarca çalışıp tecrübe sahibi olmuş, çok sayıda yabancı dili konuşabilen, yabancı kültürleri iyi bilen, derin ve geniş genel kültür birikimi olan kişiler de diplomat olmaya başlamıştır. Kamu diplomatları analitik düşünme kabiliyetine sahip olmak ve ekonomik - teknik gibi konularda yetkin olmak zorundadırlar. Diplomatların önemi gitgide artan yeni medya ve yeni iletişim tekniklerini iyi bilmeleri, bunları etkin biçimde kullanmaları gerekmektedir (Bereket 2017: 13 - 14).

1.4. YUMUŞAK GÜÇ (SOFT POWER)

Yumuşak güç kavramını ilk ortaya atan Joseph Nye olmuştur. Nye, yumuşak güç kavramını tanımlamadan önce güç kavramını anlamlandırmakta ve gücün tarifini yapmaktadır. Nye'ye (2008: 94) göre güç, başkalarının kendi istediğiniz sonuçlara ulaşmasını sağlama becerisidir. Bu beceri üç yolla sağlanır. Baskı ve tehdit, teşvik ve yatırımlar ve yumuşak güç (başkasının sizin istediğinizi istemesini sağlamak).

Nye, kamu diplomasisinde yumuşak gücü, "yumuşak güç kaynakları olan kültür ve değerleri, değişim programları, kültürel ve enformasyonel faaliyetler düzenleyerek politikaya dönüştürülmesi ve yürütülmesi" şeklinde tanımlamıştır (Akt: Ekşi 2014: 37). Kültürel kaynakları yumuşak güç ve kamu diplomasisi içerisinde değerlendiren Nye (2005: 96), yumuşak gücü kültürel güç kamu diplomasisini de kültürel diplomasi şeklinde ifade etmiştir.

Ekşi'ye (2014: 38) ise ne yumuşak güç kendisinin ortaya koyduğu yumuşak güç kaynakları açısından ne de kamu diplomasisi kültürel güçten ibarettir. Kültürel kaynaklar yumuşak güç araçlarından yalnızca önemli bir kısmını teşkil etmektedir. Kültürel diplomasi de kamu diplomasisinin türlerinden sadece önemli bir türüdür.

Nye'ye göre yumuşak gücün üç temel kaynağı vardır. Bunlar; "Kültür (başkasına cazip gelecek tarafları), siyasi değerler (içeride ve dışarıda belli seviyede etkili olmaya başladıkları zaman) ve dış politikalarıdır (meşru olarak kabul edildiklerinde)." Kamu diplomasisi bu kaynakları, başka ülkelerin vatandaşlarıyla iletişime geçmek ve onları etkilemek için kullanmaktadır (Akt: Emen 2013: 14).

Karşılıklı anlayış yoluyla ülkelerin imajını ve saygınlığını geliştirmeyi amaçlayan, sadece kendi savlarını değil, karşısındaki devletin savlarını, halkların düşüncelerini de anlamaya odaklanan yumuşak güç yaklaşımı; devletlerin bu amaçlara ulaşmak için kamu diplomasisi yöntemlerinden beklentilerini arttırmaktadır. Bunun sonucu olarak kamu diplomasisi alanında, sadece devletlerin dışişleri bakanlığına bağlı personelleri değil çok farklı alanlarda çalışan resmi ve hatta özel kurumların görevlileri de yer almaktadır (Akt: Bereket 2017: 9).

Nye, kamu diplomasisi ile yumuşak gücün ortak noktasının kamuoyu olduğunu belirtmektedir. Kamu diplomasisinde amaç kamuoyunun etkilenmesi iken yumuşak güçte temel amaç kamuoyu sermayesini kazanmaktır. İki kavramın da odak noktası kamuoyudur. Ancak yumuşak güç bir güç türü iken, kamu diplomasisi bir diplomasi tarzı olarak şekillenmektedir (Ekşi 2014: 39). Devletler, kamu diplomasisi ile ülkenin yumuşak gücünü yani kültürü, sanatı, dili, tarihi, hikâyesi, fikirleri, idealleri ve değerlerini uyguladığı yöntem, program ve araçlarla hayata geçirir. Yumuşak güç ve kamu diplomasisi arasındaki ilişki ve bu kavramların birlikte kullanılmasının sebebi Nye'in kültür unsurunu yumuşak güç kaynaklarından biri olarak kavramsallaştırması ve yumuşak gücün kamu diplomasisinin bir türü olan kültür diplomasisi çerçevesinde kullanılmasına dayanmaktadır (Ekşi 2014: 40).

20. yüzyıldaki güç anlayışıyla 21. yüzyıldaki güç anlayışı arasında büyük farklılıklar vardır. 21. yüzyılda güç bir önceki asrın aksine kaba kuvveti, askeri kapasiteyi ve silahı değil etkili iletişimi ve benimsetmeyi öne çıkaran yumuşak güç olgusunu temsil etmektedir. Savaş yöntemleriyle elde edilebilecek üstünlükler bu yüzyılda kısa sürelidir ve gelip geçicidir. Kültür, bilim, eğitim, sanat, spor vb. değerlere dayanan yumuşak güç ise dolaylı etki oluşturarak son derece başarılı ilişkilerin kurulmasını sağlamaktadır (Snow 2009, 3'dan Akt: Özkan 12).

Uluslararası siyasette güç, teknolojinin ve kaynakların gelişmesiyle sermaye zenginliğinden bilgi zenginliğine doğru kaymaktadır. Bilgiye ve iletişim araçlarına verilen önem yumuşak güce verilen önemi de arttırmıştır. Hedeflenen sonuçlara ulaşabilmek amacıyla başkalarının güdülerini manipüle etmekten ziyade onları cezbederek istediğini yaptırma kabiliyeti yani yumuşak güç insanları zorlamaz aksine onlarla işbirliği yapar. Nye, yumuşak güç kullanılırken hükümetin kendi politikası olarak kültür, değerler ve tutumlarını da göz önüne alması gerektiğinin altını çizmektedir. Nye'ye göre kültür ve ideoloji gibi olgular da yumuşak güç unsurlarıdır (Başar 2011: 7). Türkiye'de dış politikada pek çok yumuşak güç stratejisini hayata geçirmiştir. Bu çerçevede Türkiye'nin dış yardım politikası, düzen kurucu, arabuluculuk/kolaylaştırıcılık rolü, ritmik ve proaktif diplomasi ile yoğun angajman politikası, komşularla sıfır sorun ve vize politikası, normalleşme açılımları ve medeniyet düzeyinde küresel barış girişimleri gibi uygulamalar yumuşak güç politikaları olarak değerlendirilebilir (Ekşi 2014: 159 – 160).

Algı yönetimi ilk dönemlerde askeri kurumlar tarafından askeri amaçlarla kullanılmış olsa da günümüzde algı yönetimi silah, askeri güç ve caydırma-korkutma yöntemleriyle ilişkisini koparmış durumdadır. Böylece daha az maliyetlidir ve silahlar kadar yıkıcı değildir (Özer 2012: 162 – 163).

Günümüzde algı yönetimi uygulanırken öncelikle iletişim kurulacak topluluk belirlenir ve topluluğun özellikleri hakkında detaylı bir araştırma yapılır. Güçlü ve zayıf yönler ortaya çıkartılır bu aşamadan sonra dijital iletişim araçları kullanılarak hedef kitlenin birtakım olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarının değiştirilmesi amaçlanır. Bu çalışma tek yönlü bir iletişim çalışmasıdır. Algı yönetimi kısa vadeli fakat tanımı, amacı ve yöntemleriyle algı yönetimine benzeyen ve "stratejik iletişim" olarak adlandırılan uzun soluklu çalışmalar da vardır (Bereket 2017: 16).

1.5. STRATEJİK İLETİŞİM

Amerika'da stratejik iletişim danışmanlığı görevini yürüten Emil Goldman, stratejik iletişimi; insanların "tutum ve davranışlarını etkilemeye yönelik" olarak gerçekleştirilen bir strateji şeklinde tanımlamaktadır (Karagöz 2015:45). Bilgi çağında bulunan toplumun tutum ve davranışlarının etkilenebilmesi oldukça güçtür. İletişim araçları ve teknolojinin gelişip yaygınlaşmasıyla birlikte bireyler bilinçlenmiştir. İletişim kurulamayan, mesajların dinletilemediği ya da izletilemediği kitlelerin tutum ve davranışlarını etkileyebilmek imkânsızdır. Bu durumda önce sağlıklı ve etkili bir iletişim

kurma yöntemi geliştirilmeli daha sonra bu yöntemin stratejik bir şekilde kullanımı sağlanmalıdır (Özkan 2015: 481).

“Stratejik iletişim yalnızca en uygun mesajın ilgili kamuoyuna ulaştırılmasını, kamuoyunun bilgilendirilmesini amaçlayan kaynak odaklı pasif bir iletişim süreci değil, belirlenmiş mesajların vizyon ve hedeflere uygun şekilde ilgili kamuoyu ile paylaşılmasını ve kamuoyu algısının olumlu şekilde şekillenmesini sağlayacak ve etkilemeyi esas alan aktif bir iletişim sürecidir” (Gürcan 2010: 105). Stratejik iletişim planlamayı, taktikler geliştirmeyi, mesajın etkili şekilde algılanması için doğru kodlamayı, mesajın hedef kitleye en sağlıklı ve etkili şekilde aktarılmasını, tüm bunları yaparken de gelişmiş teknolojilerden en üst düzeyde yararlanmayı kapsamaktadır. Stratejik iletişimin kendine has bu özellikleri onu değerli ve etkili kılmakta, doğru kullanıldığında başarılı sonuçlar alınmasını sağlamaktadır (Özkan 2015: 482).

Stratejik iletişim yönetimi, verilecek mesajların oluşturulması, veriliş tarzı, mesajların kısa ve öz yapılandırılması, mesajlarda sürekli tekrar eden anlaşılır anahtar kavram ve sözcüklerin seçilmesi, mesajların işlevselleştirilmesi, hangi araç ve yöntemlerle verilmesinin belirlenmesidir. Ayrıca stratejik iletişim yönetimi, devletlerin iletişim faaliyetlerinin koordine edilmesi ve devlet politikaları, vizyonu ve eylemleriyle bütüncül şekilde birbiriyle tutarlı uygulamalar hâlinde icra edilmesidir (Ekşi 2014: 111).

1.6. KAMU DİPLOMASİSİ VE MEDYA

Ülkeler sahip oldukları bilgi birikimini, entelektüel değerleri, kültürel öğeleri yumuşak güç unsurlarını kullanarak başka ülkelere aktarmada çeşitli araçlar kullanmaktadır. Şüphesiz ki günümüzde bu araçların en başını kitle iletişim araçları çekmektedir (Sancar 2012: 185). Öyle ki günümüzde toplulukları en fazla etkileyen, yönlendiren, kanaat oluşmasına yardımcı olan unsur kirle iletişim araçlarıdır. Bu araçlar kitlesel bir gücü elinde bulundurur ve kitleler üzerinde bir “güven” hissi oluşturarak bu histen faydalanır (Özkan 11). Kitleler ise güvendikleri kitle iletişim araçlarından bir takım bilgiler elde ederler, bu bilgilere inanırlar ve kanaatlerini bu bilgiler doğrultusunda oluştururlar. Burada önemli olan nokta kamu diplomasisi uygulamalarında kullanımı artan kitle iletişim araçlarının etkili yol, yöntem ve unsurları saptaması, kendi özelliklerini de göz önünde bulundurarak bunu stratejik bir biçimde kullanmasıdır (Özkan 11 – 12).

Tiedeman (2005), 1. Dünya Savaşı’ndan sonra ortaya çıkan yeni diplomasinin devlet görevlilerinin tuttuğu resmi notların ötesine geçtiğini be-

lirterek yeni diplomasinin gazetenin, radyoların ve televizyonların hâkim olduğu yeni bir karar alma sürecini oluşturduğunu ifade etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, “iletişim devrimi diplomasinin paradigmasını değiştirmiştir” (Akt: Gökırmak: 3).

Kitle iletişim araçlarının hızlı gelişmesinin diploması yöntem ve tekniklerinde oluşturduğu büyük etkiden bahseden Hoffmann’a göre, bu etki hem uluslararası toplumların ve bireylerin devletlerin karar alma süreçlerine müdahale etmelerini kolaylaştırıyor hem de devletlere yabancı toplumları kendi dış politika hedeflerine uygun olarak etkilemek için fırsatlar sunuyordu (Bereket 2017: 6).

Yaptığı araştırmada 21. yüzyıldaki yayıncılık teknolojilerinin sağladığı yeni olanakları değerlendiren David M. Abshire, bu yeni iletişim aygıtları sayesinde ülkelerarası sınırların kalkarak fikirlerin ülkeden ülkeye serbestçe dolaşabildiğini tartışmaktadır. Abshire, 1976 yılında yaptığı araştırmada, devlet tarafından yürütülen diplomasiye toplumların yürüttüğü toplumlararası türde bir diplomasiye geçildiğini kaydetmektedir (Abshire, 1976: 3-4’ten Akt: Bereket, 2017: 7).

21. yüzyılda kamuoyunu medya ve haber ajansları inşa etmektedir. Bu kitle iletişim araçları algı yönetimi ve kamuoyu kanaatini oluşturma noktasında önemli rol oynamaktadır. Kamu diplomasisini yönetenler eğer bu alanda başarılı olmak ve etkili sonuçlar almak istiyorlarsa kitle iletişim araçlarına gereken önemi de vermek zorundadırlar. Bu önem yalnızca ülke içindeki kitle iletişim araçlarına değil, uluslararası düzeyde yayın yapan her türden kitle iletişim araçlarına ve internet medyasına da verilmelidir (Özkan, 11).

Hükümetler, kamuoyu diplomasisinin temel amacı olan kamuoyu görüşlerini etkilemek için ağırlıklı olarak kitle iletişim araçlarını kullanmışlardır. Hükümetler bu şekilde bir yandan kamuoyu oluştururken diğer yandan da kitle iletişim araçları sayesinde mesajlarını hedef kitleye aktarmaktadır. Hükümetler, özellikle yabancı ülke toplumlarına kitle iletişim araçlarıyla ulaşarak ülkeyi tanıtıcı enformasyonel programlar yürütmektedir. Ülke hakkında olumlu algı ve imajların oluşmasında kritik role sahip olan kitle iletişim araçlarıyla kamu diplomasisi aktörleri yabancı toplumlara ülkeyi tanıtarak olumlu bir bakış açısı sunmayı amaçlar (Ekşi 2014: 114 - 115).

Toplumsal hayatta mesaj verme açısından önemli bir görev üstlenen kitle iletişim araçlarını devletler, özellikle soğuk savaş döneminde propaganda aracı olarak kullanmışlardır. Bugün propagandanın olumsuz bir algı yaratmasıyla devletler, kitle iletişim araçlarını kamu diplomasisi çerçevesinde

kullanmakta ve kamu diplomasisine uygun enformasyon programları düzenlemektedir. Televizyon ve radyonun yanında sinema da ülkelerin fikir ve mesajlarının insanların bilinçaltına aktarılmasında önemli bir araçtır. Günümüzde sinema filmleri ve televizyon dizileri bir ülkenin kültürü ve değerlerini, yaşam tarzını yansıtan bir araç olarak yumuşak güç unsuru şeklinde kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, bir ülkenin sinem ve dizilerinin başka ülkelerde izleyici kitlesi bulması ülkenin çekiciliğini arttıran bir faktör olarak değerlendirilmektedir (Ekşi 2014: 115 – 116).

1.7. KAMU DİPLOMASISI VE YENİ MEDYA

Gelişen teknolojiyle birlikte sosyal medya ağları günümüzün önemli dinamiklerinden biri hâline gelmiştir. Kamuoyu oluşturma, örgütlenme, gündem değiştirme gibi amaçlarla kullanılan sosyal mecra, kamu diplomasisi alanında daha çok hedeflenen amaca ulaşabilmek, hedef kitlenin ihtiyaç ve beklentilerinin anlaşılabilmesi, uluslararası kamuoyunun ilgisinin kazanılması ve çeşitli alanlarda gerçekleştirilen çalışmalarla yaratılan olumlu algının pekiştirilmesi amaçları ile kullanılmaktadır (Erzen 2012a: 151 – 152).

Aslında dijital diplomasi yeni bir diplomasi değil, sadece diplomaside internet araçlarının kullanılması ve sanal ortamda diplomasi faaliyetlerinin ve görüşlerinin aktarılması, kamu diplomasisi anlamında bilgilendirme faaliyetlerinin sosyal medyada yürütülmesidir. Bu çerçevede eski kamu diplomasisi daha çok geleneksel iletişim araçlarına dayanırken yeni kamu diplomasisi dijital araçlara dayanmaktadır (Ekşi 2014: 116).

İnternetteki sosyal ağların siyasete etkisi nedeniyle dijital araçlar, hükümetler için günümüzde vazgeçilmez bir araç olmuştur. Artık hükümetler, sosyal ağlarda siyasi seçim kampanyaları düzenlemekte ve diplomasi-deki faaliyet ve görüşler sosyal medyadan da aktarılmaktadır. Çünkü sosyal medya, küresel siyasetin bir alanı hâline gelmekte ve kamuoylarının oluştuğu küresel kamusal alan olarak önemi artmaktadır. Hükümetler de sosyal ağlarda politikalarını anlatmak ve sosyal medyayı takip etmek zuretini duymuşlardır (Ekşi 2014: 117).

Greck (2006: 11 – 12), dijital ortamla ilişkisi olan milyonlarca insanın farkında olsun ya da olmasın, diplomasinin konusuna giren alanlarda aktif olarak yer aldığını ve sanal diplomasinin de bunun bir sonucu olarak karşımıza çıktığını belirtmektedir. Hükümetler tarafından görevlendirilen diplomatlar, konvansiyonel diplomasi yöntemlerinin yanı sıra sanal diplomasi araçlarına görevleri dolayısıyla sık sık başvurmaktadır.

Enegotiations yani, karşılıklı olarak aynı mekânda bir araya gelmeden, sanal alanda yapılan müzakereler, dijital iletişim olanaklarıyla sağlanan sanal bir diplomasi yöntemidir (Bereket 2017: 14).

Bu gibi pek çok dijital iletişim yöntemi ve sosyal medya uygulamaları, kamu diplomasisi alanında iletişim tekniği olarak sık sık kullanılmakta ve kamu diplomasisinde büyük kolaylıklar sağlamaktadır. Dijital diplomasi, sadece siyasal alanda değil ekonomik, kültürel ve sosyal alanda yabancı halkları ikna edebilmek, tanıtım veya uyarı yapmak amacıyla kullanılmakta, sosyal mecrada interaktif iletişim kurularak karşı taraftan gelen mesajlar anında yanıtlanabilmektedir. Bu durumda hem zamandan hem de maliyetten tasarruf edilmektedir (Akt: Bereket 2017: 14 – 15). Kısacası gelişen teknoloji kamu diplomasisinin amaçlarına hizmet etmekte, yabancı halkların ve devletlerin algısını olumlu yönde etkileme ve yönetme çalışmalarında sanal diplomasi ve sosyal mecra etkin bir şekilde kullanılmaktadır (Bereket, 2017: 15).

Dünya halklarının gelişen teknolojiyle birlikte farklı iletişim ve haber kaynaklarına yöneldiğini belirten Halter (2009: 11 – 16), internet ve cep telefonlarının hâkim olduğu bu yeni dünyada diplomasi araçlarının da değiştiğini ifade etmektedir. Yeni teknolojiyle birlikte bireyselleşmiş, şeffaf ve etkileşime açık yöntemler ortaya çıkmış, geleneksel kitle iletişim araçlarının yanında internet üzerinden erişilebilen “blog”lar, “podcast”ler ve “facebook”-“twitter” gibi sosyal iletişim siteleri, cep telefonu mesajları ve bilgisayar oyunları yaygınlaşmıştır.

Öyle ki, 1990’ların CNN etkisi artık yerini youtube etkisine bırakmaktadır. Devletlerin geleneksel kitle iletişim araçlarındaki kontrolü internet üzerinde kuramamasından dolayı sosyal paylaşım ağlarının etkileri gitgide artmaktadır. Bireylerin özellikle savaş alanlarında çektikleri videoları youtube ortamında paylaşmaları hükümetleri zor durumda bırakmaya yeterli olmaktadır (Ekşi 2014: 117).

Mesajları gönderen aktörlerin, mesajın hedef kitlelere ulaşip ulaşmadığını kontrol edebilme imkânına sahip olması, hedef kitleleri belirleyebilme özelliği, gönderilen mesajların etki gücünü arttırarak planlı bir algılama yönetimi oluşturulmasına imkân tanımaktadır (Gökırmak: 4).

21. yüzyılı önceki yüzyıllardan ayıran nokta yalnızca teknolojinin yarattığı yeni iletişim araçları değil, küresel düzeyde değişen siyasetin kazandığı yeni niteliklerdir. Günümüz dünyasında ülkelerin yarısı demokrasi ile yönetilmektedir. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde kamuoyunu etkileyebilmek önemli hâle gelmiştir. Gücün tanımı değişmiş ve artık güç

silah, top, tüfekten ziyade bilgi ile elde edilir olmuştur. Gelişen teknolojiyle birlikte bilgiye ihtiyaç duyan herkes anında bilgiye ulaşabilmektedir. “Bilginin işlenmesinin ve dağıtımının kolaylaşması ve ucuzlaması, “bolluk paradoksu” olarak adlandırılan bir bilgi patlamasına yol açmıştır. Bilginin bolluğu ilginin azalmasına neden olmuştur. İnsanlar karşılıklarına çıkan bilginin büyüklüğü altında ezilip, neye odaklanacaklarını ayırt etmekte zorlanınca, bilgiden ziyade ilgi nadir bulunan bir kaynak hâline gelmiştir” (Nye 2005: 105 - 106).

Kamu diplomasisi kavramı ilk kez 1965 senesinde Tufts Üniversitesi, Fletcher School of Law and Diplomacy Bölümü Dekanı Edmund Gullion tarafından kullanılmıştır. Gullion kamu diplomasisini; halkların tutumu, dış politikanın oluşumu ve yürütülmesine sağladığı katkı ile ilişkilendirmiş ve kamu diplomasisinin hükümetlerin kendi ülkeleri dışındaki ülkelerde kamuoyu desteği sağlama çabası ve özel kuruluşların kendi ülkeleri dışındaki ülkelerle iletişimde bulunması gibi alanları kapsadığını ifade etmiştir.

Dünyada okur yazar oranının artmasıyla insanlar propaganda konusunda tedbirli ve duyarlı hâle gelmiş, ulusal ve uluslararası ilişkilerde itibar ve güvenilirlik geçmişte olduğundan çok daha fazla önem kazanmıştır. Geleneksel güç politikasında kimin silahının daha kuvvetli, kimin ekonomisinin daha güçlü olduğu önemliyken, 21. yüzyılın siyasetinde önemli olan kimin hikâyesinin daha inandırıcı olduğu ve kimin hikâyesinin kazandığıdır (Nye 2005: 106).

İnternet araçlarının diplomaside kullanılması devletlerin de dijital mecrada yer almalarını sağlamıştır. Pek çok ülkenin devlet başkanı, başbakanlar, dış işleri bakanları ve büyükelçiler sosyal medya hesapları açarak dijital mecrada yer almaya başlamıştır. Böylece devletler için sosyal medya oyun dışı kalmamanın bir aracı ve alanı olmuştur (Ekşi 2014: 117). Devletler özellikle 2000’li yıllardan itibaren sosyal medyayı takip etmeye başlamış ve sosyal ağlarda

hesap açarak sanal iletişim ve etkileşime dâhil olmuşlardır. Sosyal medya aracılığıyla hükümetler, mesajlarını aktarmayı, politikalarına destek almak için kamuoyu oluşturmayı kamu diplomasisi çerçevesinde devlet politikası hâline dönüştürmüştür.

Hükümetlerin sanal elçilikler açarak bireylerle iletişim ve diyalog kurması, devletlerle yabancı halklar arasında köprü işlevi görmeye başlamıştır. Hükümetlerin ülke değerlerini ve kültürünü sosyal ağlar üzerinden tanıtmaları, diplomasinin teknolojiye uyum sağlamasının bir sonucudur (Ekşi 2014: 118). Günümüzde kamu diplomasisini çekici kılan da bu karşılıklı iletişim ve etkileşime açık olma durumudur. Eski dönemlerde olduğu gibi kamuoyuna tek yönlü bir bilgi akışı, kamuoyunu yönlendirmeye ve fikirleri dayatma merkezli bir iletişim biçimi olacağından kamuoyu tarafından tepkiyle karşılanma ihtimali yüksek olacaktır. Ancak karşılıklı anlama ve anlatma, dinleme ve konuşma yöntemi, hedef kamuoylarını da sürece dâhil etmekte, etkili bir iletişim stratejisinin kapısını aralamaktadır (Özkan 14).

1.8. TÜRKİYE’NİN KAMU DİPLOMASİSİ VE DİPLOMASİ AKTÖRLERİ

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte günümüz uluslararası sistemi ciddi bir değişim geçirmiştir. Uluslararası sistemde tek aktör olan devlet ve askeri temelli yapı giderek yerine devletin yanında bireylerin, şirketlerin, uluslararası örgütlerin vb. yer aldığı bir yapı gelmiştir.

Günümüzde devletler, askeri yapıyı güçlendirmenin yanında uluslararası politikalarını yumuşak güç unsurlarıyla gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu ise kamu diplomasisinin daha da önem kazanmasını sağlamıştır (Emen 2013: 29).

Dünya devletleriyle kıyaslandığında Türkiye’deki kamu diplomasisi çalışmaları oldukça yenidir. “Bugün Türkiye, yıllarca kamu diplomasisine önem vermemenin getirdiği sorunlarla boğuşmaktadır ve bu sorunların en büyüğü yabancı kamuoyu tarafından tanınmamak değil, yanlış tanınmak ve kendini dünyaya iyi ifade edememektir” (Akçadağ: 18).

12 Eylül darbesinden sonra yaşanan fail-i meçhul cinayetler, hapishanelerdeki işkenceler, Kürt meselesinde izlenen politikaların ürettiği maliyet, insan hakları ihlalleri ve din ve vicdan hürriyeti sorunları, Türkiye’nin içerde baskıcı ve otokratik bir ülke olduğu söylemini güçlendirmiştir. Yurt dışındaki bazı çevrelerde ise Türkiye Kıbrıs’ı işgal eden, Ermenileri katleden ve PKK ile mücadele adı altında komşu ülkelerin topraklarına askeri operasyon düzenleyen bir ülke olarak takdim edilmektedir. Ancak bugün Türkiye bu alanlarda hızla mesafe aldığı için bu algının değişmeye başladığını söyleyebiliriz. Bazı diaspora topluluklarının keskin tutumu dışında bugün Türkiye’yi işgalci, baskıcı, inkarcı, vs. olarak tanımlayan çevrelerin

sayısı azdır. Doğudan batıya dünya kamuoyu Türkiye içinde yaşanan sosyal değişime, ekonomik büyümeye ve bunların dış politikadaki yansımalarına odaklanmaktadır. Ulusal olanla uluslararası olan arasındaki çizginin giderek belirsizleştiği dünyamızda, Türkiye algısının düzelmesi ve bir başarı hikâyesi hâline gelmesi, iç ve dış politikasını doğru kurgulaması ve tutarlı bir şekilde uygulamasına bağlıdır. Fakat yaşadığımız çağda imajın, hakikatin önüne geçtiği de bir gerçektir. Bir ülkenin ve izlediği politikaların nasıl algılandığı, hangi anahtar kelimelerle tahlil edildiği, hangi atıf çerçevesine yerleştirildiği, genellikle o ülkenin nesnel gerçekliğinden daha önemlidir. Moda dünyasının “imaj her şeydir” sözü, sadece bireyler için değil, toplumlar, ülkeler ve bölgeler için de geçerlidir.

(Kalın <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>).

Dünya sisteminde yaşanan hızlı değişime başarılı bir biçimde adapte olmaya çalışan Türkiye, dış politikada hedeflediği amaçları gerçekleştirebilmek için bölge halklarını etkilemek ve bu şekilde bir çekim merkezi oluşturabilmek ihtiyacı hissetmektedir. “Çok boyutlu dış politika, sürdürülebilir kalkınma, demokratikleşme gibi konulara önem ve öncelik veren Türkiye bu bağlamda çok boyutlu stratejiler geliştirme, uluslararası seviyede politikalar üretme ve uygulama yoluna gitmiştir” (Öztürk 13’ten Akt: Emen 2013: 29).

Bu doğrultuda Türk Dış Politikası’nda ortak coğrafya ve tarih ile birlikte toplumların ortak geleceğe de sahip olabileceklerine dayalı, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalan deneyimlerin yanı sıra Türkiye Cumhuriyeti’nin mevcut imkânları çerçevesinde ortak yeni bir oluşumun uygulanabileceği fikri ortaya atılmaktadır. Bu da Türkiye’nin yumuşak gücüne büyük bir önem atfetmekte, sadece söz konusu coğrafya ile sınırlı değil, dünya çapında Türk imajının düzeltilmesi, tanıtılması ve ulusun markalaştırılması sürecini ön plana çıkarmaktadır. Türkiye’nin yabancı toplumlara kendini doğru ifade edebilmesi, değerlerin doğru aktarımı ve bu şekilde o toplumlarla ortak çıkar ve değerlerin belirlenebilmesi, mevcut önyargılardan sıyrılabilmek ihtiyacı doğurmaktadır. Söz konusu ihtiyaçların gerçekleştirilebilmesinde kamu diplomasisi, Türkiye için en büyük araç olacaktır (Şimşek’ten Akt: Emen 2013: 29 – 30).

Çoğul modernite ve çok-merkezli küreselleşme süreçleriyle eş zamanlı olarak Türkiye’nin yeni kimlikleri de çoğulluk, çeşitlilik ve farklılık arz etmektedir. Bu da Türkiye’ye duyulan ilgiyi her gün biraz daha arttırmakta ve bu ilginin çeşitlenmesini sağlamaktadır. Son on yılda Türkiye’nin yük-

selen profili, uluslararası basında artan görünürlüğü, Türkiye’de kayıtlı yabancı gazeteci sayısının artması, akademik çevrelerde çağdaş Türkiye çalışmalarının hız kazanması, Türkiye’ye yapılan üst düzey ziyaretler ve bunların dünya kamuoyundaki yansımaları ve benzer pek çok unsur, “Türkiye hikâyesi”ni doğudan batıya küresel anlatıların en önemlilerinden biri hâline getirmiştir

(Kalın, <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>).

Oluşan yeni süreçte ithalat ve ihracatını arttıran, uluslararası ticaret hacmini genişleten ve yabancı yatırımcıları kendisine çekebilen Türkiye ekonomisi, özellikle 2000’lerden önceki dönemden daha güçlüdür. Kitle iletişim araçlarını ve dijital medyayı etkin bir şekilde kullanan Türkiye, bölgede ciddi ölçüde yumuşak güç üretebilme kapasitesine sahiptir (Çavuş 2012: 28).

Bölgeye kendini daha iyi tanıtmak ve yumuşak güç unsurlarını etkin bir şekilde kullanabilmek adına Türk Dışişleri Bakanlığı bünyesinde üç yeni birim oluşturan hükümet (Enformasyon Genel Müdürlüğü, Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Diplomasi Akademisi Başkanlığı), Türkiye’yi uluslararası platformda daha iyi tanıtmak ve bölgede daha etkin olmak için çeşitli faaliyetler yürütmektedir.

2010 yılından itibaren Dışişleri Bakanlığı’nın kamu diplomasi faaliyetlerinde önemli roller üstlenen Dışişleri Bakanlığı’na bağlı olan bu birimler, yaptıkları çalışmalar ve yürüttükleri projelerle Türkiye’de kamu diplomasi faaliyetleri için yeni bir dönemin kapılarını aralamaktadırlar (Bereket 2017: 46).

Yumuşak güç aktörleri arasında olan iş dünyası da kamu diplomasisi açısından stratejik bir değere sahiptir. “21. yüzyılda ekonominin öne çıkması, küreselleşme süreciyle birlikte finans piyasaları başta olmak üzere üretimin, satışın, dağıtımın dünya geneline yayılması, emeğin ve paranın büyük bir küresel göçe tabi olması; iş adamlarını dünyanın her yerinde iş yapabilir hâle getirmiş, uluslararası şirketlerin sayısı hızla artmıştır. İş adamları gittikleri ülkelerde sadece kendi işlerini yapan insanlar değildir; onlar aynı zamanda ülkelerinin birer temsilcisi konumundadır. Ülkelerinin kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik anlamda tanıtımında önemli roller oynamaktadır” (Özkan 19).

Yumuşak güç aktörleri arasında olan bir diğer araç ise medya ve dijital mecradır. Kamu diplomasisi araçlarının başını çeken kitle iletişim araçla-

rı toplumu etkilemekte, yönlendirmekte ve kanaat oluşumunda rol oynamaktadır. Kitle iletişim araçları politikaların yaygınlaştırılmasında, bunların başka toplumlara aktarılmasında, mesajların ulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir. Kitle iletişim araçları noktasında Türkiye'nin elindeki en önemli güç, TRT (Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu)'dir. Kamusal yayıncılık yapan TRT, son dönemlerde yurtdışına yönelik olarak da yayın yapmakta TRT Avaz, TRT Arapça, TRT Türk, TRT World gibi pek çok dilde yayın yapan kanallar TRT uzantılı internet siteleriyle Türkiye'nin politikalarının anlaşılmasında çok önemli rol oynamaktadır (Özkan 19 – 20). TRT gibi yumuşak güç aktörü olan bir diğer kurum ise devletin % 49 hissesine sahip olduğu Anadolu Ajansı'dır. Dünyanın 35 ülkesinde yurt dışı bürosu bulunan Anadolu Ajansı, sosyal medyayı en etkin haber ve iletişim mecrası olarak görmekte, 100. Yıl vizyonunu sosyal medya ağlarının şekillendirdiği “yeni medya” konsepti üzerine inşa etmektedir (<http://aa.com.tr/tr/p/sosyal-medya-politikalari> /<http://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar>).

Türkiye'nin kültürüne özgü değerleriyle kültürünün önemli bir parçası olan Türkçeyi kamu diplomasisi aracı olarak güzel ve etkili bir şekilde kullanan Yunus Emre Vakfı da yumuşak güç aktörlerinden bir tanesini teşkil etmektedir. “Vakıf, 2007 yılında Türk dilini, tarihini, sanatını, kültürünü dünya çapında tanıtmak ve Türkiye'nin diğer ülkelerle kültürel alışverişin geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Yunus Emre Vakfı'na bağlı olarak kurulan “Yunus Emre Enstitüsü” ise Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının daha iyi tanıtılması ve öğretilmesi amacıyla araştırmalar yapmayı, farklı kurumlarla işbirliği yaparak bilimsel çalışmalarını desteklemeyi ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmayı hedeflemektedir” (Özkan 20 – 21).

TİKA (Türkiye İşbirliği ve Kalkınma Ajansı) da son yıllarda kamu diplomasisi faaliyeti kapsamında değerlendirebileceğimiz önemli girişimlerde bulunmaktadır. 1992 yılında kurulan TİKA, başta Türk dilinin konuşulduğu ülkeler ve Türkiye'ye komşu ülkeler olmak üzere, gelişme yolundaki ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmak, bu ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel, eğitim alanlarında işbirliğini projeler ve programlar aracılığıyla geliştirmek amacı taşımaktadır. Dikkat edilirse bu amaçların çoğu, bir ülkenin kamu diplomasisi stratejisi içerisinde yer alan hedeflerdir. Bu nedenle Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin ülke dışında tanıtılması, yaygınlaştırılması ve pekiştirilmesi hususunda TİKA önemli bir görev üstlenmektedir (Özkan 2012: 90).

1.9. TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETİ YÜRÜTEN KURUM VE KURULUŞLAR

1.9.1. Başbakanlık'a Bağlı Kurumlar

1.9.1.1. Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü

2010 yılında Başbakanlık bünyesinde kurulan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, kamu diplomasisi alanında yürütülecek çalışmalar ile stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak amacıyla kurulmuştur. Medya, sanat, kültür, siyaset, eğitim gibi çok çeşitli alanlarda kültür ve tanıtım faaliyetleri düzenleyen koordinatörlük, medya tanıtım çalışmaları kapsamında Gazeteci Heyetleri Programı, Uluslararası Basını Bilgilendirme, Kültür ve Tanıtım Faaliyetleri başlıkları altında pek çok projeyi hayata geçirmiştir. Koordinatörlük, Üniversite Programları ve Siyasal İletişim Faaliyetleri başlıkları altında da kamu diplomasisine yönelik ciddi çalışmalar, programlar ve projeler yapmaktadır. Kamu diplomasisi yöntemleriyle Türkiye'nin uluslararası toplum nezdinde saygınlığının artırılmasına yönelik stratejilerin geliştirilerek Türkiye'nin dış tanıtım çalışmalarının yürütülmesi çalışmalarına odaklanan Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, stratejik iletişim ve tanıtım faaliyetleri konusunda kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamaktadır (<http://kdk.gov.tr/>).

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin "yeni hikâyesi"ni etkin bir şekilde anlatmayı, farklı kesimlerle diyaloga geçmeyi ve çok-terafli bir iletişim ekseninde faaliyet yürütmeyi amaçlamaktadır. Kamu diplomasisi, Türk dış politikasının ve yumuşak güç kapasitesinin en önemli araçlarından biri olarak Türkiye'nin uluslararası kamuoyunda görünürlüğünü ve etkinliğini arttırmayı hedeflemektedir. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Türkiye'nin doğru ve etkin bir şekilde tanınması ve bilinmesi için kamu kurumları ile sivil örgütlenmeler arasında koordinasyonu sağlamaktadır. Türkiye'nin tanıtımında ve algı yönetiminde merkezi bir öneme sahip olan ve diplomasi, dış yardımlar, bilim ve teknoloji, ekonomi, yükseköğretim, turizm, kültür, sanat ve medya gibi geniş bir alana yayılan kamu diplomasisi faaliyetleri, Türkiye'nin yeni potansiyellerinin dünya kamuoyunda tanınmasını sağlamaktadır. Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü bu farklı faaliyet kalemlerinin koordinasyonunu sağlayarak Türkiye'nin stratejik iletişim ve etkin tanıtımına katkıda bulunmaktadır (<http://kdk.gov.tr/faaliyetler/vizyon-misyon/8>) Koordinatörlük, Şubat 2011'de internet sitesini yayına açmıştır. Facebook, Twitter, Instagram, Youtube hesapları da bulunan Koordinatörlük, buradaki duyurularını Türkçe ve İngilizce olarak

yapmaktadır. İnternet sitesiyse hem Türkçe hem de İngilizce olarak güncellenmektedir (Akt: Bereket 2017: 57).

1.9.1.2. Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu

1985 yılında kurulan Tanıtma Fonu'nun amacı, Türkiye'yi yurtiçi ve yurtdışında çeşitli yönleriyle tanıtmakla görevli kuruluşların kaynaklarını artırmak, Türk kültür varlığının yayılmasını sağlamak, devlet arşiv hizmetlerini müessir hâle getirmek, milletlerarası kamuoyunu memleketimizin menfaatleri istikametinde yönlendirmeye çalışmaktır (<http://www.tanitmafonu.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1>).

1.9.1.3. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (BYEGM)

Kökü 1862 yılına dayanan Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, bir yandan Türkiye'de yaşanan gelişmelerin dünya basınındaki yansımalarını takip etmekte diğer yandan politika üretme süreçlerini ve Türkiye'nin etkin tanıtım faaliyetlerini yürütmektedir. Genel Müdürlüğün haber merkezinde günün her saati dünya basını takip ediliyor ve Türkiye ile ilgili yayınlanan haberler 40 dilden Türkçe'ye çevriliyor. Basın alanında Türkiye'nin uluslararası etkinliğini artırmak amacıyla Afrika'dan Amerika'ya, Ortadoğu'dan Balkanlar'a çeşitli konularda medya buluşmaları, seminerler ve forumlar düzenleyen BYEGM, uluslararası işbirliği mekanizmalarını hayata geçiriyor. hükümet faaliyetlerini ve yapılan hizmetleri iç ve dış kamuoyuna etkin bir biçimde anlatan ve ülkenin tanıtılmasına yönelik faaliyetlerde bulunarak ilgili kurumlarla koordineli şekilde iletişim stratejileri oluşturan BYEGM, faaliyetlerini Türkiye'nin dış politikasını destekleyecek şekilde düzenleyerek Dışişleri Bakanlığı ile koordineli bir şekilde çalışmalarını yürütmektedir (<http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkinda>).

1.9.1.4. T.C. Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA)

Dağılan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin ardından bağımsızlığına kavuşan Türk devletlerinin kendi sosyal yapısını üretmesi, kendi kimliğini sağlıklı bir şekilde inşa etmesi, kültürel ve siyasi hakların gelişmesi, teknik alt yapı konusunda eksiklerin giderilmesi için 1992 yılında kurulmuştur. Kurum, Orta Asya'da yaşayan Türk kökenli vatandaşlar için sosyal, ekonomik ve kültürel alanda pek çok çalışma gerçekleştirmiştir. Kurum; eğitim, sağlık, restorasyon, tarımsal kalkınma, maliye, turizm, sanayi alanında bir çok proje ve faaliyeti hayata geçirmiştir. Ajans, beş kıtada 140'tan fazla ülkede kalkınma odaklı işbirliği çalışmaları yapmaktadır. Türkiye, TİKA aracılığıyla Pasifik'ten Orta Asya'ya, Ortadoğu ve Afrika'dan Balkanlara, Kafkasya'dan Latin Amerika'ya kadar birçok ülke ile bilgi ve

tecrübesini paylaşmaktadır (<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649>).

TİKA'nın görevleri, gelişme yolundaki ülkelerle ekonomik, ticari, teknik, sosyal, kültürel ve eğitim işbirliğinin, bu ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunacak projelerle geliştirilmesi, gelişme yolundaki ülkelerin bağımsız devlet yapılarının geliştirilmesi, mevzuatın hazırlanması, kamu görevlilerinin yetiştirilmesi, serbest piyasa ekonomisine geçiş sürecinde bankacılık, sigorta, dış ticaret, bütçe ve vergi sistemi gibi alanlarda ihtiyaç duyacakları yardımların sağlanması, bu ülkelere uzmanlar gönderilmesi, bu ülkelerden gelecek eleman ve öğrencilerin eğitim ve staj görmesi, bu kişilere burs tahsis edilmesi amacıyla gerekli düzenlemelerin ve koordinasyonun yapılması ve eğitim ve kültür alanlarındaki işbirliği programlarının, yurtdışında, Türk Kültür Merkezleri aracılığıyla yürütülmesi için gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır (Akçadağ 20).

1.9.2. Dışişleri Bakanlığı'na Bağlı Kurumlar

1.9.2.1. Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürlüğü

Türkiye'de, Dışişleri Bakanlığı bünyesindeki Kamu diplomasisi faaliyetlerinin koordinasyonu ve gerçekleştirilmesi, Dışişleri Bakanlığı'nın diğer ilgili birimleri ve dış temsilcilikleriyle birlikte Enformasyon Genel Müdürlüğü tarafından yapılmaktadır (Akt: Bereket 2017: 48). Türk Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olan birimler ve yurt dışındaki temsilcilikler birer kamu diplomasisi uygulayıcısıdır. Enformasyon Genel Müdürlüğü, bu uygulamaları derlemekte, koordine etmekte ve strateji belirleyici bir rol oynayabilmektedir (Bereket 2017: 48-49).

Genel Müdürlük, eskiden olduğu gibi (2010 yılı öncesi) bilgilendirme amacıyla önemli gördüğü konularda basın bültenleri, bilgilendirme toplantıları düzenlemeye devam etmektedir. Bu çalışmaların, 2010 yılından sonra da şeklen ve içerik olarak çok fazla değişmediği, sadece biraz daha planlı ve programlı bir halde sunulmaya başladığı görülmektedir. Geçen zaman içinde en önemli farkın, Genel Müdürlüğün paylaşımlarında e-posta ve sosyal medya hesaplarını aktif olarak kullanmaya başlaması olduğu söylenebilir (Akt: Bereket 2017: 49 – 50).

1.9.2.2. Dışişleri Bakanlığı Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü

Temelde yabancı ülkelerde siyasi ve kültürel alanlarda Türkiye'yi tanıtmayı amaçlamaktadır. Dış İşleri Bakanlığı bünyesindeki Genel Müdürlük, Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi çalışmalarının kültürel boyutunu yönlendirmektedir.

Genel Müdürlük, Türkiye'nin tanıtımına yönelik olarak sergiler düzenlemekte, Türkiye haftaları, Türkiye Yılı ve festivallerin düzenlenmesine katkıda bulunmakta, mevcut festivallere/kültürel etkinliklere katılmakta, yurtdışında Türk dış politikası ile ilgili konferanslar gerçekleştirmekte, Türkiye'yi tanıtıcı belgesel filmler ile yayınlar hazırlamaktadır (<http://www.mfa.gov.tr/ulkemizin--yurtdisinda-tanitimi.tr.mfa>). Genel Müdürlük bünyesinde, üç birim çalışmaktadır: Kültür İşleri Genel Müdür Yardımcılığı, Yurt Dışı Tanıtım Genel Müdür Yardımcılığı ve Kültürel Diplomasi Genel Müdür Yardımcılığı (Bereket 2017: 51).

1.9.2.3. Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi

Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi, Türkiye'nin dış ilişkilerinin, Türk dış politikasının ve konsolosluk hizmetlerinin yürütülmesinde görev alan Dışişleri Bakanlığı mensuplarının temel ve hazırlayıcı eğitimleri ve stajları ile hizmet içi eğitim faaliyetlerini planlayarak yürüten ve farklı ülkelerin kariyer diplomatlarına eğitim programları sunan bir eğitim kurumudur. Akademi, Bakanlık mensuplarının yurtdışındaki eğitim programlarına, yabancı dil ve mesleki amaçlı kurslara ve seminerlere katılım faaliyetlerini planlamak ve yürütmekle de görevlidir. Diplomasi Akademisi ayrıca, Türkiye'nin yurtdışındaki diplomatik temsilciliklerine atanan diğer kamu kurum ve kuruluşları personelinin eğitim görevini de yerine getirmektedir. Diplomasi Akademisi, diğer ülkelerle 3 ay-1 yıllık süreler için yabancı stajyer diplomat değişiminin eşgüdümünü de üstlenmiştir. Akademi, bu görevlerine ilaveten, her yıl Bakanlık tarihçesini hazırlamak suretiyle kurumsal hafıza açısından da önemli bir işlevi yerine getirmektedir (<http://diab.mfa.gov.tr/tr/hakkimizda/hakkimizda/>).

'Uluslararası Genç Diplomatlar Eğitim Programı', Dışişleri Bakanlığı'nın kamu diplomasisi çalışmalarının eğitim faaliyetleri alanına dâhil ettiği bir programdır. "Eğitim programı, çok kültürlü bir ortamda bir araya gelen genç diplomatlar için önemli bir platform oluşturmakta ve Türkiye'nin küresel varlığı, prestiji ve kamu diplomasisinin geliştirilmesinde önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda, eğitim programı Türkiye'nin medeniyeti, tarihi, sanatı, müziği, edebiyatı ile dış politika ve diplomasisini çok geniş bir katılımcı kitlesine tanıtan önemli bir girişimdir (Akt: Bereket 2017: 52 – 53).

1.9.3. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Daire Başkanlığı (YTB)

Başbakanlığa bağlı olarak 6 Nisan 2010 tarihinde kurulan kurum, yurtdışındaki vatandaş, soydaş ve akraba topluluklar ile Türkiye'de öğrenim gören uluslararası burslu öğrencilere yönelik çalışmaları düzenleme ve

yönetme, bu alanlarda verilen hizmetleri ve yapılan faaliyetleri geliştirmek amacıyla kurulmuştur. Yürüttüğü çalışmalarla hem yurtdışında yaşayan Türkler hem de soydaş ve akraba topluluklarla ilişkileri güçlendirmekte, ekonomik, sosyal ve kültürel alanda çeşitli projeler hayata geçirmektedir (<https://www.ytb.gov.tr/kurumsal.php>).

1.9.4.Yunus Emre Vakfı - Yunus Emre Enstitüsü ve Türk Kültür Merkezleri

Yunus Emre Vakfı; Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü ve sanatını tanıtmak; bununla ilgili bilgi ve belgeleri dünyanın istifadesine sunmak; Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında eğitim almak isteyenlere yurt dışında hizmet vermek; Türkiye'nin diğer ülkeler ile kültürel alışverişini arttırıp dostluğunu geliştirmek amacıyla 05.05.2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla kurulmuş bir kamu vakfıdır. Yunus Emre Enstitüsü ise Vakfa bağlı bir kuruluş olarak bu Kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere yurt dışında kurduğu merkezlerde yabancılara Türkçe öğretimi çalışmalarının yanı sıra ülkemizin tanıtımı amacıyla kültür ve sanat faaliyetleri yürütmekte, ayrıca bilimsel çalışmalara destek vermektedir. 2009 yılında faaliyetlerine başlayan Yunus Emre Enstitüsünün yurt dışında 40'dan fazla kültür merkezi bulunmaktadır. Kültür merkezlerimizde verilen Türkçe eğitiminin yanı sıra, farklı ülkelerdeki eğitim kurumlarıyla yapılan işbirlikleri ile Türkoloji bölümleri ve Türkçe öğretimi desteklenmektedir. Kültür merkezleri aracılığıyla kültür ve sanatın tanıtılması amacıyla birçok etkinlik düzenlenmekte, ulusal veya uluslararası etkinliklerde Türkiye temsil edilmektedir (<http://www.yee.org.tr/tr/yunusemreenstitusu>).

Ayrıca vakıf kültürel diplomasi çalışmalarını resmi olarak başlatan ilk kurumdur. Bu açıdan, kamu diplomasi çalışmalarının kültürel boyutunu, Türkiye'de temsil eden ilk kurum özelliğini de taşımaktadır (Yağmurlu 21'den Akt: Bereket 2017: 65).

1.9.5.TRT

Televizyon ve radyo yayıncılığı, geçmişte olduğu gibi günümüzde de kamu diplomasisi çalışmalarında çok önemli bir yere sahiptir çünkü televizyon ve radyo yayıncılığı, yabancı dillerde yapıldığında bir ülkenin sesini küresel boyutta tüm dünyaya duyurabilmektedir. Bunun yanında, yayıncılık o devletin kendi ana dilinde ama sınırların dışına yönelik olarak yapıldığında o ülkenin diasporasını hedeflemektedir. Bu açıdan, TRT, her iki türde de yayın yapabilen teknik ve içerik kapasitesine ve alt yapısına sahip bir kurumdur ve Türkiye'nin kamu diplomasisi çalışmalarında aktif rol oynamaktadır. Özellikle, 2000'lerin ikinci yarısından itibaren değişme-

ye başlayan yeni kamu diplomasisi stratejisinde çok kilit rol oynayan bir kurum olmuştur. Bugün de bu önemi devam etmektedir (Bereket 2017: 67).

Gelişen internet teknolojilerini, web tabanlı dijital yayıncılığın sunduğu imkânları kullanan TRT, 2008 yılında www.trt-world.com web sitesi üzerinden 35 dilde radyo yayına başlamıştır (Ekşi 2014: 228).

TRT; kamu diplomasinin öngördüğü tanıtım ve enformasyon çalışmalarını yayınlar yaparak hedeflenen kitlelere ulaştırma görevinin ikinci aşamasını, TRT Avaz kanalını açarak gerçekleştirmiştir. TRT Avaz da 2009 yılı içinde, TRT Şeş'in ardından yayına başlamıştır. Amaç, Türkiye ile kültürel açıdan yakınlığı olan Ortadoğu, Orta Asya, Kafkasya, Orta Avrupa ve Balkanlardaki 27 ülkeye de televizyon ekranlarından ulaşmaktır. Bu geniş coğrafyada kullanılan diller arasında büyük benzerlikler olduğu gibi bazı farklılıklar da vardır. Bu sebeple; 27 ülkeye aynı yayını farklı dillerde ulaştırmak önemli bir çabanın, ciddi bir iş gücü ve emeğin ürünüdür. Ayrıca, bu ülkeler birbirine her ne kadar toplumsal ve kültürel açıdan benzese de yine önemli farklılıklar barındırmaktadır. Bu açıdan yapılan TV programlarının bu ülkelerde seyircinin ortak beğenisine hitap etmesi zorunludur. 27 ülkede ortak beğeni peşinde koşmak ve üretim yapmak bir yayın kuruluşu için zor bir sınavdır (Bereket 2017: 69).

TRT, Avrupa ve ABD dahil, Türkiye'den çok uzaktaki kıtalara yönelik olarak, tamamen İngilizce yayın yapan TRT-Int. kanalını da 2010 yılında açmıştır. TRT, 2016 yılında, BBC World, Al-Jazeera International gibi habercilik yapan uluslararası bir haber kanalı kurma iddiasıyla, TRT World'ün lansmanını yapmıştır. TRT World, Türkiye'den de haberlerin olduğu ama esas olarak tüm dünyadan derlenen ve tamamen İngilizce olarak hazırlanıp sunulan haberlerin yayınlandığı bir kanalıdır. Tarafsız kalmak ve güvenilir bir haber kaynağı, haber yayıncısı olmayı amaçlayarak yayına başlamıştır. Ekran kalitesi, haberleri ele alış biçimi, yayınladığı belgesel içerikli programlarla küresel bir haberci olmayı hedeflemektedir. Bu amaçla çok büyük operasyon bütçeleri ayrılmış, dünyanın dört bir yanına haberciler gönderilmiş, ana dili İngilizce olan ekran yüzleri, sunucular Türkiye'ye getirilmiş, Türk medya piyasasının genel ücretlerinden çok daha fazla ödemelerle istihdam edilmişlerdir (Bereket 2017: 70).

1.9.6. Anadolu Ajansı (AA) ve Uluslararası Faaliyetleri

Anadolu Ajansı (AA), Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgi ile çıkan Osmanlı Devleti topraklarında, düşman ülkelerin işgali altında Mustafa Kemal'in öncülüğünde sürdürülen Millî Mücadele döneminde kurulmuştur

(Işık 2006: 18).

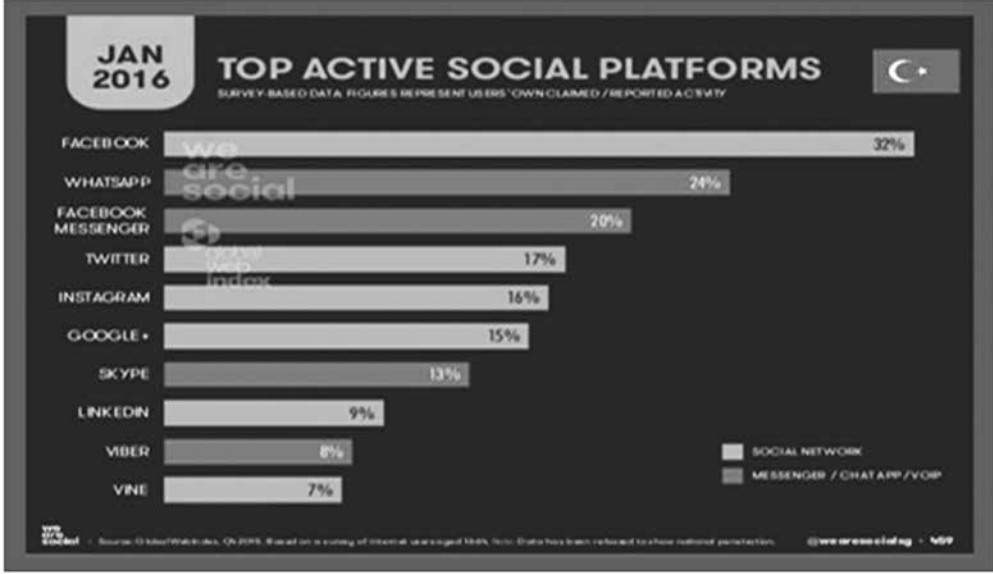
Ülkelerin uluslararası iletişim akışında etkili olmalarının en önemli yollarından biri yaygın haber ajanslarına sahip olmalarıdır. Anadolu Ajansı 2012 yılında Saraybosna'da Balkanlar Bölge Müdürlüğü kurarak Bosna Hersek basınının en önemli haber kaynaklarından biri hâline gelmiştir. Yine 2012 yılında Rusça test yayınına geçilmiş, böylece Rusça konuşan ülkelere AA aracılığıyla haberlerin ulaştırılması amaçlanmıştır. Türkiye'nin Ortadoğu politikasının bir yansıması olarak AA, Kahire'de de Ortadoğu Bölge Müdürlüğü'nü açarak 23 bölge ülkesinde örgütlenmiştir. 2012 Mayıs ayından itibaren Arapça yayın yapan AA'nın günde 150200 haber yaparak bölgesindeki AFP (100-150), AP (100-150), Reuters (150-200) gibi dünyaca ünlü haber ajanslarının hegemonyasını kırmak için önemli bir aşamaya geldiği vurgulanmıştır (Köksoy 2013: 569).

AA, 2020 yılında kutlayacağı 100'üncü yaşında, dünya meselelerine yeni bir bakış açısıyla bakmak gerektiğini düşünerek yurt içi ve yurt dışında çalışacak yeni nesil gazeteciler için AA Haber Akademisi'ni kurmuştur. İlki Şubat 2012'de başlatılan eğitimde bugüne kadar üçü savaş muhabirliği olmak üzere 6 sertifikalı eğitim gerçekleştirilmiştir. AA'nın 2020'ye dönük diğer hedefleri ise, yayın yapılan dil sayısını 11'e çıkarmak ve dünyanın en etkili 5 haber ajansından biri hâline gelmek olarak gösterilmektedir (<http://kdk.gov.tr/haber/anadolu-ajansi-turkiyenin-sesini-7-dilde-dunyaya-duyuruyor/371>).

2.1. TÜRKİYE'DE KAMU DİPLOMASİSİ FAALİYETİ YÜRÜTEN KURUM VE KURULUŞLARIN YENİ MEDYA KULLANMA BECERİLERİ

Bu bölümde Türkiye'nin kamu diplomasisi aktörlerinin yeni medyayı nasıl kullandığı analiz edilecektir. Bu bağlamda kamu diplomasisi aktörlerinin resmi web sayfaları, youtube sayfaları, facebook ve twitter hesapları incelenecek, bu mecralarda 15 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında yer alan haberler kamu diplomasisinin yeni medyayı kullanma şekli açısından analiz edilecektir. Araştırmanın güncel olması istendiğinden araştırmaya konu olan haberler, en yakın tarih olan 15 - 30 Nisan 2017 aralığındaki haberlerden oluşmaktadır. Pek çok sosyal medya aracı arasından facebook ve twitter'ın seçilmesi ise bu mecraların toplum tarafından en çok kullanılan sosyal medya araçları olmasıdır. Uluslararası bir şirket olan Global web Index, her yıl dünyadaki ülkelerin internet ve sosyal medya kullanım oranlarını ölçmektedir.

Aşağıdaki grafik uluslararası alanda internet ve sosyal medya kullanım oranlarını ölçen “Global web Index” tarafından alınmış bir istatistik grafiğidir. Grafikte Türkiye’de 2016 yılında en çok kullanılan sosyal medya araçları yüzdelik oranlarıyla birlikte verilmiştir.

Kaynak: <http://www.vergialgi.net/ekonomi-maliye/2016-da-dunya-da-ve-turkiye-de-internet-sosyal-medya-kullanimi/>

2.2. BAŞBAKANLIK KAMU DİPLOMASİSİ KOORDİNATÖRLÜĞÜ'NÜN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Başbakanlık'a bağlı Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, 2010 yılının Ocak ayında facebook'a katılmıştır. Sayfanın 16 bin 333 beğenisi, 16 bin 219 takipçisi bulunmaktadır. Sayfada koordinatörlüğün amaçları, yapılan etkinlik ve haberlerin fotoğrafları – videoları ve etkinlik haberleri bulunmaktadır.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün 15 – 30 Nisan 2017 tarihleri arasında facebook sayfasında yer alan bir haberi bulunmaktadır. Haber Türkmen öğrencilerin Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nü ziyaret ettiği bilgisini vermektedir.

Haberin detaylarında Kamu Diplomasisi Koordinatörü Doç. Dr. Ali Osman Öztürk'ün Türkiye'nin kamu diplomasisi faaliyetlerine ilişkin öğrencilere bilgi verdiği, dünyada ve bölgede yaşanan gelişmeleri öğrencilere aktar-

diği ifade edilmektedir. Burada koordinatörlük kendi ülkesinin diplomasi faaliyetlerini ve bölgede yaşanan gelişmeleri, bölgenin önemini başka ülke vatandaşlarına aktararak ülkenin daha iyi tanınmasına katkı sağlamaktadır. Haberde Türkiye'nin gücüne dikkat çekilmiş ve daha da güçlü olması gerektiği söylenmiş, Türkiye'nin sınır komşularını da yakından takip ettiği ve diğer devletlere her zaman destek vereceği ifade edilmiştir. Burada ülkenin gücüne ve ekonomik kalkınmışlığına da dikkat çekilmektedir. Haber, facebook sayfasında 29 beğeni almış ve 5 kişi tarafından paylaşılmıştır.

Kaynak: <https://www.facebook.com/BasbakanlikKD/>

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Kasım 2010 yılında twitter'a katılmıştır. Sayfada 16 bin 734 tweet, 239 takip edilen, 108 bin 921 takipçi ve 70 beğeni bulunmaktadır. Koordinatörlük tarafından sayfada şimdiye kadar 3 bin 055 video ve fotoğraf paylaşılmıştır. 15 – 30 Nisan tarihleri arasında Koordinatörlüğün twitter sayfasında toplam 21 haber paylaşılmıştır.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü tarafından twitter'da 17 Nisan'da Cumhurbaşkanlığı'na ait bir haber (retweet) paylaşılmıştır. Haberin başlığını Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Türkiye Çok Daha Büyük Adımları Atarak, Muasır Medeniyetler Seviyesinin Üstüne Çıkacak" sözü oluşturmaktadır. Hedef kitle haberin detayları için link üzerinden (<http://www.tccb.gov.tr/haberler/410/74786/turkiye-cok-daha-buyuk-adimlari-atarak-muasir-medeniyetler-seviyesinin-ustune-cikacak.html>) Cumhurbaşkanlığı'nın sitesine yönlendirilmektedir. Haberin detaylarında, 16 Nisan'da gerçekleştirilen halk oylaması sonuçlarının ardından Huber Köşkü önünde toplanan vatandaşlara Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın hitap ettiği belirtilmektedir. Bu hitabında Cumhurbaşkanı Erdoğan, hem Türkiye'ye hem de dünyaya pek çok mesaj vermektedir. "Türkiye Çok Daha Büyük Adımları Atarak, Muasır

Medeniyetler Seviyesinin Üstüne Çıkacak", "Yedi Düvelin Saldırısına Rağmen Millet Dik Durdu" başlıkları ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'deki demokrasinin önemini belirtmek açısından "Dünya yüzde 50'lerle, yüzde 55'lerle, bazı yerlerde yüzde 35'lerle seçim yapıyor. Bakın biz bugün yüzde 86'yla bir seçim gerçekleştirdik, böyle bir katılım var mı?" söylediği cümle kamu diplomasisi noktasında dünyaya verilen önemli mesajlardır. Haber twitter'da 163 yorum, 2 bin 193 retweet, 5 bin 849 beğeni almıştır.

Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü twitter sayfasında 18 Nisan 2017'de Başbakanlık BYEGM'ne ait bir haberi (retweet) paylaşmıştır. Fotoğraflı olan haber TİKA'nın Somali'deki 1000 aileye gıda yardımında bulunduğu haberi. Hedef kitlenin link üzerinden

(http://www.tika.gov.tr/tr/haber/tika_kurakliktan_etiklenen_etiyopya_nin_somali_eyaletine_gida_yardimi-34500) haberin detaylarına ulaşması hedeflenmiştir. Haberin detaylarında, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından Etiyopya'nın Somali Bölgesi'ne yaşayan 1000 aileye gıda yardımında bulunduğu bilgisi verilmektedir. Kamu diplomasisi açısından Türkiye'nin zor durumda olan bir başka ülkeye yardımda bulunması ülkenin markası açısından olumlu bir durum olarak algılanmaktadır. Haberde, Türkiye'nin şefkatli, merhametli ve güçlü olduğuna vurgu yapılmaktadır. Haber, 1 yorum, 70 retweet, 65 beğeni almıştır.

18 Nisan 2017'de Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü twitter sayfasında paylaşılan bir başka haber ise, yine BYEGM'ne ait Türkiye'nin kültürel zenginliklerine dikkat çeken bir haberdir. Haberin detayında, zengin tarihinin ve kültürel mirasının öne çıkarıldığı Türkiye'nin Unesco Dünya Mirası Listesi'nde 16 tane varlığının bulunduğu belirtilmektedir. Türkiye'nin turizmi açısından büyük önem taşıyan haber, 2 yorum, 55 retweet, 80 beğeni almıştır.

19 Nisan 2017'de sosyal paylaşım sitesi twitter'da Kültür ve Turizm Bakanlığı'na ait bir haber paylaşılmıştır. Haber, mavi bayraklı plaj sayısında Türkiye'nin dünya çapında ikinci sırada olduğunu vermektedir. Plajlarının güzelliği ve denizin temizliğinin ön plana çıkarıldığı haberde Türkiye'nin uluslararası alanda 444 mavi bayraklı plaj sayısının bulunduğu ve dünya sıralamasında ikinci olduğu bilgisi paylaşılmaktadır. Türkiye'deki turizm sektörüne katkı sağlayan haber, kamu diplomasisi alanında da Türkiye'deki turist sayısını arttırmak açısından önemlidir. Haber;1 yorum, 40 retweet, 50 beğeni almıştır.

19 Nisan 2017'de Türk Kızılay'ına ait bir haber paylaşılmıştır. Haberin detaylarında Suriye'nin İdlib kentine yapılan kimyasal saldırı sonrasında Türk Kızılay'ının bölgeye aralıksız yardım yaptığı bildirilmekte ve bağış yapmak isteyenler de yönlendirilmektedir. Haber; 1 yorum, 156 retweet ve 243 beğeni almıştır.

20 Nisan 2017'de Başbakanlık Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'na ait bir duyuru haberi paylaşılmıştır. Haberde; yurt dışında eğitim gören öğrencilerin Türkiye ile sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarını güçlendirmeleri amacıyla, kariyer planlamalarını yaparken Türkiye'nin kurum ve kuruluşlarını tanımaları, Türkçelerini geliştirmeleri amacıyla Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yabancı öğrencilerin Türkiye'de staj yapabilmeleri için program başvurularının açılacağı bildirilmektedir. Türkiye'nin yabancı öğrencilere tanıtılması açısından

kamu diplomasisi alanına ilişkin önemli bir program ve önemli bir haberdur. Haber, 1 yorum, 56 retweet ve 31 beğeni almıştır.

21 Nisan 2017’de BYEGM’ne ait Türkiye’nin turizm açısından ülke markasını güçlendirecek bir haber paylaşılmıştır. Fotoğraf ile görselleştirilen haberin detayında, İstanbul’un dünyanın dört bir tarafından turist çektiği belirtilerek son 5 yılda İstanbul’u ziyaret eden turist sayısı grafiksel şekilde verilmektedir. Haber; 32 retweet ve 41 beğeni almıştır.

25 Nisan 2017’de BYEGM’nün haberi (retweet) paylaşılmıştır. Haber, TİKA’nın Libya’da eğitim gören yetim çocuklara okul çantası ve kırtasiye malzemeleri hediye ettiği bilgisini vermektedir. Haber; 24 retweet ve 29 beğeni almıştır.

25 Nisan 2017’de BYEGM’nün haberi (retweet) paylaşarak Dış İşleri Bakanlığı tarafından yapılan bir kınama kararına yer verilmiştir. Haberin detayında, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi aldığı bir takım kararların kınandığı bilgisi verilmektedir. AKPM, diyalog sürecinde bulunan Türkiye’nin AKPM denetimine yeniden döndürülmesine ilişkin bir karar almıştır ve bu karar Dış İşleri Bakanlığı tarafından şiddetle kınanmıştır. Haberin detaylarında Türkiye’nin terör örgütleriyle mücadele ettiği, 3.2 milyondan fazla mülteciye kucak açtığı belirtilmektedir. Kamu diplomasisi açısından büyük önem arz eden haberde; “Türkiye’nin, Avrupa Konseyi ile kesintisiz yürüttüğü yapıcı ve samimi diyalog ve işbirliği göz ardı edilmiştir. Bu durum Türkiye’yi AKPM ile ilişkilerini gözden geçirmeye mecbur bırakacaktır. AKPM’nin bu haksız, siyasi ve yanlı kararına rağmen, Türkiye, demokratik standartlara, insan haklarına ve bu alandaki uluslararası yükümlülüklerine bağlılığından ödün vermeden vatandaşlarının hak ve özgürlüklerini geliştirme konusundaki kararlılığını sürdürecektir” denilmektedir. Burada dünya ülkelerine karşı güçlü ve demokratik Türkiye vurgusu yapılmaktadır. (Kaynak: http://www.mfa.gov.tr/no_-129_-ulkemizin-akpm-denetimi-ne-yeniden-dondurulmesi-karari-hk_.tr.mfa). Haber; 8 yorum, 62 retweet ve 66 beğeni almıştır.

27 Nisan 2017 tarihinde Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, twitter hesabından kendi kurumsal haberini paylaşmıştır. Haberde, Türkmen öğrencilerin Koordinatörlüğü ziyaret ettiği belirtilmekte, okuyucu link üzerinden koordinatörlüğün facebook sayfasına yönlendirilmektedir. Haber; 21 retweet ve 44 beğeni almıştır.

28 Nisan 2017’de Başbakanlık tarafından yayımlanan bir mesaj haber olarak verilmektedir. Başbakan Binali Yıldırım’ın dünya devletlerini ve Birleşmiş Milletler Örgütü’nü eleştirdiği bir mesaj yayımlanmıştır. Mesaj-

da Başbakan Yıldırım, “Suriye’de 1 milyona yakın masum insan öldü, 10 milyondan fazlası yurtlarını terk etti. Bunları dünya görmezse, BM çözüm üretmezse BM ne işe yarar?” şeklinde bir mesaj yayımlamıştır. Burada Türkiye’nin sınır ülkesinin durumuyla yakından ilgilendiği, dünyanın bu zulme sessiz kaldığı ancak Türkiye’nin Suriye’deki insanların ölmesine göz yummadığı, Türkiye’nin Suriye için dünya devletlerini göreve davet ettiği mesajı verilmektedir.

28 Nisan 2017’de koordinatörlük twitter sayfasında BYEGM’ne ait Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın’ın bir demecine yer vermiştir. Haberin detaylarında, Atlantik Konseyi Zirvesi’ne katılan Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın’ın zirvede bir konuşma yaptığı ve Türkiye’nin FETÖ konusunda ABD’den net bir tutum ortaya koymasını beklediği belirtilmektedir. İslam dünyası ve Batı ilişkilerinin uzun bir geçmişe dayandığını belirten Kalın, Türkiye ile bazı AB ülkeleri arasında ilişkilerin gerildiğine, ABD’nin Türkiye ve sınırındaki terör örgütlerini desteklediğine, İslam Batı ülkeleri arasında güvensizlik olduğuna dikkat çekmektedir. Bu haber siyasi diplomasi açısından büyük önem taşımaktadır. Haber; 38 retweet ve 44 beğeni almıştır.

28 Nisan 2017 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü’nün bir haberi twitter’da paylaşarak Türkçe’nin önemine vurgu yapılmıştır. Yabancılar yönelik olarak hazırlanmış uzaktan Türkçe öğretebilen portalın hizmete sunulduğu bilgisi verilmektedir. Kültür diplomasisi alanına giren bu program sayesinde yabancılar ya da Türkçesi yeterli düzeyde olmayan yurt dışında yaşayan vatandaşlar Türkçe öğrenebilmektedir. Türk dilinin öğrenilmesi açısından Yunus Emre Enstitüsü’nün oluşturduğu portal, kültür diplomasisi açısından da büyük önem taşımaktadır. Haber; 49 retweet ve 56 beğeni almıştır.

30 Nisan 2017’de koordinatörlüğün twitter sayfasında TİKA’nın haberi paylaşılmıştır. Haberde, Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA) tarafından, Kenya’nın Turkana bölgesindeki ihtiyaç sahiplerine gıda yardımında bulunduğu haberi fotoğraflarla da desteklenerek verilmiştir. Sayfadaki haber64 retweet ve 97 beğeni almıştır.

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü’nün facebook ve twitter hesaplarında slogan olarak paylaşılan “Türkiye’nin Söyleyecek Bir Sözü, Paylaşacak Bir Hikâyesi Var” cümlesiyle Türkiye’nin dünya devletleri içerisinde bir otorite olduğu ve köklü bir geçmişe sahip, derin kültüre sahip olan bir ülke olduğu anlatılmaktadır.

Kaynak: <https://twitter.com/basbakanlikdkd>

Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, twitter hesabını facebook hesabına göre daha aktif bir şekilde kullanmakta ve twitter sayfalarını sürekli güncellemektedir. Bunda siyasi aktörlerin facebook'a göre daha çok twitter üzerinden tweet atması ve bu yüzden twitter hesaplarının kullanıcılar tarafından sürekli takip edilmesi önemli bir faktör olarak görülebilir.

2.3. BAŞBAKANLIK BASIN YAYIN VE ENFORMASYON GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NÜN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Başbakanlık'a bağlı Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün facebook sayfasında Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün amacı, fotoğraflar ve videolar, etkinlik duyuruları, beğeniler, sayfa kullanım koşulları, Instagram ve twitter bağlantısı, notlar ve gönderiler bulunmaktadır. Sayfanın 690 bin 956 beğenisi, 670 bin 978 takipçisi bulunmaktadır.

Başbakanlık BYEGM,17 Nisan 2017 tarihinde facebook sayfasında Türkiye'de yapılan referanduma ilişkin bir haber paylaşmıştır. Bu haberle daha çok kendi reklamını yapan BYEGM, yabancı gazetecilerin Türkiye'de yapılan referandum sonuçlarını dünyaya BYEGM Basın Merkezi'nden aktardıklarını belirtmektedir. Medya diplomasisi açısından önem taşıyan haberde yabancı basının düşünülerek onların dünyaya sağlıklı, doğru ve hızlı bilgi verebilmesi açısından hükümet kaynaklı BYEGM uluslararası basına hizmet verdiği aktarılmaktadır. Haber 84 beğeni almıştır ve haber 14 kişi tarafından paylaşılmıştır.

17 Nisan tarihinde paylaşılan bir başka haber ise, kültür diplomasisi açısından büyük önem arz eden turizm ile ilgilidir. Haberde, Türkiye'nin dünya turizm destinasyonunda 6. Büyük ülke olduğu belirtilmekte ve Türkiye'de kutlanan turizm haftasına dikkat çekilmektedir. Yıllara göre turist sayısı artışı ve yıllık turizm gelir miktarlarının verildiği haberde Türkiye limanları-

Kamu diplomasi-si faaliyeti yürüten kamu kurum ve kuruluşları özellikle kültür diplomasisi alanında Türkiye'yi öne çıkarabilir ve uluslararası alanda yaptıkları faaliyetleri yalnızca kendi sosyal medya sayfalarında değil dünyanın önde gelen basın ve medya kurumlarıyla işbirliği yaparak kamu diplomasisi alanında yürüttükleri faaliyetleri buralara haber olarak sunabilir.

na gelen sarı bayraklı yerli ve yabancı yat sayılarına da dikkat çekilmektedir. Türkiye’de turizm, doğa ve çevre bilincinin geliştiği belirtilen haberde Türkiye’nin doğal güzelliklerine vurgu yapılarak Türkiye’nin turizm potansiyelinin artırılması amaçlanmaktadır.

18 Nisan 2017’de BYEGM facebook sayfasında 23 Nisan Çocuk Şenliği ile ilgili bir haber paylaşılmıştır. Haberin detaylarında TRT tarafından gerçekleştirilecek olan 39. Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği’nin bu yıl Nevşehir’de kutlanacağı belirtilmekte ve 23 Nisan Çocuk Bayramı’nın uluslararası düzeyde kutlanan ilk ve tek çocuk bayramı niteliği taşıdığı ifade edilmektedir. 26 ülkenin katılımıyla gerçekleştirilecek olan 23 Nisan Çocuk Bayramı Programına 38 yılda yaklaşık 150 ülkeden 30 bin civarında çocuğun katıldığına dikkat çekilmektedir. Türkiye’nin doğal güzelliklerinin, sosyal yapısının ve kültürünün tanıtımının sağlandığı program kültür diplomasisi açısından büyük önem taşımaktadır.

19 Nisan 2017’de BYEGM facebook sayfasında Uluslararası bir televizyon kanalının Cumhurbaşkanı Erdoğan ile yaptığı mülakat haberine yer vermektedir. Haberin detaylarında Cumhurbaşkanı’nın dış politikaya dair önemli açıklamalarda bulunduğu belirtilmekte ve Cumhurbaşkanı’nın Avrupa Birliği’ni eleştirdiği cümlelere yer verilmektedir.

Türkiye’nin AB içerisinde açılan pek çok faslı yerine getirmesine rağmen fasılların daha sonra iki katına çıkarıldığını ve Suriyeli mülteciler konusunda Avrupa’nın verdiği sözü tutmadığını ifade eden Cumhurbaşkanı Erdoğan, AB’nin Türkiye’yi kapısında beklettiğini, Türkiye’nin terörle mücadele noktasında kararlı ve güçlü olduğunu söylemektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın verdiği bu mesajlar dış politika ve diplomasi açısından önem arz etmektedir.

(Kaynak : <https://www.facebook.com/BYEGM/posts/1409831209060354:0>)

20 Nisan 2017 tarihinde BYEGM, yine Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın uluslararası bir televizyon kanalına verdiği mülakatı haber olarak facebook sayfasında paylaşmıştır. Haberin detaylarında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ABD Başkanı Donald Trump’la telefon görüşmesi yaptığı bildirilmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “bir terör örgütünü bir başka terör örgütüyle yok etme anlayışını doğru bulmuyorum”, “Obama maalesef PYD ve YPG konusunda bizleri aldatmıştır”, “Türkiye artık inandığı yolda başarılı bir şekilde yürüyor”, “Türkiye artık böyle bir yanağına tokat vurulduğu zaman öbür yanağını çeviren bir ülke değil. Türkiye artık inandığı yolda başarılı bir şekilde yürüyor. Yani Türkiye eğitimde, sağlıkta, adalette, emniyette, ulaşım-

da, enerjide, gıda-tarımda, bütün altyapı-üstyapı yatırımlarında çok ciddi bir medeniyet yarışında performans yakaladı. Tabii bunu hazmedemiyorlar, sıkıntı burada. Şimdi bu yeni sistemle çok daha hızlı yürüyecek bir sürecin içindeyiz” açıklamaları dış politika anlayışını yönlendiren söylemlerdir. Burada çok güçlü bir Türkiye vurgusu yapılmakta ve Türkiye’de medeniyet alanında yaşanan gelişmelerin dünya devletleri tarafından hazmedilemediğine dikkat çekilmektedir.

20 Nisan 2017’de BYEGM facebook sayfasında, Türkiye’nin Orta Amerika ülkelerinin Dış İşleri Bakanlarını ağırladığı haberi yer almaktadır. Türkiye-Orta Amerika Entegrasyon Sistemi (SICA) 2. Dışişleri Bakanları Forumu’nun Türkiye’nin ev sahipliğinde İstanbul’da gerçekleştirildiği ve Forum’a Türkiye’nin yanı sıra Guatemala, Dominik Cumhuriyeti, Kosta Rika, El Salvador, Honduras, Belize, Nikaragua ve Panama Dışişleri Bakanları’nın katıldığı bilgisi verilmektedir. Türkiye – Orta Amerika ülkeleri arasında işbirliği olanaklarının ele alındığı toplantıda ülkelerarası çeşitli anlaşmalara imza atıldığı da belirtilmektedir. Haberde Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun, El Salvador Dışişleri Bakanı Hugo Martinez Bonilla ile siyasi istişare, Honduras Dışişleri ve Uluslararası İş Birliği Bakanı Maria Dolores Aguero Lara ile hava ulaştırma ve Kosta Rika Dışişleri Bakanı Manuel Gonzalez Sanz ile kültürel iş birliği anlaşması imzaladığı bildirilmektedir. Ülke markasını öne çıkartan forumülkelerin birbirini daha iyi tanınması, sosyal kültürel kaynaşma, turizm, yatırımlarve iş ortaklıkları açısından diplomasi alanında büyük önem taşımaktadır.

21 Nisan 2017’de BYEGM facebook sayfasında Türkiye’nin ev sahipliğinde İstanbul’da düzenlenen CELAC Dörtlüsü 4. Dışişleri Bakanları Toplantısı’nın haberi paylaşılmıştır. Haberde Dış İşleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun sözlerine yer verilerek Çavuşoğlu’nun, “Dünyanın her yerinde insani ve girişimci bir dış politika izliyoruz”, “Türkiye olarak CELAC’ı oluşturan 33 ülkenin her biriyle ikili düzeyde ilişkilerimizi her alanda güçlendirme iradesine sahibiz, çabalarımızı sürdürüyoruz” şeklinde dış politikaya ilişkin önemli demeçleri haberde yer aldı. Haberde, Çavuşoğlu’nun Türkiye’nin bölgedeki diplomatik temsil ağının son 7 yılda iki katına çıktığını belirttiği, THY’nin bölgede 6 noktaya doğrudan uçuş yaptığını, bu sayıyı artırmak için çalışmaların devam ettiğini anlattığı bildirildi. Ayrıca TİKA’nın Meksika ve Kolombiya’da iki bölgesel ofis açtığını, kültür alanında ise Yunus Emre Enstitüsünün ilk aşamada Brezilya, Meksika ve Venezuela’da kültür merkezi açmak için çalıştığı belirtildi. Haberde, dış politikaya önem veren bir siyaset anlayışı sürdüren Türkiye’nin dış politikayı geliştirmek için farklı

ülkelerle kültürel, sosyal, ekonomik işbirliği anlaşmaları imzaladığı, Türkiye'nin kültürünü farklı ülkelere taşımak, Türkiye'yi en iyi şekilde yabancı ülkelere anlatmak, tanıtmak için çalışmalar yaptığı ve Türkiye'nin gün geçtikçe büyüyüp geliştiği vurgusu yapılmaktadır.

21 Nisan 2017'de Dışişleri Bakanlığı'nın Paris'teki terör saldırısını kınayan haberi paylaşılmıştır. Haber, kamu diplomasisi açısından ikili ilişkilerin bütünlüğü ve ülkelerarası dayanışma açısından büyük önem taşımaktadır. Haberin detaylarında, Paris'te Champs-Élysées Caddesinde bekleyen bir polis aracına düzenlenen ve bir polis memurunun ölümü ve ikisinin de yaralanmasıyla sonuçlanan terör saldırısının Türkiye tarafından kınandığı belirtilmekte ve "Bu zor günde dayanışma içinde olduğumuz dost Fransız milletine ve Fransız polis teşkilatına başsağlığı diliyoruz. Yakınını kaybedenlere sabır, yaralılara da acil şifalar temenni ediyoruz. Benzer saldırılara birçok defa maruz kalmış olan Türkiye ve Türk halkı, Fransız halkının acısını anlamakta ve paylaşmaktadır. Ülkemiz, bugüne kadar olduğu gibi terörle mücadelede Fransa'ya her türlü desteği vermeye devam edecektir" denilmektedir.

22 Nisan 2017'de de Dışişleri Bakanlığı tarafından Afganistan'da gerçekleştirilen terör saldırısının kınandığı haberine yer verildi. Haberin detaylarında Türkiye'nin maddi ve manevi anlamda Afganistan'ın yanında olduğu belirtildi.

24 Nisan 2017'de yine Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan bir başsağlığı ve destek mesajına yer verilmiştir. Dışişleri Bakanlığı AGİT Ukrayna özel gözlem misyonu'na ait bir devriye aracının mayına çarpması sonucu hayatını kaybeden bir sağlık görevlisine ve iki yaralıya başsağlığı ve geçmiş olsun dileğinde bulunurken "Türkiye, Ukrayna'daki krize bu ülkenin egemenliği ve toprak bütünlüğü temelinde, ilgili tüm tarafların Minsk Anlaşmalarına titizlikle riayet etmesi suretiyle barışçıl bir çözüm bulunmasına yönelik çabaları desteklemeye devam edecektir" açıklaması yapılmaktadır.

24 Nisan 2017'de paylaşılan bir başka haber ise Türkiye'nin havayolu ihracatının 2.3 milyar dolardan 17.7 milyar dolara ulaştığı haberi. Haber, ülkenin marka değeri kazanması açısından uluslararası alanda dikkat çeken bir haberdir.

24 Nisan 2017'de Diyanet Vakfı, Türk Kızılayı ve İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı tarafından Somali'deki vatandaşlara yönelik yapılan gıda yardımı haberi paylaşılmıştır. Türk Kızılayının, ülkede, 11 Ağustos 2011'de insani yardım operasyonuna başlatarak hava ve deniz yoluyla bölgeye toplamda 20 sevkiyat düzenlediği, 70 bin ton insani yardım malzeme-

sini Somali'ye sevk ettiği, 30 bin kişilik sığınma kampı kurduğu belirtilmektedir. Türk Kızılayının, Katar Kızılayı ile iş birliği halinde olduğu bölgedeki yol ve çevre temizliği işlerini de üstlendiği, belediyeçilik faaliyetlerini gerçekleştirdiği, kentsel dönüşüm yaptığı, su kuyuları açtığı bildirilmektedir. Haber, Türkiye'nin yardıma ihtiyacı olana el uzatma noktasında dünyanın diğer ucundaki ülkelere bile ulaştığı mesajını vermektedir.

25 Nisan 2017'de Dışişleri Bakanlığı, Ermenistan'da Türk bayrağının yakılmasını lanetlemiş ve aynı gün ABD Başkanı Trump'ın 1915 Olayları ile ilgili yaptığı açıklamayı eleştirerek ABD'yi uyarmıştır. Bakanlık tarafından "Yeni ABD Yönetimi'nden şiddet eğilimleri ve nefret söylemleri ile tanınan bu çevrelerin tek taraflı tarih anlatılarına itibar etmemesini ve tüm tarafların acılarını dikkate alan bir yaklaşım benimsemesini bekliyoruz. Birinci Dünya Savaşı döneminde hayatını kaybeden Osmanlı Ermenilerinin bu yıl da, 24 Nisan günü, İstanbul Ermeni Patrikhanesi'nde düzenlenen törenle, hak ettikleri saygıya uygun biçimde anıldıklarını ABD Yönetimi'ne hatırlatıyoruz. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın söz konusu törene iletmiş mesaj Türkiye'nin konuya ilişkin yaklaşımını yansıtmaktadır" açıklaması yapılmıştır. Türkiye'nin değerlerini, bağımsızlığını, özgürlüğünü gözeterek ve dış kamuoyunun yanlış yönlendirildiğini belirterek gerekli açıklamayı yapan, dış kamuoyunu aydınlatan Türkiye, kendini anlatma, savunma, doğruları göstererek ikna etme gibi yöntemlerle kamu diplomasisi alanında önemli işlevi yerine getirmiştir.

25 Nisan 2017'de paylaşılan bir başka haber ise, TİKA'nın Azerbaycan'daki göçmen ailelerin çocuklarına eğitim desteği yaptığı haberidir. Haberde, Bakü'de yaşayan Ağdam göçmenlerinin eğitimi için 2002 yılında kurulan ve 500 öğrencinin eğitim gördüğü 149 sayılı Ağdam Göçmen Okulu'nun tadilatının TİKA tarafından gerçekleştirildiği ve bilişim sınıfı kurulduğu, Azerbaycan topraklarının yaklaşık yüzde 20'sinin Ermenistan tarafından işgal edilmiş olduğu bilgisi verilmektedir. Farklı bir ülkede Türkiye adına sosyal, eğitim, kültürel, ekonomik gibi pek çok alanda faaliyet gösteren Tika, kamu diplomasisi açısından önemli çalışmalara imza atmaktadır.

25 Nisan 2017'de BYEGM, Başbakanlık'ın bir haberini paylaşarak Dışişleri Bakanlığı tarafından Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi tarafından diyalog sürecinde olan Türkiye'nin yeniden denetime alınması kararını eleştirdiğini belirtmiştir.

26 Nisan 2017'de Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın uluslararası bir kanalda yaptığı açıklamaya yer verilerek AKPM'nin aldığı denetim kararının Türkiye tarafından tanınmadığı, dikkate alınmadığı belirtilmektedir.

26 Nisan 2017’de BYEGM’nin facebook sayfasında Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu’nun, Özbekistan Dışişleri Bakanı Kamilov ile Türkiye-Özbekistan ilişkileri ve bölgesel konularda görüş alışverişinde bulunduğu belirtilmektedir.

27 Nisan 2017’de Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Somali Cumhurbaşkanı Muhammed ile ortak basın toplantısı düzenlediği, Afrika ve Somali’ye yapılan yardımlar hakkında bilgi verdiği bildirilmektedir. Cumhurbaşkanı’nın “Uluslararası toplumun sırtını döndüğü, kendi kaderine terk ettiği bir ülkeden istikrar yolunda ilerleyen artık bir Somali’nin olduğunu söyleyebilirim”, Türkiye ve Somali arasında özellikle balıkçılık ve su ürünleri alanında geniş bir iş birliği alanı bulunuyor. Bu iş birliğinin ahdi temelini oluşturacak anlaşma inşallah Antalya’daki Tarım Bakanları Toplantısında imzalanacaktır. Bunun yanında enerji ve maden konularında da iş birliğimizin geliştirilmesinde, artırılmasında büyük faydalar olduğuna inanıyorum”, “Batılı Gelişmiş Ülkeler İnsani Trajediler Karşısında Üç Maymunu Oynuyor”, “Biz Kızılay’ımızla, TİKA’mızla elimizden gelen bütün destekleri süratle yoğun bir şekilde buralara hazırladık inşallah gönderiyoruz. Yokluk ve yoksulluk içinde hayata tutunmaya çalışan mazlumların görüntülerini görmezden gelenlerin yanında, biz onların yanında olmaya devam edeceğiz. Çocukların açlıktan öldüğü bir dünyada ne huzur, ne barış, ne istikrar olur” şeklindeki açıklamaları hem Türkiye’nin markalaşmasına katkısı hem de kamu diplomasisi açısından büyük önem arz etmektedir.

27 Nisan 2017’de paylaşılan haberde, BYEGM ve Sabah Gazetesi Yazarlar Kulübü işbirliğiyle Yeni Delhi’de “Medya Gözüyle Türkiye-Hindistan ilişkileri Paneli” düzenlendiği belirtilmektedir. İki ülke arasındaki iş birliğinin daha da geliştirilmesi için neler yapılabileceğinin değerlendirildiği panelde konuşan BYEGM Mehmet Akarca Hindistanlı gazetecilere seslenerek, “Bu iki liderin yönetimindeki Türkiye ve Hindistan’ın yakın gelecekte daha sıkı bir iş birliği sergileyeceğini düşünüyorum. Bu iş birliğinin sağlanması için biz elimizden geleni yapacağız, sizlerden de katkı sunmanızı bekliyoruz. Geleceğimiz birlikte” şeklinde konuşmuştur. Birlik ve beraberlik vurgusunun yapıldığı haberde ikili iş birliğine dikkat çekilmektedir.

28 Nisan 2017’de BYEGM’nin facebook sayfasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Anayasa Mahkemesi’nin açılış yemeğindeki konuşması paylaşılmıştır. Yemekte Afganistan, Arnavutluk, Azerbaycan, Bosna Hersek, Cezayir, Etiyopya, Gürcistan, Irak, İspanya, Karadağ, Kazakistan, Kırgızistan, KKTC, Kosova, Malezya, Makedonya, Moğolistan, Moritanya, Nijerya, Pakistan, Romanya, Rusya, Sri Lanka, Şili, Tacikistan, Tanzanya, Tayland ve Tunus’un

Anayasa Mahkemesi başkan ve üyeleriyle; Avrupa Birliği Adalet Divanı ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nden temsilcilerinin bulunduğu dikkat çekildi. Cumhurbaşkanı'nın, "Avrupa Birliği başta olmak üzere, kimi kurum ve devletlerin 16 Nisan halk oylaması sonuçları üzerinden ülkemizin demokrasisini sorgulamasına izin veremeyiz. Türk milleti kendi iradesiyle bir tercih yapmıştır, herkes bu tercihe saygı göstermek mecburiyetindedir", "Türkiye söz konusu olduğunda riyakârlıkta sınır tanımayanlardan adaleti zaten beklemiyoruz; ama hiç değilse kendi koydukları kurallara birazcık saygı göstermelerini ümit etmenin hakkımız olduğunu düşünüyorum", şeklindeki açıklamaları kamu diplomasisi ve güçlü Türkiye vurgusu açısından önemlidir.

Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü facebook sayfasında haber, fotoğraf, video, bağış kampanyaları gibi pek çok görsel ve bilginin yanında etkinlik sekmesinde kamu diplomasisini ilgilendirebilecek uluslararası alanda düzenlenen çeşitli zirve ve forumların duyuruları paylaşılmaktadır. BYEGM, sosyal medya araçlarından biri olan facebook'u etkin bir şekilde kullanmakta, sayfadan sürekli enformasyon paylaşmakta ve Türkiye'nin markalaşma sürecine, tanıtımına, sosyal, kültürel, ekonomik faaliyetlerine, kendini doğru ve etkili bir biçimde anlatmasına, uluslararası düzeyde verdiği mesajlara kısacası kamu diplomasisi faaliyetlerine katkıda bulunmaktadır. Kaynak: <https://www.facebook.com/BYEGM/>

2010 yılının Eylül ayında twitter hesabı açan Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün sayfasında 17 bin 525 tweet, 132 takip edilen, 418 bin 045 takipçi ve 112 beğeni bulunmaktadır.

17 Nisan 2017'de BYEGM'nin twitter sayfasında AFAD tarafından yapılan bir haber paylaşılmıştır. Haberin detayında, Türkiye'de eğitim alan yabancı misafir öğrenci sayısının 508 bin 846'ya ulaştığı bildirilmektedir. Türkiye'nin ekonomisine katkı, kültürel ve sosyal zenginliğinin tanıtılması, yabancı misafir öğrenci sayısının artmış olması ve kitlelere duyurulmak üzere sosyal medya haber ağına eklenmesi kamu diplomasisi alanında önemlidir.

17 Nisan 2017'de paylaşılan bir başka haber ise, bir kınama haberidir. Dışişleri Bakanlığı tarafından Halep'te meydana gelen ve çoğu sivil onlarca insanın ölümüyle sonuçlanan saldırının kınandığı belirtilmektedir.

17 Nisan 2017'de Başbakan Yardımcısı Mehmet Şimşek'in twitter hesabında paylaştığı haber BYEGM twitter sayfasında (retweet) paylaşılmıştır. Başbakan Yardımcısı Şimşek, hesabında "Çin Başbakan Yardımcısı Sn. Liu Yandong ile görüştük. Çin ile ilişkilerimizi daha da geliştirmekte kararlıyız" paylaşımında bulunmuştur.

18 Nisan 2017’de BYEGM, Kızılay’ın bir tweet’ini paylaşmıştır. Bağış çağrısında bulunan Kızılay “Somali’nin, Yemen’in, Güney Sudan’ın ve Doğu Afrika’nın acil insani yardıma ihtiyacı var. Destek için Umudu Ol yazıp 2868’e gönderin. 1 SMS 10TL” şeklinde tweet paylaşmıştır.

21 Nisan 2017’de TİKA’nın paylaşımı BYEGM twitter sayfasında da paylaşılmıştır. Tika, “Bangladeş, Gazipur’da görme engelli çocuklar, okullarına TİKA’nın servisi ile gidecek” şeklinde bir paylaşımında bulunmuştur. TİKA, yurt dışında Türkiye adına hizmet vermekte ve böylece kamu diplomasisi ilişkilerine katkıda bulunmaktadır.

23 Nisan 2017’de BYEGM twitter sayfasında Kızılay’ın 23 Nisan dolayısıyla Suriyeli çocukların bayramını kutladığı ve çocuklara hediye dağıttığı haberi paylaşılmıştır.

25 Nisan 2017’de TİKA tarafından paylaşılan tweet BYEGM sayfasında paylaşılmıştır. Paylaşımında Yemen’de iç savaşın yoğun olarak yaşandığı bölgelerde TİKA’nın 750 aileye gıda yardımında bulunduğu belirtilmektedir. Yine aynı tarihte Türk Kızılay’ının kıtlık yaşayan Somali’deki vatandaşlara gıda yardımında bulunduğu ifade edilmektedir.

27 Nisan 2017’de Türkiye Diyanet Vakfı’nın bir tweet’i paylaşılmış ve TDV’nin kuraklıktan etkilenen Etiyopya’ya gıda yardımında bulunduğu belirtilmiştir. Aynı tarihte Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, “Afrika’daki büyükelçilik sayımız 39’a ulaştı. TİKA Afrika’da 14 ofisi ile faaliyet gösteriyor”, “4 bin 500 Afrikalı öğrenci YTB bursundan yararlanıyor” şeklinde iki tweet atmıştır.

27 Nisan 2017’de TİKA’nın bir haberi siteye konularak TİKA’nın Erbil’de savaş mağduru çocuklarında kaldığı kimsesizler yurduna donanım ve malzeme yardımı yaptığı bilgisi paylaşılmıştır. Aynı tarihte Başbakan Binali Yıldırım adına Başbakanlık twitter sayfasında paylaşılan Başbakan Yıldırım’ın mesajı BYEGM tarafından da paylaşılmıştır. Mesajında Başbakan, “Biz, insanlığın her türlü menfaatin üzerinde olduğuna inanan bir toplumuz. Türkiye; Suriye, Irak ve bölgede yaşanan istikrarsızlık kaynaklı her türlü terör faaliyetiyle kararlı mücadelesini bir yandan sürdürürken diğer yandan da evini barkını terk edip canını kurtarmak isteyen milyonlara da evini açmış, ekmeğini paylaşmıştır” sözlerine yer vermiştir.

28 Nisan 2017’de BYEGM, Başbakanlık tarafından paylaşılan Başbakan Binali Yıldırım’ın tweet’ini paylaşmıştır. Başbakan Yıldırım, “Bu zor coğrafyada hem barışı sağlamaya ve demokrasimizi ayakta tutmaya çalışıyoruz, hem de Avrupa’nın güvenliğini sağlıyoruz. Suriye ve Irak’tan canını kurtar-

mak için kaçmak zorunda olan milyonlarca insanı misafir ederken Deaş'la, Fetö'yle, PKK'yla mücadele ediyoruz. Başta Avrupa olmak üzere birçok ülkenin bize müteşekkir olması lazım” mesajını paylaşmıştır. Kaynak: <https://twitter.com/byegm?lang=tr>

BYEGM'nin facebook sayfasında paylaştığı haberlerin neredeyse tümü BYEGM'nin twitter sayfasında da paylaşılmıştır. Bu nedenle aynı haberlerin yeniden verilmesine gerek duyulmamıştır.

2.4. BAŞBAKANLIK TANITMA FONU KURULU'NUN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Başbakanlık'a bağlı Tanıtma Fonu Kurulu'nun bir facebook sayfası bulunmamıştır. Kurulun 2013 yılında kurduğu bir twitter sayfası bulunmaktadır ancak 53 tweet, 10 takip edileni ve 109 takipçisi bulunan Tanıtma Fonu Kurulu twitter sayfasında 15 – 30 Nisan 2017 tarihleri arasında paylaşımı yapılan herhangi bir haber bulunmamıştır. Bu nedenle Başbakanlık Tanıtma Fonu Kurulu yeni medyayı etkin bir şekilde kullanmamaktadır denilebilir.

2.5. BAŞBAKANLIK TÜRK İŞBİRLİĞİ VE KOORDİNASYON AJANSI (TİKA)'NİN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Başbakanlık'a bağlı olarak faaliyet gösteren Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın aktif olarak kullandığı facebook hesabında 33 bin 419 takipçi ve 33 bin 554 beğeni bulunmaktadır. Aşağıda TİKA facebook sayfasında 15 – 30 Nisan 2017 tarihleri arasında paylaşılan haberler yer almaktadır.

15 Nisan 2017 tarihinde TİKA'nın facebook sayfasında paylaşılan haberde Türkiye'nin TİKA eliyle Cezayir'in tarihi ve kültürel mirasına sahip çıktığı ve Cezayir'in bağımsızlık sembollerinden biri olan Keçiova ve Paşa Camii'nin restorasyonunu üstlendiği belirtilmektedir. Yine aynı tarihte yer alan haberde, Afganistan Başbakanı Abdullah Abdullah'ın, TİKA tarafından Afganistan'da bulunan Kabil Kız Meslek Enstitüsü'nün yenilenmesi ve modern hâle getirilmesi dolayısıyla TİKA'ya teşekkür ziyaretinde bulunduğu kaydedilmektedir.

16 Nisan 2017'de facebook sayfasında yer alan haberde sel felaketiyle sarsılan Kolombiya'ya TİKA tarafından yardım eli uzatıldığı, 17 Nisan'da yer alan haberde TİKA'nın Bosna Hersek'te meydana gelen sel felaketi nedeniyle hasar gören 54 evin onarımını gerçekleştireceği, 17 Nisan'da yer alan haberde TİKA'nın Erbil'deki çocuk yurduna donanım ve malzeme desteğinde bulunduğu, yine aynı tarihteki bir haberde TİKA'nın Kırgızistan Sağlık

Bakanlığı'na işitme tarama cihazı desteğinde bulunduğu belirtilmektedir.

18 Nisan 2017'de TİKA'nın facebook sayfasında paylaşılan haberde TİKA'nın Bangledeş'teki bir sağlık ocağına ilaç yardımında bulunduğu, aynı tarihte TİKA'nın kuraklıktan etkilenen Etiyopya'ya gıda yardımı yaptığı, 19 Nisan'da paylaşılan haberde TİKA ve AFAD'ın Somali'deki 12 bin aileye gıda yardımı yaptığı, 20 Nisan'da paylaşılan haberde TİKA'nın Bosna Hersek'te bulunan tarihi Osmanlı Camii'ni yeniden yaptırdığı, aynı tarihteki haberde TİKA tarafından Somali'de Anadolu Ziraat Fakültesi binasının yaptırıldığı ifade edilmektedir.

20 Nisan'da TİKA'nın facebook sayfasında yer alan haberde, TİKA'nın Kazakistanlı uzmanlara çevre koruma ve atık yönetimi alanlarında eğitim programı düzenlediği, aynı tarihte TİKA'nın Kosova'da tarımsal kalkınma konusunda projeler yaptığı ve projelerin pek çok Kosovalının yüzünü güldürdüğü, 21 Nisan'da TİKA'nın Arnavutluk'ta Batı Balkanlar Fonu'na donanım desteği yaptığı, 24 Nisan'da paylaşılan haberde TİKA'nın 23 Nisan Çocuk Bayramı dolayısıyla Libya'daki yetim çocuklara hediye dağıttığı, Meksika'da Zapotec yerli kadınlarına TİKA'nın balık üretim ve depolama ekipmanları desteğinde bulunduğu, Azerbaycan'da göçmen kulu olarak bilinen Ağdam Göçmen Okulu'nun TİKA tarafından yenilendiği ifade edilmektedir.

26 Nisan 2017'de TİKA'nın facebook sayfasında paylaşılan haberde TİKA'nın Bakü'de Dağlık Karabağ göçmeni olan çocukların eğitim gördüğü okulun onarımı yaptırarak okula bilişim sınıfı kurduğu, TİKA'nın Tunus'taki balıkçılara ekipman desteğinde bulunduğu, 27 Nisan'da paylaşılan haberde TİKA'nın Budapeşte Teknik Üniversitesi'ne ekipman desteği yaptığı, TİKA'nın Erbil'de savaş mağduru çocukların kaldığı kimsesizler yurduna donanım ve malzeme yardımında bulunduğu, 28 Nisan'da TİKA tarafından Kosova'daki süt üreticilerine süt sağma makineleri ve süt taşıma bidonları dağıtıldığı, TİKA tarafından Meksika'da çocuklara ücretsiz hizmet veren rehabilitasyon merkezine duyuşal oda kurulduğu, 29 Nisan'da TİKA tarafından Etiyopya Kültür Bakanlığı Heyeti'ne tecrübe paylaşımı programı düzenlendiği, TİKA'nın Azerbaycan'da Türk edebiyatı ve tarihi çalışmaları yürüten Türk Araştırmaları Merkezi'ne donanım desteğinde bulunduğu, 30 Nisan'da TİKA'nın facebook sayfasında paylaşılan haberde TİKA'nın Kenya'ya gıda yardımı yaptığı bildirilmektedir. Kaynak: <https://www.facebook.com/TikaTurkey/?fref=ts>

TİKA'nın twitter sayfasında yer alan paylaşımlarla facebook sayfasında yer alan paylaşımların neredeyse tamamının aynı haber paylaşımları olduğu görülmüş ve bu haberlere tekrar yer verilmemiştir. Twitter sayfasında

yer verilip facebook sayfasında yer verilmeyen haber paylaşımları aşağıda incelenmiştir.

2011 yılının Ağustos ayında twitter sosyal paylaşım hesabına sahip olan TİKA'nın twitter sayfasında 12 bin 829 tweet, 82 takip edilen, 152 bin 165 takipçi ve 91 beğeni bulunmaktadır. "Ayrı Coğrafyalarda Aynı İmza" sloganına sahip olan TİKA, Türk birliği vurgusu yaparak dünyanın pek çok ülkesinde Türkiye olarak faaliyet gösterdiğinin, pek çok coğrafyada Türkiye bayrağının dalgalandığının da altını çizmektedir.

25 Nisan 2017 tarihinde TİKA'nın twitter sayfasında TİKA, AFAD ve Kızılay işbirliği çerçevesinde 7 bin tonluk ve 10 bin tonluk gıda yardımı yüklü iki geminin ramazan ayından önce Yemen'e gönderileceği haberi paylaşılmıştır. Kaynak: https://twitter.com/tika_turkey

TİKA'nın yürüttüğü faaliyetler göz önüne alındığında TİKA'nın dünyanın pek çok ülkesinde Türkiye adına faaliyetlerde bulunduğu pek çok ülkeye çeşitli yardımlar yaptığı, çeşitli iş kurma ve geliştirme programları düzenlediği, faaliyet gösterdiği ülkenin tarihi ve kültürel mirasına sahip çıktığı, donanım ve malzeme desteğinde bulunduğu, onarım ve restorasyon çalışmaları yürüttüğü görülmektedir. Bu bakımdan TİKA'nın Türkiye adına tam bir kamu diplomasisi faaliyeti yürüttüğü söylenebilir. Ayrıca facebook ve twitter sayfalarını etkin bir şekilde kullanan kurum, yaptığı hizmetleri görsel malzemelerle (video, fotoğraf) destekleyerek kitlelerle paylaşmakta ve inandırıcılığı da arttırmaktadır.

2.6. BAŞBAKANLIK YURT DIŞI TÜRKLER VE AKRABA TOPLULUKLAR BAŞKANLIĞI'NIN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın resmi facebook sayfasında 140 bin 525 takipçi ve 142 bin 936 beğeni bulunmaktadır.

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın yeni medya kullanım becerileri kapsamında 15 – 30 Nisan tarihleri arasında facebook sayfasında kamu diplomasisini ilgilendiren paylaşımlar incelenmiştir.

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın facebook sayfasında 16 Nisan 2017 tarihinde Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı tarafından yurt dışında yaşayan Türk öğrencilerine yönelik burs verileceği haberi, 30 Nisan 2017 tarihinde YTB tarafından burs verilerek öğrenim gören Hindistanlı bir öğrencinin Türkiye ile ilgili

görüşlerini anlattığı video filmi bulunmaktadır. Bunun dışında sayfada çeşitli haberler paylaşılmıştır ancak bu haber kamu diplomasisi alanını ilgilendirmemektedir.

Kaynak: <https://www.facebook.com/yurtdisiturkler/?fref=ts>

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın twitter sayfasında 7 bin 959 tweet, 111 takip edilen, 57 bin 642 takipçi, 328 beğeni bulunmaktadır. Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın twitter sayfasında facebook sayfasında yer alan haberlerin ayınlarına rastlanmış bu nedenle aynı haberler tekrar yazılmamıştır. Kaynak: <https://twitter.com/yurtdisiturkler>

Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın twitter ve facebook sayfaları incelendiğinde gerek kendi faaliyet haberlerinin gerekse kamu diplomasisine ilişkin diğer kurumların haberlerinin çok fazla paylaşılmadığı dolayısıyla Başbakanlık Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı'nın sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmadığı görülmektedir.

2.7. YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ'NÜN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

Daha çok Türkçe dilini ve Türk kültürünü öğretme, yayma işlevlerini yürüten Yunus Emre Enstitüsü 5 Mayıs 2007 tarihinde facebook hesabı açmıştır. Sayfayı 27 bin 923 kişi takip etmekte ve 28 bin 153 kişi beğenmektedir. Yunus Emre Enstitüsü'nün yeni medya kullanım becerilerini ortaya çıkarmak üzere 15 – 30 Nisan 2017 tarihleri arasında facebook sayfasında paylaşılan haberler incelenmiştir.

17 Nisan 2017 tarihinde Yunus Emre Enstitüsü'nün facebook sayfasında uzaktan Türkçe öğrenme portalının reklam içerikli haberi paylaşılmıştır. Yine aynı tarihte Gaziantep'teki Yesemek'in 3000 yıllık tarihe sahip olduğunu, Unesco dünya mirası listesinde bulunduğu belirtilerek Yesemek açık hava müzesinin reklam haberi yapılmaktadır.

18 Nisan 2017'de Gaziantep'teki Zeugma müzesinin fotoğrafları paylaşılmış ve buranın gezilip görülmesi gereken yerlerden olduğu belirtilmiş, 19 Nisan'da dünya masallarının Türkiye'de bulunduğu belirtilerek küresel kamu diplomasisi ağı kapsamında gerçekleştirilen herkes için masallar festivalinin tanıtımı yapılmaktadır. Yine 19 Nisan'da Giresun Mavi Göl'ün fotoğrafları paylaşarak gezilip görülmesi belirtilmiş, 21 Nisan'da paylaşılan bir haberde Yunus Emre Enstitüsü ile Kızılay iş birliği çerçevesinde gerçekleştirilen projede Suriyelilerin Türkçe öğrenerek sertifika aldıkları ifade

edilmiş, 22 Nisan'da paylaşılan haberde "iki Dünya Arasında" isimli masalın Türkçe ve İngilizce canlandırıldığı kaydedilmiştir.

25 Nisan 2017'de paylaşılan haberde Kudüs Başkonsolosluğu himayesinde ve Yunus Emre Enstitüsü destekli Anadolu'nun Renkleri isimli festivalde Türkiye'nin kültürel mirasının tanıtıldığı, 25 Nisan'da Gümüşhane'nin Tomara Şelalesi tanıtımı, 25 Nisan'da Yunus Emre Enstitüsü'nün Romanya'da ebru gösterisi yaptığı, 27 Nisan'da enstitü katkılarıyla Karadağ'da Osmanlı dönemi kıyafetleri defilesinin yapıldığı, 27 Nisan'da Hakkârî'nin Kayme Sarayı'nın tanıtımı, enstitü tarafından Bosna'da hüsnühat kursu düzenlendiği, 28 Nisan'da Köln Yunus Emre Enstitüsü ve Stadtgarten Köln iş birliğinde 'Best Songs of İstanbul' konserlerinin ilki olan 'Kolektif İstanbul' caz konserinin gerçekleştirildiği haberleri paylaşılmıştır. Kaynak: <https://www.facebook.com/yeeorgtr/?fref=ts>

2014 yılının Nisan ayında twitter hesabı alan Yunus Emre Enstitüsü'nün twitter sayfasında bin 313 tweet, 124 takip edilen, 786 takipçi ve bin 601 beğeni bulunmaktadır.

15 – 30 Nisan tarihleri arasında Yunus Emre Enstitüsü'nün twitter sayfasında yer alan haberler aşağıda verilmiştir.

15 Nisan 2017 tarihinde Bakü'de düzenlenen Uluslararası öğrenci festivalinde Bakü Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkiye'yi tanıtmak için stant açtığı, 17 Nisan'da TİKA tarafından Azerbaycan'da kurulan ABAD Sanatkârlık Merkezi'nin ziyaret edildiği, 18 Nisan'da KKTC Vakıflar İdaresi tarafından düzenlenen iyilik festivalinde Yunus Emre Enstitüsü tarafından ebru, kaligrafi ve çömlek sanatının tanıtıldığı, 19 Nisan'da enstitü tarafından Lefkoşa'da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Şenliği dolayısıyla çocuk şenliği düzenleneceği, 19 Nisan'da enstitü tarafından Cezayir'de Türkçe öğrenme programı düzenleneceği, 20 Nisan'da enstitü tarafından "Bosna Hersek Süreli Yayınlarında Türk Edebiyatı" adlı kitabın tanıtımının yapıldığı, aynı tarihte Lübnan Üniversitesi'nde "Çağdaş Türk Şiiri" konferansı verildiği, 26 Nisan'da Astana'da Karagöz Hacivat gösterisi gerçekleştirildiği, aynı tarihte Kudüs Başkonsolosluğu'nun himayesinde Enstitü tarafından desteklenen "Anadolu'nun Renkleri Projesi"nin Kudüs'te tanıtıldığı, 27 Nisan'da Amsterdam'da ortaokul ve liselerde Türkçe'nin seçmeli ders olduğu, aynı tarihte Bosna Hersek'te "Tercihim Türkçe" projesi kapsamında 5. Çocuk Şenliği düzenlendiği, 28 Nisan'da enstitünün Bakü'de "Türk Edebiyatı Okumaları" projesi gerçekleştirdiği, aynı tarihte Hatay'daki Titus Tünelinin tanıtım haberi yer almaktadır.

Kaynak: <https://twitter.com/yeeorgtr>

Görüldüğü üzere Yunus Emre Enstitüsü kamu diplomasisi alanının daha çok dil ve kültür kısmında faaliyet göstermekte ve yaptığı ya da yapacağı etkinlikleri facebook ve twitter üzerinden duyurmaktadır. Enstitünün twitter sayfasını facebook sayfasında daha etkin kullandığı, twitter sayfasında daha çok haber ve etkinlik bulunduğu gözlenmiştir. Yunus Emre Enstitüsü yeni medyayı etkin bir biçimde kullanmakta ve kültür diplomasisini başarılı bir şekilde yürütmektedir denilebilir.

2.8. TRT TÜRK TELEVİZYONU'NUN YENİ MEDYA KULLANIM BECERİLERİ

TRT Türk Televizyonu'nun 15 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında facebook ve twitter sayfalarında yapmış oldukları paylaşımlar incelendi ve bu paylaşımların kamu diplomasisi faaliyetlerini içeren paylaşımlar olmadığı gözlemlendi. Ayrıca diğer paylaşımlar da göz önünde bulundurulduğunda TRT Türk'ün sosyal medya hesaplarını etkin bir şekilde kullanmadığı, güncel haber ve etkinlik paylaşımlarında bulunmadığı gözlemlendi.

Kaynak: <https://www.facebook.com/trtturk/?fref=ts> / <https://twitter.com/trtturk>

Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürlüğü, Dışişleri Yurt Dışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademi birimlerine ilişkin facebook ve twitter'da herhangi bir hesap bulunamadı.

SONUÇ

Son yüzyılda gelişen teknolojiyle birlikte daha çok araştıran bilgiye anında ulaşan dijital toplumu etkilemek ve yönlendirmek eskisi kadar kolay olmamaktadır. Bu durumun farkına varan devletler, farklı devletleri ve toplumları etkilemek için artık propaganda, baskı, korku gibi yöntemler yerine yumuşak güç olarak adlandırılan zihni ve kalbi etkileme sanatına başvurmaktadır. Etkileme sürecinde zaman ve hızın önem kazanması, gelişen teknolojiyle dünyanın küreselleşmesi yeni medya araçlarını kamu diplomasisi alanında daha özel bir konuma yükseltmiştir. Paylaşılan haber ve durumlardan kitlelerin anında haberdar olması ve geri bildirim yapması kitlelerin önemi arttırmış ve artık diplomatik ilişkilerde devletlerarası ilişkilerden devletler ve toplumlararası ilişkiler dönemine geçilmiştir.

Yapılan çalışmada etkisi ve önemi gün geçtikçe artan yeni medya araçlarının kamu diplomasisinde kullanım becerileri araştırılmıştır. Bu kapsamda Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü, Başbakanlık Basın Yayın

ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Tanıtma Fonu, Başbakanlık Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı, Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürlüğü, Dışişleri Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi, Yunus Emre Enstitüsü ve TRT Türk'ün facebook ve twitter hesaplarında kamu diplomasisi açısından yapılan paylaşımlar incelenmiştir. Yeni medya araçları içerisinde facebook ve twitter'ın seçilmesinin sebebi ise, uluslararası araştırma şirketi Global web Index'in verilerine göre 2016 yılında Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya aracının facebook ve twitter olmasıdır.

Bulgulara göre, Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün 15 - 30 Nisan tarihleri arasında facebook sayfasında kamu diplomasisini ilgilendiren 1 haber, twitter sayfasında ise 21 habere rastlanılmıştır. Bu durumda Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün yeni medya araçlarından twitter'ı facebook'a göre daha aktif kullandığı söylenilebilir. Ayrıca Başbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü'nün sosyal medya hesaplarında daha çok kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurum ve kuruluşların haberlerinin yer aldığı görülmüştür. Bir diğer kurum olan Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü'nün facebook sayfasında kamu diplomasisine ilişkin 21 haber, twitter sayfasında ise yaklaşık 30 haber tespit edilmiştir. Sosyal medya araçlarını etkin bir şekilde kullanan Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, twitter hesabını facebook hesabına göre daha etkin kullanmaktadır denilebilir. Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü, sosyal paylaşım sayfalarında kendi haberlerinin yanı sıra çoğunlukla kamu diplomasisi ile ilgili faaliyet yürüten kurum ve kuruluşların haberlerini paylaşmıştır. Başbakanlığa bağlı olarak görev yapan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı'nın sosyal medya kullanım becerilerine bakıldığında Tika'nın facebook sayfasında 25, twitter sayfasında 26 haber görülmektedir. Ayrıca diğer kurumlar kendi haberleriyle birlikte işbirliği halinde çalıştıkları kurumların haberlerini de paylaşırken Tika çoğunlukla sosyal medya sayfalarında kendi haberlerini paylaşmaktadır. Kamu diplomasisi çerçevesinde yardım, donanım desteği, restorasyon, bilgi paylaşım programları gibi çeşitli faaliyetler yürüten Tika, yaptığı haberleri facebook ve twitter sayfalarında paylaşmakta ve kamu diplomasisi faaliyeti yürüten diğer kurumlarla karşılaştırıldığında kamu diplomasisi alanında öne çıkmaktadır. Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı kamu diplomasisi alanıyla ilgili facebook sayfasında 2, twitter sayfasında 2 haber paylaşmıştır. Yurt dışındaki Türk ve Akraba topluluklarla ilgili faaliyet gösteren Yurt Dışı Türkler ve Akraba Topluluklar

Başkanlığı'nın sosyal medya araçlarını etkin ve verimli bir şekilde kullandığını söylemek çok da mümkün görünmemektedir. Daha çok Türk dili ve kültürünü tanıtmaya, öğretmeye, yayma üzerine yurt dışında faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü'nün facebook sayfasında 15 - 30 Nisan 2017 tarihleri arasında 13 haber, twitter sayfasında 9 habere rastlanılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü de Tika gibi daha çok kendi faaliyet haberlerini sosyal medya araçları üzerinden kitlelerle paylaşmaktadır.

Başbakanlık Tanıtma Fonu, Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Genel Müdürlüğü, Dışişleri Yurtdışı Tanıtım ve Kültürel İlişkiler Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi'nin kamu diplomasisi faaliyetlerinin yer aldığı herhangi bir facebook ya da twitter sayfası bulunmamıştır. TRT Türk ve TRT World kanallarının facebook ve twitter sayfalarında 15 - 30 Nisan tarihleri arasında kamu diplomasisine ilişkin herhangi bir habere rastlanılmamıştır. Dünyanın pek çok ülkesinde temsilciliği bulunan Anadolu Ajansı sosyal medya sayfalarında dünyada yaşanan gelişmeleri sosyal medya sayfalarında paylaşmaktadır. Ancak kamu diplomasisi faaliyetlerine ilişkin belirtilen tarihler arasında haber bulunmamıştır.

Genel olarak bakıldığında kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurum ve kuruluşların facebook ve twitter sayfalarındaki takipçi ve beğenen sayılarının, üstlenilen görev açısından düşünüldüğünde çok yetersiz olduğu, paylaşılan haberlerdeki beğeni ve yorum sayılarının da yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bu bağlamda dünyaya kendini sosyal medya üzerinden doğru bir şekilde anlatma, ülke markalaşması, cazibe merkezi hâline gelme gibi kamu diplomasisi unsurlarının doğru bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği tartışma konusu olmaktadır. Bunun dışında Türkiye'nin ve Türkiye'nin yürüttüğü kamu diplomasi faaliyetlerinin yeni medya ortamlarında etkili bir şekilde tanıtılmadığı söylenebilir. Kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kurum ve kuruluşlardan bazılarının İngilizce ve faaliyet gösterdiği ülkenin dilinde açılmış sosyal medya hesaplarının bulunduğu görülmüştür. Ancak bu sayfalarda da takipçi ve beğeni sayısı oldukça azdır. Bu kamu kurum ve kuruluşları, takipçi ve beğeni sayılarını arttırmak adına faaliyet gösterdikleri ülkelerde sosyal medya tanıtım çalışmalarına ağırlık vermelidir. Kamu diplomasisi faaliyeti yürüten kamu kurum ve kuruluşları özellikle kültür diplomasisi alanında Türkiye'yi öne çıkartabilir ve uluslararası alanda yaptıkları faaliyetleri yalnızca kendi sosyal medya sayfalarında değil dünyanın önde gelen basın ve medya kurumlarıyla işbirliği yaparak kamu diplomasisi alanında yürüttükleri faaliyetleri buralara haber olarak sunabilir.

Kaynaklar

- AKÇADAĞ, E. Dünyada ve Türkiye’de Kamu Diplomasisi.
file:///C:/Users/Asus/Desktop/kamu%20diplomasisi%20ve%20yeni%20medya/emineakcada.pdf .Erişim Tarihi: 03.02.2017
- AKGÖNENÇ, O. (2009), Dış Politikada Diplomasinin Rolü, Önemi ve Metotları. Jeopolitik, Ekim, s. 14.
- ÇOMAK, Akgün N. ve Yılmaz, E. (2010). Dış Politikada Türkiye İmajı ve Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü. Hasret ÇOMAK, (Ed.), 21. Yüzyılda Çağdaş Türk Dış Politikası ve Diplomasisi, Umut Tepe Yayınları, Kocaeli, 133-150, s.135.
- AKYAZI, E. & Neşeli M.&Yılmaz F. (2014). Dijital Çağda Gündem Belirleme ve Sosyal Medyanın Rolü: Ulusal Basında Sosyal Medya Kaynaklı Haberler Üzerine Bir Değerlendirme. Kocaeli Üniversitesi 1. Uluslararası İletişim Bilişim ve Medya Araştırmaları Kongresi. Kocaeli: Volga Yayıncılık.
- BAŞAR, H. (2011), Türkiye’nin Kamu Diplomasisi: Bir Örnek Çalışma TRT. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 7.
- BEREKET, Ö. (2017), Dijital Çağ’da Kamu Diplomasisinin Yapısı ve Uygulanması: ABD ve Türkiye Karşılaştırması. Kadir Has Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- ÇAVUŞ, T. (2012), Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye’nin Yumuşak Güç Kullanımı. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2012, c.2, 23-39, s. 28.
- EKŞİ, M. (2014), Kamu Diplomasisi ve Ak Parti Dönemi Türk Dış Politikası. Siyasal Kitabevi, Temmuz, Ankara.
- EMEN, B. (2013), Türkiye’nin Avrupa Birliği’nde Yürüttüğü Kamu Diplomasisi: Fransa ve İspanya Örneği. Harp Akademileri Strateji ve Stratejik Araştırmalar Anabilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- ERZEN, M. Ü. (2012a), Kamu Diplomasisi. İstanbul: Derin Yayınları. <http://kdk.gov.tr/faaliyetler/kdk-genelgesi/5> Erişim Tarihi: 02.05.2017
- GÖKIRMAK, M. (2017), Küreselleşen Dünyada Diplomasi: Kamu Diplomasisi.
file:///C:/Users/Asus/Desktop/kamu%20diplomasisi%20ve%20yeni%20medya/Kamu_Diplomasisi-Mert_Gokirmak.pdf Erişim Tarihi: 03.02.2017
- GÜRCAN, M. (2010), Stratejik İletişim Modeli Ve Güvenlik Alanına Uygulanabilirliği. Güvenlik Stratejileri Dergisi. Yıl:8. Sayı:15. Ankara: Stratejik Araştırmalar Enstitüsü.
- HALTER, E. (2009), Savaş Temalı Oyun Kültürü. Çev: Gezer, T. İstanbul: Yakamoz Yayınları, Nisan, 11-16.
- IŞIK, T. (2006), Anadolu Ajansı ve Türk Medyasına Katkısı (Yazılı Basın 2005 Yılı Değerlendirmesi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri, 2006, s. 18.
- Kalın, <http://www.kamudiplomasisi.org/makaleler/makaleler/100-tuerk-d-politikas-ve-kamu-diplomasisi>. Erişim Tarihi: 10.05.2017.
- KARAGÖZ, S. (2015), Stratejik İletişim Yönetimi Olarak Kamu Diplomasisi Ve Medya. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi).
- KÖKSOY, E. (2013). Halkla İlişkiler Bağlamında Kamu Diplomasisi Yönetimi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Melissen, J. (2005), The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. Newyork: Palgrave MacMillan.

MORDOĞAN, C. (2010), Türk-Amerikan İlişkilerinde Kriz Diplomasisi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

NYE, J. (2005), Yumuşak Güç, çev. İnan Aydın, R. Ankara: Elips Kitap, Ekim.

NYE, J. (2008), Public Diplomacy and Soft Power. The Annals of the American Academy of Political and Social SCIENCE, (2008), Vol. 616, 94-109, p. 94.

ÖZER, M. A. (2012), Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri. (Karadeniz Araştırmaları, Bahar, Sayı 33), 162-163.

ÖZKAN, A. (2012), Kamu Diplomasisi. İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi ders notları. İstanbul.

ÖZKAN, A. (2015), Stratejik İletişim Yönetiminin “Ülke Markası” İnşasındaki Rolü. International Conference on Communication, Media, Technology and Design 16 - 18 May, Dubai - United Arab Emirates.

ÖZKAN, A. 21. Yüzyılın Stratejik Vizyonu Kamu Diplomasisi ve Türkiye'nin Kamu Diplomasisi İmkânları. Stratejik Rapor No:70. Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi.

RİGGİNS, J. (1998), A Strategic Assessment of Public Diplomacy. USAF, s. 4

SANCAR, A. (2012), Kamu Diplomasisi ve Uluslararası Halkla İlişkiler. İstanbul: Beta Yayınları.

SİGNİTZER, B, Coombs, T. (1992), “Public Relations and Public Diplomacy: Conceptual Convergences”. Public RELATIONS Review. Vol: 18, N:1 pp:137-147.

SİGNİTZER, B.&Wamser, C. (2006), Public Diplomacy: A Specific Governmental Public Relations Functions. Public Relations Theory II. (Der.) Carl Botan ve Vincent Hazelton. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

SZONDİ, G. (2008), Public Diplomacy and National Branding: Conceptual Similarities and Differences. Discussion paper in diplomacy. Netherland Institute of International Relations Clingendael, No:112. Netherland.

TUNCER, H. (2009), Diplomasinin Evrimi: Gizli Diplomasiden Küresel Diplomasiye. İstanbul, Kaynak Yayınları, s. 15.

<http://www.tanitmafONU.gov.tr/Kurumsal.aspx?id=1> Erişim Tarihi: 30.04.2017

<http://www.tika.gov.tr/tr/sayfa/hakkimizda-14649> Erişim Tarihi: 30.04.2017

<https://www.facebook.com/BasbakanlikKD/> Erişim Tarihi: 30.04.2017

<https://twitter.com/basbakanlikkdk> Erişim Tarihi: 30.04.2017

http://www.mfa.gov.tr/no_-129_-ulkemizin-akpm-denetimine-yeniden-dondurulmesi-karari-hk_tr.mfa Erişim Tarihi: 02.05.2017

<http://kdk.gov.tr/haber/anadolu-ajansi-turkiyenin-sesini-7-dilde-dunyaya-duyuru-yor/371> Erişim Tarihi: 02.05.2017

<http://www.byegm.gov.tr/turkce/byegm-hakkinda> Erişim Tarihi: 02.05.2017

<http://aa.com.tr/tr/p/sosyal-medya-politikalari> Erişim Tarihi: 05.05.2017

<http://aa.com.tr/tr/p/yurt-disi-burolar> Erişim Tarihi: 05.05.2017

<http://kdk.gov.tr/> Erişim Tarihi: 05.05.2017

<http://www.byegm.gov.tr/turkce/hakkinda> Erişim Tarihi: 05.05.2017

<http://www.mfa.gov.tr/ulkemizin--yurtdisinda-tanitimi.tr.mfa>

Erişim Tarihi: 06.05.2017

<http://diab.mfa.gov.tr/tr/hakkimizda/hakkimizda/> Erişim Tarihi: 06.05.2017

<http://www.vergialgi.net/ekonomi-maliye/2016-da-dunyada-ve-turkiye-de-inter-net-sosyal-medya-kullanimi/> Erişim Tarihi: 11.05.2017

<https://www.facebook.com/BBYEGM/> Erişim Tarihi: 13.05.2017

<https://twitter.com/byegm?lang=tr> Erişim Tarihi: 13.05.2017

<https://www.facebook.com/TikaTurkey/?fref=ts> Erişim Tarihi: 14.05.2017

https://twitter.com/tika_turkey Erişim Tarihi: 14.05.2017

<https://twitter.com/yurtdisiturkler> Erişim Tarihi: 18.05.2017

<https://www.facebook.com/yurtdisiturkler/?fref=ts> Erişim Tarihi: 18.05.2017

<https://www.facebook.com/yeeorgtr/?fref=ts> Erişim Tarihi: 19.05.2017

<https://twitter.com/yeeorgtr> Erişim Tarihi: 19.05.2017

Düşünce Dünyasında Türkiz Dergisi Yayın İlkeler

Düşünce Dünyasında Türkiz dergisi, sosyal bilimler alanında iki ayda bir yayımlanan hakemli bir dergidir. Her yılın son sayısında derginin yıllık dizini yayımlanır.

Makalenin yazarı; adını, soyadını, unvanını, belirtmeli, ayrıca iletişim sağlanacak açık adres, telefon numarası ve e-posta adresini vermelidir.

Dergiye gönderilen yazılar, bilgisayarla hazırlanarak PC uyumlu disket (CD veya DVD) üzerinde veya e-posta adresine gönderilmelidir.

Gönderilen yazılar, daha önce yayımlanmamış olmalıdır. Herhangi bir sempozyum, kongre vb. bilimsel toplantıda sunulmuş olan bildiriler veya diğer bilimsel yazılar; etkinliğin adı, yeri ve tarihi belirtilmek koşuluyla yayımlanabilir.

Dergimizde yayımlanan yazılarda ileri sürülen görüşler ve sorumluluk yazarlara aittir

Yayımlanmaları amacıyla dergiye gönderilen yazılar; Yayın Kurulunca yayın ilkeleri açısından incelenir ve değerlendirilmek üzere alanında uzman iki hakeme gönderilir. Ancak, hakemlere yazar adı, yazarlara ise hakem adı bildirilmez. Hakem raporlarından birinin olumlu, diğerinin olumsuz olması hâlinde, üçüncü bir hakeme gönderilir ve bu sonuca göre Yazı Kurulunca yazıların yayımlanması hususunda karar verilir.

Yayın Kurulu, hakemlerin eleştiri ve önerilerini dikkate alarak yazılar üzerinde anlatım açısından gerekli düzeltmeleri yapabilir.

Yayımlanması uygun görülmeyen yazılar, bir örneği saklanmak kaydıyla, yazarın isteği üzerine iade edilir.

Yazım Kuralları ve Biçimsel Özellikler

1. *Dergiye gönderilen yazılar, Türk Dil Kurumunun Yazım Kılavuzu'na (kısaltmalar dâhil) uymak zorundadır. Yabancı sözcükler yerine olabildiğince Türkçe sözcükler kullanılmalıdır.*

2. *Başlık: İçerikle uyumlu olarak en çok 10-15 sözcükten iba-*

ret, tamamen büyük harfle, koyu (bold) ve 12 punto olmalıdır. Ara başlıklar, bölüm başlıklar ve alt başlıklar sadece ilk harfleri büyük olacak şekilde, 11 punto koyu yazılmalıdır.

3. Yazar adı ve adresi: Makale yazarı, adını, soyadını ve unvanını yazı başlığının altına (*) işaretini belirterek yazılmalıdır. Bu işaret, dipnotta gösterilecek, makale yazarının kurumu ve unvanı yazılacaktır. Herhangi bir kurumda görev yapmayan yazarlar, konumuna uygun sıfatları kullanılmalıdır: Araştırmacı, yazar vb.

4. Özet ve anahtar sözcükler: Özet, makalenin amacını, araştırmanın yöntemini ve önemli noktalarını vurgulamalı ve en çok üç paragraf (yaklaşık 100 sözcük) Anahtar sözcükler (Türkçe ve İngilizce) en çok 5 sözcük olmalıdır.

5. Ana metin: Yazılar, Times New Roman tipi ile 16 punto büyüklüğünde ve 1,5 satır aralığıyla yazılmalıdır.

Alıntılar italik harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan uzun alıntılar ise satırın sağından ve solundan birer santimetre içeride, blok hâlinde ve tek satır aralığıyla yazılmalıdır.

6. Yazılara bilgisayarla sayfa numarası verilmelidir (Gerekirse çiktılar üzerinde kalemle verilebilir).

7. Kaynak gösterme: Metin içinde yapılan göndermeler soyadı, basım yılı, gerektiğinde sayfa numarası parantez içinde belirtilmelidir: (Özby 2010), (Özby 2010: 163). Yazarın aynı yıl yayımlanmış birden çok eserine gönderme yapılmışsa (Altın 2010 a Altın 2010 b); birden çok kaynağa gönderme yapılmışsa (Erkin 2008, Canbel 2009) şeklinde belirtilmelidir. Birden çok yazar adı yazılmalı ve "vd" kısaltması kullanılmalıdır: (Yakıcı vd. 2005)

Dipnotlar yalnızca açıklamalar için kullanılmalı, sayfa altında ve numaralandırılarak gösterilmelidir. Herhangi bir internet adresine yapılan göndermelerde bu adresler kaynaklar arasında verilmeli ve indirme tarihi belirtilmelidir: (<http://www.Guntulu.com.tr/22.03.2010>).

8. Kaynakça: Yararlanılan kaynaklar, yazının sonunda "Kaynakça" bölümünde, 10 punto alfabetik olarak verilmelidir. Makalelerde Türkçe kaynaklara öncelikle yer verilmelidir. Örnek olarak:

Tek Yazarlı Makale:

ÖZÖNDER Cihat (1984), "Kültür Bültenleşmesi ve Alt Kültür Grup-

ları Hakkında Düşünceler” ,*Türk Kültür Araştırmaları*,

Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 132: 136-139.

Tek Yazarlı Kitap:

ÖZBAY, Hüseyin (2010), *Kelimeler Kuşatması*,

Ankara: Berikan Yayınevi Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), *30 Dakikada Rapor Yazma* çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi Yayınları.

İki Yazarlı Kitap:

KIRAN, Zeynel ve KIRAN Ezgiler. (2001), *Dil Bilimine Giriş*, Ankara: Seçkin Yayınları.

Çok Yazarlı Kitap:

KORKMAZ, Zeynel vd. (2001), *Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*, Ankara: Yargı Yayınları.

Yayımlanmamış Tez:

KARA, E. (1996), *Öğretmenlerin Statü Düzeyleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yazarı Aynı Yayımlanmış Birden çok Makale veya Kitabı Varsa:

KORKMAZ, Zeynep (2005 a), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Zeynep (2005 b), *Türk Dili Üzerine Araştırmalar 2*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

**THE PUBLICATION PRINCIPLES OF THE JOURNAL OF
OPINIONS WORLD
(DÜŞÜNCE DÜNYASI'NDA TÜRKİZ)**

The Journal of Opinions World is a peer viewed journal devoted to the social fields published on bi-monthly period. The annual index is given in the last issue of the year

The author(s) are supposed to clearly state their names, titles, institution and give a Corresponding address or an email.

The manuscript must be submitted a PC compliant CD or through email

The papers must be original and not published previously in any other journal. The papers submitted to a conference, congress or symposium can be published provided that the name, the place and the time of the activity are clearly stated.

All the opinions and the ideas published in the journal entirely belong to the authors and do not bind the journal in any way.

The papers submitted to the journal are first checked regarding to the publication rules of the journal by the editorial board and then sent to two referees for the through reviewing process. The manuscripts sent to the referees do not contain the names of the authors.

Similarly the names of the referees are not revealed to the authors. In the case of one positive one negative view of the referees the manuscript is sent to a third referee for the final decision.

The editorial board reserves the right to make syntaxual changes on the papers based on the recommendations of the referees.

The rejected papers are returned to the authors upon request. A copy of each paper is achieved by the journal

Writing rules and formatting

1. The papers sent to the journal must be in compliance with Turk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu (including the abbreviations)

2 Title: The title must be in good compliance with the content, contain maximum 10-15 words, written in bold 12 fond capital letters. The sub titles should be 11 fond bold letter in title case

3. The name and the title of the author should be written under

the title with. * This should give in the footnote indicating the institution and the title of the author.

The authors which are not working in any institution should use titles which describe them such as researcher, author etc

4. Main text: The main text should be written 11 fonts Times New Roman with single spacing. The quotations should be italic and given within." The quotations longer than five lines should be given by 1 cm indentation from the both end of the page with single spacing.

5. The papers should not contain page numbers (The authors may indicate the pages with a pencil on the hard copy if necessary)

6. Referencing: The references in the text should be given by the surname of the author and the publication year of the source in parenthesis (Özbay 2010). The related page can be quoted if necessary (Özbay 2010: 163). More than one documents of the same author published in the same year are referenced as (Altın 2010 a, Altın 2010 b); Referencing more than one source should be made as (Erkin 2008, Canbel 2009).

The sources with more than one author should be given by the surname of the first author followed by et.al and the publication year: (Yakıcı et.al. 2005)

The footnotes should only be employed for the explanations and numbered according to the order given in the page. The quotations from an internet address should be given in the references by stating the downloading date:

(<http://www.guntulu.com.tr/22.03.2010>).

1. References: All the sources used in the study should be given in the "References" section in 10 fonts alphabetical order . The Turkish sources should be given priority.

Followin gare the examples of giving various references

Paper with a single author:

ÖZÖNDER. Cihat (1984), "Kultur Bultenleşmesi ve Alt Kultur Grupları Hakkında

Düşünceler." Turk Kultur Araştırmaları, Ankara: Turk Kulturu Araştırma Enstitusu Yayınları, 132: 136-139.

Book with a single author:

ÖZBAY, Huseyin (2010), Kelimeler Kuşatması, Ankara: Berikan Yayınları.

FORSYTH, Patrick (2000), 30 Dakikada Rapor Yazma çev. E. Sabri Yarmalı, İstanbul: Damla Yayınevi.

Book with two authors: KIRAN, Zeynel ve KIRAN, Ezgiler (2001), Dil Bilimine Giriş. Ankara: Seçkin Yayınlan.

Book with multiple authors: YAKICI, Ali vd. (2008), Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri, Ankara: Gazi Kitabevi.

Unpublished thesis: KARA, E. (1996), Öğretmenlerin Statu Düzeyleri Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Multiple papers or the book written by the same author and published in the same year: KORKMAZ, Zeynep (2005 a), Türk Dili Üzerine Araştırmalar 1, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. KORKMAZ, Zeynep (2005 b), Türk.

